

Informazioni su questo libro

Si tratta della copia digitale di un libro che per generazioni è stato conservata negli scaffali di una biblioteca prima di essere digitalizzato da Google nell'ambito del progetto volto a rendere disponibili online i libri di tutto il mondo.

Ha sopravvissuto abbastanza per non essere più protetto dai diritti di copyright e diventare di pubblico dominio. Un libro di pubblico dominio è un libro che non è mai stato protetto dal copyright o i cui termini legali di copyright sono scaduti. La classificazione di un libro come di pubblico dominio può variare da paese a paese. I libri di pubblico dominio sono l'anello di congiunzione con il passato, rappresentano un patrimonio storico, culturale e di conoscenza spesso difficile da scoprire.

Commenti, note e altre annotazioni a margine presenti nel volume originale compariranno in questo file, come testimonianza del lungo viaggio percorso dal libro, dall'editore originale alla biblioteca, per giungere fino a te.

Linee guide per l'utilizzo

Google è orgoglioso di essere il partner delle biblioteche per digitalizzare i materiali di pubblico dominio e renderli universalmente disponibili. I libri di pubblico dominio appartengono al pubblico e noi ne siamo solamente i custodi. Tuttavia questo lavoro è oneroso, pertanto, per poter continuare ad offrire questo servizio abbiamo preso alcune iniziative per impedire l'utilizzo illecito da parte di soggetti commerciali, compresa l'imposizione di restrizioni sull'invio di query automatizzate.

Inoltre ti chiediamo di:

- + *Non fare un uso commerciale di questi file* Abbiamo concepito Google Ricerca Libri per l'uso da parte dei singoli utenti privati e ti chiediamo di utilizzare questi file per uso personale e non a fini commerciali.
- + *Non inviare query automatizzate* Non inviare a Google query automatizzate di alcun tipo. Se stai effettuando delle ricerche nel campo della traduzione automatica, del riconoscimento ottico dei caratteri (OCR) o in altri campi dove necessiti di utilizzare grandi quantità di testo, ti invitiamo a contattarci. Incoraggiamo l'uso dei materiali di pubblico dominio per questi scopi e potremmo esserti di aiuto.
- + *Conserva la filigrana* La "filigrana" (watermark) di Google che compare in ciascun file è essenziale per informare gli utenti su questo progetto e aiutarli a trovare materiali aggiuntivi tramite Google Ricerca Libri. Non rimuoverla.
- + *Fanne un uso legale* Indipendentemente dall'utilizzo che ne farai, ricordati che è tua responsabilità accertarti di farne un uso legale. Non dare per scontato che, poiché un libro è di pubblico dominio per gli utenti degli Stati Uniti, sia di pubblico dominio anche per gli utenti di altri paesi. I criteri che stabiliscono se un libro è protetto da copyright variano da Paese a Paese e non possiamo offrire indicazioni se un determinato uso del libro è consentito. Non dare per scontato che poiché un libro compare in Google Ricerca Libri ciò significhi che può essere utilizzato in qualsiasi modo e in qualsiasi Paese del mondo. Le sanzioni per le violazioni del copyright possono essere molto severe.

Informazioni su Google Ricerca Libri

La missione di Google è organizzare le informazioni a livello mondiale e renderle universalmente accessibili e fruibili. Google Ricerca Libri aiuta i lettori a scoprire i libri di tutto il mondo e consente ad autori ed editori di raggiungere un pubblico più ampio. Puoi effettuare una ricerca sul Web nell'intero testo di questo libro da <http://books.google.com>

M. ANTONII
MAIORAGII,
COMMENTARIUS
IN DIALOGVM,
SEV LIB. PRIMVM DE ORATORE
Ad Q. Fratrem M. Tullij Ciceronis.

*NUPER ADEO IN ELOQVENTIAE
studioforum gratiam, accurata IO. PETRI AYROLDI
MARCELLINI Mediolanensis, Medici ac Philosophi
Veneti, opera atque industria in lucem prolatus.*

Cum Indice rerum & verborum, per quàm copioso.

CVM PRIVILEGIO.

VENETIIS, M D LXXXVII.

Apud Franciscum Franciscium Senensem.

ILLVSTRISSIMO
ATQVE ECCELLENTISSIMO
VESPASIANO GONZAGAE
C O L V M N A E.

SABLONETAE CONDITORI
ET DVCI I.

TRAIECTI DVCI HOSTIANI
Marchioni. Fundorum & Rotingi Comiti.
Caramanici, & Thurini Baroni.
Anglonae Domino &c.

Petrus Ayroldus Marcellinus. S. D.

RIMVS Comes Mediolanen-
sis, non solum Primus nomine,
sed etiam re, cum ob probitatem,
& animi moderationem, tum
ob multiplicem rerum cognitio-
nem, & singularem eruditionem
primus, nempe praecipuum Mediolani ornamen-
tum, cum abhinc annis octo, mortuo Antonio ip-
sius fratre, & patruo meo de me optime merito, vi-
ro eximiae integritatis & eruditionis, latinis grae-
cisque literis perpolito, Patavium proficisceretur,
fidei meae commendavit M. Antonij Maioragij,
amitini sui, in M. Tullij Ciceronis librum primum
de Oratore ad Q. Fratrem, reconditae doctrinae
refertissimum Commentarium; quod, cum me Ve-

netias reciperem, per idoneos opifices imprimendo describendum curarem. Sed, ut serius omnino, quàm putassem, aut voluisssem, illud, quod debebam, praestiterim, &, quod tanto viro promiseram, exsequutus fuerim; fecerunt occupationes quaedam meae non leues: quae tamen tam graues esse non potuerunt, vt me impedirent, quin doctissimum Commentarium, non semel superioribus diebus perlegerim, lectioneque continuata cum maxima animi mei voluptate, ac fructu, totum cognouerim. Delectauit me videlicet mirum in modum purum & latinum scribendi genus. Maior regio proprium ac peculiare; elocutio elegans, & accurata; oratio admodum erudita, grauibus verbis ac sententijs referta; non solum dilucidè planeque, sed etiam ornatè dicta. delectarunt in primis diligenter expensa, atque excussa omnia; aperti, qui latere videbantur huius libri loci; demonstratum, declaratumque artificium; probata cuncta, argumentis rationibusque confirmata. Cum igitur ad Primi Comitis, optimi viri, voluntatem, quae me ad hoc Commentarium in lucem proferendum impelleret, ipsius libri praestantia, qua nefas esse ducerem, eloquentiae studiosos diutius tanto bono priuari, adiungeretur. illud in tertio loco, quod me ad huius operis editionem mouit plurimum, eodem accessit: quod, cum admirabili desiderio tenerer, insinuandi me aliqua ratione in amicitiam, ac familiaritatem tuam, quam optimus quisque vehementissime expetit; hoc munere, te tanto
principe

principe haudquaquam indigno, viam mihi ad eam munire cogitarem: Ne autem antea attentarim, vt tua iam pridem omnibus cognita, & perspecta summa virtus postulabat; non sanè mea voluntas, sed istius tantae dignitatis tuae splendor, atque magnitudo prohibuit. Etenim te quidem colunt, qui nunc sunt homines, & obseruant, VESPASIANE, vt magni illius ALOYSII GONZAGAE sapientissimi, fortissimi, fortunatissimi Imperatoris filium: sed tamen multò te impensius colet, & obseruabit omnis posteritas, suspiciet, admirabitur, ad sydera tollet: qui singulari tua uirtute, clarissima auctoritate, eximia belli scientia, clementia admirabili, atque omnī laude, praedicatione, literis, monumentisque decoranda, tot opimis spoliis, tot trophaeis, in alicorum fortissimorum, illustrissimorumque virorum elogiis reponendis, effeceris; vt non minus ipse splendoris posteris tuis tradidisse, quàm à maioribus accepisse videaris. His, inquam, rationibus non arbitrabar mihi, infimo quidem homini, sed tamen propè diuini tui nominis amantissimo, studiosissimoque, locum vllum apud te fore. sed, posteaquam ex vna omnium voce intellexi, quanta beneuolentia doctos & eruditos homines ad te venientes complectaris, quàm humaniter excipias, quàm liberaliter tractes, quàmque honorificè abs te dimittas, honori, gloriaeque illorum faueas; adeo vt ampla domus tua, haud secus, quàm L. Luculli, cuius mira quoque in omnes eruditos libera-

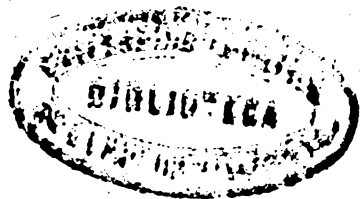
litas,

litas, & beneuolentia fuit, doctorum portus verè
hoc nostro seculo & sit, & dici mereatur: statui ali-
quod in te grati animi mei, summaeque obseruan-
tiae signum extare oportere; quo paulatim, si quo
modo fieri potest, gratiae tuae adhaerescam. Atque
ò utinam mihi quandoque daretur, vt praeter me-
dendi laborem, & eas medicinae practicae diffi-
cultates, quae animum meum alioqui cupidissi-
mum, & incitatissimum perturbant quidem, ac re-
tardant, sed non omnino retrahunt, ornatiore di-
cendi ratione, scientiam rei militaris, virtutem,
auctoritatem, felicitatemque tuam describere,
& memoriae hominum sempiternae tradere pos-
sem. à rebus enim tuis praeclare gestis copiosissime
ostenderem; has omnes quatuor res, quas in sum-
mo Imperatore esse oportet, in te maximas esse:
vt propterea bellum quoduis maximum, maxime-
que necessarium semper conficere potueris. Qua
quidem ratione factum est, vt, cum te Philippus
Austrius, Hispaniarum rex maximus & potentissi-
mus, omni genere virtutis in toga atque in pace,
ac (vt dixi) in bello scientia rei militaris, & forti-
tudine, tum animi, tum corporis, insuper felici-
tate, auctoritate quasi lunam nocte serena inter
caetera sydera fulgentem, inter omnes mortales
insigniter eminere conspicaretur; communicauerit
tibi maximarum prouinciarum imperij administra-
tionem. in qua quidem, sicuti aliis in rebus omni-
bus, quascunque unquam aggressus es, te semper
eximium, ac singularem conseruatorem, impera-
torem-

toremque strenuissimum praestitisti: neque solum eorum hominum, qui nunc sunt, gloriam, sed etiam antiquitatis memoriam superasti. Te verò in re militari, bellica laude, & grauissimis quibusque rebus, ad quaeuis omnia pacis & belli paratus, tam aptè, & prudenter semper gessisti; vt saepenumero, pacato acerrimo bello, & fortissimis hostibus aut declinatis, aut deuictis superatisque multorum munitissimis arcibus, famam tui nominis apud illos reliqueris sempiternam. neque res vlla potest inueniri digna maiestate tua, digna virtute, digna religione; quam tibi, relictis omnibus rebus, amplecti fas sit, & perficere: quam tu pro tua sapientia, fide, potestate non susceperis; susceptam industria, consilio, diligentia perfeceris; perfectam alii belli Imperatores sibi exemplar ad virtutem, atque gloriam sempiternam non proposuerint. Tuas autem propè diuinas virtutes, resque immortalis cum laude gestas, hoc loco pluribus persequi nolo. nam, si secus fecero, modum epistolae excedam. quid ego inquam, epistolae modum excedam? immò, si praeter disciplinam militarem, quae tibi gloriam immortalem comparauit, tantam mansuetudinem, tam inusitatam, inauditamque clementiam tuam, tantum in summa potestate rerum omnium modum, tam denique incredibilem sapientiam, ac penè diuinam, praeterea magnanimitatem, liberalitatem, erga pauperes misericordiam tacitus nullo modo praeterire voluero; multorum certè dierum spatium, dicenti, aut scribenti

benti mihi non sufficiet. Quae cum ita sint : reli-
quum est VESPASIANE GONZAGA,
illustrissime atque excellentissime vir , vt munus
hoc , qualecunque sit , meae perpetuae in te obser-
uantiae pignus , & monumentum , benignè , & hu-
maniter (vt omnia soles , ab eruditis hominibus
profecta) excipias. paruum ipsum quidem munus,
si tuam amplitudinem spectemus , esse fateor : sed
tamen à magni animi , & summae in te obseruan-
tiae homine , ea lege atque omine profectum : vt,
si , quod nunc clarissimo nomini tuo consecratur ,
tibi non ingratum fuisse cognouero ; multo maiora
alia , Deo Opt. Max. fauente , propediem subsecu-
tura sint . Bene vale , & pacis , & belli insigne de-
cus artium .

Venetijs. Septimo Kal. Febr. ∞ MDCXXCVII.

I N D E X
RERVM, AC VERBORVM
NOTATV DIGNORVM
GOPIOSISSIMVS,

IN QVO NUMERVS PAGINAM:
P, illius principium: M, medium: F,
finem indicat.

PRAETEREA, A, PRIMAM: B, VERO
secundam, in singulis Libri huius folijs,
paginam commonstrat.

A

Academia, quid sit 67. a. f.
Academia, unde dicitur sit.
43 b. m.
Accipere conditionē, quid

fit. 68. b. f.
Actio, & pronuntiatio. 21. b. f.
In actione quatuor consideranda. 21. a. m.
Quintilianus actionem in duas partes diuidit. 22. a. m.
Actio in dicendo primas, secundas, & tertias tenet. 21. b. f.
Actio ius persequendi in iudicio.
145. a. m.
Quatuor spectantur in Actione.
94. a. f.
Actio, magnam habet vim in oratore. 88. a. m.

Actioni primas, secundas, ac tertias Demosthenes tribuit. 88. a. m.
Admiratio, nascitur ex quatuor potissimum rebus. 85. b. m.
Additum ad nomen, epitheton.
Adiectiuum. 26. a. p.
Adolescentia. 8. a. m.
Adolescentes histrionibus conformandos, cur antiqui dabant.
94. b. p.
Adolescentia sanguinis feruore compulsus, ad varias facillime cupiditates inflammatur. 161. b. p.
Adolescentium Romanorum diligentia. 66. a. f.
Adolescentis boni, officium. 67. a. p.
Aedilitas, secundus dignitatis gradus, ad consulatum. 4. b. f.
Aeli, qui dicerentur: 121. a. p.
Aequalium consuetudine. 121. a. p.

I N D E X.

- Etantur omnes. 31. a. f.
 Aequales, qui dicantur. 31. a. m.
 Aeschines Mitylenais, oratoris flagellum. 45. b. m.
 Aesopi tres celebrantur. 157. a. f.
 Aetates, tres tantum constituuntur. 8. a. m.
 Galenus quatuor aetates constituit. 8. a. f.
 Sunt qui tot aetates, quot planetae constituant. 8. a. f.
 Aetas virilis ex catalogo. 8. a. f.
 Aetatis ingressus. 5. a. p.
 Aetatis progressus ibid.
 Aetatis flexus. 5. a. p.
 Aetas, & seculum proprie pro centum annorum spacio capitur. 11. a. m.
 Pro uno anno ponitur. 11. a. m.
 Affecta, quae proprie dicantur. 122. a. f.
 Affines, qui. 105. a. p.
 Aitranus poeta. 22. b. p.
 Africanus superior in quare gloriari solebat. 3. b. m.
 Αἴτιον, quid sit, & quomodo Latine dicatur. 74. b. f.
 Agere lege, quid sit. 42. b. f.
 Agnati, qui. 105. a. p. 143. a. p.
 Agnasci, qui dicuntur. 148. a. p.
 Alabanda, oppidum minoris Asiae. 57. a. f.
 Alexamenus Styreus Dialogorum auctor. 27. a. m.
 Allunio, quid sit. 105. a. m.
 Ambitionis occupatio. 4. b. f.
 Ambitio iuuentutis est propria. 4. b. f.
 Amentum, quid. 148. a. f.
 Amentum & basta. ibid.
 Amicitia vera, quae. 7. b. p.
 Amicorum petitionibus quo minus obsequamur, dueres potissimum nos impedita solent. 6. b. f.
 Amphiarus Mopsus, Caleas summi angures fuerunt. 41. a. m.
 ἀμύσησος. 21. a. p.
 Anagnostes. 85. a. f.
 ἀνάμνησις. 3. b. m.
 Anaximander Physicus Lacedaemonios admonuit terra motum instare. 28. a. f.
 Angeli Appiani praefidis Coenoby Ambrosiani, laus, 159. a. m. & 162. a. f.
 Angustia temporum. 6. b. f.
 Animus tristitia solet contrahi, leticia laxari. 30. b. f.
 Animus noster, aure divinae particula quaedam. 161. a. m.
 Animi ornamenta. 10. a. m.
 Animi excitantur decem potissimum rationibus. 31. a. p.
 Annibal Romanorum hostis perpetuus. 128. b. m.
 Antiphrasis, quid sit. 40. a. f.
 Antiphanis celebre dictum. 84. a. f.
 Antiphon Thucididis praceptor primus omnium orationem scripsit. 15. a. m.
 Antonius, nullum tempus vacuum à literis praetermittebat & de arte sua multum disputare volebat. 58. b. m. 59. a. m.
 Antonij Comitit Laus. 159. a. f. 159. b. f.
 Antonij Comitit incredibilis modestia. 159. b. f.

Anti-

I N D E X.

Antipophora. 11. b. p.
Antistes. 123. a. f.
Antitheta, magnam orationi
 venustatem afferunt. 4. a. m.
 5. b. p.
Appelles, per quam rarus, & ad
 mirabilis in pictura. 9. b. m.
 ἀπιδωγίς 25. b. m.
Apollo lycius. 67. b. p.
Apollo Pythius. 121. b. f.
Apollinis oracula verissima ha-
bebantur, 122. a. m.
Apollonius Molonis filius, dicen-
di magister præstantissimus.
 57. a. f.
Apollonij Molonis, celebre di-
ctu. 57. a. f.
Appollonius Alabandensis. 81.
 a. p.
Areopagita nolebant extra cau-
 sam quicquam dici. 60. b. f.
Argentum & aurum, cur pluri-
mi penditur. 162. a. m.
Argini, grauiter multabant, qui
noua legis condenda occasio-
nem dedisset. 151. b. m.
Argo, nauis. 107. a. p.
Argonautæ. ibidem.
Aristoteles. 9. a. p.
Armentariu, mille capax na-
uium Athenis. 53. b. m.
Artis, & scientia differentia. 72.
 a. m.
Ars, quid sit. 72. a. f. 72. b. p.
Ars vt aliqua constituatur,
quinque necessaria. 72. b.
 m.
In omni arte sunt res, & verba.
 73. a. m.
Artem nihil valere, nisi adiuuan-
te natura. 74. b. f.
Artes quatuor, quæ nobilibus, &

ingenis hominibus cõueniunt.
 82. b. p.
Ars, quid sit. 64. a. m.
Ars, ἀπὸ τῆς ἀρετῆς, idest a vir-
tute dicta. 64. a. m.
Artes tres apud Romanos in ma-
gno precio. 82. b. m.
Ars ex obseruatione, & experien-
tia nata est. 89. a. m.
Artes quomodo inuenta, & per-
fecta, 114. a. m.
Ars imperatoria. 10. a. m. a. f.
Artium genera tripartito distri-
buuntur. 11. b. f.
Artifex. 152. a. f.
Asclepiades, medicus Prusiensis.
 53. a. f. 53. b. f.
Asperitates rerum. 6. b. f.
Astismos quid. 40. a. f.
Astrologia, ars obscurissima, ma-
ximeque recondita. 13. a. f.
Athenas omnium doctrinarum
inuentrices. 16. b. m.
Athenienses omnibus ingenuis
artibus dediti. 16. b. m.
Auaros nunquam explere vide-
mus cupiditatis sitim. 161.
 a. m.
Auari, cur minus possint ad vir-
tutem aspirare. 161. a. m.
Auctoritas. 26. b. m.
Aureliani imperatoris purpura
a rege Persarum missa. 11.
 b. m.
Aures polite orationis dulcedine
mirifice delectantur. 33. a. m.
Auspicia, Auguria, omina apud
veteres. 41. a. m.

B

B *Alnea.* 28. b. p.
Agrippa, cæcum septuaginta
 a 2 balnea

I N D E X.

Balnea extruxit. ibid.
Antonius Philosophus balneum sine mercede exhibuit. 28. b. m.
In Balneis publicis singuli quadrantem pro mercede dabant. 28. b. m.
Balneis, corpus hominis maxime recreari solet. 28. b. m.
Blaterones, qui. 74. a. f.

C

C *Aduccens, quid.* 23. b. p.
Caduceatores ibid.
Cain, primum omnium urbem condidisse. 5. b. p.
C. Aculeo. 116. b. m.
Caius Gracchus Trib. plebis agrarias & frumentarias leges tulit. 39. b. m.
C. Lucilius primus condidit Styli nasum. 14. b. m.
C. Mancini auspicia trisia. 110. b. m.
Calcas, Amphiarans, Mopsus augures. 41. a. m.
Callidi. 72. b. m.
Cancelli, qui vocentur. 49. b. f.
Campana matrona. 40. a. p.
Cantilena ex scholis. 71. a. f.
Capna, superbiae domicilium. 68. a. f.
Caput esse artis, prouerb. 83. b. f.
Carneades. 9. a. m.
Carneades Cyrenens in disputando in contrarias partes excelsit. 15. b. m. 45. b. p.
Contra Zenonem disputaturus helioboro se purgabat. ibidem.
Carneades nouae Academiae prin-

ceps. 43. b. m.
capreia. 60. a. f.
Catilina a Cicerone accusatus in senatu, obmutuit. 1. b. m.
Cato Censorius orator. 11. a. p.
Cato quater & quadragies accusatus & semper absolutus. 11. a. m.
Cato iam senex graecis literis erudiri voluit. 8. a. m.
Cato Censorius, Demosthenes Romanus dicebatur. 9. a. m. 103. b. m.
Catonis censorij dictum de Carneade. 15. b. m.
Catonem in senectute praeteris floruisse. 1. b. f.
Causarum tria genera. 87. a. f.
Causarum quatuor genera. 19. a. p.
Causa effectrix, proprie causa dicitur. 80. a. m.
Causarum cognitio, praestantissima. 15. b. f.
Causidici proclamatores, & rabulae, qui. 123. a. f.
Censu liberi serui quomodo fiebat. 112. a. m.
Ceratina, quae dicantur. 44. a. p.
Ceratina, & Crocodilices, sophismatis parum explicabilis species. 44. a. m.
Cethegus ab Ennio, flos illibatus populi, dictus est. 4. a. p.
Centumviri. 34. a. m.
Hi Ciuium controuersias tractabant. 34. a. m.
Centumviralis hasta. ibid.
Charondas, leges Tyrus dedit. 35. b. f.
Chorus apud lacedaemonios ex triplici hominum genere. 5. a. p.

I N D E X.

a. p.
 Cum casilena quadam in publicū
 exire solebat. 5. a. m.
 Chryssippus, ieiune conscripsit.
 48. b. p.
 Chryssippus, scripsit libros septin-
 gentos quinque. 48. a. f.
 Chryssippus risu mori uisus est. 48.
 b. p.
 Chryseici mi aureum cistū. 162.
 a. m.
 Ciceronis locus eruditus, & aper-
 tū ab Alciato expl. atus. 107.
 b. m.
 Ciceronis locus a Maioragio re-
 situs. 154. a. m.
 Ciceronis laus. 1. a. f. & 9. a. m.
 Cicero dono quodam prudentiā
 genitus est, in quo totas vires
 suas eloquentia experitur.
 1. a. f.
 Luscinia comparatur. ibid.
 In utraque dictione forensi pluri-
 mum excellit. 1. b. m.
 Huic pro familiarireo, summus
 orator non respondit Horten-
 sius. ibid.
 Ciceroni cum cepisset Curio re-
 spondere subito assedit, & sibi
 venenis ereptam memorium
 dixit. 1. b. m.
 Cicero miserationibus uehemen-
 ter uti solebat. 1. b. m.
 Regnare in iudicijs dictus est. ibi-
 dem.
 Ciceronis libri tres de oratore, re-
 rum omnium pulcherrimarum
 Thesauri. 2. a. m.
 Cicero eloquentia parens. 2.
 b. p.
 Cicero nem equare nō modo quis
 quam potest, sed ne sperare qui

dem debet. 2. b. m.
 Cicero longē grauiores, & re-
 ditiores sententias in se habet,
 quam prima fronte præ se fer-
 re uideatur. 2. b. f.
 Ciceronis consuetudo in singulis
 libris, siue oratorijs, siue philo-
 phicis. 3. a. m.
 Cicero patria parens, senatus con-
 sensu appellatus 4. a. f.
 Propter immensos labores
 sæpe uitæ periculum acyit. ibi-
 dem.
 Accessit ad ferum cum an-
 nos 27. natus esset 4. b. p.
 Primam causam publicam
 pro Sex Roscio dixit. ibidem.
 Cicero cum, & Demosthenem. pa-
 ri gratie illustrissimas orationes
 habuisse. 4. b. m.
 Tres & sexaginta annos ui-
 xit. ibid.
 Cicero omnes magistratus, dignita-
 tes, honores, consecutus est. 4.
 b. f.
 Ciceroni nouo homini cur consula-
 tus demandatus est. 6. a. f.
 Cicero clodiana factione cur dam-
 natus. 6. b. p.
 Cicero ab exilio reuocatus. 6.
 b. m.
 Nullus dies ferē, in quo pro reo
 non diceret. 7. a. p.
 Cicero duos de inuentione libros,
 annum circiter viginti. scripsit
 8. a. m.
 Duabus de causis eos dam-
 nat 8. b. p.
 Cicero translationes, & similitu-
 dines frequenter a nauiganti-
 bus sumit. 92. a. f.
 Circulum, quid sit. 97. a. m.

Ciu-

I N D E X.

- Ciuis* scientia. 10. b. m.
Ciuilem scientiam alijs omnibus
preponit. Arist. 10. b. m.
In hoc discrepare videtur ab
Aristotele Cicero. 10. b. m.
Ciuitates optimis legibus, & vi-
rorum prudentia regi. 163. a. f.
Clathri 47. b. f.
Clathratę fenestrę. 50. a. p.
Cleomeus Cleombroti filij di-
cti. 4. elegans. 20. a. m.
Clitomachus. 45. b. f.
Clodius nomen Ciceronis detulit:
quod indemnatos cines è me-
dio sustulisset. 6. b. p.
Clodius Aesopi Tragędi filius,
prodigus 157. b. m.
Coctaneus, apud Ciceronem non
reperitur 31. a. m.
Coenus, pro equali. 31. a. m.
Cognati, qui 105. a. m.
Coemptio, quid 145. b. f.
Comędię palliatę, quę 73. b. f.
Comędię togatę 73. b. f.
Commentaria, quę sint 8. a. p.
Commentarius, vel commenta-
rium quid sit 127. a. m.
Comotio animi in perorationibus,
141. b. m.
Compositionis ratio diligēter ad-
hibenda 2. b. m.
Cōfirmatio, & refutatio, ad fidem
faciendam pertinent 32. a. m.
Confirmatio, quid ibid.
Confirmatio 88. a. m.
Congeries, frequentatio 20. a. m.
Constitutio coniecturalis 86. b. m.
Constitutio definitiua ibid.
Constitutio iuridicialis ibid.
Constitutiones quas orator tra-
ctat tres 152. a. m.
Consulatus quartus dignitatis gra-
du 4. b. f.
Ad Consulatum gradibus ascen-
debatur ibid.
Consules duodecim lictores cum se
curibus, & fascibus habebant.
57. a. m.
Consulatus cur Ciceroni nouo ho-
mini demandatus est 6. a. f.
Controuersia scripti, & sententię
109. b. f.
Controuersia ex scripto, triplex
e, se solet 87. a. p.
Copia rerum, verborum copiam
alit. 9. a. m.
Corax rhetor 63. a. f.
Cornelia scipionis Africani supe-
rioris filia, doctissima 32. b. f.
Cornelius nepos à Gellio repre-
henditur 4. b. m.
Cor. Cethegus, primus orator est
habitus 10. b. f. 11. a. p. 16. b. f.
Craffus mirificam in iocando gra-
tiam habebat 28. b. f.
Eius quedam faceret dicta ibidem
& 29. a. p.
Critolaus 45. b. f.
Crocodilites 44. a. p.
Cruditatis signa 80. b. p.
Ctesiphontem Rhetorem non sine
ratione eiecerunt Lacedæmonij
20. a. m.
Curia, quid sit 29. a. m.
Cynofarges, ubi spurij Athenis
exercebantur 67. b. m.

D

Daniel innocentem Susan-
 nam eloquentia sua libera-
 uit 165. a. m.
Definitio, quid sit 115. b. m.
Definitio vera ex genere, & diffe-
ren-

I N D E X.

- rentijs constat *ibid.*
 Definitionē, & descriptionem pro
 eadē vsurpāt oratores, 115. b. f.
 Definitio facit, vt quid res sit, in-
 telligatur 127. b. p. & dein-
 ceptis tota pagella.
 Deliberatiuum genus 87. a. f.
 Demades Rhetor insignis 64. b. m.
 Demetrii Phaleri dictum elegās
 de eloquentia 10. a. m.
 Democritus, Pythagoræ imitator
 43. a. m.
 Democritus cur perpetuo rideret.
 43. a. m.
 Democritus, elegantis sermonis
 studiosissimus fuit, & lepidos
 iocos sectari solitus 47. b. p.
 Democritum περταδλον fuisse co-
 gnominatum 47. b. m.
 Democritus, cur oculis se priua-
 uit *ibidem*.
 Quantum rerum naturalium peri-
 tus esset, quomodo Hippocrati
 declarauit 47. b. m.
 Democritus, innumerabiles esse
 mundos censebat *ibid.*
 Democritus, omnium rerum prin-
 cipium statuebat atomos, &
 inane 47. b. f.
 Democritus, dicta sententiosa 47.
 b. f. 84. a. f.
 Demonstratiuum genus 87. a. f.
 Demosthenes frequentissimus Pla-
 tonis auditor 9. a. p.
 Demosthenem, & Ciceronem pa-
 ri ætate illustrissimas orationes
 habuisse 4. b. m.
 Demosthenes, sexaginta annos vi-
 xit 4. b. m.
 Demosthenem ad fluctum decla-
 mare solitum 16. b. p.
 Demosthenis enthymemata lucer
 nam. olebant 61. b. f. 62. a. p.
 Demosthenis pronuntiatio à Sa-
 tyro histrionē, emēdata 62. a. p.
 Duo in Demosthene commendan-
 tur 62. a. m.
 Demosthenes, Platonis auditor
 fuit *ibidem*.
 Demosthenes nunquam nisi præ-
 meditatus, & paratus ad dicen-
 dum veniebat 70. a. f.
 Demosthenem, alterum mater,
 alterum industria enixa est,
 75. a. f.
 Demosthenes, quando obmutuit
 78. b. p.
 Demosthenes subterraneum domi-
 cilium habebat, in quo se exer-
 cebat 89. a. f.
 Demosthenis celebre dictum 89.
 b. m.
 Dialectica, contracta, & stricta
 eloquentia. 55. a. m.
 Dialecticam esse oratori necessa-
 riam. 55. a. m.
 Dialectica, clavis, & organum to-
 tius philosophiæ. 113. b. f.
 Dialogus. 27. a. p.
 Quis primus Dialogum ex-
 cogitarit, & scripserit. *ibid.*
 Dicendi genera, tria sunt practi-
 pua. 155. b. m.
 Dicitio forēsis duas habet partes,
 quarum vna pertinet ad mores
 effingendos in oratione, & ap-
 pellatur ἁβ. xii: altera ad ani-
 mos vehementius commouen-
 dos, & ταβ. xiii dicitur. 1.
 b. p.
 Dicitio frensis, qua admirabilem
 eloquentiā facit, qualis sit. *ibid.*
 In utroque genere pluri-
 mum exceiit Cicero. 1. b. m.

Dio-

I N D E X.

Diodorus Clitomachi auditor. 45.
 b.f
 Diogenis Cynici celebre dictum.
 79.a.m
 Disciplinas omnes a Græcis ad Ro-
 manos fluxisse. 18.a.p
 Diserti, & eloquentis differentia.
 58.b.p
 Disertè, minus est, quam eloquen-
 ter. 54.a.m
 Disertus in dicendo, quis appelle-
 tur. 65.a.m
 Dispositio. 87.b.m
 Disserendi ratio. 13.a.p
 Diuites in sacris literis, ab æterna
 felicitate repelluntur. 161.a.m
 Dinortium. 112.a.f
 Doctos homines a dicendo triare-
 trabunt. 70.a.m
 Doctrina, atque vsus forma est,
 per quam efficitur eloquentia.
 19.a.m
 Doctrina. 26.b.m
 Doctrina genera duo tantum. 13.
 a.p
 Dodonæus fons. 15.b.m.
 Domos luteas a Doxio Gellij filio
 primo constructas. 35.b.m
 Domos lateritias ab Euryalo, &
 Hyperbio. ibid.
 Tegulas quibus teguntur do-
 mus a Cinira Agriopæ filio,
 primo structas. 35.b.m
 Muros Thrason fecit pri-
 mus. 35.b.m
 Domus locuples, ac referta qua-
 drupliciter ornari solet. 98. a.p
 Doxium Celi filium, lutai adifi-
 cijnuentorem fuisse. 119. a.p
 Draco, leges Atheniensibus de-
 dit. 35.b.f. 119.b.m
 Duellius primus Carthaginenses

bello nauali superauit. 4. a.m
 Dupla proportio. 114.a.m

E

E Andem incudem tōdere. pro-
 uer. 81.a.m
 Eleus Hippias se omnia scire pro-
 fitebatur. 12.b.f
 Eloquentiam admirabilem duo
 efficiunt. 1.b.p
 Eloquentia utrum liberalium ar-
 tium doctrinā desideret. 8.b.m
 Eloquentia, & ars imperatoria
 hominem in summo dignitatis
 gradu collocant. 10.a.m
 Eloquentia fonti Dodonæo con-
 ferri potest. 15.b.m
 Eloquentiæ Romani iuuenes, cur
 studerent. 18.b.p
 Eloquentia maximè omnium ex-
 petenda. 31.b.m
 Eloquentia duplex. 31.b.m
 Eloquentia laudes. 31.b.m
 Eloquentiæ publicæ laus a fine.
 31.b.m
 a consequentibus. 31.b.m
 Ab effectu. 31.a.p
 a partitione. 33.a.m
 a distributione locorū. 33.a.f
 Ab euentis. 33.b.m
 a similitudine. 33.b.f
 Eloquentia publica, quatuor in
 locis sese ostentare consuevit,
 34.b.p
 Eloquentia priuata laus ab Ad-
 iunctis. 34.b.m
 A comparatione. 34.b.m
 Eloquentia rebus publicis sepe-
 numero maximè nocet. 39. a.p
 Eloquentia ex rebus, & uerbis
 constat. 47.a.p

Elo-

I N D E X.

- Eloquentia maxima vis, & iucunditas.* 91. b. m
- Eloquentia christiano viro necessaria.* 164. b. f
- Eloquentia damnosissima censetur.* 163. a. f
- Eloquentiam ex sacris libris expulsum.* 163. b. p
- D. Paulus eloquentiam repellit.* 163. a. m
- Eloquentia non est honesta.* 163. a. m
- Christiano viro perniciosissima, ibidem*
- Eloquentia laudes.* 162. b. m. & 164. m. & deinceps.
- Eloquentia omnium praestantissima.* 162. b. f
- Eloquentia improbat.* 163. a. m
- Eloquentia, copiose loquens sapientia.* 164. a. p
- Eloquentia nisi prius fuisset, nullas leges haberemus.* 165. b. p
- Eloquentia, a difficultate commendatur.* 76. b. p
- Eloquens, quis.* 65. a. m
- Elocutio.* 87. b. m
- Elocutionis virtutes quatuor.* 88. a. f. 88. b. p
- Empedocles.* 135. b. m
- ἐμπεδοκλείου, 14. a. p*
- ἐμπεδοκλείου, quid.* 147. b. m
- Ennius calaber poeta maximi nominis.* 93. a. f
- Enthymema, corpus est, & fundamentum fidei faciendae.* 60. b. m
- Epaninondas Thebanorum Imperator.* 118. b. m
- ἐπανίνωνδας, 97. b. f*
- ἐρεμοδικίου. 59. a. f*
- Eremodicium, quid.* 141. a. m
- Euagoras Sophista taxatur.* 18. b. m
- Euagoras Sophista reprehenditur a Sytiano.* 90. a. p
- Endoxus in Astrologia facile princeps.* 25. b. f
- Euphrates philosophus.* 70. a. m
- Euxinus pontus, cur Aenus antea dicebatur.* 107. a. p
- Exemplis frequentissime uti debet orator.* 21. a. f
- Exempla plurimum ualere, ad citandos adolescentium animos.* 157. b. m
- Exempla, magis imperitos mouent, quam argumenta.* 61. b. f
- Exercitatio necessaria.* 9. a. m
- Exercitatio plurimum potest.* 9. a. f.
- Exercitatio matutina, valetudini conducit.* 29. b. m.
- Exercitatio 89. a. f. 89. b. m.*
- Exercitationis tres species.* 90. b. f.
- Exercitationis duo genera.* 92. b. m.
- Exercitatio umbratilis.* 95. a. m.
- Exercitationis genera quinque.* 156. b. m.
- Exilium triplex.* 108. a. f. 1. a. m.
- Exordia rei de qua tractat, aliquo modo coniungere conatur Cicero.* 3. b. p.
- Exordium, & conclusio, valent ad motum animi.* 32. a. p.
- Exordium 88. a. m.*
- Exoterici libri, qui fuerint.* 3. a. f.
- Extare, sine motu, & cum motu ponitur, existere verò semper cum motu.* 47. a. m.

I N D E X.

F

Fabia gens Romæ 79. a. f.
 Fabius maximus cunctator
 appellatus 128. b. m.
 Facietiarum quatuor genera 21.
 a. p.
 Feciales sacerdotes, qui 110. b. f.
 Felicitum multi sunt propinqui, &
 cognati prouer. 155. a. p.
 Finis primo in omni arte, ac scien-
 tia spectatur 86. a. f.
 Florere, ad omnem excellentiam
 traducitur 2. b. f.
 Flumen aureum orationis funde-
 re 9. a. p.
 Foedera distant à passionibus 96.
 b. m.
 Foedus, quid sit ibid.
 Foederis, tria. sunt. genera 96.
 b. m.
 Fontes abditos, & reconditos per
 translationem quos appellat Ci-
 cero 15. a. f.
 Fontes 15. b. p.
 Dignos ad fontes intendere ibid.
 Fons Dodonaus 15. b. m.
 Fontes, pro scientijs 65. a. f.
 Fontes ipsi sitiunt prouer. 65. a.
 Fortuna rota 5. a. m.
 Forum, quid sit 29. a. m. 34. a. p.
 Fructus, pro utilitate, quæ percipi-
 tur ex aliquare 5. b. f.
 Fructus vigiliarum 5. b. f.
 Laboris ibid.
 Diligentia ibid.
 Fructus oculi, qui ex literis perci-
 pitur 5. b. m. & f.
 Fundorum, & rerum rusticarum
 differentia 152. a. f.
 Furcibus, quis dicatur 49. a. m.

Furiosum 12. tabula noluerunt
 esse dominum suarum rerum,
 49. a. f.
 Differentia inter insaniam, & fu-
 rorem 49. a. f.

G

Gallus quidam reprehendi-
 tur 107. b. m.
 Gentiles, qui 105. a. p.
 Gentiles duobus modis dicuntur,
 107. b. f.
 Genus quid sit 114. b. f. 115. a. f.
 Gn. Carbo, eloquentissimus 41.
 b. f.
 Gorgias Leontinus se omnia scire
 profitebatur apud Platonem
 12. b. m.
 Gorgias Leontinus centum, & no-
 uem vixit annos 15. a. m.
 Gorgie statua aurea Delphis po-
 sita 46. a. m.
 Eius nonnulla dicta, arguta, sen-
 tentiosa 46. a. m.
 Gorgias Siculus, Leontinus, pri-
 mus ab eloquentia maximum
 nomen sortitus est 70. a. p.
 Græcorum eloquentia multos tu-
 multus in repub. Romana concit-
 auit 163. b. p. 165. a. m.
 Grammatica 13. b. f. 14. a. p.
 Grammaticus, & Grammatici
 differunt 14. a. m.
 Grammatica quondam, & Musi-
 ca iunctæ fuerunt 13. b. f.
 Grammaticus prestare debet 114.
 b. m.
 Graciam eloquentia principem
 16. b. p. ratio ibid.
 Graci quasi ludibrio habiti sunt à
 Romanis 18. a. f.

Cræco-

I N D E X.

Gracorum doctrina, perridicula. 18.a.f
Gracorum ingenium. 18.a.f
Gracis quatuor ea attribuit Cicero, quae in eo esse debent, quae re-
 rum omnium cognitionem ac-
 quirere velit. 25.a.m
Graci, doctrina, atque ingenio ca-
 teris semper antecesserunt. 26.
 a.f
Gracos reprehendit Cicero. 46.a
 m. 46.b.p
Graci, male audiebant apud Ro-
 manos. 69.b.m
Graci, cur palliati dicti sunt. 73.
 b.f
Gymnasij Platonis inscriptio. 13.
 b.m
Gymnasia, aliquando pro balneis
 capiuntur. 67.b.f

H

Hegesias Cyrenaeus. 123.
 b.m
Herciscere. 145.b.f
Herculis Ogmij, catena aurea. 91.
 b.m
Hermodorus Siculus. 53.b.m
Hermodorus Ephesius, cur ab
 Ephesijs è ciuitate eiectus. 53.
 b.f
Hermodorus, Romanorum naua-
 liam architectus. 53.b.f
Hexeres, & Hepteres, 106.a.p
Hieronymus de Lactantio. 87.b.f
Homeri laus. 56.a.m
Homines opiniosi. 19.b.f
Homines imi subsellij. qui. 34.a.f.
Hominem ad intelligendum, &
 agendum esse natum. 58.a.p
Hominem praestantem in aliqua

re, tria efficiunt. 84.b.f
Hominum infania, ac recordia. 160.
 b.m
Honestum quid. 163.a.m
Honestum non est, quod non idem
 sit utile. 163.a.m
Honorum decursus. 4.b.f
Hortensius. 9.a.m
Humanitatem, pro omni scien-
 tia. 36.b.f. 37.a.p
Humanitatis studia, dicuntur om-
 nes artes liberales. 37.a.m
Humanitas. 71.b.f

I

Imitatio vera quantum valeat,
 & quomodo comparanda 2.
 b.f
Imperator eximius longè praestan-
 tior, & Reip. utilior, quam ex-
 cellens orator 10. a. p
Imperatoria ars & eloquentia
 hominem in summo dignitatis
 gradu collocare possunt. 10.
 a. m.
Imperatores egregios vndecim
 apud Romanos eodem tempo-
 re fuisse 10.a.f
Eorum nomina ibid.
Imperator 52.b.f
Imperator 128. a. p
Imperatoris definitio ibid.
In summo Imperatore quatuor
 res inesse oportere 128.a.m.
Impudentiam ad omnia turpia
 maximam esse ducem 78. b.f.
Ineptiae tantum in plurali dicun-
 tur 73.b. f
Ingenio tardiores maiore memo-
 ria praecellunt 7. b. m.
Ingentiores paruum plerumque
 b z memo-

I N D E X.

- memoriam habent, & maiorem reminiscendi vim sortiuntur* 7. b. f.
Ingenium 18. b. f. 19. a. m.
Ingenia, tritus de causis alterum alteri prestare 58. a. m.
Ingenium alitur industria 75. a. p. 91. a. m.
Inhibere, quid significet 92. b. p.
Interdictum, quid 42. a. m.
Interdicere, apud veteres quid significet 42. a. f.
Inuentio 87. b. m.
Ioannes Zezes Hesiodi commentator 14. a. f.
Iocandi genus, duplex 20. b. f.
Iracundia tres definitionis species 136. b. f.
Ironia, quinque potissimum species 40. a. f.
Isaicus 70. a. m.
Isocrates 9. a. p.
Isocrates iuxta quos 75. b. f. 89. 1. b. p.
Incundus, & gratus, differant, 125. a. m.
Judiciale genus 87. a. f.
Judicia priuata, summa existimationis, & penè capitis tria sunt 101. a. f.
Judicium, & deliberatio, vnum dictionis genus 25. b. p.
Ius civile Terpirianum 41. a. p.
Iuris prudentia 121. b. p.
Iuris ciuilis definitio 115. a. m.
Ius applicacionis. 108. a. m.
Iuris ciuilis scientia, prestantes & clarissimi uiri. 121. a. f. 121. b. p.
Iuris ciuilis scientiam irridet Cicero. 21. b. p.
Iurisconsulti, praclarum encomium 122. a. p.
Iuris ciuilis scientia, maximè laudabilis, & expetenda. 144. a. f. 144. b. p.
Iurisconsultus senex, tanquam totius ciuitatis oraculum. 155. b. f.
Iuuenes, quæ diligenter audire, meditari, memoriæ mandare debent. 2. b. p.
Iuuenes, cur magis erubescunt. 78. a. f.
Iuuentus bene instituenta. 60. a. m.

L

- L** *Lacedæmon, & Athenæ, due præstantissimæ ciuitates in Græcia.* 16. b. m.
Lacedæmonij discipulas omnes assernabantur. 16. b. m.
Lacedæmonij, cur seruos ebrios, liberis suis ostendebant. 82. a. m.
Laconisus. 74. a. f.
Lælius quidam scripsit erotopagnia. 14. b. m.
Laqueus, laqueum cepit proverb. 43. b. f.
Laudare se quisquam sine inuidia quo pacto possit. 5. a. p.
Laudis cupiditas in adolescente maximè laudatur. 17. a. m.
Læus potentissima (s) ad excitandum animum. 31. a. p.
Leges ab initio populus Romanus nullo habuit. 41. a. p.
Leges xij, talularum ibid.
Leges curiata. 41. a. p.
Leges, originem habent à Deo. 33. b. f.

Le-

I N D E X.

Legum inuentor eloquentissimas 165. a. f.
Leges non esse bonis traditas, sed improbis. 51. b. m.
Leges bonæ, ex malis moribus orta. ibidem.
Lex mancipij. 108. b. f.
Libertas. 112. a. p.
Libertatem aliquis tribus modis acquirebat. 112. a. m.
Librorum duo genera. 3. a. f.
Literatus, quis vocetur. 14. a. p.
Literatus, à literatore distinguitur. 14. a. m.
Literas ab Atheniensibus fuisse inuentas. 16. b. m.
Locus à spei frustratione. 5. a. m.
Maximè animos perturbat, atque concitat. ibid.
Locus Ciceronis ab Alciano illustratus. 107. b. m.
Locus communis à tabulis, & cõtra tabulas. 106. b. f.
Loci communes subtilius a philosophis tractantur, sed plenius, & copiosius ab oratoribus. 51. a. m.
Locutulei, & linguaces, qui. 74. a. f.
Logicam clauem quandam, & organum totius philosophia esse. 13. a. p.
Loquendi, vnẽstior quædam, splendidiorque consuetudo. 59. a. p.
L. Brutus populum contigit ut Tarquinio Regi portas vrbis clauderet, & cum Regno priuaret. 38. b. m.
L. Crassus eloquentissimus. 8. a. p.

L. Pifo, frugi fuit appellatus. 70. b. f.
Lucretia stuprata. 38. b. m.
Ludi Scenici. 27. b. m.
Diæsi sunt etiam Circenses. ibidem.
Luceari cum Laruis prouerb. 57. a. p.
Lucullus. 98. a. m.
Luninum seruitus. 105. b. m.
Luscinia laudes. 1. a. p. & deinceps tota pagella.
Luscinia, cantiorum dulcedinem, & harmonia suauitatem, quã in voce parentum audiunt, omni studio referre contendunt. 2. b. p.
Lusciniam mirè de suis filijs esse sollicitam, ut rectè, modulataque canere discant. 1. b. f.
Lux sicca, anima sapientissima. 58. a. m.
Lycium Gymnasium. 67. a. f. 67. b. p.
Apollo lycius. 67. b. p.
Lycurgus musicæ disciplinam maximè probauit. 13. b. m.
Lycurgus Homeritempore fuisse dicitur. 52. a. p.
Lycurgi vitam copiosè Plutarchus describit. ibid.
Lycurgus leges dedit lacedæmonijs. 35. b. f. 52. a. p.
Lycurgus nihil lege vlla in alios sanxit, cuius non ipse primus in se documenta daret. 52. a. p.
Cur Auri, argenti que vsus sum sit. 52. a. p.
Statuit virgines sine dote nubere. ibidem.
Lycurgus, cur voluntariò perpetuum exilium egit, ab iycique in mare

I N D E X.

- mare ossa sua moriens iussit* 52.
a.m. 119.b.p.
- Lycurgus summa diligentia iuven-
tutem erudiendam statuit.* 60.
a.m.
- Lycurgi nonnulla ridicula* 120.
a.m.
- Lysias orator* 142.a.f.
- Lxippus statuarius eximius,* 9.
b.m.
- Lysias orator facundissimus* 163.
a.f.
- M**
- M** *ago Chartaginiensis,* 152.
b.f. 153.a.f.
- μαρανια* 60.a.f.
- Mali corni, malum ovum* 63.b.m.
- Mancipia, quae dicantur* 105.a.f.
- M. Aemilius Lepidus, summus ora-
tor* 41. b.m.
- Mar. Antonius eloquentissimus,*
8. a.p.
- M. Antonius orator cur nullam
orationem scriberet* 65. a.m.
- M Antonius orator* 123. b.m.
- M crassi celebre dictum* 102. a.m.
- M. Fusius Bibaculus Iamborum
scriptor.* 14. b.m.
- M. Marcellus eloquentissimus, &
Ciceroni similis* 51. a.m.
- Fuit auditor Cratippi Peripatetici
ibidem.*
- M. Marcellus à P. Magio Chilone
fam. liarisuo, duo vulnera acce-
pit, quibus mortuus est* 51. a.f.
- Marius, & Sylla gravissima inter
se bella gesserunt* 6. a.m.
- Materia, & forma, non tantum
causa, sed etiam principia re-
rum dicuntur* 80. a.m.
- Mathematici quantitates tantum
& proportiones considerant* 13.
a.m. & 15. b.f.
- Mathematicis scientijs, nihil illu-
strius* 13. a.f.
- Mathematici quomodo res suas
pro bent, ac considerent* 53. b.m.
- Mathematica disciplina, quatuor
114. b.p.*
- Marius belli experientissimus, sed
literarum imperitus* 54. b.m.
- Marius literas gracas spernebat*
54. b.m.
- Marius, apud Sallustium ibid.*
- Medicina licet ab experimento na-
ta sit, tamen in ea plus genera-
lis cognitio valet, rerum singu-
larum experimentum* 89. a.m.
- Medici officium* 86. a.f.
- Medici optimi officium* 162. a.m.
- Meditatio* 9. a.f.
- Melanthone, & Polydora, Pene-
lopes ancilla* 12. a.f.
- μηλέτη πάντα δόρα ται* proverb. 9.
a.f.
- Memoria* 87. b. m.
- Memoria, quid sit* 88. a.p.
- Memoria quomodo confirmari,
atque augeri potest* 7. b. f. 8. a. p.
- Memoria tres gradus* 10. b. m.
- Memoria rerum omnium thesau-
rus* 65. a.f.
- Memoria duplex* 22. b. m.
- Memoria Mater Musarum dici-
tur* 22. b. p.
- Memoria duplex est exercitatio.*
94. b.f.
- Menedemus* 59. b.f.
- Menenius Agrippa* 17. b. m. &
164. b. m.
- Mens quid* 152. b. p.
- Mens videt, mens audit* proverb.
ibid.

I N D E X.

ibidem.
Mercurius, leges Aegyptijs dedit.
 35. b. f.
Mercurio, cur talaria pedibus, atque alas addiderunt 97. b. f.
Messis, quid 152. b. m.
In alienam messem falcem immittere, & miseram messem metere prover. 152. b. m.
Methaphisica, res omni materia carentes, & sempiternas considerat 53. b. m.
Methaphisica, intellectum perficit 53. b. m.
Methodus 61. b. p.
Methodos ut latine dicatur 125. a. f.
Methodici, qui esse existimentur, ibidem.
Metaphora maximam venustatem continet 5. b. p.
Metaphora 6. b. m.
Minos, leges Cretensibus dedit.
 35. b. f.
Metrodorus 45. b. m.
Mnesarchus stoicus, oratorum inimicus 45. b. m.
Modestia, quid sit 60. b. p.
Modulationum quatuor genera.
 114. a. f.
Mopus, Amphigraus, Calceus augures 41. a. m.
Mores diuturni, consensu utentium approbati, legis habent vigorem 41. a. m.
Mors, Somni soror 46. a. f.
Motus animi celeres 74. a. f. 75. a. p.
Mulæ Mariani, proverb. 54. b. f.
Muliebris eiulatio 5. a. f.
Mulieres apud Romanos lege Voconia ab hereditate excludebantur 10. a. m.

Mulier diues tribus precipue rebus censetur 144. a. m.
Modum harmonia compositum esse 13. b. m.
Munychia, quæ dicerentur 154. a. m.
Munychion mensis. ibid.
Musica antiqui maxime venerati sunt 13. b. m.
Musica laudes 13. b. m.
Musice tres partes 114. a. m.
Mutus Hipparchion. proverb. 78. b. p.
Myctirismot, quid sit 40. b. p.
Mysteria. 125. b. m.
Mysteriorum duo genera. ibidem.
Mystra. 125. b. f.
Mystagogi. ibid.
Mysteria à Dionisio instituta.
 126. a. p.

N

N **Arratio.** 88. a. m.
Nestorem trecentos annos vixisse. 111. a. f.
Nestor, & Ulysses eloquentissimi
 16. b. p.
Nexi, dicebantur liberi homines.
 105. a. f.
Nexum, genus obligationis. ibidem.
Numa Pompilius Romanorum rex secundus. 38. a. m.
Numerus, pro societate saepe ponitur. 63. b. m.
Numerus. 114. a. m.

O

O **cij fructus.** 5. b. m.
Officium oratoris, & medi

I N D E X:

- ci.86.a.f.*
Onus. 24.a.
Operarij, qui dicantur. 59.b.m. & 158.b.p.
*Opinio plurimum differt à scien-
 tia. 19.b.f.*
Opinio. 20.b.
*Oratio operis est umbra . 47.
 b.f.*
Oratio polisa, & elegans. 20. a.f.
*Oratio copia rerum ornata esse de-
 bet. 154.a.p.*
*Oratio florida, quomodo fit. 23.
 b.f.*
*Oratores fonti Dodonæo conferri
 possunt. 15.b.m.*
*Oratoriam artem à Poetis ma-
 nasse. 15.a.m.*
*Oratores Romæ nulli, longo tem-
 pore uerunt. 10 b.f.*
*Oratori futuro, que necessaria sint
 20.a.m. 21.b.m.*
*Magnum oratorum numerum quin
 que efficere possunt. 20. a. p.*
*Oratoris tres quasi campi, in qui-
 bus vim, atque robur eloquen-
 tiæ potest explicare. 33. a.f.*
*Oratores pro Rostris ad popu-
 lum concionari solebant. 31.
 a. f.*
*Orator, tanquam Rex quidam po-
 tentissimus, & liberalis . 33.
 b. m.*
*Oratorem neminem esse statuit, ni
 si idem sapiens, atque prudens
 fuerit. 37 b.m.*
*Orationes funebres Romæ pro Ro-
 stris habebantur. 33.b.p.*
*Oratoria facultas, alia est in homi-
 ne, alia in re, atque natura. 65.
 b. m.*
Orationis partes sex. 88.a.m.
*Orationis præcipuam virtutem,
 casuui. 88 b.p.*
*Orator debet exemplis & veteri-
 bus & nouis abundare . 95.
 b. f.*
*Nulla est ars ingenua, que non
 oratori aliquo modo prodesse
 possit. ibid.*
*Oratorii iuris ciuilibus cognitione m
 esse necessariam. 100. b. m.
 101. a. p. 102. a. m. & deinceps.*
*Orator perfectus, moralis
 Deus existimatur. 123. b.p.*
Oratoris definitio. 130.b.m.
*In oratore septem considerata
 sunt. 130.b.f.*
*Orator quomodo debeat varias
 artes, & scientias cognoscere.
 136.a.m.*
*Orator eloquentia sua facile ius
 ciuile subuertere potest. 146.
 a.f. 146.b.p. & deinceps.*
Oratoris definitio. 157.b.m.
*Oratorem multarum rerum scien-
 tiam habere oportet. 46. b.m.
 47. a.p. & deinceps.*
Orator, qui sit. 46.b.f.
*Orator de omni re uersimiliter
 dicat. 47.a.m. & deinceps. 49.
 b. m.*
*Oratoris proprium, oratio grauis,
 ornata, hominum sensibus ac-
 commodata 50.a.f.*
*Oratori multa esse necessaria, de
 quibus Rhetores nihil docent.
 50.a.f.*
Orator, tria efficere debet 50. b.p.
*Orator, quando nomen oratoris
 amittat 50. b.p.*
*Orator plenus, atque perfectus,
 quis 51. b.m.*

Orato-

I N D E X.

- Oratoris facultate, omnes scientias illustrari 53. b. p.
 Orator de vita, & moribus copiose disputare sciat 55. a. p. & f.
 Oratori perfectio, quatuor sunt necessaria 58. a. m.
 Duo in Oratore esse oportet. 61. b. p.
 Oratorem sine philosophia cognitione, constare non posse 61. b. m.
 Oratore s, exemplis frequentius quam argumentis uti solent. 61. b. f.
 Oratori futuro, quinque natura dona necessaria sunt 75. b. m.
 Oratoris officium 86. a. m.
 Oratoris est persuadere dictione 86. a. f.
 Oratoris proprium quid sit, 88. a. p.
 Oratoris artem totam militiæ comparat cic. 95. b. m.
 Ordine nihil melius 87. b. f.

P

- P** Actuius poeta Tragicus, & pictore gregius. 15 1. a.
 Paan proprius erat Apollinis. 154. a. m.
 Palestra, lucta certamen 56. b. p. 67. a. m.
 In Palestra nudi, & oleo persusi luctabantur 59. a. p.
 Palestram, pro venustate 59. a. p. παλαιστρην 57. a. p.
 Paremia, quid sit. 40. b. παραίτησις 31. a. p.
 παραφρασις 21. a. p.
 παρά προσδοκίαν 21. a. p.
 Paraphrasis, quid sit 92. b. p.
 Hoc exercitationis genus vehementer improbandum 92. b. f.
 93. a. p. & deinceps tota pagella.
 Parietes 105. b. p.
 Patientia quid sit 163. a. f.
 Patrimonium, quid 18 9. b. f. πατήριον 1. b. p.
 D. Paulus eloquentiam repellit. 163. a. m.
 D. Paulus eloquentissimus 164. b. m.
 Percellere, idem quod cuertere, & prosternere 41. b. f.
 Perhumanus, quis habendus. 7. a. p.
 Pericles eloquentissimus & eruditissimus fuit 8. b. f.
 Pericles tonare, fulminareque dicebatur 132. b. m.
 Pericles Anaxagora philosophi studiosissimus auditor fuit. 9. a. p.
 Pericles omni genere virtutis floruit 3. b. f.
 Pericles afficiebat auditores ut uolebat 122. b. m.
 Peripatetici unde dicti 44. a. m.
 Perofficiosus quis 7. a. p.
 Peroratio 88. a. m.
 Personarum collaudatio in exhortando plurimum valet 31. a. p.
 Perturbationes animorum 20. b. m.
 Pescennius Niger 83. b. m.
 Pherecides Syrus pro sam orationem condere instituit 15. a. m.
 Pherecides Pythagora magister quomodo terræ motum instare cognovit. 28. a. f.
 Philosophiæ laudes. 35. a. m.
 Philosophandi ratio triplex. 25. a. m.
 Philosophi, quos beatos existiment. 4. a. m.

I N D E X.

- Philosophia artium regina. 12. a. f.
 Philosophia laudes. 12. a. f. & de-
 inceps. 11. b. p.
 Philosophorum, vita cur mortis
 contemplatio. 15. b. f.
 Philosophia mater omnium ar-
 tium. 113. b. f.
 Philosophia naturalis tres in par-
 tes dividitur. 53. b. p.
 Philosophi nostrates, barbare lo-
 quuntur. 48. b. f.
 Philosophia distributio secundum
 Platonem. 55. a. m.
 Philosophus omnibus rebus veri-
 tatem anteponit. 137. b. p.
 Philosophi descriptio. 130. b. m.
 Philo, Atheniensibus armamen-
 tarium fecit. 53. a. m. 53. b. m.
 Phormio Peripateticus philoso-
 phus. 47. a. m.
 Annibalis de Phormione iudi-
 cium. ibid.
 Phoroneus, leges Argivis dedit.
 35. b. f.
 Phydias, statuarius eximius. 9.
 b. m.
 Physici, quæ sub sensum cadunt,
 considerant. 53. b. p.
 Pictura. 56. b. p.
 Pila ludus. 56. b. p.
 Pisander, eò dementia venit, ut
 vehementer pertimesceret. 49.
 b. p.
 Pisistratus qua arte dominatum
 comparavit. 123. b. m.
 Pisistrati eloquentia multos tu-
 multus apud Athenienses con-
 citavit. 163. b. p.
 Pisonum familia, Roma nobilissi-
 ma fuit. 70. b. f.
 Pythagoras exaudiat vehementer
 probabat. 74. a. f.
- Platanus arbor umbra gratis tan-
 tum. 29. b. f.
 Plato. 9. a. p.
 Platonis oratio Laudatur. 46.
 a. p.
 Platoni infanti apes mel in os in-
 gesserunt. 46. a. m.
 Platonis oratio Laudatur. 48.
 m. 58. b. f.
 Plato veteris Academia prin-
 cept. 43. b. m.
 Plumbeo gladio ingulare. 163.
 a. p.
 Plus quatuor modis petitur. 101.
 b. f.
 Poetas magis natura viribus,
 quam doctrina, & arte excita-
 ri. 14. b. m.
 Eos sapientia patres nuncu-
 pat, Plato. 14. b. f.
 Poeta Deorum interpretes. ibid.
 Polycletus statuarius admirabi-
 lis. 9. b. m.
 Pontifex. 117. a. f.
 Postliminium. 111. a. p.
 Posthumus, quis. 110. a. p.
 Præmia solent ad virtutem in-
 flammare. 18. b. f.
 Præstare, quid significet. 74. b. p.
 Præstare culpam. ibid.
 Præstare vitium rei. Præstare si-
 dem. 74. b. p.
 Prætor urbanus. 57. a. m.
 Prætor peregrinus. 57. a. m.
 Prætores decem, & æsto in urbe
 fuerunt. 57. a. m.
 Prætores, sex lictores tantum, cum
 securibus, & fascibus habebant
 57. a. m.
 Prætor, quis. ibid.
 Prætorium, quid sit. ibid.
 Prætoria cohors. 57. a. f.

PRA-

I N D E X

Prætura tertius dignitatis gradus ad consulatum. 4.b.f.
Pragmatici, qui. 120.a.f.
Primi Comitibus laudes. 159.a.f.
Primoribus labris, proverbia. 61.b.m.
Princeps, pro primo. 25.b.f.
Princeps publici consilij, quis. 26.a.p.
Proci Penelopes. 12.a.f.
Profiteri, quid sit. 44.b.m.
Pronunciatio. 87.b.m.
Propositio. 88.a.m.
Propriorum malorum obliuio, gignit audaciam. 78.b.f.
Protogenes in pictura admirabilis. 9.b.m.
Prudentes, qui dicendi sint. 28.a.m.
Prudentia, pro scientia, contra Calpurnij sententiam. 60.a.p.
Prudentia senectutis propria. 121.b.p.
Prytanæum, quid. 143.a.p.
P. Crassus. 103.a.p.
P. Rutilius cur damnatus. 139.b.m.
P. Lentulus Clarissimus, & amarissimus Reip. ciuis. 129.a.f.
Pudor, maxime laudatur in adulescente. 99.a.m.
Pueri cur infirmam, ac debilem memoriam habent. 7.b.f.
Pugnax, & Pertinax, differunt. 64.b.f.
Puluinus quid sit. 30.b.m.
Puluinar quid. 30.b.m.
Purpura iuxta purpuram est diu dicanda. 119.a.f.
Pythagoras primus se philosophum appellauit. 12.b.m.
Pythagorei in musica maxime se

exercebant. 13.b.m.
Pythagoras numeros rerum omnium principia esse statuebat. 13.b.p.
Pythagoras Samius primus philosophus appellatus. 42.b.f.
Pythagoræ Samij vita. 42.b.f. & 43.a.p.
Pythagoras dicebat animas post mortem transire in alia corpora. 43.a.p.
Pythagoræ præceptum. 24.a.f.

Q

Quæstionum duo sunt genera. 86.b.p.
Quæstio infinita. 86.b.p.
Quæstio definita. ibid.
In omni Quæstione tria queri possunt. 86.b.m.
Quæstiones in scripta positæ. 87.a.p.
Quæstio coniecturalis. 104.b.m.
Quæstio coniecturalis propria est oratoris. 111.b.p.
Quæstura primus dignitatis gradus ad consulatum. 4.b.f.
Quæstores, 45.a.f. & deinceps. 45.b.p.
Quintus. Cicero eruditus, & eloquens. 4.b.p.
In armis præstantior. ibid.
Asiam triennio magna cum laude administrauit. 4.b.p.
Quæ Fabius maximus, Annibalem sua prudentia fregit. 79.a.f.
Quæ Metelli felicitas. 129.b.m.
Quinqueremes. 106.a.p.

R

Refutatio 88. a.m.
 Religionis autores Aegip-
 tii 41. a. f.
 Reminiscencia solius hominis pro-
 pria 3. b. m.
 Reminiscendi vis solis hominibus
 data 7. b. f.
 Repetere recordationem veteris
 memoriae 7. a. m. 7. b. m.
 Reprehensio, quid sit 32. a. m.
 Rhetorica nobis quodammodo na-
 turalis 9. a. f.
 Rhetoricę finis est persuadere di-
 ctione 44. b. f.
 Rhetoricā nullam esse artem 62.
 b. f. 63. a. p.
 Rhetoricę sunt omnes participes,
 63. a. m.
 Rhetorice, an sit virtus 59. b. m.
 Rhetorica, vtrum sit ars 69. b. p.
 De Rhetorica varię fuerunt sen-
 tentię 72. a. m.
 Rhetoricam non artem, sed peri-
 tiam quandam gratię, & volu-
 ptatis esse 72. a. f.
 Rhetorica, quando dicitur ars,
 72. b. f.
 Rhetorica, & dialectica commu-
 nes artes dicuntur 72. a. m.
 Rhetorica pars ciuiliſcientię 73.
 a. m.
 Rhetoricę artis, & eloquentię dif-
 ferentia 73. a. m.
 Rhetorica, ac medicinę materia
 86. b. p.
 Rhetoricę, quinque partes sunt
 87. b. m.
 Rhodos, olim, & armis, & literis

clarissima 57. a. f.
 Rhodos solis sacra est insula 57. a. f.
 Romanum imperium non ultra
 Albim fluiuium extendebatur
 17. a. p.
 Romani, cur ad eloquentiam ac-
 cendebantur 18. b. p. & dein-
 ceptota pagella.
 Romanorum ingenia longè melio-
 ra, atque acutiora, quam Græ-
 corum fuisse 18. b. f.
 Romani anno 17. sumebant to-
 gam virilem 24. b. p.
 Romani theatralium ludorum ſtu-
 diosissimi fuerunt 77. b. m.
 Romulus vrbis Romanę parens
 37. b. f.
 Asylum constituit, vnde non li-
 cebat quenquam per vim abdu-
 cere ibid.
 Roscius histrio, vnus præter cate-
 ros celebratur 22. a. m.
 Rusticorum prædiorum seruitutes
 108. b. m.

S

Sacramentum, quid sit, 43.
 a. m.
 Sapientiam, vsus, & memoria ſi-
 liam 22. b. p.
 Sapientia, quid sit 8. b. f.
 Fons & principium eleganter, &
 copiose dicendi, atque scriben-
 di ibid.
 Sapientia, quid sit 13. a. m.
 Sarcasmos, quid 40. a. f.
 Sardi venales proverb. 39. a. f.
 Saturnini eloquentia 163. b. p.
 Scalpius, quid sit 106. b. f.
 Scientia, quid sit 64. a. m.
 Scientiæ perueſtigatio 13. a. m.
 Scotus

- Scotus reprehenditur 165. b. m.
 Scrupi, quid 138. b. m.
 Eudere duodecim scrupis ibid.
 Sementis quid 152. b. m.
 Sementem facere; quid ibid.
 Et sementem feceris, ita & me-
 tes prouerbi 152. b. m.
 Senatoris boni definitio 129. a. p.
 Tria in bono senatore esse debent
 129. a. m.
 Senatorum optimorum exempla
 quinque 128. b. f. 129. a. p.
 & f.
 Sententiarum, & verborum lu-
 mina cum industria persequen-
 da sunt 2. b. m.
 Ciceronis eloquentiâ vel hac vna
 de causa summopere esse lau-
 dandam 2. b. m.
 Sermone nihil admirabilius, at-
 que vtilius humano generi re-
 peritur 162. b. m.
 Ser. Galba cur in iudicium voca-
 tus 40. a. m.
 Ser. Galba, diuinus in dicendo 41.
 b. m.
 Sermonis, & contentionis, diffe-
 rentia 155. b. m.
 Serui atrienses 98. a. m.
 Serui, cum liberè manumitteban-
 tur, ciues Romani fiebant 111.
 b. p.
 Sesqui altera proportio 114. a. m.
 Sesqui tertia proportio 114. a. m.
 Siyon vrbs in Achaia 142. b. p.
 Similitudo satietatis mater 12.
 b. m.
 Simonides artem memorię repe-
 risse dicitur 88. b. m.
 Socrates 143. a. f.
 Socrates primus de moribus ver-
 ba facere cepit. 43. a. f.
 Sapiētissimus omnium mortalium
 ab Appolline indicatus 43. a. f.
 Socrates cur damnatus 142. a. m.
 Socrates durissimis pedibus, 30.
 a. m.
 Mirum de Socrate scribit A. Gel-
 lius 30. a. m.
 Socratici sermones, morati 30. a. f.
 Socrates maluit iniuste condemna-
 ri quam eloquentia præsidio li-
 berari 163. a. f.
 Solon, Atheniensibus leges dedit
 52. a. m. 119. b. m.
 Solon, orientem Pisistrati Tyran-
 nidem preuicit 52. a. m.
 Solon, senectutem Cypri profugus
 exegit 52. a. f.
 Solonis dicta sententiosa 52. a. f.
 Solonis dictum sapientissimum,
 118. a. p.
 Somnus 29. b. m.
 Qui, longio: e quiete, somnoque
 indigeant ibid.
 Somnus maxima animi, & corpo-
 ris requies 29. b. m.
 Quies pro somno ibid.
 σωπνός quid 60. b. p.
 Spina prouerb. 59. b. m.
 Sponsa 146. b. m.
 Sponsus, ibid.
 Sponsalia 146. b. m.
 Status tres esse 86. b. m.
 Status legitimi 87. a. p.
 Stentore clamosior 83. b. m.
 Stillicidium, quid sit 105. b. m.
 Stipulatio 68. b. f.
 Stipulatio quid sit 106. b. m.
 Stoici, virtutes inter se, & quales,
 & pareis esse dicebāt 59. a. m.
 59. b. m.
 στυλίου 10. b. m.
 Stylus, optimus dicendi magister
 90.

90.a.f.
Stylus, pro scribendi exercitatio-
 ne 90.b.m.
Stylus, proprie quid. 90.b.m
Stylum vertere, ibid.
Stylus, pro notatione, & repre-
 hensione capitur. 90.b.m
Subiectio, quid sit. 48.b.f
Subsellia. 34.a.f
Sulpitius Gallus. 18.a.m
Sulpitius grandis, & *Tragicus*
 orator fuit. 27.b.f. & 83.b.m
Supellex, quid sit. 100.b.p
Superbus, quis. 68.a.f
Superbia Campana. prouer. ibid.
Susannam hebraeam, quis falsa
 criminatione liberavit. 163.a.f
Suspensus animus. 146.b.f
Syha Rempub. quasi regio domi-
 natu oppressit. 6.a.m
συυαθπισπυος, quid. 20.a.m

T

T *Abulas accepti*, & *expensi*
 conficere. 45.b.p
Tabula quid sit. 106.b.f
Temperantia, virtutis domici-
 lium. 60.a.f
Testamentorum tria genera.
 140.a.f
Testamentum inutile. 107.a.m
Thaletis Milesij prudentia, 28.
 a.m
Theatrum quid sit. 77.b.m
Theatrum, certamen liberi patris
 dicebatur *Athenis*. 77.b.m
Theophrastus. 9.a.p
Theophrastus a diuinitate oratio-
nis, nomen inuenit. 58.b.f
Thirus. 86.b.p
Thestetus medicus, amethodos.

125.a.f.
Tiberius Gracchus Trib. plebis le-
gem tulit, ne quis plus mille
 agri iugera haberet. 39.b.m
Τίμωα. 143.a.p
Timor, cur pallidos, & tremebun-
 dos facit. 79.a.m
T. Liuij Patavini laus. 164.b.m
Toga virilis anno decimosextimo
 dari solebat. 8.a.m
Topica ars. 87.b.f
Tragedias in nugis agere. 20.a.f
Transenna, quid sit. 98.b.f
 Per *transennam inspicere*.
 prouer. 98.b.f
Tribunorum plebis officium. 140.
 a.m
Tysias Coracis auditor fuit. 63.
 b.p
Tysias a Corace in iudicium voca-
tus, ibidem.
Tyrtaeus Lacedaemonius τριχπιαρ
 instituit. 5.a.m

V

V *Alla reprehenditur*. 47.a.m.
Varietas in dicendo maxi-
me laudatur. 12.b.m
Verborum delectus, eloquentie
 principium. 2.b.m
Verborum electio. 20.a.f
Verborum constructio. 20.b.p
Virgilij locus ab Alciato exposi-
tus. 110.a.p
Virgilij laus. 56.a.m
Vires animi, atque ingenij, ad no-
 nam, & quadragesimum an-
 num, usque prorogari. 5.a.p
Vires corporis ad quintum, & tri-
 gesimum annum augeri. 5.a.p
Vindicta virga. 112.a.m
Virtus,

I N D E X.

rtus, quid sit. 61. a. p
 Virtutis omnis laus in actione consistit. 71. b. f
 Virtuti tria vitia valde inimica. 162. a. m
 Virtutes omnes, qua de causa complectimur. 162. b. p
 Virtutem, cur tam pauci amplexentur. 161. a. p
 Virtus utrum doceri possit, nec ne. 151. b. f
 Virtutem nulli seruire. 139. a. p
 Et deinceps.
 Virtutis via, difficilis, & ardua. 161. b. m
 Virtus radices habet amaras, fructus suauissimos. 161. b. f
 Vlyses, & Nestor eloquentissimi. 16. b. p
 Vna voce. Vno ore. pro summo consensu. 45. b. f
 Urbana pradia, que. 108. b. m
 Urbanorum pradiorum seruitutes. ibidem
 Urbs Romana, in 35. tribus dispersita. 9. a. f
 Vscupio certa temporis prescriptione constat. 104. b. f
 Vsus, magister optimus. 18. b. m
 Vsus, ac natura sapientiam omnem pariunt. 80. a. m

Vulgus quos beatos existimet. 4. a. m

X

Xenophontis voce, musas locutatus. 58. b. f

Xenophon. 9. a. p

Xersem Persarum regem Platani cuiusdam ingentis amore captum. 30. a. p

Xeusis, admirabilis in pictura. 9. b. m

Υ

ὑπερβολή. 21. a. p

ὑπερβολή. 17. a. p

ὑπομήματα. que. 8. a. p

ὑποβίους. 86. b. p

Z

Zenobia Palmyrenorum regina. 128. a. m

Zeno stoicorum princeps. 43. b. m

Zeno Eleates primus Dialogum excogitauit, & scripsit. 27. a. m

Zenonis sententia de rhetorica & Dialectica. 55. a. m

Zeusis, Crotoniatis Helenam pinxit. 26. a. m

F I N I S.

Errores admissos sub praelo, sic corrigat lector beneuolus.
In commentario de partitione oratoria.

Pag.	5	a	lin.	ultima.	latinæ & græcæ leg. latinè & græcè
Pag.	5	b	lin.	35	græcè linguæ, leg. græcæ
	13	a	lin.	30	orationibus leg. oratorib.
	13	b	lin.	36	copiose leg. captiose
	14	a	lin.	18	acciperit leg. acciperet
	16	a	lin.	19	indigne leg. indigenæ
	21	a	lin.	37	omnia leg. omnes
	24	a	lin.	17	ostenditi taq. leg. ostendit itaq;
	26	b	lin.	16	argumentum leg. argentum.
	29	a	lin.	7	traditas leg. tarditas
	34	b	lin.	5	partix leg. patrix
	35	a	lin.	9	labectantem leg. labefactantem
	35	a	lin.	11	perferimus? leg. perferemus
	35	b	lin.	7	inanimitas leg. inanimatas
	38	a	lin.	15	interium leg. interim.
	45	b	lin.	12	molestiam leg. molestiam
	47	a	lin.	7	concludat leg. concludant.
	76	b	lin.	36	vro leg. verò
	99	a	lin.	12	conscitur leg. conficitur
	107	b	lin.	14	literis leg. liberis
	129	a	lin.	8	pe. leg. penè
	148	b	lin.	15	debilitatem leg. debilita tam
	167	a	lin.	20	quæ reudum leg. querendum
	169	a	lin.	9	commate leg. com nunc
	180	b	lin.	17	reprehente leg. reprehendere.

In commentarijs Dialogi ad Q. Fratrem.

Pag.	2		lin.	4	haberetur leg. haberet
	33	a	lin.	16	partitione leg. partitione
	39	a	lin.	8	celestos leg. scelestos
	43	a	lin.	4	regone leg. regione
	44	a	lin.	19	vocas leg. vocat
	48	a	lin.	21	fuerunt leg. ferunt
	49	b	lin.	23	oratus leg. ornatus
	54	b	lin.	9	erudit leg. erudito
	61	a	lin.	23	videtur leg. videretur
	82	a	lin.	33	orarem leg. oratorem
	105	b	lin.	29	peregrinate leg. peregrinitate
			lin.		ibidem liberate leg. libertate
			lin.	35	trime leg. triremes
	109	b	lin.	1	lia- leg. te-
			lin.	2	teil leg. . . .
			lin.	3	anquam in suam tutenm leg. antequam in suam tutelam
	114	a	lin.	17	musculis leg. musicis
	161	b	lin.	36	immunt leg. irruunt
	163	a	lin.	18	sanctum leg. sancitum.
			lin.	25	ciui leg. ciuitates.

M. A N T O N I I
M A I O R A G I I
P R A E F A T I O

IN LIBROS M. TVLLII CICERONIS
De Oratore ad Quintum Fratrem.

LUSCINIAM Auditores vnam ex auibus, maximè solent v, qui naturas animalium scribunt admirari, quòd in tam paruo corpusculo, tam clara, tam suavis, tam magna, tam iucunda vox inueniatur: quòd verno tempore, cum frondescere arbores incipiunt, quindecim diebus, ac noctibus perpetuis, sine vlla penitus intermissione canere soleat; vnde enim in auicula tam pertinax spiritus? vnde vis illa continendæ animæ in canendo tanta? vt vna continuatione cantionis, hinc contentiones vocis & remissiones contineantur? vnde tam artificiosa tamquè perfecta Musica scientia? tam ingeniosa modulatio? tam gratus auribus sonus? qui modo in longum continuo spiritu trabatur, modo summa quadam cum varietate flectatur, nunc concisa uoce distinguitur, nunc intorta copuletur? quid cum iterum vocem reuocat, ex integra comprehensione cantum edit? quid cum modulos, nec opinato de repente què commutat? quid cum ipsa secum iucundè tacita murmurat? nulla mehercle tam abstrusa, tam difficilis, tam varia cantio est, quàm non exprimat vna Luscinia, plenam, grauem, acutam, crebram, extentam, summam, mediam, imam. Quid plura? tam paruis in faucibus omnia quæ tanto labore, tanta industria, tanto studio, tot inuentis instrumentis, genera cantionum, ars hominum excogitauit, integra atque perfecta reperiuntur. Est ne huic auicula per quàm similis, in dissimili genere Cicero noster Auditores? est profectò; nam in hoc vno tam perfecta, atque absoluta prorsus omnis dicendi ratio, vt in suo genere non minori sit admirationi, atque haud scio, an etiam maiori, quam Luscinia, qui dono quodam, (vt ait Fabius) prouidentiae genitus est, in quo totas vires suæ eloquentia experiretur, clarus, suavis, iucundus, grauis, qui diuina ingenij felicitate, quicquid in omnibus alijs auctoribus admirabile, politum, ingeniosum, eximium repetitur, id suis in operibus totum effinxit, in hoc vno vis Demosthenis, copia Platonis, iucunditas Isocratis vniuersa continetur. Quis enim hoc in

A probando

probando subtilior? in delectando temperatior? in flectendo vehemen-
 tior? Quis cum opus est submissum illud & humile consuetudinem imi-
 tans, dicendi genus melius & acutius exequitur? Quis insigne & flo-
 rens orationis pictum & expolitum genus illud, in quo omnes verbo-
 rum, omnes sententiarum illigantur lepores, quod quasi stella qua-
 dam translata verba, atque immutata plurimum illustrant, dulcius
 tractat, aut suauius? Quis in illo sublimi dicendi genere splendidior?
 grauior, copiosior, ornatio? Iam vero cum duo sint, quae bene tracta-
 ta ab Oratore admirabilem eloquentiam faciant, quorum alterum est,
 quod Graeci, ἠθὴρ vocant, ad naturam & ad mores, & ad omnem vitam
 consuetudinem accommodatum. alterum quod ἰδὴμ ταπεινὸν nomi-
 nant, quo perturbantur animi & concitantur, in quo uno regnat Ora-
 tio, illud superius come, incundum, ad benevolentiam comparandam pa-
 ratum, hoc vehemens, incensum, incitatum, quo causa eripiuntur,
 quod cum rapide fertur sustineri nullo pacto potest, in utroque certo ge-
 nere plurimum excellit Cicero, sed posteriori tanto semper impetu usus
 est, ut saepe aduersarios de statu omni deiecerit. Huic pro familiari reo,
 summus Orator non respondit Hortensius, ab hoc homo audacissimus
 Catilina in Senatu accusatus, obmutuit. Huic priuata in causa magna &
 grauium capisset Curio pater respondere subito affedit, cum sibi vene-
 nis ereptam in memoriam diceret. Quid de miserationibus dicam? quibus
 adeo vehementer uti solebat, ut saepissime totum forum eo dicente que-
 sibus & lamentationibus impleretur, ut etiam si plures Oratores una
 dicerent. Ciceroni tamen omnes perorationem relinquerent, in qua tan-
 tum excellebat, ut ab hominibus suae aetatis regnare in iudicijs dictus sit.
 Hic igitur tam eximius, tam praestans, tam diuinus orator non conten-
 tus ea, quam ipse magnis laboribus ex vigilijs consecutus erat, eloquen-
 tia, voluit etiam more Lusciniae, (ne ab huius avis exemplo discedam,)
 pullos suos incundissimis & suauissimis cantionibus erudire. tradunt
 enim hanc auiculam mire de suis filijs esse sollicitam, ut recte modula-
 teque canere discant, atque ideo iuniores ex parentum institutione,
 magistras summa cum attentione solent audire. versus quae quos imiten-
 tur accipere, quos deinde magna cum diligentia recitent, quadam enim
 vicissitudine quo melius atque facilius discant, modo canentes parentes
 audiunt, modo quae diligenter audiuerunt, secum ipsa meditantur, & at-
 tentiore cura promerere contendunt. Itaque fit, ut si quae paruula ca-
 piantur, cum nondum canere didicerint, atque inter homines alantur
 longe deterius canant, quoniam ante legitimum tempus a magistris
 subductae fuerint. Quid ergo? non ne eadem ratione Cicero cantus no-
 stros, id est orationem quae si polita atque ornata fuerit, omnem can-
 tionem dulcedine superat, praeceptis & institutionibus Rhetoricis ex-
 polire atque exornare contendit? qui cum multa iuuenis adhuc, ac-
 pend

penè adolescens, de arte dicendi praecepta tradidisset, postea cum per multos annos in causis cuiusque generis versatus, tantum honoris ac dignitatis esset assecutus, ut Cicero non iam hominis sed eloquentiae nomen haberetur, voluit aliquod opus elegantius, atque admirabilius extare, quo & variam & mirificam in omni genere doctrinam suam ostenderet, & ad certam dicendi rationem, atque ad summum eloquentiae fastigium viam praemuniret. Quamobrem hos de Oratore libros ad Quintum fratrem conscripsit, in quibus quicquid erat eloquentiae, quicquid ingenij, quicquid artis, quicquid eruditionis, expressit, ut nullam unquam neque apud Gracos, neque apud Latinos, hoc in genere praestantius opus fuerit, aut esse possit. Mira profecto res est, si quis diligenter aduertat, ab vno aliquo mortali homine, tam varium, tam elaboratum, tot disciplinis, tot reconditis rebus, & questionibus refertum opus excogitari potuisse, cum praesertim tot negocijs publicis, tot occupationibus, tot impedimentis semper Cicero distractus fuerit. Quin adeo diligens atque industrius in hoc opere fuit, ut personas quas loquentes inducit, ita representet, ut non auctorem operis, sed ipsas personas loqui existimes. Quid enim Scenola gravitate dignus? Crassi ubertate floridius? Antoni subtilitate pressius? Equidem ita censeo Auditores, si quis hos tres de oratore libros bene perceperit, etiam si nihil aliud profusus intelligeret, eum doctè graviter & ornate posse dicere. Quid enim est in villo doctrinae genere tam abstrusum, tam reconditum, tam novum, cuius non aliqua sint in hoc opere, non sanè leuiter expressa vestigia? querantur omnia, tum Gracorum, tum Latinorum dicendi praecepta, atque in vnum conferantur, certè cum hoc vno opere, neque orationis gravitate, neque varietate rerum, neque elegantia sermonis, neque alia quavis laude comparari, merito poterunt. Quo sit ut hos ego non libros, sed rerum omnium pulcherrimarum Thesavros appellare soleam, quoniam in eis inuenio tanquam reposita scientiarum omnium ornamenta maxima: Neq; tamen ideo, quamuis eruditionis pleni sint, minus est in eis incunditatis, rerum enim varietas eiusmodi est, ut nostros animos oblectare maximè possit, cum tam magnificè, tam egregiè suis laudibus orator vestiatur, tam graviter & ornate, quid valeat oratoria facultas explicetur, suauissimum certè est, videre quid oratori natura, quid studium, quid exercitatio conferat? cur cum historia, cur poesis, cur Philosophia, cur ius civile plurimum adiuvet? quàm latè dicendi materia pateat? quae sint oratori propositae questiones, quae sit docendi ratio, quae delectandi, quae monendi, quo modo fieri possit, ut sermo factus, ac nulla in re rudis appareat, qui sint affectus orationis initio tentandi, qui perorata causa concitandi, ex quibus locis ad faciendum fidem argumenta sumenda sint, quibus quasi luminibus tota illustretur oratio, totaque dilucida, probabilis, aperta, suavis, efficiatur. Haec easunt

quibus alitur adolescentia, quæ diligenter audire, meditari, memoria mandare Iuvenes debent, in quibus continenter exerceri, dies noctesque versari, atque insudare pulcherrimum. Et hac in parte maximè nobis imitanda Luscinia sunt, quæ cantionum dulcedinem & harmonia suauitatem, quam in voce parentum audiunt, omni studio referre contendunt. Vnus est eloquentia parens Cicero, cuius oratio quouis melle dulcior est, sapientissimis sententijs grauibus quæ verbis ornata & perpolitata, quæ merito flexanima atque regina rerum dici potest, ita de horridis rebus nitida, de ieiunis plena, de peruulgatis noua videri solet, grauis, erudita, liberalis, admirabilis, vnus est a nobis hic auctor imitandus, vnus suspiciendus, vnus semper in manibus habendus, huius sententias, huius verba, huius numeros omni cura studio, diligentia, persequi debemus, qui distinctè, qui explicatè, qui abundanter, qui illuminatè, & rebus, & verbis dicit, & in ipsa oratione quasi quendam numerum, versumque conficit. Hunc si qui aliquo modo sectari, atque adumbrare cupiunt (quoniam æquare, non modo quisquam potest, sed ne sperare quidem debet) verborum in primis delectus habendus est, quod eloquentia principium esse Cæsar dictabat, vt nullam penitus dictionem, nullam uocem admittamus, quæ non elegans, latina, Ciceroniana esse videatur, deinde compositionis ratio diligens adhibenda est, vt neque asperos habeat concursus, neque disiuictos atque hiantes, tum rerum ordinem, & argumentorum collocationem, atque probabilitatem aduertere, diligenterque imitari oportet. Postremo sententiarum & verborum lumina, quas vel figuras, vel exornationes appellamus, summa cum industria persequenda sunt, quibus quia tam frequenter vtitur Cicero, sunt qui putent eius eloquentiam vel hac vna de causa summoperè esse laudandam. Sed hæc non nisi acri studio, magna diligentia, summo labore, longa exercitatione percipi possunt. Itaque non mirum est, si tam rari sunt ij, qui Ciceronianam dicendi maiestatem, & eloquentia virtutes exprimant, quoniam plerique vel imitandi rationem ignorant, vel laborem omnino refugiunt, in hac enim parte pluri mi decipiuntur, qui cum aliquas ex Cicerone clausulas excerpterint, atque in suis scriptis collocarint, se germanos, atque veros Ciceronis imitatores arbitrantur, cum imitatio vera, non in verbis tantum, sed in rebus magis, atque ordine constat, neque quisquam rectè Ciceronem imitari possit, nisi, qui studijs ipsædem, quibus ille utebatur, se totum tradiderit, vt non tantum verba quod plerique faciunt, sed etiam sensus, & virtutes, quod pauci facere possunt, intelligat. Habet enim hoc proprium & quasi peculiare Cicero, vt longè grauiores & reconditiores plerumque sententias in se habeat, quàm prima fronte præ se ferre videatur: vt non sine causa Quintilianus dixerit: ille se profecisse sciat, cui Cicero valde placebit. Quod si vsquam Cicero doctrinam summam

atque

atque eruditionem ostendit: in his certe libris, tam multa recondita sunt, & ex intimis disciplinis decerpta, atque delibata, ut nihil doctius aut eruditius excogitari possit, quæ non nisi magno studio, diligentique consideratione possunt intelligi. Quare mihi vestra opus erit attentione Auditores, dum has latine linguæ diuitias, hos eloquentiæ fontes, hos rerum preciosissimarum Thesuros interpretatione mea vobis aperio, quos si degustare semel ceperitis, non tantum summam ex eis utilitatem, sed etiam tam incredibilem incunditatem percipietis, ut nihil vos aliud magis delectare possit: Sed iam Ciceronem ipsum audiamus.

M. TULLII CICERONIS
AD Q. FRATREM, DE ORATORE.
Dialogus, seu Lib. Primus.

Cogitanti mihi sæpenuerò, & memoria vetera repetenti, perbeati fuisse, Quincte frater, illi videri solent, qui in optima Rep. cum & honoribus, & rerum gestarum gloria florere, eum vitæ cursum tenere potuerunt, ut vel in negotio sine periculo, vel in otio cum dignitate esse possent.

COGITANTI MIHI: Ciceronis consuetudo est, ut in singulis libris, siue Oratorijs, siue Philosophicis, præcæmijs vtatur, quod ad imitationem Aristotelis, se facere solitum, ostendit ad Atticum libro quarto. Cû enim ab eo petijisset Atticus, ut Varronem in aliquem locû suorum operum includeret, ita respondit: Itaq; cogitabam, quoniam in singulis libris vtor præcæmijs, ut Ari-

stoteles in ijs quos *ἐξωτερικὸς* vocat, aliquid efficere: ut non sine causa istum appellarem, id quod intelligo tibi placere. Qui fuerint autem exoterici libri, in quibus Aristoteles vti præcæmijs solebat, declarat ipse Cicero libro de Finib. quinto, De summo autem (inquit) bono, quia duo genera librorum sunt; vnum populariter scriptum, quod *ἐξωτερικὸν* appellant; alterum limatius, quod in commentarijs reliquerunt, non semper idem dicere videntur. Secundum autem librorum genus, quod limatius esse dicit Cicero, solet Aristoteles *ἀκροματικὸν*

ἀκροματικὸν

M. Ant. Maioragij

ματιμ appellare, in quo de recondita sua disciplina tractat; sed hoc proœmiorum genus, maximè liberum esse solet, aded vt aliquando separatim à re proposita videatur, quale est exordium Salutij, de coniuratione Catilinæ, & de Iugurthino bello; quamuis semper Cicero conetur exordia sua rei, de qua tractat aliquo modo coniungere, quod in Tusculan. quæst. in libris de Natura Deorū, de Diuinatione, & in his maximè oratorijs videre licet. Quamuis enim huius proœmij prima pars à re proposita videatur separata, tamen postea causas ostendit, quibus ad scribendum adductus est, & quale sit id, de quo scribit, quamque magnum ac difficile, deniq; etiam ad quem vsū. Quatuor igitur in partes totum hoc proœmium diuidi potest, quarum prima pathetica est, & conquestionem continet; altera causas explicat, quare de arte Oratoria scribere velit. Tertia qualitatem, & magnitudinem Oratoris reliquarum artium comparatione demonstrat. Quarta proponit, quid sit toto opere tractaturus. Prima pars tres affectuum illorum grauiorum locos complectitur, inæqualem comparationem, spem deceptam, egregium, sed infelicem conatum, qui singuli binas periodos, seu comprehensiones continent, vt admirabile quoddam in eis artificium appareat. Ac prima quidem inæqualis comparationis periodus hæc est; **COGITANTI MIHI** &c. Rerum ordinē seruat, prius enim cogitare opus est, quàm in memoriam vetera repetere possimus, quæ vis animæ solius hominis propria est, cum reliquæ animantes non reminiscantur. & hæc est *ἀναμνησις* quam superioris temporis recordationem interpretatur Cicero; qua solet homo præterita repetens, de præsentibus deliberare, quantoque aliquis prudentior ac sapientior est, tanto solet acriorem ad cogitandum attentionem adhibere: quare superior Africanus gloriari solebat, nunquam se minus ociosum esse, quàm cum ociosus, nec minus solum, quàm cum solus esset, quia videlicet semper cogitabat. **VETERA**: res veterum, vt Atheniensium, qui longo tempore claruerunt, apud quos innumerabiles penè clarissimi viri fuerūt, vt Themistocles, Miltiades, Conon, Ariltides, Phocion; infinitique alij, qui bene de Repub. meritos, maximis afficiebant honoribus, & in Prytaneo publicè nutriebant. Quin apud Romanos tales fuerunt Fabricij, Curij, Catones, Scipiones, plurimique alij, qui in optimo statu Reipub. magna cum gloria magistratus, & imperia gesserunt: hos dicit floruisse honoribus, & rerum gestarum gloria. Traducitur enim hoc verbum, florere, ad omnem ferè excellentiam: sic in Catone maiore dixit, ipsum Catonem in senectute præ cæteris floruisse; ita florere in foro, in administratione Reipub. in sententijs dicendis, florere autoritate, & gloria, de Claris Orat. Omni genere virtutis floruit Pericles. Ouidius;

Principio
3. off.

Nos quoque florimus, sed flos fuit ille caducus.

Vndecima Philippica. nihil enim semper floret, atas succedit atati. qua in oratione Tyrones etiam florem Italix nominat, Tertio de Nat. Deo: in ipso Græciæ flore dixit, pro cum Græcia floreret, & Cethegus ab Ennio, flos illibatus populi, dictus est. vnde Cicero in Bruto, virum excellentem, præclare tum illi homines florem populi esse dixerunt. Et de perfecto Orat. ad brutum: versarij in optimo civium vel flore vel robere. **VEL IN NEGOCIO** vt in foro, in legatione, in senatorijs muneribus, quæ plerumque sine periculo esse solent, & maximam tamen dignitatē apportant. hinc Scevolæ, Scæri, Sulpicij. **VEL IN OCIO** siue literarum, quod tamen paucis ante Ciceronem Romæ contigerat. Atque haud scio, an vni Catoni censorio, siue negociorum, cum iam emeritū viderentur, & post res præclare gestas quiescerent, quod accidit ei Duellio, qui primus Carthaginienfes Bello navali superavit: Cui concessum est, vt à cæna reuertenti tibicines canerent, & funale præferretur. magnam autem orationi venustatem afferunt antitheta, negocium, & ocium, in quibus est etiam agnominatio. Loquitur autem hoc loco potius ex opinione populari, quàm Philosophica. Vulgus enim beatos existimat, qui dignitatibus, honoribus, opibus affluunt. Philosophi autem solos eos, qui virtutis sunt compotes, vt Tuscul. V. copiosè disputatur.

Ac fuit tempus illud, cum mihi quoque initium requiescendi, atque animum ad vtriusque nostrum præclara studia referendi, fore, iustum, & propè ab omnibus concessum esse arbitrarer, si infinitus forensium rerum labor, & ambitionis occupatio, decursu honorum, etiam ætatis flexu constitisset.

AC FVIT. Altera comparationis periodus, qua se beatitudinem illam sperasse offendit, tempus autem post consulatum innuit. Cum enim in consulatu tam egregiè se gessisset, vt communi totius ferè Senatus consensu, patriæ parens esset appellatus, & illi vni, conseruatæ patriæ testimonium redditum fuisset, sperabat fore vt postquam magistratu abiisset, perpetuè liceret ei quiescere; atque in ocio literarum, totum reliquæ vitæ spatium consumere. **INITIVM REQUIESCENDI.** quoniam ab ineunte ætate magnis semper in laboribus versatus fuerat, adeò vt propter immensos labores sæpè vitæ periculū adierit, quod in Bruto de se ipse confitetur. **VTRIVSQUE**

QVE NOSTRVM. nam etiam eius Frater **Quintus** eruditus, & eloquens fuit, quod ex opusculo illo docto, atque eleganti de petitione consulatus, quod extat, adhuc intelligi facile potest: quamuis in armis præstantior haberetur, & in Gallia cum Cæsaris legatus esset, multa strenuè gessisse legitur. quin Procōsul Asiam triennio magna cum laude administravit. **FORENSIVM RERVM** Accessit ad forum Cicero, cum annos septem & viginti natus esset, primamque causam publicam pro Sex. Roscio dixit, quæ adhuc extat oratio, quæ tantum commendationis habuit, vt nulla postea causa esset, quæ non eius patrocinio digna videretur. Gellius libro 15. cap. 28. scribit Cornelium nepotem errasse, qui scripserit tres & viginti annos Ciceronem natum, primam causam publici iudicij egisse, Sextumque Rosciū parricidij reum defendisse, cum dubium non sit, quin post annum, quàm pro Quintio dixerat, Sex. Rosc. reum parricidij defenderit: causam autè illam priuatam pro Quintio apud Aquilium Gallum iudicem dixit, sex & viginti annos natus. Animaduersum est etiam Demosthenem & Ciceronem pari ætate illustrissimas orationes habuisse. Alterum contra Androthionem & Timocratem, septem & viginti annos natum, alterum anno minorem pro P. Quintio septimo, & vigesimo pro Sex: Roscio. Vixerunt quoque non nimis numerum annorum diuersum, alter tres, & sexaginta annos, Demosthenes sexaginta. Vocat autem infinitum laborem, quoniã ex quo publicè causas agere cæpit, nullus ferè dies erat, quin pro reo diceret. **AMBITIONIS OCCVPATIO.** huic enim rei maximè studebant, vt sibi populi voluntatem conciliarent, quo deinde facilius magistratus assequerentur. Itaque pluribus aderant, gratis patrocinabantur, comiter salutabant, ludos exhibebant, & etiam plerumque multa largiebantur; hæc erat ambitionis occupatio: quæ deinde consistebat decursu honorum, & ætatis flexu. **DECVRSV.** Gradibus enim quibusdam ad consulatum ascendebatur. primus dignitatis gradus erat **Quæstura**: quod in Verrem 3. Cicero testatur. Secundus **Ædilitas**; Tertius **Prætura**, Quartus **Consulatus**. Hi erant ordinarij magistratus, hæc dignitates, hi honores; quos omnes consecutus est Cicero, quamuis nouus esset homo: hunc appellat hoc loco, decursum honorum: sicut in Epist. decursum sui temporis dixit, facilius erit mihi, quasi decursus mei temporis. **ETIAM ÆTATIS FLEXV** ingrauescete enim ætate solent homines minus ambiciosi fieri. Nam ambitio studiumque dignitatis, iuuentutis est propria, quo tempore propter sanguinis feruorem, maximè animus excitatur, & ad res præclare gerendas inflamatur. vnde Horat.

Conuersis studijs ætas animusque virilis

Quærit

Quærit opes, & amicitias, inseruit honori.

Vult Aristoteles corporis vires ad quintum & trigessimum annum au-
geri, deinde paulatim minui: vires autem animi atque ingenij, ad no-
num & quadragesimum vsque prorogari, priusquam deficere inci-
pian. Quocirca hunc ætatis flexum in Cicerone post annum quin-
quagesimum intelligimus, quo tempore iam consulatum gesserat:
ætatis enim ingressus pueritia est, progressus iuuentus, flexus sen-
ctus. Legimus apud Plutarchum in libello, quo pacto laudare se quis-
piam sine invidia possit; apud Lacedæmonios fuisse chorum quen-
dam, qui ex triplici hominum genere constabat, puerorum, iuue-
num, senum, eum *τριχορίαν* vocabant, quem instituisse Tyrtæus apud
eos dicitur. Hic igitur triplex chorus, cum cantilena quadam in pu-
blicum exire solebat, & primò senos ita canebāt; *ἄμμις ποτ' ἤμῃν ἄλλοι μὲν
γονίαις*, deindè pueri subiungebant, *ἄμμις δὲ γ' ἐσόμεθα πολλῶν ἀρρήτων*,
postremò iuuenes ita clamabant, *ἄμμις δὲ γ' ἔμμεν, αἱ δὲ τῆσ' ἀνυγείσθω*.
Huic choro similis est quodammodo fortunæ rota, in qua sunt qui
ascendere incipiant, sunt qui in sublimi sedeant, sunt qui præcipi-
tes deuoluantur.

Quam spem cogitationum, & consiliorum meorum,
cùm graues communium temporum, tum varij
nostri casus fefellerunt. Nam qui locus, quietis, &
tranquillitatis plenissimus fore videbatur, in eo
maximæ molestiarum, & turbulentissimæ tem-
pestates extiterunt.

QVAM SPEM. Secundus locus huius primæ partis exordij, à
spei frustratione, qui locus in causis grauioribus maxime solet animos
perturbare, atque concitare. Hinc illa matris Euriali apud Virgilium
muliebris euulatio;

*Quo sequar, aut qua nunc artus, auulsæque membra
Et funis lacerum tellus habet, hoc mihi de te
Nate refers, hoc sum terraque marique secuta?*

Quid autem fuit, quod Ciceronis spem & cogitationem fefellerit? &
partim (inquit) communes casus, partim singulares: communes ca-
sus, intelligit publica pericula, quæ suo tempore plurima contige-
runt, præcipuè in illa Catilinæ coniuratione. Singulares autem, quibus
ipse solus agitatus est in factione Clodiana. NAM QVI LO-
CVS: altera periodus huius secundi loci, quæ maximam venusta-

B tem,

M. Anto. Maioragij

tem, tum propter antitheta, tum propter metaphoram, continet, nam quieti molestias, tranquillitati tempestates opponit: prima duo antitheta propria sunt, secunda verò translata à nautis & gubernatoribus. Locum quietis & tranquillitatis, intelligit res suas in Senatu gestas, quibus sperabat se tam gratū omnibus fore, vt perpetuò deinde quiescere posset. Sed in eo loco molestias & tempestates ait extitisse, quoniam non alia de causa Clodius se Ciceronem insectari dicebat, nisi quia in consulatu de ciuibus indemnatis supplicium sumpsisset.

Neque verò nobis cupientibus, atque exoptantibus fructus otij datus est, ad eas artes, quibus à pueris dediti fuimus, celebrandas, interque nos recolendas. Nam prima ætate incidimus in ipsam perturbationem disciplinæ veteris: & consulatu deuenimus in medium rerum omnium certamen, atque discrimen: & hoc tempus omne post consulatum obiecimus ijs fluctibus, qui per nos à communi peste depulsi, in nosmetipsos redundarunt. Sed tamen in his vel asperitatibus rerum, vel angustijs temporis, obsequar studiis nostris: & quantum mihi vel fraus inimicorum, vel causæ amicorum, vel resp. tribuet otii, ad scribendum potissimum conferam.

NEQUE VERO. tertius & vltimus locus huius primæ partis ab egregio sed infelice conatu: Non potui (inquit) quem cupiebam, & optabam otij fructum consequi. Vocat autem otij fructum eum, qui ex literis percipitur; sicut ad Marium scribens Epist. 7. modo vt tibi constiterit fructus otij tui, quo quidem tibi perfrui mirificè licuit, cum esses in ista amantitate penè solus relictus: alioqui Cicero fructum pro utilitate, quæ percipitur ex aliqua re frequentissimè solet vsurpare, vt fructus vigiliarum, laboris, diligentia: Et in partitionibus, dixit, gloriam esse virtutis fructum, & in Paradoxis dixit esse diuitiarum fructum in copia. Artes autem intelligit oratoriam & philosophiam, quibus à pueritia semper deditus fuit, quæ duz præsertim eo tempore liberalium artium principatum obtinebant; quarum tamen
duarum

Quarum eloquentia præcellat : itaque cæteras omnes ingenuas artes ad hanc vnã Cicerò referbat . Sic enim debent omnes, quicumque literis operam nauant, vnã ex omnibus artem eligere, in qua maximè velint excellere, atque ad illam omnia sua studia referre: vt etiam si quid ex alijs disciplinis degustent, id ea de causa faciant, vt in arte sua possint instructiores, atque eruditiores videri . Nam qui student in omnibus scientijs, æqualiter excellere, ij plerumque nullam rectè percipiunt, atque ita fit, vt dum omnia cupiunt, nihil assequantur . Sit igitur vna nobis præcipua disciplina, vt ars oratoria, vt Philosophia, vt iurisprudentia, quam omni studio, cura, diligentia persequamur, neque tamen reliquas contemnamus, aut relinquamus, sed ex eis tantum ea sumamus, quæ nostram scientiam augere atque illustrare possint . Hæc erat Ciceronis consuetudo, hoc studium, hæc diligentia . Dialecticis operam dabat, Philosophos audiebat, iuri ciuili studebat, ita tamen vt ad artem suam oratoriam, omnia referret . Cupiebat igitur has artes celebrare, hoc est, assiduè, frequenterque tractare, & cum Quinto fratre recollere, hoc est, repetere, atque in memoriam reuocare; sed ocij fructus illi non datus est . **NAM ET RATIO** qua declarat impedimenta, quæ obstiterunt, quo minus in artibus suis quiescere potuerit . Vtitur autem tripertita distributione temporis, quod ante consulatum suum, quod in consulatu, quod post consulatum . Primam ætatem appellat pueritiam & adolescentiam, quam ait incidisse in perturbationem disciplinæ veteris, hoc est, qua veteres administrare Remp. consueuerant . Eam autem maximè perturbauerunt Marius, & Sylla, qui grauissima inter se bella gesserunt, donec victor Sylla Rempub. quasi regio dominatu oppressit, & seipsum perpetuum dictatorem creauit . Quo tempore Sylla rerum potiebatur, ad Rempub. Cicero cæpit accedere, hoc est, quod ait, prima ætate se incidisse in perturbationem veteris disciplinæ, quod tunc maximè proscriptionibus Syllanis esset Respubl. perturbata, Quidam aiunt Ciceronem, quia Chrysogonum Syllæ libertum in Rolsiana causa laeserat, in Græciam fugere coactum : sed ipse Cicero de claris Orat. causam suæ profectiois, non in Chrysogonum, sed in valetudinem inbecillam confert . **ET CONSVLATV** autore Sallustio consulatus idcò Ciceroni nouo homini demandatus est, quia coniuratione Catilinæ perterrita nobilitas fuit, & populus fore sperauit, vt prudentia sua Cicero nefarios Catilinæ conatus frangeret . Hac de causa factum est, vt competitores suos superaret, quod pro Murena sic ipse de se Cicero testatur; Etenim mihi ipsi accidit, vt cum duobus patrijs, altero improbissimo atque audacissimo, altero modestissimo atque optimo viro peterem, superauit tamen dignitate Catilinam, gratia Gaibam . Nullo autem vnquam tanto in discrimine res Roma-

M. Ant. Maiorajj

na fuit, quàm consule Cicerone. **ET HOC TEMPVS.** post
Consulatum Clodiana factione maximè premebatur Cicero: Nam
Clodius odio Ciceronis, vt Tribunus pleb. fieri posset, se in adoptio-
nem plebeio tradidit, & Tribunus factus, nomen Ciceronis detulit:
quòd indemnos ciues è medio sustulisset. Tradunt hominum am-
plius viginti millia, pro Cicerone vestem mutasse: sed cum se posse
defendere Cicero videretur, maluit vrbe cedere, quam à se conser-
uatos ciues Clodianorum telis obijcere. Sed postquam vrbe profe-
ctus est, ei statim Clodius aqua & igni interdixit, domum eius diruit,
bona publicauit, donec tandem P. Lentulo, Q. Metello Coll. ingenti
gaudio totius Italiae, abrogata lege Clodiana, Cicero ab exilio reuo-
catus fuit, quo tempore pristina dignitate recuperata, & molestiarum
fluctibus magna ex parte sedatis, hos ad Q. Fratrem libros conscri-
psit. Fluctus appellat improborum ciuium seditiones, quas à commu-
ni peste, hoc est, ab exitio totius Reipub. depulerat: Hos ait omnes
in se redundasse propter exilij Calamitatem, quam perpeffus est. Hac
autem à marinis tempestatibus sumpta metaphora, maximè delectari
videtur Cicero; nam eam frequentissimè solet vsurpare: Habet enim
quandam similitudinem Reip. perturbatio, vulgiq̃ue instabilitas, cum
marina tempestate, vt pro Milone; Et quidem ceteras tempestates,
& procellas in illis duntaxat concionum fluctibus, semper putauit Mi-
lioni esse subeundas. **SED TAMEN IN HIS.** Secūda pro-
mij pars, qua causas explicat, quibus inductus est ad scribendum, quas
potissimum fuisse duas ostendit. Prima fratris voluntas & exhorta-
tio, altera vt iuuenilia scripta emendaret, & aliquid perfectius de ar-
te dicendi scriberet. Sed his quibus causis tria præponit impedi-
menta, quæ non eum liberè patiantur in studijs versari, fraudem inimi-
corum, causas amicorum, Reip. administrationem, quibus impedi-
mentis se tamen aliquid ocij subtracturum significat, vt quasi succi-
siuis operis, aliqua scribat. **SED TAMEN.** Hac aduersante par-
ticula, magnum suum animum, & constantem declarat, qui sit para-
tus omnes difficultates, omnes labores tolerare: Rerum asperitates ap-
pellat turbulenta tempora, tumultuosumq̃ue Reip. statum: Quamuis
enim ab exilio reuocatus esset, tamen erat ei ferè quotidie cum Clo-
dio contendendum, vt nunquam nisi multis amicis stipatus in publi-
cum prodire auderet. Angustias verò temporum appellat publica ne-
gocia, quibus magnoperè districtus erat, vt parum ei temporis ad
studia recolenda superesset. Atque his rationibus maximè sibi fra-
tris beneuolentiam conciliat, quod vt illi obsequatur, neque asperita-
tibus rerum, neque angustijs temporis, impediri velit. Sunt enim duæ
res potissimum quæ nos impedire soleant, quo minus amicorum peti-
tionibus obsequamur; Prima cum in tumultu, atque perturbatione
versamur,

versamur, vt vel cum ab inimicis premimur, vel aliqua nobis alia calamitas accidit, altera cum grauioribus negocijs distracti sumus. Quòd si quem hæ duæ res non remorentur quo minus amicorum voluntati satisfaciatur, is certè, perhumanus, & perofficiosus habendus est, qualem se ostendit hoc loco Cicero. **ET QVANTVM MIHI.** Numerat impedimenta, quæ tria sunt; Primum fraus inimicorum, Clodianos intelligit, qui semper fraude sua periculum illi creare studebant: Alterum causæ amicorum: multos enim in iudicio defendebat, vt nullus ferè dies esset, in quo pro reo non diceret. De hac re gloriatur, in exordio pro Lege Manil. omne in eum tempus, amicorum temporibus transmittendum putauit: Tertium impedimentum est Respub. quam gubernare, & quodammodo suis humeris labantem, sustinere contendebat, qua in re vehementer erat occupatus. Quicquid igitur (inquit) ocij subtrahere his impedimentis potero, non illud in ludis, non in conuiujs, non in cessatione, sed in scribendo potissimum consumam.

Tibi verò, frater, neque hortanti deero, neque roganti. Nam neque auctoritate quisquam apud me plus valere te potest, neque voluntate. Ac mihi repetenda est veteris cuiusdam memoriæ non sanè satis explicata recordatio, sed, vt arbitror, apta ad id, quod requiris, vt cognoscas, quæ viri omnium eloquentissimi, clarissimiq; senserint de omni ratione dicendi. Vis enim, vt mihi sæpe dixisti, quoniam quædam pueris aut adolescentulis nobis ex commentariolis nostris inchoata, atque rudia exciderunt, vix hac ætate digna, & hoc vsu, quem ex causis, quas diximus, tot, tantisque, consecuti sumus, aliquid iisdem de rebus politius à nobis, perfectiusq; proferri; solesq; nonnumquam hac de re à me in disputationibus nostris dissentire, quòd ego eruditissimorum hominum artibus eloquentiam contineri statuam; tu autem illam ab elegantia doctrinæ segregandum putes, & in quodam

dam ingenii, atque exercitationis genere ponendam.

TIBI VERO Prima causa quare de oratoria facultate velit scribere; quòd hoc ab eo frater petisset, cuius auctoritatem atque voluntatem longè maximum apud se pondus habere dicit. Hæc enim duo nos mouere maximè solent, vt aliquid aggrediamur, amicorum voluntas, & auctoritas: Cum enim vera amicitia sit, idem velle, atque idem nolle, que madmodum ait Sallustius, id etiam nos velle debemus, quod amici: quo fit vt eorum voluntati parere studeamus. Quòd si accedit, vt ijdem amici magna sint etiam auctoritate præditi, longè facilius ad tibi gratificandum nos alliciunt: Atque hac de causa Cicero cum voluntate fratris, etiam auctoritatem coniunxit. Accedit etiam alia longè venustior ratio, vt paria paribus, crebra crebris respondeant. Hortatus fuerat frater Quintus, & rogarat, ait Cicero, se neque hortanti, neque roganti deesse velle, rationem affert: quoniam hortatoris quæritur auctoritas, rogantis voluntas, & nemo plus apud se vel auctoritate, vel voluntate valere possit. **AC MIHI REPETENDA EST** Hæc est propositio totius futuræ disputationis, quam hoc loco ponit, vt secundam causam facilius explicet. nam si exposuerit, quid omnium eloquentissimi viri de ratione dicendi senserint, ea perficiet, quæ adolescens inchoauerat: repetenda recordatio veteris memoriæ, notanda locutio. Est autem idem repetere recordationem, quod reminisci, hoc est, quæ alias audiimus, vt didicimus, cogitando in memoriam reducere, quod ingeniosi homines & acuti faciliè præstant, hebetes autem, & tardi facere non possunt. Docet enim Aristoteles in libro de memoria ferè fieri solere vt qui sunt ingenio tardiores, illi maiore memoria præcellant, qui vero sunt ingeniosiores, ij licet paruam plerumque memoriam habeant tamen maiorem reminiscendi vim sortiuntur. Eius hæc sunt verba *μνημονικώτεροι μὲν οἱ βραδέως, ἀναμνηστικώτεροι δ' οἱ ταχέως καὶ ἐμπειεῖς* Vis autè hæc reminiscendi, solis hominibus data est, non autem beluis, quamuis plurimæ beluæ, magnam habeant memoriam. Quod autem ait Cicero, non satis explicatam esse recordationem illam, iccirco adiungit; quoniam ea puer audierat. Solent autem pueri, quemadmodum etiam senes, infirmam ac debilem habere memoriam, cuius rei causam eo quem modo citauimus libro, refert Aristoteles, his qui de verbis: *οἱ τε σφόδρα νέοι, καὶ ὁ γέροντες ἀνημνηστές, εἴσι ῥ' ἔσονται γὰρ οἱ μὲν διὰ τὴν ἀνεξήσθη, οἱ δὲ διὰ τὴν φθίσην.* Sed hæc repetitio recordationis, quam barbari reminiscentiam vocant, si crebro adhibeatur, memoriam maximè confirmat, atque augere solet; & hoc est, quod ait Arist.

Aristotel. *ὅ δὲ μέγισται τῶν μνήμων σέξουσι τὸ ἐπαναμνήσκων* Quare falso queruntur multi de memoriæ imbecillitate, quoniam est in potestate cuiusque, quàm magnam, aut quàm parvam memoriâ habere velit. Tota enim ferè meditationibus conlita: quo fit, vt quantò quis frequentius meditatatur, & recordationes repetit, tantò maiorem acquirat memoriâ. **S E D V T A R B I T R O R.** Ratio quare velit eam recordationem repetere: quoniam erit apta, inquit, ad id explicandum, quod à me petis. Viros autem omnium eloquentissimos, L. Crassum, & Mar. Antonium vocat, quos ubique laudibus in cœlum ferre solet. **V I S E N I M.** Hæc est secunda causa, quare velit de Rhetorica scribere, quæ cum prima coniungitur. **Q V Æ P V E R I S.** Annum enim circiter vigesimum agens, duos illos de Inventionem libros scripsit, quos multis in locis damnat, quia non satis eruditionis habere viderentur, & potius ex aliorum opinionibus, quàm ex sua sententia scripti fuissent. Utitur autem correctione, cum ait, aut adolescentibus; quoniam annos pueritiæ iam excefferat, cum eos libros conscripsit, iam videlicet virili toga sumpta, quæ solebat anno decimo septimo dari, qua significabant eum non amplius esse puerum, sed iam ad res gerendas aptum. Adolescentiam verò variè terminabant; Cicero videtur eam etiam ultra vigesimum septimum annum extendere. Nam in oratione pro Sex. Roscio, quâ habuit cum annum vigesimum septimum ageret, dixit; ignosci adolescentiæ meæ poterit, & pro Q. Roscio: magis mea adolescentia indiget illorum bona existimatione. Libro de senectute videtur tres tantum ætates constituere, pueritiâ, adolescentiâ, senectutem, Sic enim ait; Qui enim citius adolescentiæ senectus, quàm pueritiæ adolescentia obrepit. Varro quinque hominis ætates constituit, quas decimo quinto quoque anno terminat: vt pueritia ad quintum decimum extendatur, adolescentia ad trigesimum, iuventus ad quadragesimum quintum, ætas virilis quæ dicebatur ex catalago, quoniam ea ætate maxime rebus bellicis apti essent, ad sexagesimum, exinde iam ad vitæ finem senes dicantur: & ultra catalogum quòd ad militiam non amplius essent apti, qui etiam emeriti vocabantur. Galenus in libro de Medicis definitionibus, quatuor ætates constituit. primam τῶν νεῶν, alteram τῶν ἀμιαζόντων, tertiam τῶν μέσων, quartam τῶν γέροντων, quibus quatuor anni tempora comparat, ver, æstatem, autumnum, hyemem, & humores quatuor, sanguinem, bilem flauam, bilem nigram, phlegma. Sunt qui tot ætates, quot planetæ sunt constituent, vt infantia Lunæ naturam habeat, pueritia Mercurij, adolescentia Veneris, iuventus Solis, ætas virilis Martis, senectus Iouis, ætas decrepita, Saturni. **EX COMMENTARIOLIS.**

commen-

M. Anto. Maioragij

Commentaria sunt, quæ vel dictante alio notamus, vel ex autoribus excerptimus ediscendi gratia, quæ ἰστορήματα Græci vocant. Sunt item commentaria, quæ simpliciter nullis adhibitis ornamentis, quasi per capita scribuntur, & nudæ tantum res ponuntur, vt Cæsaris commentaria, quæ ideo scripsisse dicitur, vt alijs materiam scribendi suppeditaret, quamuis alios potius à scribendo deterruerit, vt ait Cicero in Bruto. Duabus de causis damnat libros de Inuentione, quòd tantum inchoati sint, non perfecti, & rudes, non expoliti; quare non esse dignos ea, quam postea consecutus est eloquentia, subiungit: sed ætatis & imprudentiæ veniam deprecatur, ætatis, quòd eo tempore puer fuisset, imprudentiæ quòd non consulto ediderit, sed sibi non aduertenti exciderint: causam quare non se dignos eos libros existimat, quia nunc senex est, & vsum dicendi magnum ex plurimis causis consecutus est, Itaque concludit ex fratris voluntate duo librorum illorum vitia esse emendanda. Fuerunt illi rudes, ergo nunc aliquid politius est scribendum, fuerunt illi tantum inchoati; nunc igitur perfectius aliquid excogitandum est. **SOLE SQVE NON NVNQVAM.** Quæstio est, vtrum eloquentia liberalium artium doctrinam desideret, an ingenio tantum, atque exercitatione consistat. Cicero semper credidit neminem eloquentem esse posse, nisi qui varijs artibus, & disciplinis instructus fuisset: eius autem frater Quintus Cicero, statuebat ad summam eloquentiam comparandam, ingenium & exercitationem sufficere, hoc est, quod ait hoc loco Cicero, solere Quintum in disputationibus à se dissentire, quod ipse eruditissimorum hominum, vt Philosophorum, Mathematicorum, Iurisprudentium artibus, eloquentiam contineri statueret. Quintus autem eam ab elegantia doctrinæ, quæ per artes ingenuas acquiritur, segregandam putaret; & ingenio tantum, atque in exercitatione collocaret, Sed omninò verior est Ciceronis sententia, quam infra copiosissimè comprobabit. Fons enim & principium eleganter, & copiosè dicendi atque scribendi, Sapientia est, quæ est cognitio diuinarum atque humanarum rerum. Eam autem nemo, nisi per ingenuas artes, atque disciplinas acquirere potest, & per eam præcipuè, quæ reliquarum omnium parens, atque regina est, idest Philosophia, quod in arte sua poetica sic elegantissimè confirmat Horatius;

*Scribendi rectè sapere, & principium, & fons,
Rem tibi Socratica poterunt ostendere chartæ.
Verbaque prouisam rem non inuita sequuntur.*

Hoc etiam exemplo clarissimorum hominum comprobari potest: Nullus enim vnquam eloquentissimus fuit, quin idem etiam esset eruditissimus. Pericles, qui tonare, fulminare, permiscere Græciam

etiam dictus est, Anaxagoræ Philosophi studiosissimus auditor fuit, Isocrates cuius iucunditatem & suauitatem semper omnes admirati sunt, non tam orator, quam Philosophus habitus est. Quis non Platonis copiam & eloquentiam prædicat? quo nemo doctior vnquam meo quidem iudicio fuit. Iam verò Demosthenes, qui sine dubitatione quicumque vnquam fuerunt oratores, longo post se interuallo reliquit, frequentissimus fuit Platonis auditor. Nihil de Xenophonte dicam, cuius ore musas ipsas locutas ferunt: nihil de Theophrasto, qui diuinitate loquendi, nomen inuenit; nihil de Aristotele, quem flumen aureum orationis fundere Cicero dixit; nihil de Carneade, qui nullam rem vnquam impugnavit, quam non euerteri; nulla n. causam susceperit, quam non defenderit: quoniam omnes isti Philosophi doctissimi fuerunt. Apud Romanos Cato Censorius, qui latinus Demosthenes dicebatur, etiam doctissimus fuit, Hortensius summus orator, artibus etiam ingenuis instructus erat. De Cicerone verò nemo dubitare potest, quin in omni doctrinæ genere, non tantum plurimum versatus fuerit, sed etiam mirandum in modum excelluerit. Quare si eloquentissimus quisque, doctissimus etiam fuit, necessario concludi potest, eruditissimorum hominum artibus eloquentiam contineri, rerum enim copia verborum copiam alit, neque potest is, qui rerum ignarus est, de illis aliquid politè dicere. Quid ergo, dicet aliquis, an non exercitatio multum prodest, imò verò non tantum prodest, sed etiam prorsus necessaria est. Nihil enim artes ad eloquentiam, aut parum admodum conferunt, nisi frequens, & penè quotidiana dicendi exercitatio adiungatur. Quin adeo valet exercitatio, vt per eam nonnulli sine doctrina, tamen aliquod nomen in dicendo consecuti sint. Est enim (vt ait Aristoteles) ipsa nobis Rhetorica quodammodo naturalis, vt omnes naturali quodam instinctu aliquo modo sciant & accusare, & defendere, & suadere, & dissuadere, & laudare, & vituperare. Quare quoties ad naturam accedit vsus & exercitatio frequens, omnium magistrorum præcepta superat. Quoties autem & ingenium est accomodatum, & liberalibus artibus expolitur; & diu multumque in dicendo exercitatum, cum illud nescio quid præclarum ac diuinum solet existere. Quod autem exercitatio plurimum possit, etiam prouerbio Græco celebratus *μάλιστα πάντα δύναται*, quod Diogenes Laertius vsurpari solitum à Periandro scribit, cui simile est id, quod Antiphanes dixit *τὸς ἐπιμαχίας πάντα δύναται γίνεσθαι*. Seneca libro secundo de ira: atque nihil est (inquit) tam difficile, & arduum, quod non humana mens vincat, & in familiaritatem producat ipsa meditatio.

Isocrates.

Plato.

Demosthenes.

Xenoph.
Theophr.
Aristot.

Carneades.

Cato Censorius.

Cicero.

Arist.

Ac mihi quidem sæpenumero in summos homines, ac summis ingenijs præditos intuenti, quarendum esse visum est, quid esset, cur plures in omnibus artibus, quàm in dicendo admirabiles existissent. nam quòcumque te animo, & cogitatione conuerteris, per multos excellentes in quoque genere videbis. non mediocrium artium, sed propè maximarum.

AC MIHI QUIDEM SÆPENUMERO. Hæc est tertia præmij pars, qua reliquarum artium comparatione, qualitatem oratoris, ac magnitudinem ostendit. Tota igitur hæc pars in contentione seu comparatione posita est: & quærit causam cur tam pauci oratores semper fuerint, cum in reliquis artibus propè innumerabiles excellentissimi fuerint. Hæc autem comparatio eò spectat, ut probet sententiam suam, non esse oratorem excellentem posse, nisi fuerit rerum omnium maximarum scientiam consecutus. **IN SUMMOS HOMINES.** qui semper in omni genere per quam rari fuerunt: & tamen in alijs artibus plures, quàm in dicendo admirabiles extiterunt. Hæc est quæstionis propositio. quam deinde subiectis exemplis comprobat. **NAM QUOCUNQUE.** Ratio propositionis. **MEDIOCRIVM ARTIVM.** ut in pictura Xcufis, Apelles, Protogenes, in statuaria Polycletus, Phydias, Lysippus. **PROPE MAXIMARVM.** quas septem numerat. artem Imperatoriam, Senatoriam, Philosophiam, Mathematicam, Musicam, Grammaticam, Poeticam. quibus in singulis longè plures, quàm in arte dicendi præstitisse ostendit.

Quis enim est, qui, si clarorum hominum scientiam, rerum gestarum vel utilitate, vel magnitudine metiri velit, non anteponat oratori imperatorem?

Quis autem dubitet, quin belli duces ex hac vna ciuitate præstantissimos pæne innumerabileis, in dicendo autem excellentes vix paucos proferre possimus?

QVIS

QVIS ENIM. Eam artem primò comparat, quæ non modò oratoriam æquare, sed etiam præcedere videatur. Nam longè præstantior & Reipub. vtilior eximius Imperator est, quàm excellens orator. Neque enim credo quenquam tam imperitum esse, qui non iudicet longè clariorem Themistoclem fuisse, & Atheniensibus longè maiorem vtilitatem attulisse, quàm Demosthenem: neque quicumquam tam stupidus est, qui si detur optio, non se malit Alexandrum magnum esse, quàm Isocratam. Iam verò quis dubitet, longè vtilius Romanis fuisse, quod in sua Reipub. fuerint Fabricij, Curij, Scipiones, Camilli, quàm quòd fuerint Antonij, Craffi, Sulpitij, Cottæ. Quia artem Imperatoriam Cicero pro L. Murena, reliquis omnibus anteponebat: Hæc (inquit) nomen populo Rom. hæc huic vrbis æternam gloriam peperit, hæc orbem terrarum parere huic imperio coegit, omnes vrbanae res, omnia hæc nostra præclara studia, & hæc forensis laus, & industria latent in tutela, ac præsidio bellicæ virtutis, simulatque increpuit suspicio tumultus, artes illico nostræ conticescunt; atque in eadem oratione sic ait; Quod si ita est, cedat optimor Sulpiti, forum castris, ocium militiæ, Stylus gladio, umbra Soli, sit denique in ciuitate ea prima res, propter quam ipsa est ciuitas omnium princeps. Præstat igitur imperator oratori, & vtilitate, & magnitudine rerum: Sed ingenio, doctrina, consilio, quæ sunt animi ornamenta, non præstat, quo fit, vt in pace longè vtilior orator, quàm imperator videatur. Et Demetrius Phalereus, eloquentiam aiebat in pace tantum posse, quantum in bello gladium. Et primò de Officijs Cicero, comparat res vrbanas cum bellicis, multasque ostendit non inferiores esse militaribus. In summa duæ sunt istæ artes, quæ hominem in summo dignitatis gradu collocare possunt, eloquentia, & ars imperatoria. Sed longè difficiliorem esse ad acquirendum eloquentiam ostendit Cicero; quoniam longè plures semper fuerint Imperatores, quàm Oratores. **PENE INNVMERABILES.** Nulla enim vnquam Respub. tot habuit egregios imperatores, quot Romana. Nam Titus Liuius libro 9. primæ Decadis, vbi quærit, si Magnus Alexander in Italiam venisset an eius viribus resistere Romani potuissent, vndecim Imperatores Romanos eodem tempore fuisse commemorat, quorum in quolibet, tum indoles eadem, quæ in Alexandro erat animi ingenijque, tum disciplina militaris, iam inde ab initijs vrbis tradita per manus, in artis perpetuis præceptis ordinatè modum venerat: eorum nomina si quis quærat hæc sunt, M. Valerius Corvinus, C. Marcus Rutilius, C. Sulpitius, T. Manlius Torquatus, Q. Publius Philo. L. Papyrius cursor, Q. Fabius Maximus, Duo Decij, L. Volumnius, M. Curius. Quid Annibalis tempore, secundo bello Punico, quot in Rep. Ro. belli duces præstantissimi fuerunt: **IN**

DICENDO AVTEM EXCELLENTE S. Atqui in Bruto tot oratores numerat, vt Imperatoribus eximijs numero nequaquam cedere videantur, sed oratores illi non in dicendo fuerunt excellentes. Hoc autem loco non quoslibet sed eos tantum qui in artibus maximis excelluerunt inter se comparat.

Iam verò, consilio, ac sapientia qui regere, ac gubernare remp. possent, multi nostra, plures patrum memoria, atque etiam maiorum exstiterunt, cum boni per diu nulli, vix autem singulis ætatibus singuli tolerabiles oratores inuenirentur.

IAM VERO CONSILIO. Post artem imperatoriam, quam *στρατηγικὴν* appellat Aristoteles, maximè videtur excellere ciuilibus scientia, quam idem Aristoteles *πολιτικὴν* nominat. Sed in hoc discrepare videtur ab Aristotele Cicero, quod Ethicorum primo Aristoteles ciuilem scientiam alijs omnibus præponit, adeo vt etiam artem Imperatoriam illi subijciat. Hoc autem loco Cicero, sicut etiam alibi, post militarem scientiam, administrandæ Reipub. rationem collocat. Quin. Aristoteles eloquētiam ciuilibus scientiæ partem esse statuit, quem imitatus in libris de Inuentione Cicero, eadē sententiam his uerbis confirmat; Ciuilibus quædam ratio est, quæ multis & magnis ex rebus constat, eius quædam magna & ampla pars est artificiosa eloquentia, quam Rhetoricam uocant. CONSILIO AC SAPIENTIA. Hæc enim ea sunt, quibus optimè Resp. gubernatur, quemadmodum temeritas, & imprudentia statum ciuitatis optimum facile solet euertere. Hac de causa Plato de Republica sexto, tùm denique fore beatas Respub. dixit, cum aut docti, & sapientes homines eas regere cœpissent, aut qui regerent, omne suum studium in doctrina, & sapientia collocassent. MULTI NOSTRA. Tres memoriæ gradus, nostra, patrum, maiorum. CVM BONI PER QVAM DIV. Quis uis enim multi consilio sapientiaque præstarent, tamen nulli oratores existebant, quoniam (ut ait Cicero) fieri potest, ut rectè quis sentiat, & id quod sentit, politè eloqui non possit. Longo uerò tempore nulli Romæ fuerunt oratores, nempe ab urbe condita vsque ad Cor. Cethegum, qui Consul fuit, cum P. Tuditano, anno post urbem conditam 550. hic enim primus orator est habitus, ut auctor est Cicero de Cl. Orat. de quo sic Ennius annali nono scripsit;

Additur orator Cornelius suauiloquenti

Ore,

Ore, Cerebus Veturio collega Philonis.

Sed ea est, inquit Cicero, laus eloquentiæ certe maxima.

*Is dictus ollis, popularibus olim
Qui tum uiuebant homines, atque ænum agitabant
Flos illibatus populi suadæque medulla.*

Post hunc Cato Censorius orator est habitus. de quo Plinius libro septimo, Cap. 27. sic scribit; Cæteris uirtutum generibus variè & multi fuere præstantes, Cato primus Porciæ gentis, tres summas in homine res præstitisse existimatus est, optimus orator, optimus Imperator, optimus Senator. Quæ mihi omnia, etiam si non prius, at tamen clarius fulsisse in Scipione Æmiliano uidentur, dempto præterea plurimorum odio, quo Cato laborauit. Itaque sit proprium Canonis, quater, & quadragies, causam dixisse, nec quemquam sæpius postulatum, & semper absolutum: hoc enim maximam eius eloquentiam declarat, quod toties accusatus, seipsum semper defendit, nisi quis ad innocentiam referre malit. VIX AVTEM SINGVLIS. Ex oratorum paucitate colligere studet, rem quam arduam, atque difficilem esse eloquentiam, singulis ætatibus, centesimo quoque anno. Nam ætatem, quemadmodum etiam seculum centum annorum propriè spatium intelligimus, quamuis ætas aliquando pro uno anno ponatur. ut Virgilius III. Georg.

*At tribus exactis, ubi quarta accesserit ætas
Carpere mox gyrum incipiat.*

Vbi Seruius ita interpretatus est, id est quartus annus. nam ætatem plerumque generaliter dicimus pro anno, pro triginta, pro centum, pro quouis tempore. Quod autem pro spacio centum annorum ætas capiatur, declarat Cicero de Senectute, ubi de Nestore uerba faciens, quem Poetæ trecentos annos uixisse dicunt, sic ait; Tertiam enim iam ætatem hominum uiuebat, unde ipse Nestor apud Ouid. 12. Metam: sic de se ait;

Vixi annos bis centum, nunc tertia uiritur ætas.

Ac, nequis fortè cum alijs studiis, quæ reconditis in artibus, atque in quadam varietate litterarum versentur, magis hanc, dicendi rationem, quam cum imperatoris laude, aut cum boni senatoris prudentia comparandam putet: conuertat animum, & ea ipsa

ea ipsa artium genera circumspiciat, quique in iis floruerint, quamque multi sint, facillime quanta oratorum sit, semperque fuerit paucitas, iudicabit.

AC NEQVIS FORTE. Hæc est antipophora, qua sibi uia quodammodo præmunit, ad ea quæ subsequuntur. Poterat enim aliquis dicere non esse comparandam eloquentiam cum arte militari, neque cum Senatoris prudentia, sed cum studijs potius literarum, quæ reconditis in artibus & à populari cognitione longè politis uersantur; quoniam quæ propinquiora sunt, & aliquam similitudinem habent, longè melius comparantur, & de ijs facilius iudicatur, quod etiam prouerbio græco præcipitur, *ἡ πορφύρα παρὰ τὴν πορφύρας διακρίβη.* quare si conferatur eloquentia cum reliquis artibus ingenijs, cōtinget id, quod Aureliani Imperatoris purpuris contigisse traditur: Scribit, enim Flauius Vopiscus regem Persarum ab Indis interioribus, pallium quoddam purpureum breuè, ex lana confectum, ad Aurelianum misisse, cum his uerbis; Sume purpuram qualis apud nos est. Ad eam autem purpuram cum matronæ atque ipse Aurelianus purpuras suas iungeret, statim cineris specie decolorari uidebatur, diuini comparatione fulgoris. Sed cum postea & Aurelianus, & Probus, & Diocletianus misiss diligentissimis confectoribus, tale genus purpuræ requisissent, nunquam inuenire potuerunt. Dicitur enim sandix Indica talem purpuram facere si curetur. Eadem igitur ratione liberales artes, si cum eloquentia comparentur, statim decolorari uidebuntur; & omnem splendorem suum amittere. **IPSA ARTIUM GENERA.** Quæ tripertitò distribuuntur: aut enim ad differendi rationem pertinent, ut Grammatica, Rhetorica, Dialectica; aut ad vitam, & ad mores, ut Ethica, Politica, Oeconomica; aut ad naturam, & res occultas, ut quatuor Mathematica, Geometria, Arithmetica, Musica, Astrologia, ut ea quæ propriè Physica dicitur. **QUIQUE IN EIS FLORVERINT.** Ut in Grammatica Aristarchus Alexandrinus, vel Cato: de quo sunt hi versus;

*Cato Grammaticus latina syren,
Qui solus legit, & facit poetas,*

Apollodorus Atheniensis, Alexander Milesius, Polyhistor cognominatus, Crates Mallotes, Didymus Chalcenterus, Rhennius Palæmon, Verrius Flaccus, alijque infiniti: Dialectici, ut Chrylippus, Diodorus Zeno Cititiæus, omnesque ferè Stoici: Morales, ut Socrates, Plato, Xenophon, omnesque Academici: Politici, Solon Lycærgus, Charondas,

das, Tyrius, Zaleucus Locrensis, Philolaus Corinthius; apud Romanos Papyrius, Mutius, Brutus, Manilius, ceterique plurimi. Geometrarum, ut Archimedes, Euclides, Architas, Eudoxus, Gnidius, Eratosthenes, Theodorus Cyrrhenæus, alijque multi: Arithmetici, Pythagoras, Nicomachus, Asclepius, omnesque ceteri Pythagorei. Musici, ut Aristoxenus, Phrinis, Timotheus, Xenophilus, Stratonicus, Terpander, atque eiusmodi reliqui. Astrologi, ut Berofus, Anaximander, Hipparchus, P. Nigidius Figulus, Ptolomæus, Sosigenes, quo adiutore Cæsar usus est, in anno ad cursum Solis dirigendo. Iam verò Philosophi innumerabiles, & Medici memorantur, cum interim oratores paucissimi semper fuerint.

Neque enim te fugit, laudatarum artium omnium procreatricem quandam, & quasi parentem, eam, quam φιλοσοφίαν Græci vocant, ab hominibus doctissimis iudicari: in qua difficile est enumerare, quot viri, quanta scientia, quantaque in suis studiis varietate, & copia fuerint, qui non vna aliqua in re separatim elaborarint, sed omnia, quæcumque essent, vel scientiæ peruestigatione, vel differendi ratione comprehenderint.

NEQUE ENIM TE FUGIT. A Philosophis orditur, quos multò plures quàm oratores fuisse ostēdit. LAUDATARUM ARTIUM. Sunt enim artium aliæ laudabiles, ut illæ quæ ingenuæ nominantur, alię sordidæ, ut quæ manuum opera indigent. Philosophiam ergo laudabilium tantum, non etiam sordidarum procreatricem esse vult. Itaque meritò regina dicitur; Vnde lepidè dixit Aristippus, eos, qui ceteras ingenuas artes amplecterentur, Philosophiam autem negligenter, Penelopes Procis, esse similes, qui cum Melanthere & Polydora, quæ Penelopes erant ancillæ, rem haberēt, ipsam autem Reginam Penelopem non attingerent. Plato in Tringæ Philosophiam Deorum donum esse ostendit, quem imitatus, vel interpretatus potius libro de Vniuersitate Cicero, ita scribit; Hæc quæ habita est de vniuersitate oratio, à nobis haud vnquam esset inuenta, si neque sydera, neque Sol, neque cælum sub oculorum aspectum cadere potuissent: nunc verò dies, noctesque oculis cognitæ, tam mensium, annorumque; conuersiones ad numerum machinatæ sunt, & spatium

M. Antō. Maiorag ij

tium temporis dimensæ sunt, & ad quæstionem totius naturæ impulerunt, quibus ex rebus Philosophiam adepti sumus, quò bono nullum optabilius, nullum præstantius, neque datum est mortalium generi Deorum consensu, atque munere, neque dabitur. Quamvis autem Deorum munus Philosophiam esse velint, tamen oculos nobis ad eam quasi duces esse dicunt; hoc est quod ait ibidem Cicero: rerum optimarum cognitiones nobis oculi attulerunt. Hoc autem accidit propter nouarum rerum admirationem, quam oculis homines percipiebant; hoc est, quod primo diuinæ Philosophiæ libro dixit Arist. ad admirationem in causa fuisse, vt homines philosophari inciperent. A Philosophia deinde fluxerunt artes omnes ingenuæ. quare merito procreatricem, & parentem omnium laudandarum artium vocat eâ hoc loco Cicero. **DIFFICILE EST ENVMERARE.** Post Pythagoram scilicet, qui primus se Philosophum appellauit, cum antea septem illi Sophi dicti fuissent, cuius autoritatem secuti, qui postea fuerunt, omnes se Philosophos appellarunt, quorum fuit infinita penè multitudo. **QVANTA QVE VARIETATE.** hoc etiam nomine in Academicis plurimum Platonem commendat, quòd varius, & multiplex, & copiosus fuerit, & infra hoc primo libro de Academicis loquens sic ait Antonius, quarum rerum fautor magnam, multiplicemque esse disciplinam, & multas, copiosas, variasque rationes. maximè enim in dicendo varietas laudatur, adeò, vt secundo de Orat. dicat Antonius animos audientium concitari nõ posse, nisi multa & varia, & copiosa oratione. Quin hoc præceptum primo libro de Inventionem tradit; Variare, inquit, orationem magnopere oportet, nam omnibus in rebus similitudo est facietatis mater. **QVI NON ALIQUA.** Multi enim fuerunt, qui se omnia scire profitebantur, qualis fuit Gorgias Leontinus, qui apud Platonem in Dialogo, qui ab eius nomine Gorgias inscribitur, de omni re, quæcunque in disputationem, quæstionemque vocaretur, se copiosissimè dicturum esse profitebatur, isque princeps ex omnibus, ausus est in conuentu poscere, quæ de re quisque, vellet audire, cui tantus honos habitus est à Græcia, soli vt ex omnibus Delphis, non inaurata statua, sed aurea statueretur. Elcus Hippias, cum Olympiam venisset, maxima illa quinquennali celebritate ludorum gloriatus est, cuncta penè audiente Græcia, nihil esse vlla in arte rerum omnium, quod ipse nesciret, nec solum has artes, quibus liberales doctrinæ, atque ingenuæ continerentur, Geometriam, Musicam, literarum cognitionem, & Poetarum, atque illa quæ de naturis rerum, quæ de hominum moribus, quæ de rebus publicis dicerentur, sed annulum, quem haberet, pallium quo amictus, Soccus, quibus indutus esset, se sua manu confecisse. Plato non contentus disciplinis, quas præstare poterant Athenæ,

non

non Pythagoreorum ad quos in Italiam nauigauerat, Aegypti quoque sacerdotes adiit, atque eorum arcana perdidicit. possunt infinita prope exempla proferri eorum, qui (quod ait hoc loco Cicero) non aliqua in re vna separatim elaborarint, sed omnia comprehenderint. Videtur autem hoc loco Cicero duo tantum doctrinæ genera statuere; quorum alterum in scientiæ peruestigatione, alterum in differendi ratione consistat. Differendi ratio est ea, quæ Græco nomine Logica dicitur; quam Aristoteles clauem quandam, & organum totius Philosophiæ dicit esse: sine qua, quemadmodum ait Cicero, facile quiuis à veritate abduci potest, quæ quasi ex altera parte Rhetoricæ respondet, vt sit contracta quædam eloquentia. Scientiæ peruestigatio ea est, quæ rerum causas indagat, quoniam, vt vult Aristoteles, nemo rectè scire dicitur, nisi qui rerum causas intelligit. vnde Cicero secundo de Off. Sapientia est (inquit) vt à veteribus Philosophis definitum est, rerum diuinarum, & humanarum causarum, quibus hæ res continentur scientia.

Quis ignorat, ij, qui mathematici vocantur, quanta in obscuritate rerum & quam recondita in arte, & multiplici, subtiliq; versentur? quo tamen in genere ita multi perfecti homines exstiterunt, vt nemo ferè studuisse ei scientiæ vehementius videatur, quin, quod voluerit, consecutus sit.

QVIS IGNORAT. Philosophi, vel certam differendi rationem, vel mores, vel rerum causas tractant. Mathematici verò nihil horum, sed quantitates tantum, vel continuas, vt Geometre, atque Astrologi, vel disiunctas, atque discretas, vt Arithmetici, atque Musici, hæc autem disciplinas omnium certissimas esse existimant, cum pleræque aliz sint incertæ. Atque ideo factum est, ut hæc propriè *mathis* vocarentur, quoniam certis & euidētibus demonstrationibus scientiam faciant, quæ tanto in honore ac precio fuerunt apud Græcos, ut nihil Mathematicis esset illustrius: vt i. Tuscul. ait Cicero, versantur autem in magna rerum obscuritate, cum etiam ea, quæ in cælo versantur inuestigent, vt ortus, obitusque Syderum intelligant, eorumque magnitudines atque proportionibus, tum altitudines, tum humilitates, quid in numerorum proportionibus, & supputationibus, quanta est obscuritas? vt etiam proverbio, quoties aliquid vehementer obscurum significare volumus, id numeris Platonice obscurius esse dicamus. De Astrologia nemo dubitare potest, quin ars sit obscurissima, maxime

D que

M. Anto. Maioragij

que recondita: quare non sine causa Mathematicorum artem, vocat hoc loco Cicero reconditam, multiplicem, subtilem, vt ostendat ad eam acquirendam, opus esse mentis sagacitate, memoriæ firmitate, ingenij acumine, cum tamen in hoc genere plurimi perfecti fuerint. Omnes enim ferè Pythagorei, Platonicique rerum Mathematicarum scientia præcellerant: siquidem Pythagoras numeros rerum omnium principia esse statuebat, atque ex numeris omnia constare, de qua re copiosè Macrobius in somnio Scipionis. Quin Plato censuit has disciplinas Mathematicas ad diuinam Philosophiam, quasi gradum quendam esse: ideo sui gymnasij foribus inscribebat *αριθμητικὴν*
τὸν οὐδὲν εἰρήνην.

Quis musicis, quis huic studio literarum, quod profitentur ii, qui grammatici uocantur, penitus se dedit, quin omnem illarum artium penè infiniram uim, & materiam, scientia, & cognitione comprehenderit?

QVIS MUSICIS. Antiqui Musicam maximè venerati sunt, vt eosdem musicos, & uates, & sapientes iudicarent. Timagenes auctor est, omnium in literis studiorum antiquissimam Musicam extitisse: Nam Pythagoras harmonica ratione mundum esse compositum tradidit: quod in Timæo Plato confirmat, & in somnio Scipionis Cicero iucundissimos in cælo sonos esse perpetuò tradit. Lycurgus Musicæ disciplinam maximè probauit, & Lacedæmoniorum exercitus Musicis ad prælium modis accendebatur. In hac autem arte maximè Pythagorei se exercebant, vt antequam cubitum discederent, suauissimis quibusdam cantionibus uterentur, vt lenior, & quietior somnus irreperet. Eadem ratione cum experrecti fuissent, quibusdã alijs modis, & sonis, Somni stuporem, & animi confusionem expellebant. **QVI GRAMMATICI VOCANTVR.** ideo Grammaticos cum Musicis coniungit, quoniam (vt docet Quintilianus) Grammatica quondam & Musica iunctæ fuerunt, siquidem Architas atque Aristoxenus, etiam subiectam Grammaticam Musicæ putauerunt. Itaque apud antiquos ijdem vtriusque rei præceptores erant: quod & Sophron ostendit Mimorù scriptor, & Eupolis, apud quem Prodamus, & Musicem, & literas docet. & Marycas, qui est Hyperbolus, nihil se ex Musicis scire nisi literas confitetur. In finitam uim & materiam quæ Grammaticæ subiecta est, appellat: quoniam se historicorum & Poetarum interpretes esse profitentur. Nemo autem
rectè

reſtè poetas intelligere poteſt, niſi qui circulum illum doctrinarum, quam *ἑπιμνηστικὰς* Græci uocant, abſoluerit. Cicero hoc eodem in libro, ſic ait; in Grammaticis Poetarum pertractatio, hiftoriarum cognitio, uerborum interpretatio, pronuntiandi quidam ſonus. Suetonius de claris Grammaticis ſic ait: appellatio Grammaticorum græca conſuetudine inualuit, ſed initio literati uocabantur. Cornelius quoque nepos in libello, quò diſtinguit literatum ab erudito, literatos quidem uulgo appellari ait eos, qui aliquid diligenter, & acutè, ſcienſerque poſſint aut dicere, aut ſcribere, cæterum propriè ſic appellandos poëtarum interpretes, qui à Græcis Grammatici nominentur, eoſdem literatos uocitatos. Cicero primo de Diuini. Sunt enim exploratores, ut Grammatici Poëtarum. Eſt autem maxima differentia inter Grammaticum, & Grammatifſtam, ſicut inter literatum & literatorem; quod ita Suetonius docet; Sunt qui literatum à literatore diſtinguant, ut Græci Grammaticum à Grammatifſta, & illum quidem abſolutè, hunc mediocriter doctum exiſtimant. Quorum opinionem Orbilius etiam exemplis confirmat. Nam apud Maiores ait, cum familia alicuius uenalis produceretur, non temerè quem, non literatum in titulo, ſed literatorem inſcribi ſolitum eſſe; quaſi non perfectum literis, ſed imbutum.

Verè mihi hoc videor eſſe dicturus, ex omnibus ijs, qui in harum artium ſtudijs liberaliſſimis ſint, doctriniſq; verſati, minimam copiam poëtarum egregiorum extiſſe: atq; in hoc ipſo numero, in quo perrarè exoritur aliquis excellens, ſi diligenter & ex noſtrorum, & ex Græcorum copia comparare uoles, multo ramen pauciores oratores, quàm poëta, boni reperientur.

VERE HOC MIHI. Sex iam egregias artes commemorauit, quibus in ſingulis longè plures excellentiſſimos fuiſſe quàm in eloquentia docuit. nunc etiam Poëtarum numerum, cum oratorum numero comparat; atque oſtendit quamuis pauciſſimi poëtae boni reperiantur; tamen longè pauciores egregios oratores inueniri. MINIMAM COPIAM POËTARVM. Fuerunt quidem apud Græcos ante Ciceronem plurimi Poëtae, ſed pauci fuerunt excellentes. Ioannes Zezes Heſiodi commentator, Heroicos tantum quinque docet excelluiſſe, Homerum, Antimachum, Colophonium

M. Ant. Maiorajj.

nium . Panyfim, Pisandrum Camirensem, & Hesiodum Aferæum. fuerunt aliqui præstantes Lyrici, ut Pindarus, Stesichorus, Anacreon, aliqui Comici, ut Aristophanes, Menander, Eupolis . aliqui Tragicci, ut Euripides, Sophocles . Æschylus . primi uero poetæ latini fuerunt, Liuius Andronicus, & Q. Ennius. quemadmodum Suetonius, & Eusebius scribunt. de Q. Ennio sic etiam Lucretius scribit;

Primus amano

Detulit, ex Helicone perenni fronde coronam.

Sed paucissimi fuerunt ante Ciceronem Latini poetæ, fuit C. Lucilius, qui (ut ait Plinius,) primus condidit styli nasum . Hic satyras scripsit . fuit Lælius quidam, qui scripsit erotopœgna, idest lusus amoris, de quo meminit Ausonius ad Paulinum. fuit M. Fufius Bibaculus Iamborum scriptor, cuius acerbitatem Diomedes commendat . fuit L. Lucretius Charus, & alij nonnulli obscuriores . Sed qui celebres fuerunt Cæcilius, Plautus, Pacuuius, Aetius, Terentius. **PERRARO EXORITVR.** Hoc dicitur à Cicerone, quoniam plerique existimant, poetam magis naturæ uiribus, quàm doctrina & arte excitari, Itaque poetam aiunt nasci, oratorem uerò fieri: Vnde pro Archia poeta sic ait Cicero; Atqui sic à summis hominibus eruditissimisque accepimus, cæterarum rerum studia, & doctrina, & præceptis, & arte constare, poetam natura ipsa valere, & mentis uiribus excitari, & quasi diuino quodâ spiritu afflari. quare suo iure noster ille Ennius sanctos appellat poetas, quòd quasi Deorum aliquo dono atque munere commendati nobis esse uideantur. Ouidius eleg. 3.

At sacri uates, & diuum cura uocamur .

Sunt etiam, qui nos numen habere putent .

Plato in Lyfide adeo poetam admiratur, ut eos sapientiæ patres nuncupet, atque duces . In Ione Poetam excellentem non arte fieri, sed afflatu diuino tradit, & paulo post ait, nihil aliud esse poetam, quàm Deorum interpretes. Idem in Phædro præclara poemata non esse hominum inuenta tradit, sed cœlestia munera . sic Ouid. Fast. 6.

Est Deus in nobis, agitante calefcimus illo,

Impetus hic, sacra femina mentis habet .

Quamuis igitur diuini sint poetæ, quamuis perrarò aliquis excellens exoritur, tamen longè plures boni poetæ, quàm oratores reperiuntur ut omninò facultas oratoria, longè diuinius quiddam, quàm poësis esse uideatur . Est tamen finitimus oratori poeta, quod infra dicit Cicero: numeris astrictior paulò, uerborum autem licentia liberior.

multis

multis verò ornandi generibus socius, ac penè par. sed multo antequàm ars oratoria reperta fuit, Poetæ fuerunt. nam vt præfatione Tuscul. ait Cicero, antiquissimum è doctis apud Græcos est genus poetarum. siquidem Homerus fuit, & Hesiodus ante Romam conditam. Quin etiam ante Troianum bellum, nonnullos poetas fuisse tradunt. Pausanias, Olenem quendam primum fuisse poetam dicit. Carmen Heroicum Apollini Pythio deberi Plinius auctor est. Eustathius Phæmonoen Apollinis sacerdotem primum heroicum fuisse carmen narrat: inter omnes constat longè antequàm soluta oratio scriberetur, poetas extitisse. Nam profam orationem condere Pherecydes Syrus instituit. tempore Cyri regis. Plinius libro 7. cap. 56. Quin à Poetis ars oratoria manasse videtur: Nam Empedocles poeta, quod 3. libro Quintilianus scribit, mouisse aliqua primus circa Rhetoricam dicitur, deinde Corax, & Tifias Siculi, de arte Rhetorica scripserunt: quod infecutus est vir eiusdem Insulæ Gorgias Leontinus Empedoclis (vt traditur) discipulus, is beneficio longissimæ ætatis (nam centum & nouem vixit annos) cum multis floruit, & ultra Socratem vsque durauit. Antiphon Thucididis præceptor, primus omnium orationem scripsit, & pro se dixisse optime est creditus.

Quod hoc etiam mirabilius debet videri, quia cæterarum artium studia ferè reconditis, atque abditis è fontibus hauriuntur: dicendi autem omnis ratio in medio posita, communi quodam in vsu, atque in hominum more & sermone versatur: vt in cæteris id maximè excellat, quod longissimè sit ab imperitorum intelligentia, sensuque disiunctum; in dicendo autem vitium uel maximum sit, à vulgari genere orationis, atque à consuetudine communis sensus abhorrere,

QVOD HOC ETIAM. Amplificatio est ab opportunitate. Postquam enim ostendit in cæteris artibus maximis plures excelluisse, quàm in eloquentia, nunc addit mirum hoc videri debere, cum artes reliquæ versentur in occultis atque reconditis rebus, eloquentia autem incommuni vsu. Fontes abditos & reconditos per translationem appellat initia scientiarum ratione collecta, quæ tanquam fontes

M. Anto. Maioragij.

fontes sunt, vnde scientiæ manant. Vnde Crassus digitos ad fontes intendere dixit, pro eo, quod est initia disciplinæ demonstrare: & fontes etiam dicuntur, quæ præcipua sunt in aliqua re; qua de causâ dixit Antonius 2. de Orat. tardi esse ingenij riuulos consecrari, fontes rerum non videre. Quin aliquando fontes dicuntur homines ipsi eruditi, qui copiosè de aliqua scientia tractare possint. Hinc per ironiam dici solet, fontes ipsi sitiunt, quoties aliqui petunt ab alijs ea, quibus ipsi abundant. sic ad Q. Fratrem Cicero, Tibi quod rogas, quoniam ipsi fontes iam sitiunt, siquid habebø spacij scribam. Ad Atticum libro 12. *Ἐπιψῶσαι χηρῆν* græcè dixit, cum autem omnes scientiæ rectè fontibus comparentur, tamen eloquentia non illepide fonti Dodonæo conferri potest: Tradit enim Plinius libro secundo, fontem esse quendam in Dodona, cuiusdam admirabilis naturæ, qui cum sit frigidissimus, tamen si faces extinctæ admoueantur, eas accendit, si quis ardentes immergat, eas extinguit. Sic oratores eadem laudant & vituperant, deprimunt & extollunt, quod in Senatu Romano Carneades fecit, qui (quod ait Quintil. 12. cap. 1.) audiente Censorio Catone, non minoribus viribus contra iusticiam dicitur disseruisse, quàm pridie pro iusticia dixerat. Tradunt Catonem Censorium postquam Carneadem audiuit, Senatui dixisse vt ab eo viro caueret, & quamprimum Roma emitteret, qui quæcunq; voluisset, facile persuadere posset. Quamuis autem dicendi omnis ratio sit in medio posita, atq; in communi quodam vsu, tamen tam longè lateq; patet, vt eam perfectè consequi difficillimum sit; in hoc autem à cæteris artibus eloquentia differt, quod id excellit vbiq; ferè, quod procul abest ab imperitorum intelligentia, vt in Phisicis cognitio causarum præstantissima est, quam non nisi summo ingenio præditi viri consequuntur. In Mathematicis quantitates sunt & proportiones, quæ sine materia consyderantur, neque sine ingenij acumine percipi possunt. Iam verò totam Philosophorum vitam mortis esse commentationem, non alia de causâ dixit Plato, nisi quia maximè sit à sensu disincta, sed in dicendo nequaquam à consuetudine communis sensus abhorrere oportet, alioqui, vitium sit vel maximum. Hoc est, quod præter cæteras virtutes in Cicerone, maximè Quintilianus admiratur, quod tam facile, tam dilucidè, tam apertè dicat. Tum interim (inquit) hæc omnia, quæ vix singula quisquam intentissima cura consequi posset, fluunt illaborata, & illa qua nihil pulchrius audita est oratio, præ se fert tamen felicissimam facilitatem. Quod eleganter etiam in arte sua poetica docet Horatius, nempè communem vsu & consuetudinem in dicendo sequi, magnoperè esse laudabile: cuius hæc sunt carmina;

Ex noto fictum carmen sequar, vt sibi quiuis.

Speret

*Speret idem, sudet multum, frustra que labores,
Ausus idem tantum series, iunctura que pollet.
Tantum de medio sumptis accedit honoris.*

Illud certè constat optimum quemque auctorem, etiam facillimum, & apertissimum esse, quod apud Latinos Cicero & Virgilius, apud Græcos Demosthenes, & Homerus declarant. & contra Quintilianus ait, erit eò obscurior, quò quisque deterior.

Ac ne illud quidem verè dici potest, aut plureis cæteris artibus inferuire, aut maiore delectatione, aut spe uberiore, aut præmijs ad perdiscendum amplioribus commoueri.

AC NE ILLVD QVIDEM. Omnia refutat quæ contra dici possent, vt deindè facilius oratoris magnitudinem ostendat. Poterat enim aliquis dicere, plures in alijs scientijs excellere vel quia plus in eis delectationis sit, vel spes vberior, vel ampliora præmia. Hæc enim ea sunt, quæ ad se facile mentes hominum allicere possunt, iucunditas, spes, præmium, Nam ipsa per se delectatio trahit homines ad discendum, quippe id est homini naturale. sed si dignitatis spes, & ampla præmia proponantur, tùm verò quasi faces in animis accenduntur, ad doctrinam consequendam. Hæc igitur in eloquentia longè maiora, quam in cæteris studijs esse ostendit.

Atque, ut omittam Græciam, quæ semper eloquentiæ princeps esse voluit, atque illas omnium doctrinarum inuentrices Athenas, in quibus summa dicendi vis & inuenta est, & perfecta; in hac ipsa ciuitate profectò nulla vnuquam vehementius, quàm eloquentiæ studia viguerunt. Nam postea quàm, imperio omnium gentium constituto, diuturnitas pacis otium confirmavit, nemo ferè laudis cupidus adolescens non sibi ad dicendum studio omnino exiendum putauit.

AT-

M. Ant. Maioragij.

ATQVE VT OMITTAM. Exemplo tùm Græcorum, tùm Romanorum probat id, quod proposuerat, sed occupatione vitur, cum ait se Græciam omittere velle, atque Athenienses apud quos eloquentia semper in precio fuit. Græciam autem eloquentiæ principem ideo vocat, quoniam in ea nata est, atque alta vis oratoria. Si quidem etiam Heroicis temporibus Vlysses & Nestor eloquentissimi fuisse dicuntur. & Menelaus pauca quidem, sed argute atque ingeniosè loqui solitus ab Homero dicitur. Quin apud eundem Homerum Phænix gloriatur se datum à Peleo patre fuisse custodem Achilli, qui doceret eum & politè dicere, & præclare gerere. Sed Athenas omnium doctrinarum inuentrices appellat, quoniam existimant Historici, literas ab Atheniensibus inuentas fuisse, de quibus Iustinus libro secundo sic ait; Primi Lanificij, & olei & vini vsuum docuere, arare quoque, & serere frumenta, glande vescentibus monstrauerunt. Literæ certè ac facundia, & hic ciuilis ordo disciplinæ, veluti templum Athenas habent. Cum enim essent duæ præstantissimæ ciuitates in Græcia quasi duo clarissima lumina, Lacedæmon & Athenæ. Lacedæmonij disciplinas omnes aspernabantur, & tantum in rebus bellicis, & legibus quas illis Lycurgus sine scripto dederat se exercebant. Athenienses autem omnibus ingenuis artibus dediti erant. Quare fiebat vt non tantùm ex vniuersa Græcia, sed etiam ex alijs nationibus Athenas vndique discèdi gratia plurimi confluerent, in eaque ciuitate doctrinæ omnes maiorem in modum florerent. quæ Demosthenis, Platonis, & Aristotelis ætate, qui omnes eodem penè tempore fuerunt, ad eam perfectionem deueniunt, vt nihil ferè postea, quod alicuius momenti sit adiungi potuerit. Romæ verò tardissimè liberales disciplinæ celebrari cæperunt: annis enim amplius quingentis, Romani disciplinis, & eloquentia caruere, donec tandem Cethegus & Cato priscus, studio suo cæperunt dicendi artem illustrare: Post eos infiniti propè fuere, qui ad dicendum omni studio sibi enitèdum putauerunt. **NAM POSTEA QVAM.** Ostendit opportunitatem temporis, quando Romani cæperunt eloquentiæ operam dare. Nam initio finitimarum gentium bellis assidue vexati, nihil aliud, quàm de re militari cogitare poterant. postea verò quàm omnes ferè gentes quæ prius infensæ fuerant, sibi subiugarunt, tunc adolescentes laudis cupidi, cæperunt in arte dicendi sese exercere. Satis enim constat, à L. Craffi temporibus, vsque ad Cæsaris dictaturam nulla vnquam vehementius, quàm eloquentiæ studia viguisse, quo quidè medio spacio plurimi fuerunt in dicendo præstantes, quod ex Bruto Ciceronis intelligi facile potest. **OMNIUM GENTIVM.** Atqui nunquam Romani gentes omnes subiugarunt. Nam Parthi semper ferè fuerunt inuicti, & septentrionem versus, non vltra Al-

tra Albim fluvium Romanum imperium extendebatur, Quare vel
 hoc est superlacione utitur Cicero, vt plus dicat, quam re-
 vera sit, vel imperium constitutum fuisse intelligamus, earum omni-
 um gentium, quæ Romanum imperium labefactare potuissent, vt Italo-
 rum, Gallorum, Carthaginensium; nam hi præcipuè populi Roma-
 no imperio in sensissimi fuerunt. Italicæ enim gentes sepius de im-
 perio cum Romanis dimicauerunt. Galli etiam urbem incenderunt,
 Carthaginenses non prius hostilem in Romanos animum deposue-
 runt, quàm funditus euerfi fuerunt. LAVDIS CVPIDVS
 neque enim sperare quisquam ex bellica virtute laudem poterat, cum
 diuturnitas pacis ocium cõfirmasset, neque erat alia res in qua maiore
 cum dignitate versari posset. Quare nemo ferè laudis cupidus aliud
 studium quàm eloquentiæ sequebatur. Hæc autem laudis cupiditas in
 adolescente maximè laudatur, quoniam, vt ait Quintilianus, licet ipsa
 vitium sit ambitio, frequenter tamen est causa virtutum. Est enim hoc
 homini certè naturale, vt alijs præstare velit. Itaque rectè Val. Max.
 ait, Nulla est tanta humilitas, quæ non dulcedine gloriæ capiatur, &
 Arist. Oeconomicorum primo tradit, multò grauius quæque ferre, si
 debito honore priuetur, quàm si fortunis suis spoliatur. Quin Topi-
 corum 6. dixit honorem ab omnibus expeti, quod de se Ouidius 1.
 Tristium confitetur;

*Donec eram sospes, tituli tangebar amore,
 Quærendique mihi nominis ardor erat.*

Horatius Sermonum 1.

*Sed fulgente trahit constrictos gloria currus.
 Non minus ignotos generosis.*

Sed cum omnibus in rebus, summo ingenio, mortales ambitiosi sunt,
 tum verò in studijs literarum, atque in disciplinis, in quibus, quod pri-
 mo de Off. ait Cicero, excellere pulchrum putamus, labi autem, erra-
 re, nescire, decipi, malum & turpe dicimus. Itaque laudis cupidi
 omni studio sibi enitendum putant, vt in scientia præcellant.

Ac primò quidem totius rationis ignari, qui neque
 exercitationis vllam viam, neque aliquod præce-
 ptum artis esse arbitrarentur, tantum, quantum
 ingenio & cogitatione poterat, consequerentur.
 Post autem, auditis oratoribus Græcis, cognitisque
 eorum literis, adhibitisque doctoribus, incredibili

M. Ant. Maioragij.

li quodam nostri homines dicendi studio flagrauerunt. Excitabat eos magnitudo & varietas, multitudoque in omni genete causarum, vt ad eam doctrinam, quam suo quisque studio affectus esset, adiungeretur vsus frequens, qui omnium magistrorum præcepta superaret. Erant autem huic studio maxima, quæ nunc quoque sunt, proposita præmia, vel ad gratiam, vel ad opes, vel ad dignitatem. Ingenia verò (vt multis rebus possumus iudicare) nostrorum hominum, multum ceteris hominibus omnium gentium præstiterunt. Quibus de causis, quis non iure miretur, ex omni memoria ætatum, temporum, ciuitatum, tam exiguum oratorum numerum inueniri?

AC PRIMO QUIDEM. initia, incrementum, & perfectionem eloquentiæ declarat: Initio (inquit) maiores nostri, nullam esse dicendi rationem, nullam artem existimabant, sed dicendo tantum consequebantur, quantum ingenio poterant, quod in omni disciplina primo requiritur, & cogitatione quæ plurimum exacuit, atque exercet ingenium. Quod autem artis Rhetoricæ imperiti essent, illo Menenij Agrippæ exemplo facile declarari potest, qui cum plebs Romana, auctore quodam Sicinio à patribus, atque à Senatu defecisset, & in sacrum montem trans Anienem amnem, tria ab vrbe millia passuum secessisset, ad eam iussu patrum accessit, vt de concordia tractaret, & (quod ait Liuius) prisco illo dicendi, & horrido modo, nihil aliud quàm hoc narrasse fertur; Tempore, quo in homine, non vt nunc omnia in vnum consentiebant, sed singulis membris suum cuique consilium, suus sermo fuerat, indignatas reliquas partes, sua cura, suo labore ac ministerio ventri omnia quæri, ventrem in medio quietum nihil aliud, quàm datis voluptatibus frui, conspirasse, inde ne manus ad os cibum ferrent, nec os acciperet, datum, nec dentes conficerent, hac ira dum ventrem fame domare vellent, ipsa vna membra, totumque corpus ad extremam tambe venisse, inde apparuisse, ventris quoque haud segne ministerium esse, nec magis aliquam alere eum, reddentem in omnes corporis partes, hunc quo viuimus,

vige-

vigemusque diuisum pariter in venas maturum confecto cibo sanguinem, comparando hinc, quam intestina corporis seditio similis esset, iræ plebis in patres, flexisse mentes hominum. Non est igitur mirandum si eo tempore pauci fuerunt oratores, cum nullam viam, nullum præceptum artis esse arbitrarentur. Licet enim ingenio nonnulli præcellerent, tamen, ut ait Aristoteles, ars est certior dux quam natura. POST AVTEM AVDITIS. Hoc primum fuit incrementum eloquentiæ Romanæ, cum literis Græcis operam nauare cæperunt. Nam secundo de Finibus fatetur. Cicero Philosophiam, & omnes ingenuas disciplinas à Græcis ad Romanos fluxisse. Tertio de Oratore Græcorum doctrinam appellat politissimam, transmarinam, atque aduentitiam. Sed Athenis maximè Græcorum studia floruerunt. in Bruto, ea vrbs quæ semper domus est habita doctrinæ. pro Flacco: ad sunt Athenientes, vnde humanitas, doctrina, religio, fruges, iura, leges ortæ, atque in omnes terras distributæ putantur. Catonis autem superioris tempore Græcæ literæ cæperunt in vrbe Romana florere: nam ipse Cato, cum iam esset admodum senex, græcis tamen literis erudiri voluit. & P. Africanis in legatione illa nobili, quam ante censuram obiit, Panætium Stoicum vnum omnino Comitem habere voluit. de Clar. Orat. tradit Cicero Sulpitium Gallum qui vir facundus, & Astrologiæ peritissimus fuit, maximè omnium Græcis literis studuisse. ADHIBITIS QVE DOCTORIBVS. Romam enim multi græci Rhetores veniebant lucri causa, postquam Romani græcis incumbere literis cæperunt. atque etiam ipsi Romani Roma proficiscebantur: alij Rhodum, alij Athenas, alij in Asiam, vbicumque claros eloquentiæ professores esse audiissent. donec tandem cum sese amplificare, atque dilatare cæpisset eloquentia latina, longèque Romani, & ingenio, & gravitate Græcis antecellerent, quasi ludibrio Græci habiti sunt. Sic Antonius secundo de Oratore Græcorum doctrinam perridiculam vocat: ita Ciceronis pater dicebat, ut quisque optimè Græcè sciret, ita esse nequissimum. Ita Cicero ad Q. Fratrem, Græcos fallaces, & leues, & diuturna seruitute ad nimiam assentationem eruditos. plurimis autem in locis leues, loquaces, ineptos, garrulos, infideles Græcos appellat Cicero. Sed nullus profectò melius vnquam Græcorum ingenium expressit, quam Iuuenalis his versibus, Satyra tertia;

*Ingenium velox, audacia perdita, sermo
 Promptus, & Iseo torrentior, ede quid illum
 Esse putes quemuis hominem secum, attulit ad nos
 Grammaticus, Rhetor, Geometres, Pictor, Aliptes,
 Augur, Schanobates, Medicus, Magus omnia nouit
 Graculus esuriens, in calum iusseris ibit.*

EXCITABAT EOS. Causas aperit, quibus adducti Romani iuuenes, eloquentiæ studerent: Prima est, quia in omni tam deliberatio, atque demonstratio genere, quam iudiciali magnas & varias, & multas causas esse videbant, quas vel improbandas, vel defendendas susciperent. nam, ut ait Ouid.

*Excitat auditor studium, laudataque virtus.
Crescit, & immensum gloria calcar habet.*

Neque enim laudis cupidum tedere potest, multum in studijs laborare, cum se laborum suorum vberem, diuturnumque fructum percipiturum intelligit. Itaque Romani iuuenes, cum latissimum causatum campum viderent, in quo maximè posset exultare oratio, sese eloquentiæ studio addicebant, & in foro se frequenter exercebant. Frequens enim vsus (inquit) omnium magistrorum præcepta superat, hoc est, quod etiam pro Cornelio Balbo dicit Cicero, assiduus vsus vni rei deditus, & ingenium, & artem sapè vincit & pro C. Rab. Posth. vsus (inquit) est magister optimus. Plinius etiam Epist. libro 6. sic ait; Video etiam multos paruo ingenio, literis nullis, ut bene agerent agendo consecutos, quamuis Syrianus Hermogenis interpres, Euagoram Sophistam taxet, qui dicendi facultatem non ratione, sed vsu tantum constare censuerit: Et hoc eodem libro Cicero, in quo (inquit) fallit eos, quod audierunt dicendo homines, ut dicant efficere solere. Verum etiam illud dicitur peruerse dicere homines, peruersè dicèdo facillimè consequi. **ERANT AUTEM.** Tria sunt, quæ maximè solent homines ad aliquid agendum excitare, gratia, diuitiæ, dignitates. Quis enim non omni studio id aggrediatur, vnde primò multorum hominum sibi beneuolentiam conciliare possit? deinde non tantum diuitias, sed etiam honores, & dignitates acquirere? Hæc præcipua causa fuit, cur ad eloquentiam Romani accenderentur, quia maxima huic studio proposita præmia videbant. Sicut enim pœnæ plerumque homines à maleficio deterrent, ita præmia solent ad virtutem inflammare. Quis enim (ait Iuuenalis) virtutem amplectitur ipsam, præmia si tollas? **INGENIA VERRO.** In Proemio Tuscul. quæst. multis rationibus probare nititur Romanorum ingenia longè meliora, atque acutiora, quam Græcorum fuisse: Meum, inquit, iudicium semper fuit, omnia nostros, aut inuenisse per se sapientius, quam Græcos, aut accepta ab illis fecisse meliora, quæ quidem digna statuissent, in quibus elaborarent. De ingenijs autem ideo mentionem facit, quoniam (ut ait Quintilianus) nihil præcepta atque artes valent, nisi adiuuante natura. Quapropter (inquit) ei cui deerit ingenium, non magis hæc scripta sunt, quam de agrorum cultu sterilibus terris. Sed hoc loco Cicero Romanorum inge-

ingenia, non tantum Græcorum, sed etiam reliquarum omnium gentium ingenijs anteponit. iucundum est autem considerare, quemadmodum omnia causarum genera, quæ traduntur à philosophis, tetigerit hoc loco Cicero, ut nihil ad eloquentiam acquirendam Romanis omnino defuisse colligat. sunt autem quatuor causarum genera, quæ secundo Physicorum libro tradit Aristoteles, Materia ex qua fit aliquid, aut quæ rebus subiecta est: Forma per quam res efficiuntur: Finis cuius gratia res fit, & ad quem omnia diriguntur: Efficiens, à qua res potissimum efficitur, & sine qua reliquæ causæ nullius momenti sunt. Quid ergo? materiam primo loco ponit Cicero quando ait; excitabat eos magnitudo, & varietas, multitudoque in omni genere causarum. Hæc enim est materia, quam tractet, & in qua versetur orator. Secundo loco formam constituit, quando ait ad eam doctrinam, quam suo quisque studio consecutus esset, adiungeretur usus frequens, qui omnium magistrorum præcepta superaret. Doctrina enim atque usus forma est, per quã efficitur eloquentia. Tertio loco finem adducit; quãdo ait; erant huic studio maxima, quæ nunc quoque sunt proposita præmia, vel ad gratiam, vel ad opes, vel ad dignitatem. Quicumque enim in aliqua liberali arte laborat, ille sibi finem hunc proponit, ut & diuitias, & honorem assequatur. Quarto denique loco ponit efficientem causam, quod est ingenium, sine quo nihil aliæ causæ prodesse possent. **QUIBUS DE CAUSIS.** hoc loco propositionis rationem concludit, ut ad assumptionem aliquando transeat: merito possunt (inquit) omnes admirari, quòd ex omni memoria tam pauci oratores inueniantur: causarum enim ignorantia, (quod ait Philosophas) admirationem parit, sed cum explicatæ causæ fuerint, tunc cessat omnis admiratio. Itaque in assumptione causam adfert, quare tam pauci sint oratores, ut tandem desinant homines admirari, simul etiam, ut sententiam suam probet, hoc est eruditissimorum hominum artibus eloquentiam contineri.

Sed nimirum maius est hoc quiddam, quam homines opinantur, & pluribus ex artibus, studiisque collectum. Quis enim aliud in maxima discetium multitudine, summa magistrorum copia, præstantissimis hominum ingenijs, infinita causarum varietate, amplissimis eloquentiæ propositis præmijs, esse causæ putet, nisi rei quandam incredibilem magnitudinem, ac difficultatem? Est

enim

M. Ant. Maioragij.

enim & scientia comprehendenda rerum plurimarum, sine qua verborum volubilitas, inanis, atque irridenda est: & ipsa oratio, conformanda non solum electione, sed etiam constructione verborum: & omnes animorum motus, quos hominum generi rerum natura tribuit, penitus perno-scendi, quod omneis vis, ratioque dicendi, in eorum, qui audiunt, mentibus, aut sedandis, aut excitandis exprimenda est. Accedat eodem oportet lepos quidam, facetiæque, & eruditio libero digna, celeritasque, & breuitas, & respondendi, & laceffendi, subtili venustate, atque urbanitate coniuncta.

HAEC est argumentationis assumptio, quæ causas continet oratorum paucitatis, quia non ex vno aliquo studio, sed ex pluribus artibus, studiisque collecta sit eloquentia.

QVAM HOMINES OPINANTVR. Est enim hominum opinio sepius falsa, quam ex inscientia Zeno proficisci credebatur; ut in Lucullo docet his verbis Cicero: si ita erat comprehensum ut conuelli ratione non posset, scientiam, sin aliter, inscientiam nominabat, ex qua existeret etiam opinio, quæ esset imbellica, & cum falso in cognitoque communis: quare etiam veritati nonnunquam opponitur; ut primo de Nat. Deo: Esse deos persuaderi mihi non opinione solum, sed etiam ad veritatem planè velim, & eodem in libro; Opinionum commenta delet dies, hinc homines opinioli dicuntur, qui suis opinionibus pertinaciter adhærent. in Lucullo Cicero vocat Antipatrum, & Archidemum opiniolissimos homines. differt autem opinio plurimum à scientia, quoniam opinio plerumque incerta est, & falsa esse potest: scientia verò stabilis est, & certa, & semper vera. hoc est, quod secundo de Orat. dicit Antonius; oratoris omnis actio opinionibus, non scientia continetur, & paulo post; ut igitur in eiusmodi re, quæ mendacio nixa sit, quæ ad scientiam non sape perueniat, quæ opiniones hominum, & sape errores aucupetur, ita dicam, si causam putatis esse cur audiatis, putant, inquit, homines atque opinantur eloquentiam in medio politam, & ingenio tantum atque exercitatione constare. Sed nimirum decipiuntur, quoniam
niam

niã non nisi pluribus ex artibus confici potest eloquentia. QVIS ENIM. Assumptionis confirmatio, qua probare contendit ex multis artibus constare eloquentiam. Sed antequam ea numerat, quæ sunt oratori necessaria, summam ea dicit, quæ magnûm oratorum numerum facillè possent efficere: nisi rei magnitudo, atque difficultas impediret. Sunt autem quinque, maxima discipulorum multitudo, qui se in dicendo exercent: summa magistrorum copia, qui viam & rationem dicendi tradant, præstantissimã hominum ingenia, quæ facile, tradita percipere possint; infinita causarum varietas, quæ dicendi materiam suppeditet, amplissima præmia, quæ vel desides & inertes excitare possint, quæ tum omnia ab incredibili quadam rei magnitudine, atque difficultate superantur. QVIS ENIM ALIVD. hæc exornatio dicitur à Græcis *συναθροῦσις*, à Latinis quibusdam congeries, ab autore ad Herennium frequentatio, cum res variæ, atque dispersæ coguntur in vnum locum, quo grauior, aut acrior oratio fit. EST ENIM ET SCIENTIA. Connumerat ea, quæ futuro oratori necessaria sunt. ac primo rerum plurimarum scientiam comprehendendam esse ait, quod fieri non potest, nisi quis pluribus artibus operam dederit, quod eleganti similitudine Quintilianus lib. I. cap. 10. sic affirmat, muta animalia mellis illum imitabilem humanæ rationi saporem vario florum ac succorum genere perficiunt: nos mirabimur, si oratio, qua nihil præstantius homini dedit providentia, pluribus artibus eget; quæ etiam cum se non ostendunt, in dicendo nec proferunt, vim tamen occultam suggerunt, & tacite quoque sentiuntur. VERBORVM VOLVIBILITAS. Maximè enim vituperandi sunt, qui de rebus nullius momenti plurima verba faciunt. Vnde non sine ratione Lacedæmonij Ctesiphontem Rhetorem eiecerunt, qui se profitebatur de re quavis etiam minima, totum diem posse dicere, nam boni oratoris esse dixerunt, orationem rebus parem habere. Ptuarchus in Laconicis Apophthegmatis ait, Cleomenem Cleombroti filium, cum quidam apud eum prolixè loqueretur, dixisse, quid mihi de paruis magna facis proemia: nam quanta res fuerit, tanta sit etiam oratio, qua vteris. Vnde etiam proverbio, de nugis longa proemia, facere dicuntur, qui in tenui re, verbosa vtuntur oratione: hi dicuntur etiam Tragedias in nugis agere. Cicero secundo de Orat. Ne aut irrisione, aut odio digni putemur, si tragedias agamus in nugis. ORATIO CONFORMANDA. Duo sunt, quæ politam & elegantem orationem reddunt, prima est verborum electio, ne quod barbarum, aut parum latinum verbum admittamus: qua in re maxima præsertim hoc nostro tempore diligentia opus est, cum tam pauci sint, qui verborum aut delectum habeant, aut proprietatem intelligant. itaque de singulis dubitare non erit inutile.

M. Ant. Maioragii.

tile. altera est verborum constructio. nam, vt in Partitionibus ait Cicero, numeri quidam sunt in coniunctione seruandi, consecutioque verborum numeros aures ipsæ metiuntur, ne aut non compleas verbis, quod proposueris, aut redundes. Consecutio autem ne generibus, numeris, temporibus, personis, casibus perturbetur oratio. **O M N E S A N I M O R V M M O T V S.** qui genere quidem quatuor sunt, specie verò plures, omnes autem, vt docet Arist. vel à voluptate, vel à tristitia nascuntur. Voluptas autem in opinione boni consistit, quemadmodum tristitia in opinione mali. Sed opinio illa, vel præsentis est temporis vel futuri: Si præsentis sit temporis opinio boni voluptas, vel læticia, vel iucunditas appellatur, si futuri spes, vel libido, vel cupiditas dicitur. Opinio verò mali præsentis tristitia, vel ægritudo, vel mœstitia vocatur, futuri autem temporis timor, vel metus, vel formido, vel pavor nuncupatur. His quatuor generibus plurimæ sunt species subiectæ, quas Tuscul. 4. Copiosè Cicero persequitur. Has animi perturbationes, inquit, oportet, vt orator rectè nouerit. Sed hoc loco Peripateticorum, & Academicorum opinionem sequitur, cum ait, quos hominum generi rerum natura tribuit, Nam Stoici nequaquam naturales esse perturbationes animorum existimabant, sed voluntarias, itaque dicebant sapientem omni perturbatione penitus vacare, vt neque gaudeat, neque doleat, neque speret, neque timeat. Verum Academici volebant etiam vtiliter à natura datas esse perturbationes, quoniam aliter ad honestatem animus accendi non potest, nisi aliquo modo perturbetur, quare cotem fortitudinis, iracundiam appellabant. has tamen à corpore perturbationes nasci Plato censuit, cum animus immortalis sit, & diuinus, quod eleganter & erudite Virgilius in 6. sic ostendit;

*Ingneus est ollis vigor, & cælestis origo
Seminibus quantum non noxia corpora tardant.
Terrenique hebetant artus, moribundaque membra.
Hinc metuunt, cupiuntque dolent, gaudentque nec auras
Respiciunt clausæ tenebris, & carcere cæco.*

ACCEDAT EODEM. Non satis est perturbationum naturam à Philosophis didicisse, nisi quidam etiam lepos, & facetiæ adiungantur. de quibus Iulius Cæsar libro 2. de Oratore copiosè disputat. Verum sciendum est, esse duplex iocandi genus, quemadmodum primo de Off. docet Cicero: Vnum illiberale, petulans, flagitiosum, obscænum; alterum elegans, vrbatum, ingeniosum, facerum. quo genere non modo Plautus noster, inquit, & Atticorum antiqua Comœdia, sed etiam Philosophorum Socraticorum libri referti sunt. Quintilianus libro 6. cap. 3. de risu mouendo copiose tractat. Cicero libro

libro 7. Epist. ad Volumnium scribens, quatuor potissimum facietiarum genera probare videtur, ἀμφιβολίας, ὑπερβολῶν, παράγραμματα, & παρά προσδοκίαν. laudatur in primis Amphibolia, ut illa Ciceronis, cum accusator Milonis frequenter interrogaret, quo tempore casus esset Clodius, respondit Serò, & cum eo præsente quidam, qui coqui filius putabatur suffragium peteret, dixit, ego quoque tibi fauebo. Hyperbole sicuti Cicero de Memmio homine prælongo: caput ad Fornicem Fabij offendisse, & de statua fratris sui; Frater, inquit, meus maior est dimidius, quam totus. παράγραμμα est, cum literæ peruertuntur. ut Tiberius Claudius Nero, quia vino deditus erat, vocatus est Biberius, Caldus Mero. & Tullius quidam, quia fur esset, Tollius est dictus. παρά προσδοκίαν præter expectationem, ut, nihil huic deest, nisi res, & virtus, & Domitius Afer, inquit; homo in agendis causis optimè vestitus. Cicero cum Sex. Annalis reum læsisset, & accusator instaret, dicens, dic de Sex: Annali, versus Ennij recitare capit ex sexto libro;

Qui potis ingentis causas evolvere belli,

Tenenda præterea est omnis antiquitas, exemplorumque vis: neque legum, aut iuris civilis scientia negligenda est. Nam quid ego de actione ipsa plura dicam? quæ motu corporis, quæ gestu, quæ vultu, quæ vocis confirmatione, ac varietate moderanda est: quæ sola per se ipsa quanta sit, histrionū levis ars, & scena declarat: in qua cum omnes in oris, & vocis, & motus moderatione elaborent, quis ignorat, quàm pauci sint, fuerintque, quos animo æquo spectare possimus?

TENENDA PRÆTEREA. Peritum historiarum oratorem esse oportet, ut exemplorum illi copia suppetat. est enim, ut Quintilianus docet, potentissimum ad persuadendum exemplū, quod aut simile est, aut dissimile, aut contrarium. Simile, ut iure Saturninus occisus est, sicut Gracchi dissimile. Brutus occidit liberos prodicionem molientes. Manlius virtutem filij morte multavit. Contrarium, Marcellus ornamenta Syracusanis hostibus restituit, Verres eadem socijs abstulit. Sunt igitur exempla tanquam argumenta quædam firmissima, quibus frequentissimè uti debet orator, quod nullo

F modo

M. Ant. Maioragij.

modo facere poterit, nisi multas historias nouerit. **NE QVE LE-
GVM.** Etiam ius ciuile plurimum oratori prodesse, primo libro
copiose declarabit; cum plurimæ causæ sint, quæ sine iuris scientia
nullo modo possunt explicari; quamuis in oratione pro L. Murena
facetissimè iuris ciuilibus scientiam irrideat, & ostendere conetur ne-
que dignitatem, neque utilitatem in se habere. tamen id non alia de
causa fecit, nisi ut rem militarem amplificaret & Murenæ Impera-
torem Seruio Sulpitio iurisconsulto præponeret. hætenus autem ea
commemorauit, quæ doctrina percipere debet orator. Sunt autem
numero sex.

Prima est scientia rerum plurimarum, quæ ingenuis artibus con-
tinetur, ut ijs, quibus oratio conficitur, & quæ mathematicæ dicuntur.

Secunda est electio verborum, atque collocatio, quibus elocutio
constat oratoris propria.

Tertia est cognitio motionum animi quæ traditur à Philosophis:
vnde probatur etiam Philosophiam oratori necessariam, cum præ-
fertim omnis vis ratioque dicendi versetur in his perturbationibus,
vel excitandis, vel sedandis.

Quarta est tractatio ridiculorum, quæ sit homine libero digna:
nam aliquando risus id efficit, quod nulla dicendi uis efficere potest,
& propter opportunum risum, maximè causæ defensæ fuerunt, quod
accidit Demostheni, cum de umbra Alini disputauit.

Quinta est historiarum cognitio, quæ maximam oratori pruden-
tiam, & dicendi copiam adfert: nam nescire, quid antequam natus
sis acciderit, est semper esse puerum.

Sexta & vltima est iuris ciuilibus scientia, quæ maximè eloquentiam
augere potest, & causarum subtiliorem afferre cognitionem; his si
rebus addatur egregia pronuntiatio. memoriaque non vulgaris, ora-
tor certè perfectus efficietur. Itaque statim adiungit Cicero. **NAM
QVID EGO DE ACTIONE.** Actio quod ait Valla,
tùm ipsa pronuntiatio dicitur, tum oratio, quæ habetur, tum oratio
scripta. Sed hoc loco pronuntiationem significat, quam Græci *ὑποκρίσις*
vocat. Quintil. libro 1. capitu. 3. pronuntiatio (inquit) à
plerisque actio dicitur, sed prius nomen à voce, sequens à gestu vi-
detur accipere. Namque actionem Cicero, alias quasi sermonem,
alias eloquentiam quandam corporis dicit. Habet autem res ipsa, mi-
ram quandam in orationibus vim ac potestatem: affectus omnes lan-
guescant necesse est, nisi voce, vultu, totius propè habitu corporis
inardescant. Demosthenes, quid esset in toto dicendi opere primum,
interrogatus, pronuntiationi palmam dedit, eidemque secundum
& tertium locum, donec ab eo quaeri desineret, ut eam videri possit
non præcipuam, sed solam iudicasse. Ideoque ipse tam diligenter
apud

apud Andronicum Hypocriten studuit, vt admirantibus eius orationem Rhodijs, non immerito Æschines dixisse videatur: Quid si ipsum audissetis? & Cicero vnam in dicendo actionem dominari putat. Hac Cn. Lentulum, plus opinionis consecutum, quam eloquentia, tradit: Eadem C. Gracchum in deflenda fratris nece, totius populi R. lacrymas concitasse: Antonium, & Crassum multum valuisse, plurimum verò Q. Hortensium, cuius rei fides est, quod eius scripta tantum intra famam sunt, qui diu princeps oratorum, aliquando æmulus Ciceronis existimatus est, nouissimè quo ad vixit secundus, vt appareat placuisse aliquid eo dicente, quod legentes, non inuenimus. Quatuor autem res hoc loco Cicero actioni tribuit: motum corporis, gestum, vultum, vocis conformationem: Quintilianus actionem in duas partes diuidit, in vocem, & gestum; quorum alter oculos, altera aures mouet, per quos duos sensus, omnis ad animum penetrat affectus. Vultum igitur, & totius corporis motum, gestui subijcit. Vocis duæ præcipuè virtutes sunt, vt sit clara, vt sit suauis. Gestus autem animorum, voluntatem plerumque declarat, decor quoque à gestu, atque à motu venit. Ideoquæ Demosthenes grande quoddam speculum intuens, componere actionem solebat. Quod autem actio res quædam difficilis sit, probat ab histrionibus Cicero; qui quamuis nulla alia in re, quàm in voce, gestuque corporis conformando laborent, pauci tamen excellentes euadunt. Vnus præter ceteros histrio Roscius celebratur Ciceronis amicissimus, qui tam erat egregius in actione fabularum, vt quisquis in arte quapiam insignis esset, Roscius vocaretur. Id indicat Cic. de Oratore 1. Itaque hoc est iam diu consecutus, vt in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur. idem in 2. de Orat. Soleo sæpe mirari eorum impudentiam, qui agunt in scena gestum spectante Roscio, quis enim se commouere potest, cuius ille vitia non videat?

Quid dicam de thesauro rerum omnium memoria? quæ nisi custos inuentis, cogitatisque rebus, & verbis adhibeatur: intelligimus, omnia, etiam si præclarissima fuerint, in oratore peritura.

Quamobrem mirari desinamus, quæ causa sit eloquentium paucitatis, cum ex ijs rebus vniuersis eloquentia constet, quibus in singulis elaborare permagnum est: hortemurque potiùs liberos no-

M. Ant. Maioragij.

stros, ceterosque, quorum gloria nobis, & dignitas cara est, ut animo rei magnitudinem complectantur, neque ijs aut præceptis, aut magistris, aut exercitationibus, quibus utuntur omnes, sed alijs quibusdam, se id, quod expetunt, consequi posse confidant.

QVID DE THESAURO. Quod optimum est, & omnibus artibus commune, posuit ultimo loco: Mater enim Musarum memoria dicitur. Itaque Afranius Poeta sapientiam, usus, & memoriæ filiam esse dixit: cuius duo versus ex togata fabula, cui Sella nomen est, libro 13. cap. 8. Gellius citat.

*Usus me genuit, mater peperit memoria.
Sophian vocant me Graij, vos sapientiam.*

Quintilianus memoriam quasi eloquentiæ spiritum esse censet, quæ cæteræ partes omnes continentur. Hanc custodem non tantum rerum, sed etiam verborum esse vult, hoc loco Cicero, cæterò qui nihil in oratore cætera valebant. Existimat tamen & in Phædro, & in Timæo Plato, literarum usum memoriæ nocere, quoniam illa, quæ scriptis reposuimus, velut custodire desinimus, & ipsa securitate dimittimus. Est autem duplex memoria, naturalis, & artificiosa. Naturalis ea est, quam vnusquisque sortitus est à natura, quæ excolendo, sicut alia omnia augetur. Artificiosa locis, & imaginibus cõstat. Hanc ostendisse primus Simonides dicitur, cum in Cranone Thessaliæ oppido, triclinium supra conuiuas corruisset. Hac memoria multi excelluerunt: ut Metrodorus Sceptius, Carneades, Hortensius, Cyncas Pyrrhi legatus, multiq̃ue alij. Sed Quintilianus eam irridere quodammodo videtur, multoq̃ue magis exercitationem quàm artem memoriæ prodesse censet: cuius hæc sunt verba; Siquis tamen vnam, maximamq̃ue à me artem memoriæ quærat, exercitatio est, & labor; multa ediscere, multa cogitare, & si fieri potest, quotidie potentissimum est. **QUAMOBREM MIRARI.** Conclusio totius argumentationis. Expositis enim causis cessare debet admiratio. Nam eloquentia octo rebus conficitur, quarum in vna tantum excellere difficile est. Res enim quædam ardua est rerum plurimarum scientiam comprehendere, difficile est, quæ iam perceperis, eleganter, & politè dicere: quid animorum motus scienter & artificiose, uel conicitare, uel mitigare? quid liberaliter, & facete iocari? quid omnem antiquitatem euoluere? legumq̃ue nodos atque ænigmata penetrare, quàm

quàm arduum est? Iam verò suavis & clara pronuntiatio, memoria que tenax, & firma paucis admodum contingit: quid ergo? sunt nobis hortandi liberi nostri, cæteri que, quorum gloriam & dignitatem curamus, ut perfectam quandam eloquentiæ speciem, animo complectantur, & eius magnitudinem, atque difficultatem aduertant: ne fortasse putent, se uulgaribus istis præceptis atque tritis, quæ traduntur in arte, posse eloquentiam consequi: quæ licet aliquod adiuumentum afferant, non tamen eloquentiam facere possunt: neque se tantum magistris eis, qui Rhetoricam profitentur, & oratorij exercitationibus tradant, sed ea omnia, quæ proposuimus, omni diligentia consequi studeant. Hac igitur ratione fratris sententiam euerit, qui eloquentiam ab elegantia doctrinæ segregandum putabat, & ingenio tantum atque exercitatione constare. Tria uerò numerat hoc loco, quibus plerique se fieri eloquentes posse censebant: artis præcepta, quæ certam uiam rationemque dicendi commostrant, Magistros, qui declamantes audire, atque emendare consueuerant, exercitationes quibus frequenter utebantur, quæ licet ad dicendi facultatem utilitatis plurimum adferant, sunt tamen alia maiora, sine quibus eloquentia perfecta constare non potest. **VT ANIMO REI MAGNITUDINEM.** Quoniam oculis uideri non potest, saltem animo considerent. Hæc autem ratio fortasse multorum studia tardabit, qui desperatione debilitati experiri id nolent, quod se assequi posse diffidant. Sed par est (inquit Cicero) omnes omnia experiri, qui res magnas, & magnopere expetendas concupiuerunt: Quod si quem aut natura sua, aut illa præstantis ingenij uis torte deficiet, aut minus instructus erit magnarum artium disciplinis, teneat tamè eum cursum quem poterit. prima enim sequentem honestum, est in secundis tertijsque consistere. **CONSEQUI SE POSSE CONFIDANT.** Nunquam enim animo cadere debemus, neque in cogitationum nostrarum consilium desperationem admittere, sed confidere, & sperare, nos eloquentiam summam consequi posse. Nihil enim tam altè positum est à natura, quo studium & industria non possit eniti. Videmus funambulos, præstigiatores, circulatores tantum exercitatione consequi, ut admirabilia quædam efficiant, nos autem bonarum artium studijs dediti, quæ maximè naturam attingunt humanam, alijs excellere posse diffidemus? imò verò toto pectore, atque omnibus, quod aiunt, unguiculis, ad hanc dicendi gloriam & dignitatem aspirare debemus.

Ac mea quidem sententia, nemo poterit esse omni laude cumulatus orator, ni erit omnium rerum

magna-

M. Ant. Maioragij.

magnarum, atque artium scientiam consecutus. Etenim ex rerum cognitione efflorescat, & redundet oportet oratio : quæ nisi subest, res ab oratore percepta, & cognita, inanem quandam habet elocutionem, & penè puerilem.

ACMEA. Post argumentationem eam, qua paucitatem Oratorum, reliquarum artium comparatione probauit, & rei magnitudinè atque difficultatem ostendit, nunc tandem proponit de oratore perfecto sententiam suam, eumque rerum omnium magnarum scientia cumulatum esse oportere, demonstrat. Existiment (inquit) alij quicquid voluerint, equidem ego ita sentio, non posse oratorem esse præstantem, sine liberalium artium cognitione. **OMNI LAUDE CVMVLATVS.** vt nihil prorsus ad laudem illi desit. Locutio hæc Ciceronis familiarissima, quæ quodammodo prouerbij speciem habet. Sic in secundo de Oratore, quid plenius, quàm omni rerum genere cumulata oratio? sic etiam cumulatus uitij dicitur, ibidem; Hoc vitio cumulata est eruditissima illa Græcorum natio. pro Sest : dixit perfectam, cumulataque virtutem. de Fin. 2. ex altera parte ponetas cumulatum aliquem plurimis, ex maximis voluptatibus. de off. 1. Africanus eloquentia cumulauit bellicam gloriam. de finibus 5. summum bonum, quod cumulatur ex integritate corporis, & ex mentis ratione perfecta. Epist. 9. non possum non confiteri, cumulari me maximo gaudio. Ita dicimus cumulata gratias agere, cumulata satisfacere alicui, ornatè cumulateque tractari, dixit ad Attic. 15. ita cumulus pro accessione atque additamento; vt pro Mar. ad tua innumerabilia in me vnum merita, quod fieri iam non posse arbitrabar, maximus hoc suo facto cumulus accessit. Cicero filius ad Tyr. Iucundissime tuæ literæ, cumulum mihi gaudij attulerunt. Videtur hanc locutionem sicuti plurimas alias à Græcis mutuatus Cicero. apud quos frequenter inuenitur *σωρός ἀγαθῶν, σωρός κακῶν*, idest cumulus bonorū, cumulus malorum. Aristophanes in Plut. *ἤμῶν γὰρ ἀγαθῶν σωρός εἰς τὴν ἑκίαν ἐπισπέπαται* in eadem fabula, *σωρὸν χρημάτων* dixit, & *σωρὸν πρῶτον τικῶν κακῶν*, eadem ratione dicunt *ἀγαθῶν κυριακία*. multa que id genus alia. **ET ENIM EX Ratione** probat sententiam suam, quomodo enim florida fit oratio? non alia sanè re, nisi plurimarum artium cognitione, quomodo redundans, & copiosa? eadem illa rerum cognitione. Hoc loco notanda est duobus in uerbis duplex metaphora suauissimè posita, altera ab arboribus, & terra natis stirpibus, quæ suo tempore solent efflorescere : altera à riuus, quæ à fontibus pleno

pleno gurgite redundant. Vult igitur rerum cognitionem oratori esse, tanquam plantas floribus, fontes riuis, vt. quemadmodum nulli sine plantis esse flores, nulli sine fontibus riui possunt, ita nulla sine cognitione rerum eloquentia. Sed quemadmodum magno sunt ornamento riui fontibus, flores arboribus, ita eloquentia rerum cognitioni. QVÆ NISI SVBEST. Si, inquit, in dicendo quis sine rerum cognitione fuerit exercitatus, consequetur quidem aliquam orationis facultatem, sed erit ea languida, puerilis, & inanis, quales sunt ab arboribus detracti flores, à fontibus riui semoti, facile enim exarescere solent. Rem igitur subesse oportet, ab oratore perceptam, & cognitam, ne fiat inanis & puerilis elocutio. Inanis oratio dicitur, quæ nullam sententiarum grauitatem habet, puerilis autem, quæ neque prudentiam, neque eruditionem præse fert.

Neque verò ego hoc tantum oneris imponam nostris præsertim oratoribus in hac tanta occupatione vr̄bis, ac vitæ, nihil vt ijs putem licere nescire. quamquam vis oratoris, professioque ipsa bene dicendi, hoc suscipere, ac polliceri videtur, vt omni de re, quæcunque sit proposita, ab eo ornate, copioseque dicatur.

NEQVE VERO EGO HOC. Hæc est vltima pars totius proemij, in qua proponit, quid sit in toto opere tractaturus. Professio quidem, inquit, benedicendi pollicetur de omni re proposita ornate copioseque dicere, sed tamen nolo tantum oneris nostris oratoribus imponere. TANTVM ONERIS. à baiulis metaphora sumpta, sic dicimus onus suscipere, & onus deponere, sustinere etiam onus dicitur. de Senect. quæ plerisque senibus sic odiosa est, vt onus se Aetna grauius dicant sustinere.

Pythagoræ præceptum est, adiuuandos illos esse, qui onera tollant, non autem eos, qui deponunt; sic enim suos discipulos admonerat; *φάρτιον συλλαβαίρειν μηδὲ συναποτρίβειν.* nonnumquam in malam partem onus capitur, vt terræ onus, de homine prorsus inerte, atque inutili, quod Græce *γῆς βάρος* dicitur apud Homerum Iliados 18. Achilles se ipsum appellat *ἑταίρων ἀχλὺς ἀπόρυσ*, hoc est, telluris inutile pondus, quoniam esset otiosus, & prælium non iniuret. dicitur etiam onus nauis, ignauus, & nullius utilitatis homo. *ἀχλὺς ἄνθρωπος* à Græcis. VRBIS ET VITAE. occupationem vr̄bis, appellat magnitudinem, & uarietatem.

M. Ant. Maloragij.

metatem, multitudinemque in omni genere causarum; vite occupationem appellat honorum decursum, quaesturam, aedilitatem, praetoriam, consulatum: in quibus tota penè vita candidatorum erat occupata. Nam poterant igitur omnia Romani discere, cum decimo septimo anno, sumpta virili toga, statim publicis, & priuatis negocijs occuparentur. itaque fiebat, vt pauci perfecti oratores euaderent. **VIS ORATORIS.** Vim perfecti oratoris intelligit, quem in eolibro qui orator inscribitur informat. Atque ego, inquit, in summo oratore fingendo, talem informabo, qualis fortasse nemo fuit, non enim quaero quis fuerit, sed quid sit illud, quo nihil possit esse praestantius. **OMNI DE RE.** Hoc plerique Sophistæ Græci profitebantur, quos vbique Socrates insectatur, & *λογοδιδάσκους* vocat. Talis erat Thrasimachus Chalcedonius, Gorgias Leontinus, Protagoras Abderites, Hippias Heleus, nonnullique alij, qui nullam rem, neque tam paruum, neque tam magnam esse dicebant, de qua non possent ornate copioseque dicere.

Sed quia non dubito, quin hoc plerisque immensum, infinitumque videatur, & quod Græcos homines non solum ingenio, & doctrina, sed etiam otio, studioque abundanteis, partitionem quandam artium fecisse video, neque in vniuerso genere singulos elaborasse, sed seposuisse à cæteris dictionibus eam partem dicendi, quæ in forensibus discrepationibus iudiciorum, aut deliberatione versaretur, & id vnum genus oratori reliquisse: non complectar in his libris amplius, quæ quod huic generi, re quaesita, & multum disputata, summorum hominum propè consensu est tributum: repetamque non ab incunabilis nostræ veteris, puerilisque doctrinae quendam ordinem præceptorum, sed ea, quæ quondam accepi in nostrorum hominum, eloquentissimorum, & omni dignitate, principum, disputatione esse uersata: non quod illa contemnam, quæ Græci, dicendi

artifi-

artifices, & doctores reliquerunt: sed cum illa pateant, in promptuque sint omnibus, neque ea interpretatione mea aut ornatius explicari, aut planius exprimi possint; dabis hanc veniam mi frater, ut eorum, quibus summa dicendi laus à nostris hominibus concessa est, auctoritatem, Græcis anteponam.

SED QVIA NON. causas adducit, quare nolit his in libris omnia tractare; quæ ad oratorem perfectum efficiendum putet esse necessaria. Duabus (inquit) de causis his libris complectar tantum ea, quæ in forensibus disceptationibus iudiciorum, aut deliberationum uersantur. Primo, quia si persequi omnia vellem, plerisque hoc immensum infinitumque videretur: deinde, quia Græci quamuis ocio abundarent, tamen à reliquis studijs Rhetoricæ præcepta separarunt.

QVOD GRAECOS HOMINES. Quatuor ea Græcis attribuit, quæ in eo esse debent, qui rerum omnium cognitionem acquirere velit, ingenium, doctrinam, ocium, studium, ut ostendat multo magis Romanis concedi debere, si non in omnibus artibus elaborent, cum ij, qui ingenio, doctrina, ocio, studio, multum abundabant, tamen artes diuiserunt. Quintilianus ait, ignauia factum esse, ut artes esse plures viderentur.

PARTITIONEM QVANDAM. Fuit enim, ait in Academicis Cicero, accepta à Platone Philosophandi ratio triplex. Vna de vita, & moribus; Altera de natura, & rebus occultis; Tertia de differendo, & quid verum, & quid falsum, quid rectum in oratore prauumue, quid consentiens, quid repugnans iudicando.

NEQVE IN VNIVERSO. Plurimi tamen fuerunt, qui in omni doctrinarum genere se se exercuerunt. Sed hoc, ait Cicero, putasse Græcos distinctas & separatas artes esse, plurimumque inter oratoriam dictionem, & reliquarum artium interesse: Nam vnaquæque ferè scientia, suas habet uoces, sua uocabula, Cicero ait Dialecticorum uocabula nulla esse communia, sed eos suis uti. quin aliter Philosophi loquuntur, aliter Mathematici, aliter oratores, aliter Poetæ.

QVAE IN FORENSIBVS. Duo tantum hoc loco genera causarum tangit Cicero, Iudicium, & Deliberationem, quemadmodum etiam secundo libro docet Antonius.

Demonstrationem enim per se genus facere causæ separatum à reliquis non existimat, quamuis in laudando se plurimum exerceat orator. Sunt autem disceptationes iudicantium cognitiones, disceptationes

Comm. in Partic.

G tiones

M. Ant. Major agj.

tiones iudicantium cognitiones, disceptatores verò ipsi iudices. I D
VNVM GENVS. Atqui duo sunt genera diuersa iudicium &
deliberatio. Sed quoniam eodem ferè dicendi genere tractantur am-
bo, idcirco vocat vnum dictionis genus. R E QVAESITA. &
à Philosophis, vt in Gorgia Platonis, ybi multum de Rhetorica So-
crates disputat, & ab ipsis oratoribus; qui genus tantum dicendi fo-
rense complexi sunt. R E P E T A M Q V E N O N. Eleganti
metaphora prima Rhetoricæ præcepta vocat incunabula. Dicimus
enim ab incunabulis, hoc est à primis vitæ rudimentis: quod Arist.
Ethicorum 20. dixit. ἐκ παιδῶν, ἐκ νησῶν. Sic Virgilius,

Gentis cunabula nostræ.

Similiter etiam crepundia, pro prima ætate accipiuntur; sicuti etiam
à teneris vnguiculis Cicero à teneris, vt Græci dicunt vnguiculis
τῶν ἀπαλῶν οὐρύχων. Sic Horati us in Odis;

& incestos amores

De tenero meditatur vngui.

Simile est, quod Tuscul. 3. dixit eleganter, cum lacte nutricis: Nunc
autem simul atque editi in lucem & suscepti sumus, in omni continuo
prauitate, & in summa opinionum perueritate versamur, vt penè
cum lacte nutricis, errorem suxisse videamur. Est autem hor loco
exornatio, quæ ἀποδιώξις hoc est reiectio, dicitur, cum ea rejici-
mus, & nos dicere velle negamus, quæ fortasse expectantur à nobis.
Est autem in doctrina puerili quidam ordo præceptorum, sicut in
Rhetoricis ad Herennium, in libris de inuentione, in partitionibus,
quæ res vtilissima ijs est, qui dare operam Rhetoricæ incipiunt. His
autem in libris, quamuis omnia breuiter dicendi præcepta percurrit,
tamen ostendit ordinem illum se nolle persequi, sed tantum ea com-
memorare, de quibus olim Crassus & Antonius, viri eloquentissimi,
& clarissimi disputarunt. S E D E A. Continet hæc clausula to-
tius operis propositionem, cum dicat se velle ea repetere, quæ quon-
dam ab eloquentissimis viris disputata fuerunt. Est enim totum opus,
artificiosa quadam disputatione dispositum, vt si quis diligenter ad-
uertat, argumentorum, & dicendi rationem facillè possit in vtram-
que partem disputandi artem cognoscere. Appellat autem Crassum
& Antonium omni dignitate principes, hoc est primarios, vel inter
primos. Nam apud Ciceronem princeps, pro primo frequentissimè
reperitur: vt in Verrem actione quarta: Sicilia princeps se ad amici-
tiam Populi Ro. applicuit, & prima omnium prouincia est appellata.
De Diuin. 2. Eudoxus Platonis auditor, in Astrologia iudicio doctif-
simorum hominum facile princeps. in Ver. 7. vt quisque in fuga, po-
stremus

stremus in periculo, princeps ~~est~~ : quin aliquando tanquam additum ad nomen, & epitheton ponitur, quod adiectivum Grammatici vocant: ut pro Dom. sua; Qui in mea salute principem semper locum auctoritatemque tenuistis. Quem autem nos Præfidem Senatus vocamus, Cicero principem publici consilij, solet appellare. ut primo de Orat. eloquentissimus Athenis Pericles, idemque in ea ciuitate plurimos annos, princeps consilij publici fuit: dicitur etiam Senatus princeps & auctor publici consilij. **NON QVO ILLA.** Ratio, quare nolit ordinē præceptorum repetere, quæ cum anthypophora coniungitur. Græci dicendi artifices, ut Isocrates, cuius artem suo tempore extitisse Quintilianus auctor est, & Aristoteles, qui pluribus libris artem Rhetoricæ complexus est. Theophrastus quoque Aristotelis discipulus, de Rhetorica diligenter scripsit. Fecit deinde velut propriam Hermagoras viam, quam plurimi sunt secuti, cui maxime par atque æmulus videtur Athenæus fuisse. Multa post Apollonius Molon, quem Cicero libenter audire solebat, & vehementer admirabatur, nonnullos etiam alios Græcos scriptores commemorat Quintilianus. Cap. 1. tertij libri. **SED CVM ILLA PATEANT.** Græcorum præcepta, suo tempore vulgata fuisse ostendit, atque ab omnibus ferè cognita. Sed in libro de Inuent. 2. se Zucsim pictorem imitatum fuisse ait: qui cum Crotoniatis Helenam pingere vellet, quinque formosissimas puellas elegit, ut mutum in simulachrum, ex animali exemplo, veritatem transferret. Ita se, cum artem dicendi perscriberet, omnibus vnum in locum coactis scriptoribus, quod quisque commodissimè præcipere videbatur, excerptisse, ut ex varijs ingenijs excellentissima quæque libaret. **NEQVE EA INTERPRETATIONE MEA.** Videtur hoc loco duas interpretandi causas ponere Cicero: quarum primâ est, ut quod interpretari volumus, ornatius explicemus: altera, ut planius exprimamus. Quod si una tantum adsit laudari potest interpretatio. Libentius enim ea leguntur, quibus vel maius in dicendo ornamentum adhibetur, vel clarius, & apertius exprimuntur. Quod si neque exornatio, neque claritas interpretationi adiungitur, intemperantis est hominis, & abutentis ocio, ac literis, velle aliquid interpretari. Hoc est, quod ait Cicero, nolo Græcorum scripta de ratione dicendi interpretari, quoniam ea neque ornatio, neque planiora possum efficere. **DABIS HANC VENIAM.** quali rem indignam, aut absurdam facturus, à fratre veniam petit. Semper enim Græci doctrina, atque ingenio cæteris antestiterunt, atque Athenienses præcipuè, quoniam apud eos tenue cœlum erat: ut ipse docet Cicero. Ideo in Oratore ait; Atheniensium semper fuit prudens, syncerumque iudicium. Neque dubitandum est, quin in omni doctrinarum genere

M. Ant. Maioraj.

Græci Romanis superiores fuerint; quæ enim ex Romanis Platoni, aut Aristoteli, aut Xenophonti similis? Potest fortasse Cicero Demostheni, Virgilius Homero, Sallustius Thucididi, Lilius Herodoto, comparari: sed si verum quærimus, in multis rebus à Græcis nostri superantur, atque etiam ut pares sint, quod non facile concederem. in hoc certè Græci superiores sunt, quoniam principes, & auctores disciplinarum fuerunt. Non igitur sine causa ueniam petit Cicero, cum Romanos Græcis anteponebat. Statuerit, quamuis non ingenio, non doctrina, sed auctoritate tantum anteponat, quod concedi facile potest. Poterant enim Romanorum plurimi, Græcis auctoritate præstare, quamuis doctrina longè essent inferiores: plurimum enim distat à doctrina auctoritas. Est enim doctrina in rerum cognitione posita: auctoritas uero in actionibus maximè consistit. Qui enim virtute, atque dignitatibus excellunt, ij maxima sunt auctoritate præditi, etiam si magnam doctrinam non sint assecuti. Spectatur autem auctoritas in animo præcipuè constanti, atque firmo, qui non facile de sententiâ moueatur, quales plerique Romanorum principes fuere. Qui uero modo hoc, modo illud sequitur, neque in eodem proposito perseverat, sed leniter & facile mouetur, auctoritatem in se nullam habere potest, quo uitio maximè Græcorum natio laborat, ut leues sint, atque inconstantes. Inconstantia uero (quod ait Cicero) leuatur auctoritas.

Cum igitur vehementiùs inueheretur in causam principum Cof. Philippus, Drusi que tribunatus, pro senatus auctoritate susceptus, infringi iam, ac debilitari uideretur, dici memini, ludorum Romanorum diebus L. Crassum, quasi colligendi sui causa, se in Tusculanum contulisse. uenisse eodem, focer eius qui fuerat, Q. Mucius dicebatur, & M. Antonius, homo & consiliorum in republ. socius, & summa cum Crasso familiaritate coniunctus. Exierant autem cum ipso Crasso adolescentes & Drusi maximè familiares, & in quibus magnam tum spem maiores natu dignitatis sua collocarent. C. Cotta, qui tum tribunatum

tum plebis petebat, & P. Sulpicius, qui deinceps eum magistratum petiturus putabatur.

CVM IGITVR VEHEMENTIVS. Cum sibi ptopo- fuerit, ea literis mandare, quæ quondam eloquentissimi viri, & omni dignitate principes, de omni ratione dicendi disputarunt, non alio modo videtur ea melius explicare posse, quam si ipsos inter se disputantes introducat. Itaque totam hanc disputationem, quam trium dierum ait fuisse, tribus libris per Dialogum mandat. Hoc enim disputandi genere, quo & Plao, & Socratici omnes delectati sunt, Cicero frequenter vitur. vt in Part. in Tuscul. de Finibus de Nat. Deorum, de Diuinit. Nam ita facilius in vtramque partem disputari potest, quæ fuit Academicorum consuetudo, vt omni de re proposita, in vtram- que partem disputarent. Tradunt autem Zenonem Eleatem primum fuisse, qui Dialogum excogitarit, & scripserit, sicut auctor est Diogenes Laertius in Platonis uita. Arist. in primo de Poetis Alexamenum Styreum, siue Teium Dialogorum auctorem facit, sicut etiã Phauorinus in commentarijs tradit, Plato verò genus hoc scribendi inchoatum atque rude expoliuit, & perfecit. Quæritur autem in Dialogis personarum dignitas, temporis atque loci opportunitas, quas res his in libris diligentissimè Cicero seruauit. Cum enim Romanos homines inducere decreuisset, quorum auctoritatem Græcis anteponebat, non ueteres aliquos in dicendo rudes, atque inexercitatos, neque uiuentes adhuc, & æquales suos, de quibus sine aliqua suspicione vel gratiæ, vel inuidiæ liberè loqui non poterat, Sed L. Crassum, & M. Antonium disertos homines, qui iam diem suum obierunt, & quorum morte iam inuidia cessarat; addit etiam ad Platonis imitationem, vt ipse ad Atticum scribens fatetur, Q. Sceuolam iam senio- rem, & egregium Iurisperitum, quo plus sit auctoritatis in disputatione. quin etiam duos adolescentes, C. Cottam, & P. Sulpitum eloquẽtiæ studijs deditos adiungit, ne frustra tales uiri, de arte dicendi disputationem suscipisse videantur. Tempus opportunum ludorum Romanorum captat, quibus omnes à negocijs cessabant, & causæ forenses, ipsa que Respub. uiris illis ocium tribuebat. Quin etiam loci ratio habita est, non enim in vrbe, quæ plerumque tumultuosa est, & semper negocijs implicata, Sed in tranquillo, atque amœno agro Tusculano disputationem hanc habitam ait fuisse. **CVM IGITVR.** Quo tempore hæc acciderit disputatio ostendit, vt verisimilior esse videatur. L. Philippus consul Senatui aduersabatur, qui, quod ait Florus, cum impotentiam equestris ordinis, in iudicijs exercendis, ferre nollet, omni vi niti cæpit, ut ad se iudicia transferrentur: sustinente

Gal Bud. in dictione præhensione senatoris aperit pueris hunc locum. fo. 119.

cau-

M. Ant. Maioragij.

causam eius L. Druso Tribuno pleb. qui vt uires sibi acquireret, per niciofa spe largitionis plebem concitauit. Socios, & Italicos populos spe ciuitatis Romanæ sollicitauit, ijsque adiuuantibus per vim legibus Agrarijs, frumētarijsque latis, legem quoque iudicalem tulit, vt æqua parte iudicia penes Senatū, & equestrem ordinem essent. Cum dein de promissa socijs ciuitas præstari non posset, irati Italici defectionem caperunt agitare. Propter quæ L. Drusus etiam Senatū inuisum factus, velut belli socialis auctor, incertum à quo domi occisus est. Eadem ferè Appianus, L. Philippus vniuerso Senatū fuit insensus, & præcipue L. Crasso; quemadmodum initio tertij declarabitur. **L. V. DORVM ROMANORVM.** tempore Tarquinij Prisci, scribit Lilius, primū circo qui postea maximus dictus fuit, locus designatus est, & loca diuisa partibus, equitibusque, ubi spectacula sibi quisque facerent, quæ loca fori sunt appellati. Ludicrū fuit, equi, pugilesque ex Hetruria maximè acciti. Solennes deinde annui mansere ludi Romani Magnique varij appellati, de quibus in Verrem, act. 2. meminit Cicero, ostenditque quindecim dies continuos fieri solitos, quibus diebus nihil in curia, nihil in foro agebatur. Hos eisdem ludos in Proemij primâ parte tertij libri, scenicos appellat: Cum ait, Crassum Romam rediisse extremo scenicorum ludorum die. Dicuntur etiam Circenses, quod in loco qui Circus dicebatur, agi solerent. Hi præcipui semper habiti sunt Ioui, Iunoni, & Mineræ celebres, sicut Alexander tradit. Varia autem illis diebus edebantur spectacula, vt Comediæ, Tragediæ, Venationes, dimicationes, ceteraque id genus, quod aperte declarat Cicero libro Epist. 7. epistola prima ad Marium. Causas autem adducit, quare in Tusculanum tales uiri concesserint, Crassus ut se ipsum colligeret, & à diuturnis occupationibus animum relaxaret, atque recrearet. Sceuola, quia Crassi focer erat, eius enim filiam in matrimonio Crassus habebat: Antonius, quia summa cum Crasso familiaritate coniunctus erat, & idem ambo de Rep. sentiebant. Adolescentes autem illi duo Cotta, & Sulpitius, quia optimatum partes sequebantur, & Drusi familiares erant, qui Senatus dignitatem tuebatur. De Crasso & Antonio, plurima Cicero tradit in Bruto, qualesque oratores, & quam magni fuerint, ostendit, & facillè ceteris omnibus Romanis anteponit. Cottam autem Antonij imitatore fuisse dicit. Sulpitium Crassi: sed à Cotta uim abfuisse Antonij, a Sulpitio Crassi leporem. Cotta dicebat purè ac solutè, & vt ad infirmitatem laterum persciter, contentionem omnem remiserat. Sulpitius maximè omnium grandis, & vt ita dicam, Tragicus orator fuit.

Hi primo die, de temporibus illis, deque uiuersa rep. quam ob causam venerant, multum inter se vsque ad extremum tempus diei collocuti sunt. Quo quidem in sermone, multa diuinitus à tribus illis consularibus Cotta deplorata, & commemorata narrabat, vt nihil incidisset postea ciuitati mali, quod non impendere, illi tantò antè uidissent.

Eo autem omni sermone confecto, tantam in Crasso humanitatem fuisse, vt, cum lauti accubissent, tolleretur omnis illa superioris tristitia sermonis: atque esset in homine iucunditas, & tantus in iocando lepos, vt dies inter eos curiæ fuisse videretur, conuiuium Tusculani.

HI PRIMO DIE. Personarum decorum seruat, & paulatim Dialogi captat occasionem. Neque enim primo die conueniebat consularibus viris, alia collocutio, quam de Repub. quæ præsertim eo tempore, maximè erat perturbata, atque ea de causa, vt se colligerent, & præpararent ad eam subleuandam & de ea consilium inter se caperent, in Tusculanum secesserant. Itaque de hac re, vsq; ad extremum tēpus dei collocuti sunt. **QVO QUIDEM.** maximā in eis hominibus fuisse prudentiam ostendit, qui non tantum præsentia intelligere, sed etiam futura longe prospicere possent. Hoc autem efficit exercitatio & doctrina, vt præuidere multa possimus, quemadmodum I. de Diuinat. Q. Cicero docet. Alij (inquit) in Repub. exercitati, vt de Atheniensi Solone accipimus, orientem Tyrannidem multò ante prospiciunt, quos prudentes possumus dicere, idest prouidentes, diuinos nullo modo possumus. sic Thales Milesius omnem oleam antequam florere cepisset in agro Milelio, coemisse dicitur, animaduertenter enim quadam scientia, olearum vbertatem fore. Anaximander Physicus Lacedæmonios admonuit, vt urbem & tecta linquerent, armatique in agro excubarent, quòd terræmotus instaret, tum cum & vrbs tota corruit, & in monte Taygeto, extrema montis, quasi puppis auulsa est. Pherecides Pythagoræ magister, cum vidisset exhaustam aquam de iugi puteo, terræmotum dixit instare. Sed hæ prædicationes,

M. Ant. Maioragij.

nes à doctrina prouenerunt. Quòd autè Crassus, Antonius & Sceuola Reip. calamitates præuiderint, id à prudètia potius, quàm à doctrina factū est. CVM LAUTI ACCVBVISSENT. Erat enim apud ueteres ea consuetudo, ut ante cœnā quotidie se lauari hora uero balnei hyeme nona, æstate octaua erat, nocte autè, aut ante aurorā, balnea nulli patebant. Sed apud antiquos Romanos, cū pauca essent balnea, raro lauabantur, brachia tantum, & crura labore fatigati, solebant abluere: toti tantum in Nundinis lauabantur. Deinde uero, cum multa, & publica, & priuata balnea cōstructa fuissent, quotidie lauabant. Legimus enim Agrippam, ut populo se gratum faceret, centum septuaginta balnea, seu lacus potius, in prouinciarum formam, Romæ gratuita præbuisse. Nero etiam, & Vespasianus, & Domitianus magnis sumptibus extruxerunt: in publicis balneis solebant quadrantem pro mercede singuli dare, præter paruulos pueros, unde Iuuenalis ait:

Nec pueri credunt, nisi qui nondum are lauantur.

Antonius Philosophus, ut plebis gratiam aucuparetur, balneum sine mercede exhibuit. Commodus Imperator, adeo balneis deditus fuit, ut septies, aut octies, singulis diebus lauaret. Gordianus sanè, & Galienus, æstate quinquies, hyeme uero bis lauare solebant. Legimus apud Chartaginienses distincta fuisse balnea patriciorum, & plebeiorum, ut in quibus patricij lauarent, ad ea plebei non accederent. Pindarus in Nemeis oda IIII corpus hominis calidis balneis maximè recreari tradit. Plato de Legibus VI, γερωνικὴ λουτρά id est senilia uocat. quæ calida sunt, quoniam senibus apta uidentur. Si quis autem robustus & ualens calidis balneis usus fuisset, tanquam mollis, & luxu diffuens notabatur. Nam Homerus Odysseæ libro VII inter uitæ uoluptariæ delicias, etiam λουτρά θερμὰ connumerat. Hinc fit, ut lauti homines aliquando uoluptarij, & delicijs dediti uocentur, ut ad Trebatium; Valde iā lautus es, qui graue ad me scribere, in Ver. I. Cū iste, atque istius amici homines lauti, & urbani sermones huiuscemodi dissipassent. Sic lautū patrimonium & copiosum pro Flacco dixit. Lautā ciuitatem, & nobilem Halesinā in Verr. & in Legibus uillam lautius edificatā.

TANTVS IN IOCANDO LEPOS. Hoc enim præter cæteras laudes Crasso tribuit, quod mirificam in iocando gratiam, & uenustatem haberet, celebrantur eius quædam facete dicta: Cum enim quidam eum rogasset, an esset illi molestus futurus, si mane ante lucem ad eum ueniret, non eris (inquit) molestus, tum ille, iubebis igitur te suscitari? Crassus, at tu certe (inquit) negaras te molestum futurum. Cum L. Aelius Eamiam homo maximè deformis Crassum odio se interpellaret, audiamus (inquit Crassus,) pulchellum puerum:

huic

huic dicto cum esset arrisum, ingenium (inquit Aelius) ipse mihi fingere potui, formam non potui. Tam Crassus, audiamus igitur, inquit, disertum, multo arrisum est vehementius. Cum ei Cn. Domitius Censor collega exprobraret, quòd ob Murenam in viuario mortuam lachrymasset, at tu (inquit) cum vxores tres extuleris, nullam emisisti lachrymam. Quin multa alia facetè dicta, & in secundo de Oratore, & in Bruto illi Cicero attribuit. Tātus igitur, inquit, in Crasso lepos fuit, vt dies quidem in quo multa de Rep. disseruerant, Curie fuisse videretur, in qua frequens Senatus de rebus ad Remp. pertinentibus tractare solet. Est enim curia locus, vbi Senatus habetur, & de administranda Rep. consilium capitur, sicuti forum vbi iudicia exercentur. Sed conuiuium nullam haberet sermonis tristitiam, quæ iam tota Crassi lepore sublata fuerat: Sed tale esset, quale in Tusculano loco æmœnissimo, & ad animi recreationem accommodato esse debebat.

Postero autem die, cùm illi maiores natu satis quiescent, in ambulationem ventum esse dicebat. tum Scæuolam duobus spatijs, tribusve factis, dixisse, Cur non imitamur, Crasse, Socratem illum, qui est in Phædro Platonis? Nam me hæc tua platanus admonuit: quæ non minus ad opacandum hunc locum patulis est diffusa ramis, quàm illa, cuius vmbra secutus est Socrates: quæ mihi videtur non tam ipsa æquula, quæ describitur, quàm Platonis oratione creuisse: sed, quòd ille durissimis pedibus fecit: vt se abijceret in herbam, atque ita illa, quæ philosophi diuinitus ferunt esse dicta, loqueretur, id meis pedibus certè concedi est æquius.

POSTERO AVTEM Nimirum hic est literarum fructus, vel maximus, vt animum à tristitiâ sæpè ad hilaritatem reuocent, tres illi consulares pridè multò de Rep. deplorauerant, futuras calamitates prædixerant, deinde Crassi humanitate recreati, lætè conuiuium transegerant. Postridie verò de literarum studijs ita verba facere cæperunt, vt omnem, quam de Repub. conceperant tristitiam, ex animo penitus reijcerent. Meritò igitur pro Archia poeta dixit Cicero, hæc

H studia

M. Ant. Maioragij.

studia adolescentiam alunt, Senectutem oblectant, secundas res ornant, aduersis perfrugium ac solatium præbent, delectant domi, non impediunt foris, pernoctant nobiscum, peregrinantur, rusticantur. Quamuis igitur hi viri rusticarentur, tamen secum eruditionem, atque literas habebant, quibus sese oblectare poterant; Itaque postquam maiores illi natu satis quieuisent, è lecto surgentes in ambulationem venerunt, maiores autem natu, longiore quiete, somnoque indigent, propter frigidam corporis constitutionem. Nascitur enim (vt in Symposiacis Plutarchus docet) somnus ex refrigeratione, quæ longè maior est in senectute, & pueritia, quàm in iuuentute. Quo fit, vt senes & pueri, longè plus quàm iuuenes dormiant: simul etiam quia deficientibus in senectute uiribus, maiori opus est quiete. Somnus autem maxima est & animi, & corporis requies. Vnde Seneca in Hercule furente ita clamat. Tuque ò domitor Somne malorum, requies animi, pars humanæ melior vitæ. Sic apud Ouid. X I. Metamor. Tris somnum alloquitur.

*Somme quies rerum, placidissime somne deorum
Pax animi, quem cura fugit, qui corpora duris
Fessa ministerijs mulces, reparasque labori.*

Quoniam autem in somno quiescunt omnia membra, ideo quies scriptissimè pro somno ponitur, & quiescere pro dormire: quemadmodum hoc loco. Et quia matutina exercitatio, valetudini multum conducit, ideo venerunt in ambulationem: verum Sceuola iam senior, cum bis aut ter ambulationis spacium confecisset, sessum ire voluit: Senectus enim eius uires imminuerat, ut ambulandi laborem, non facile tolerare posset. Habebant autem veteres illi Romani, loca tantum ambulationibus dedicata, vt pro Dom. ibi enim postis est, ubi aditus templi est, & valvæ ambulationis: & ad Q. Fratrem, nihil ei restabat, præter balnearia, & ambulationem, & auarium ad Att. IIII. nostram ambulationem velim cum poteris inuisas. CVR NON IMITAMVR Apud Platonem in eo dialogo, qui Phædrus inscribitur. Socrates apud Ilissum fluuium, sub alta quadam Platano sedens de arbore, multa disputat. Platanus vmbre tantum gratia, non solum apud græcos, sed etiam apud latinos in honore fuit. Piinius libro XII. cap. 1. quis non iure miretur arborem vmbre gratia tantum, ex alieno petitam orbe, Platonus ea est. Et non ita multo post, Tantumque postea honoris increuit, vt mero infuso enutriantur, compertum id maximè prodesse radicibus, docuimusque etiam arbores vina potare. Themistocles Atheniensium Imperator, se Platano similem esse prædicabat, ad quam decurrerent ij, quos imber infestaret, mox vero serenitate restituta velleretur ab eisdem, quos à pluuia defenderat.

rat. Tradit *Ælianus* libro primo de *Varia Historia*, *Xersem Persarum* regem, in *Lydia* *Platani* cuiusdam ingentis amore captum fuisse, diemque vnum integrum apud eam confedisse, quin etiam monilia, atque ornamenta maximè preciosa illi suspendisse, ramosque torquibus & armillis decorasse. Meledonum præterea ibi reliquisse, qui non aliter atque amicam suam illam custodiret. Sub hac arbore solebant antiqui conuiuia celebrare, qua de causa vocat eam *Genialem* *Ouidius Metamor. X.* & *Virg. Georgicorum III.*

Iamque ministrantem Platanum potantibus umbram

Dictam volunt *Platanum*, à *πλάτος*, quod latitudinem significat, quia latè ramos spargit, quod ostendit hoc loco *Cicero*, cum ait, patulis est diffusa ramis. **QVAE MIHI VIDETVR** magis (inquit) *Platanus* illa *Platonis* oratione creuit, quam *Ilisi* fluminis aqua. Sata est enim ingenio, sicuti primo de legibus ait. **Q.** *Cicero* de *quercu Mariana*, nullius agricolæ cultu stirps tam diuturna, quàm *Poete* versu seminari potest. crescunt enim arbores humore, sed ea dicuntur etiam crescere, quæ fama celebrantur. **DVR ISSIMIS PEDIBVS** *Sicenim Phædrus* ait *Socrati*: Nam tu *Socrates*, semper es nudo pede. *Pedes* igitur durissimos habebat *Socrates*, quia nunquam, uel rarissime calceos induebat; itaque iam callum obdlexerant. Mirum est quod de *Socrate* scribit *A. Gellius* cap. 1. secundi libri, stare solitus (inquit) *Socrates* dicitur, pertinaci statu perdius atque pernox, à summo lucis ortu, ad solem alterum orientem, inconniuent, immobilis ijsdem in vestigijs, & ore atque oculis eundem in locum directis, cogitabundus, tanquam quodam secessu mentis atque animi factò à corpore, *πολλάκις* inquit *Phauorinus* ἔξ ἡλίου εἰς ἡλίον ἐσθίκει ἀστρά βέβηρος τῶν πρέμνων. **DIVINITVS FERUNT** De amore enim illo cœlesti disputauit in *Phædro* *Socrates*, ac de diuina pulchritudine; docetque propter sapientiæ studium, omnia contemnenda, & magnam esse sapientiam seipsum considerare. *Furorem* ait esse duplicem, humanū, atque diuinum. *Diuinum* in quatuor, vaticinium; mysterium, poësim, atque amorem. *Animum* duabus alis ad cælum ferri, intellectu, & voluntate. Sed intellectum ad veritatem, voluntatem ad bonum trahi. Ex quibus alis si altera deficiat, præceps animus ad inferiora delabitur. *Rationem* tanquam aurigam esse, quæ geminos equos regat, appetitum rationis capacem & appetitum expertem rationis. Denique sola animi pulchritudine, quæ sapientia est, contentus est *Socrates*. Sed eam non tam humano studio, quàm diuino numere comparari existimat, hæc atque eiusmodi quædam alia sunt, quæ *Philosophi* diuinitus à *Socrate* ferunt esse dicta.

M. Ant. Maioragij.

Tum Crassum, Immò verò commodius etiam : pul-
uinosq; poposcisse, & omneis in ijs sedibus, quæ
erant sub platano, confedissee dicebat.

Ibi vt ex pristino sermone relaxarentur animi om-
nium, solebat Cotta narrare, Crassum sermonem
quendam de studio dicendi intulisse. Qui cùm
ita esset exorsus: Non sibi cohortandum Sulpi-
tium & Cottam, sed magis vtrumque collaudan-
dum videri, quòd tantam iam essent facultatem
adepti, vt non equalibus suis solùm anteponeren-
tur, sed cum maioribus natu compararentur.

TVM CRASSVM. Crassus approbata soceri sententia, pului-
nos poposcit, vt commodius omnes sub Platano considerent. Sunt
autem puluini, quasi lectuli quidam exigui lanæ, vel tomenti, vel plu-
mæ pleni, quo utimur in sedendo: ut ad Petum Epist. 9. Sella tibi
erit in cudo, tanquàm hypodidascalo proxima, eam puluinus seque-
tur. Iuuenalis Satyra 3. pro fede posuit; exeat (inquit) si pudor
est, & de puluino surgat equestri, cuius res legi non sufficit. Cicero
in Verrem. 7. pro lecto posuit. Nam, vt mos fuit, Bithyniæ regibus,
lectica octophoro ferebatur, in qua puluinus erat perlucidus, Meli-
sensi rosa fartus. Apud Plinium & Collumelam, Puluinus etiam areo-
lam in hortis significat, hoc est terram elatam inter duos sulcos, quæ
porca à porrigendo in agris appellatur. Puluinar autem est, quod dor-
mituri capiti supponimus, & Deorum puluinar erat, vel lectica Deo-
rum, vt ait Acron, vel tabularium in quo stabant numina, vt eminenti-
ora viderentur. **IBI VT.** Crassus vt animos pridiani sermonis
etiam tristitia contractos relaxaret, eos à Reipub. cognitione, ad ali-
quem iucundum sermonem reuocandos censuit. Itaque de studio di-
cendi, verba facere cæpit. Animus enim tristitia contrahi videtur, læ-
ticia verò laxari. Vnde solemus etiam dicere contrahere frõtem, hoc
est tristem esse, & frontem exporrigere, lætari, hilarem esse. **NON
SIBI COHORTANDVM.** Hæc oratio Crassi demon-
stratiua est, qua laudes extollit eloquentiæ, cum eam cæteris omnibus
studijs anteponat: sed adiunctam exhortationem habet: quoniam
ea tantum de causa, videtur eloquentiam laudare, vt ad eam ample-
ctendam Cottam & Sulpitium inflammet. Hoc autem exhortandi
genus,

genus, quod παραιστικὸν à Græcis dicitur, affectibus ferè constat, quos nobis natura dedit tanquam stimulos ad uirtutem. Excitantur autem animi, decem potissimum rationibus; ut non in scitè docet Erasmus. Laude, spe, metu, odio, amore, miseratione, æmulatione, expectatione, exemplis, obsecratione. Sed omnium laus est potentissima, quæ bipartito distribuitur. Nam & rem ipsam laudamus, & homines. Personarum collaudatio in exhortando plurimum valet, honos enim alit artes, omnesque accenduntur ad studia gloria. Quin ita sunt homines à natura conformati, ut uix quisquam tam demisso sit animo, quin audiendis suis laudibus erigatur, & excitetur. Hac de de causa statim initio Crassus miris laudibus Cottam & Sulpitium effert, qui tantum iam in eloquentia profecerint, ut non tantum æquales superauerint, sed cum maioribus natu comparari possint. Simul etiam utitur occupatione Rhetorica, quando ait non sibi cohortandos, quos tunc maximè cohortatur, sed potius laudandos. Magna sunt enim laude digni, quicunque rebus in egregijs excellere contendunt. **VT NON ÆQUALIBVS.** Pulchrum est ab eorum nemine, qui sunt eiusdem ætatis superari, sed longè pulchrius est, æqualibus antecellere, pulcherrimum verò cum maioribus etiam natu comparari. Quod igitur pulcherrimum est, ostendit Crassus, Cottam & Sulpitium iam acquisiuisse. Æquales ij dicuntur, qui eiusdem sunt ætatis, nam coætaneus, quo nonnulli utuntur; apud Ciceronem non reperitur; licet Portius Latro in declamatione contra Catilinam dixerit, M. siquidem Catoni, aut Scipioni coætaneo suo. Cicero semel tantum Coæuum pro æquali, dixit in Vatinius: hunc tu morem ignorabas, nunquam epulum uideras, nunquam puer, aut adolescens inter coæuos fueras. Est autem hoc naturale, ut omnes æqualium consuetudine delectentur. adeo ut etiam prouerbio Græco dicatur ἴλιμα τέρπει Cicero de Senect. Pares autem cum paribus (ut est in vetere prouerbio) facillimè congregantur. Nam prima familiaritatis conciliatio, proficiscitur ab ætatis æqualitate, quam Græci ὁμηλικίαν vocant. morum etiam similitudo maximè conciliat amicitiam. Vnde Homerus;

ὡς αἰὲ τὸν ὁμοίαν ἀγαθὸς ὡς τ' ὅμοιον,

Refert Plutarchus etiam huiusmodi Senarios :

Seni Senilis lingua iucundissima est,

Pueroque puer, & mulier apta femina.

Sed quemadmodum amor est inter æquales, ita pferumque est etiam inuidia; quoniam alter alterum præcedere contendit, quæ quidem contentio, in rebus honestis maximè laudatur. atque ideo Crassus magne laudi tribuit Cottæ, & Sulpitio, quod æqualibus suis anteponatur.

Neque

Neque verò mihi quidquam, inquit, præstabilius videtur, quàm posse dicendo tenere hominum cætus menteis allicere, voluntates impellere quò velit: vnde autem velit, deducere.

NEQVE VERO MIHI. vt acriores ad eloquentiam stimulos duobus illis adolescentibus addat, ipsam dicendi facultatem multis laudibus extollit. Nam quæcunque laudabilia sunt, etiam expectanda uidentur. Expetuntur autem, quæ vel honesta sunt, vel utilia vel iucunda, vt virtutes, opes, ocium. Quod si qua res eiusmodi reperitur, quæ simul & honesta, & utilis, & iucunda sit. tum verò maximè omnium ea debet expeti, qualem esse eloquentiam apertè Crassus hoc loco declarat. Honestum est enim, & pulchrum ceteris excellere, maximam de se cunctis admirationem excitare, distis animos audientium regere, in libero populo florere, atque dominari, Utile se, suaque defendere posse, opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis. iucundum est orationem ornatam, & perpolitam habere, sapientibus sententijs, grauibisque uerbis referam.

Sed duplicem eloquentiam statuere Crassus uidetur, publicam, & priuatam.

Publicam, qua utimur in populari concione, in Senatu in iudicijs. Priuatam, qua utimur in quotidiano sermone, & familiari colloquutione. Publicam primo commendat, ad eum usque ad locum: Age verò ne semper, exinde priuatam laudat. Septem igitur potissimum locis eloquentiæ publicæ laudes persequitur, quorum primum à fine deducit. Nam finis est in omni re potentissimus, & optimus; qui (ut docet Aristoteles.) boni atque honesti rationem obtinet. Est enim finis cuius gratia reliqua omnia fiunt. Nam alicuius finis gratia semper agit (ait Aristoteles) qui intellectum habet. Et quamuis in ordine rerum finis ultimus sit, tamen vi potestateque primus est, Siquidem propter finem aguntur omnia. Cur enim Imperator delectum militum habet, exercitum parat, equitum, ac peditum acies instruit, bellicas machinas, & tormenta secum adducit; denique signis collatis præliatur? non alia sanè de causa, nili ut uictoriam consequatur. Est igitur uictoria finis artis imperatoriæ, propter quam cætera omnia præparantur. Sed quantò finis alicuius rei pulchrior est, tantò etiã res ipsa præstabilior est. Quinam igitur finis est eloquentiæ? bene dicere, & persuadere dictione. Quid autem præstabilius (ait Cicero) quàm posse dicendo tenere hominum cætus, mentes allicere. Hoc enim aptè, distinctè, atque ornatè dicendo, facile consequi possumus,

mus, ut attentè atque intelligenter audiamur, vt nobis audientium gratiam, & benevolentiam aucupemur, vt eorum mentes alliciamus: at verò vt argumentorum, rationumque firmitate fit, vt voluntates auditorum impellamus, quo volumus, Vnde autem volumus deducamus. Tangit hoc loco Crassus omnes orationis partes, quarum duæ ad motum animi valent, exordium & conclusio. Sunt enim audientium animi orationis principio conciliandi, atque alliciendi, in peroratione verò concitandi, atque inflammandi, atque ita afficiendi, vt nobis maximè faueant. Hoc est quod ait Crassus, tenere hominum cætus, quod exordio fit; mentes allicere, quod maxime fit in peroratione. Duæ sunt etiam orationis partes, quæ ad fidem faciendam pertinent. Confirmatio, & refutatio, seu reprehensio. Confirmatio est, per quam argumentando nostræ causæ fidem & auctoritatem, & firmamentum adiungit oratio. Reprehensio est, per quam argumentando aduersariorum conclusio diluitur, atque infirmatur, aut eleuatur. Vtramque igitur partem tangit Crassus, ac primò confirmationem, cum ait; voluntates impellere, quo velit, deinde reprehensionem, cum ait; vnde autem velit, deducere. Siquis igitur finem eloquentiæ consideret, vimque bene dicendi, nihil esse præstabilius iudicabit.

Hæc vna res in omni libero populo, maximeque in pacatis, tranquillisque ciuitatibus, præcipue semper floruit, semperque dominata est.

Quid enim est aut tam admirabile, quam ex infinita multitudine hominum existere vnum, qui id, quod omnibus natura sit datum, vel solus, vel cum paucis facere possit? aut tam iucundum cognitu, atque auditu, quam sapientibus sententijs, grauiusque verbis ornata oratio, & perpolitata? aut tam potens, tamque magnificum, quam populi motus, iudicum religiones, senatus grauitatem, vnius oratione conuerti? Quid tam porrò regium, tam liberale, tam munificum, quam opem ferre supplicibus, excitare afflictos, dare salutem, liberare periculis, retinere ho-

mines

M: Ant. Maioragij.

mines in ciuitate? Quid autem tam necessarium, quàm tenere semper arma, quibus vel tectus ipse esse possis, vel prouocare improbos, vel te vlcisci lacesfitus? Age verò, ne semper forum, subsellia, rostra, curiamque mediteris, quid esse potest in otio aut iucundius, aut magis proprium humanitatis, quàm sermo facetus, ac nulla in re rudis? Hoc enim vno præstamus vel maxime feris, quòd colloquimur inter nos, & quòd exprimere dicendo sensa possumus.

NEC VNA RES Secundus locus à consequentibus ducitur. Nam si in omni libero populo, atque in pacatis ciuitatibus, eloquentia dominatur, consequitur, vt eius maxima sit laus, maxima gloria. Sed ad hanc eloquentiæ laudem, vt dominari possit, duas res ostendit Crassus esse necessarias. Prima vt sit in libero populo, non autē in dominatu regio. Nam apud Tyrannos, atque etiā reges, rarissimè locus est eloquentiæ, qui quod volunt, iubent, quibus voluntas atque libido pro ratione, atque oratione est: qui libentius adulatōres, quàm oratores audiunt. At verò in Repub. libera, qui facundior est, & sapientius, atque ornatus loquitur, is dignus habetur, cui Reip. gubernacula committantur; quemadmodum apud Athenienses, & Romanos accidit, apud quos solos eloquentia maximè floruit, quoniam vtebantur statu populari. Sed postquam C. Cæsar sibi Tyrannidem acquisiuit, & deinceps in seruitute, atque dominatu Resp. perseuerauit, statim siluit eloquentia, & quodammodo pessum iuit. Ergo tantum in libero populo floret, & dominatur eloquentia. Altera res eloquentiæ necessaria, est Reip. tranquillitas. Silent enim inter bellicos tumultus iudicia, silent oratores; & quod ait recte Enrius,

*Tollitur è medio sapientia vigeritur res
Spernitur orator bonus, horridus miles amatur:
Non ex iure manu consertum, sed mage ferro
Rem repetunt, regnumque petunt, vadunt solida vi.*

Sed cum ab externis bellis atque seditionibus tranquilla & pacata ciuitas est, tunc in ea maximè floret eloquentia. Hoc est, quod ait Cicero pro

ro pro I. Murena; Grauis etiam illa est, & plena dignitatis dicendi facultas, quæ tæpe valuit in consule deligendo, posse consilio atque ratione, & Senatus, & populi, & eorum qui res iudicant, mentes permouere. Queritur Consul, qui dicendo nonnunquam comprimat Tribunitios furores, qui concitatum populum, qui largitioni reuilitat. **QVI D EST ENIM AVT** Tertius locus ab effectu deducitur, effectus enim admirabilis alicuius rei, solet eam maximè commendare. Quid enim efficit eloquentia? ut cum omnibus loquelam natura dederit, vnus tantum inter alios excellat, ut penè solus loqui scire videatur. An non hoc est admirabile in eo, quod omnes sciunt, tam præclare se gerere, ut cæteros omnes superet? talis enim est orator, qualem depingit Virgilius his versibus,

*Tum pietate grauem ac meritis si forte virum quem
Conspexere silent, arrectisque auribus astant.
Ille regit dictis animos, & pectora mulcet.*

AVT TAM IVCVNDVM Quartus locus à partitione ducitur. Omnis enim oratio, & rebus fit, & verbis. Sed imperita inuitudo, neque res aptè eligere, sententijsque complere, neque verba splendida atque elegantia scit inuenire. Orator autem & sapientissimas sententias, & graua verba reperit, quæ res & cognitu iucundissima est, & auditu. Magnam enim animus voluptatem, ex rerum & verborum cognitione percipit: qui certè vnus est animi suauissimus pastus: quin etiam aures politæ orationis dulcedine mirificè delectantur. Vtrumque igitur coniungit Crassus, cognitionem & auditum: quorum vnum ad animum, alterum ad aures pertinet. Cognitionis animi propria est, qui de rebus & sententijs iudicat, oratio sub aurium sensum cadit, quæ verborum aptam exornationem & modulationem requirunt. **AVT TAM POTENS** Quintus locus ducitur à distributione locorum, in quibus versari solet orator: tres autem sunt oratoris quasi campi, in quibus vim atque robur eloquentiæ suæ potest explicare, Concio, iudicium, Senatus. Concione habebant ad populum Romani oratores pro Rostris. Is autem locus erat in foro ante curiam Hostilium; sicuti VIII libro Liuius scribit, in quo erat pulpicium ornatum, ex Rostris nauium Antiatium. Liuij verba sunt hæc: naues Antiatium partim in naualia Romæ subductæ, partim incensæ; rostrisque earum suggestum in foro extractum, adornari placuit, Rostraque id templum appellatum. Pro Rostris igitur oratores ad populum concionari solebant, populique motus & seditiones mitigare, & si quid opus esset, suadere uel dissuadere, quemadmodum Cicero legem Agrariam dissuasit. Qui etiam eodem ex loco laudabant & vituperabant: quod satis indicat oratio

M. Ant. Maioragij.

pro lege Man. in qua Pompeius laudatur, & secunda atque tertia oratio in Catilinam; quibus cum insectatur Cicero. Verum in concione demonstratiuum genus maximè pollet: quemadmodum Athenis in concione laudabantur, qui pro Repub. mortui fuissent, & etiam Romæ pro Rostris funebres orationes habebantur, iudicia uerò in foro tractabantur, nonnunquam etiam in curia, si publicè fuissent actiones, ut quæ ex maleficio contrahebantur: ea uerò ex accusationibus, & de fensionibus constituuntur, unde Iudiciale causarum genus est. Senatus in curia uel in templis cogebatur, cum de rebus ad Kemp. spectantibus agendum esset; in qua singuli ordine sententias dicebant, & unusquisque sententiam suam confirmare studebat, aliorum autem sententias; infirmare. Unde deliberatiuum genus causarum natum est, quod in suadendo ac dissuadendo uersatur. Res igitur quædam potens atque magnifica est, tantum eloquentia præstare, ut in omni causarum genere uersari possit, & populi motus, iudicum, religiones, (Solent enim iurati ad iudicandum venire) Senatus grauitatem oratione sua conuertere. QUID TAM PORRO REGIUM. Sextus locus ab euentis ducitur: & cõmunem eloquentiæ continet utilitatem: ut oratorem & alios, & sibi utilem esse posse ostendat. Utitur autem congerie, quo magis utilitatem amplificet. Est igitur (inquit) orator tanquam Rex quidam potentissimus, & liberalis, atque munificus, qui supplicibus suis opem ferat, qui afflictos excitet, qui det salutem, qui periculis liberet, qui retineat homines in ciuitate. Sunt enim hæc euenta mirabilia, atque eiusmodi, ut maximam dignitatem & gloriam acquirere possint. Nulla enim alia re propius ad Deos, homines accedunt, quàm salutem hominibus dando. Veniunt ad oratorem rei supplices, eis opem fert, & molestijs liberat, quos uidet afflictos atque demissos eos excitat, atque in spem fortunæ melioris erigit. Animo enim (quod aiunt) ægroto, medicus est oratio. Si qui sunt in carcere, quorum de uita agatur, aut alioqui rei capitalis rei, Salutem eis dare conatur, alius de fortunis suis periclitatur, eum orator liberat. Est qui timet exilium, & ueretur ne sibi solum uertere necesse sit, eum in ciuitate retinet orator. Hæc sanè sunt regia, hæc liberalia, hæc munificæ. QUID AVTEM TAM. Septimus locus à similitudine, qui propriam atque priuatam utilitatem continet. Est, inquit, eloquentia tanquam *πανοπλια* quædam hoc est armatura, quæ totum corpus tegat, & tanquam gladius, quo possimus aduersarium percellere. Quemadmodum igitur militi necessarium est, loricam & gladium habere, quibus se tueri & hostes ferire possit, ita ciuili homini necessaria est eloquentia, qua se defendere cum accusatur, aut aliquo modo læditur, possit & improbos atque scelestos homines accusando insectari. Sic Cato Censorius quater & quadragies accusatus, eloquentia sua semper

per se defendit. Sic Cicero Catilinam expulit, Antonium hostem à Senatu iudicandū curavit. AGE VERONE SEMPER. De publica Rethorica dixit, nunc etiam aliquid de priuata, duobus locis agit. quorum primus ab adiunctis deducitur, alter à comparatione. NE SEMPER FORVM. Forum proprie dicebatur locus, vbi iudicia Prætores exercent; à Prætoribus dati iudices: Vnde causæ forenses. Ciceronis tempore, unum erat forum iudiciale, quod Romanum dicebatur, postea Iulium etiam, & Augustum additum est. Suetonius in August. fori extruendi causa, fuit hominum, iudiciorumque multitudo, quæ videbatur non sufficientibus duobus, etiam tertio egere. Itaque festinantius, nec dum perfecta Martis æde publicatum est, cautumque ut separatim in eo publica iudicia, & fortitiones iudicum fierent. Hinc agere forū Latini dicunt, pro eo quod est ius dicere. Epist. libro 3. Qui te forum Tharsi agere, statuere, multa decernere, iudicare, dicerent. Hoc loco distinguit Crassus forum à subsellijs. Videtur enim forum accipere p̄ causis ciuilibus, subsellia verò pro iudicijs publicis. Causæ ciuiles dicebantur, quæ inter ciues erant, & à centumuiris cognoscebantur. Cum enim essent Romæ Tribus XXXV. ex unaquaque tribu, tres viri ad iudicandum eligebantur, qui centumuiri sunt appellati. Et licet quinque amplius, quam centum fuerint, tamen quo facilius nominarentur, centumuiri sunt dicti. Hi ciuium controuersias, ut ufucapionum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluuiouum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum, ruptorum, aut ratorum, cæterarumque rerum innumerabilium iudicia tractabant. Solebant autem hasta in foro posita iudicare, quæ centumuiralis hasta dicta est. Vt Val. Max. libro 7. notæ insanix, Tuditanus testamento filium instituit hæredem, quod T. Longus sanguine ei proximus hastæ iudicio subuertere frustra conatus est: magis enim centumuiri, quid scriptū esset in tabulis, quam quis eas scripsisset, considerandum existimarunt. Subsellia proprie dicuntur eorum, qui in loco humili sedent: nam Senatores, & Patricij in Sellis altioribus considebant, Equites autem & Plebeij in humilioribus: Vnde etiam homines imi subsellij, dicebantur viles & abiecti. Scribit Afconius in Diuinationem Ciceronis, Subsellia esse Tribunorum, Triumuirorum, Quæstorum & huiusmodi minora iudicia exercentium, qui non in Sellis curulibus, nec Tribunalibus, sed in subsellijs considebant. Idem Afconius act. in Verr. 4. ait, subsellia etiam eorum fuisse, qui publicis iudicijs disceptandis, operam dabant. Exercebantur autem hæc publica iudicia in foro Romano, sub Diuo. quod ostendit Quintilianus libro 10. cap. 5. cum ait; Quod accidisse Portio Latroni traditur, & cum ei summam in Scholis opinionem obtinenti, causa in foro esset oranda;

M. Ant. Maioragij.

impensè petiuerit, uti subsellia in Basilicam transferrentur : Ita illi celum nouum fuit, ut omnis, eius eloquentia contineri tecto ac parietibus uideretur. Tangit autem Crassus quatuor loca, in quibus eloquentia publica sese ostentare consueuerat, forum ubi causæ forenses agebantur, subsellia, qui locus erat in foro, ubi iudicia publica tractabantur : Rostra ubi conciones ad populum haberi solebant : Curiam ubi Senatores, & publici consilij auctores, de rebus ad communem utilitatem spectantibus, consilia capiebant. Atque in his quidem locis regnat eloquentia : verum non minorem iucunditatem, & gratiam habet in priuatis rebus. QUID ESSE POTEST. Primus locus ob adiunctis ducitur. Adiungitur enim oratori, ut remoto foro, subsellijs, rostris, curia: tamen in familiari sermone facetus sit, ac nulla in re rudis appareat; quod sine plurimarum rerum scientia, fieri nullo modo potest. quæ res iucundissima est, & maximè naturam attingit humanam. HOC ENIM VNO. Secundus locus à comparatione, Non ratio sola (inquit) ea est, quæ nos à beluis separat. Tantò igitur orator reliquis hominibus antecellit, quantò homines ipsi beluis præstant. Feras appellat Crassus omnes animantes, præter hominem, quoniam impetu quodam feruntur, ut eis appetitus suggerit, easdem paulo post bestias uocat, ut nullam inter feras, & bestias differentiam statuere uideatur. In hanc sententiã Quintilianus in secundo sic ait; ipsa ratio, neque nos tam iuuaret, neque tam esset in nobis manifesta, nisi quæ concepissemus mente, promere etiam loquendo possemus. Quod magis deesse cæteris animalibus, quàm intellectum & cogitationem quandam uidemus.

Quamobrem quis hoc non iure miretur, summeque in eo elaborandum esse arbitretur, ut, quo vno homines maximè bestiis præstant, in hoc hominibus ipsis antecellat ?

Vt verò iam ad illa summa veniamus, quæ vis alia potuit aut dispersos homines vnum in locum congregare, aut à fera, a gregi que vita ad hunc humanum cultum, ciuilem que deducere, aut iam constituitis ciuitatibus, leges, iudicia, iura describere.

QUAMOBREM QVIS HOC. Epilogus per comparationem, in ea re summè (inquit) elaborandum est, ut cæteris hominibus

bus antecellamus, qua sola bestijs homines præstant. Quintilianus. Si nihil à Dijs oratione melius accepimus, quid tam dignum, aut cultu, ac labore ducamus, aut in quo malimus præstare hominibus, quam quo ipsi homines cæteris animâibus prætent. V T V E R O I A M A D I L L A S V M M A. Laudes præsentis, atque utilitatem, & publicæ, & priuatæ eloquentiæ breuiter attigit: Nunc etiam præteritas explicat; quas ideo summas esse statuit, quoniam per eas & cætus hominum, & ciuitates constitutæ sunt, & leges atque iudicia lata. Hoc etiam primo de Inuent. libro Cicero tradit; fuisse quoddam tempus cum in Agris homines passim bestiarum more vagabantur, & sibi victu ferino uitam propagabant, nec uiribus animi quicquam, sed pleraque uiribus corporis administrabant. Quo tempore quidam magnus uidelicet uir & sapiens, dispersos homines ratione quadam compulit in unum locum, atque ex feris, & immanibus mites reddidit, & mansuetos, quin urbibus constitutis eloquentia factum esse uult, ut leges ferrentur & fidem colere, & iustitiam retinere, homines discerent. Sed libro Tuscul. quinto, non eloquentiæ, sed Philosophiæ laudes istas attribuit, cū sic exclamat: ò uitæ Philosophia dux, ò uirtutis indagatrix, expultrixque uitiorum, quid, non modo nos, sed ne omnino uita hominum sinere esse potuisset. Tu urbes peperisti, tu dissipatos homines in societatem uitæ conuocasti: tu eos inter se primo domicilijs, deinde coniugijs, tum literarum & uocum communionem iunxisti, tu inuentrix legum, tu magistra morum & disciplinæ fuisti. Sed hanc laudem Orpheo Poetæ Virgilius attribuit, his quidem uersibus;

*Tbreicius quondam uates fide creditur canora
Mouisse sensus acrium ferarum,
Atque amnes tenuisse uagos,
Et furda cantu concitasse saxa
Suauifonosque modos tesuudinis arbores secuta
Umbram feruntur præbuisse uati
Sed placidis hominum dictis fera corda mitigauit
Doctæque uitam uoce temperauit.
Iustitiam docuit, cætu quoque congregauit vno
Moresque agresteis expliuit Orpheus.*

Est igitur inter Oratores, Philosophos, & Poetas contentio de congregatis hominibus, & conditis legibus. Neque dubitandum est, quin ij qui fuerunt antiquiores, hanc laudem laturi sint. Sed oratores ante Periclem, qui iam florentibus Athenis fuit, nulli memorantur. Philosophi Pythagoræ tempore esse ceperunt. Poetarum origo creditur antiquissima. quippe cum etiam ante bellum Troianum nonnulli poetæ fuisse dicantur, quare debet hæc laus Poetis assignari. Verum quia neque

M. Ant. Maioragij.

que sine sapientia, neque sine dicendi facultate potuit hoc effici, ideo Philosophi etiam & oratores, se in huius laudis partē insinuant. Sed si veritatē querimus, nunquā omnino fuit tēpus, cū omne genus humanū dispersum esset, sed ab orbe condito semper cōcilia, cętusque hominū fuerūt. Est enim homo (quod ait Arist.) animal natura ciuile, & congregabile, ciuitasque omnis est à natura, vt non opus eloquentia fuerit, ad persuadendum hominibus vt vna viuerent, & vrbes atque tēcta conderent: quoniam hoc eos ipsa natura docuit. Tradit enim Iosephus primo de Antiquitatibus Cain, qui fuit Adæ primi hominis filius, primum omnium urbem cōdidisse, murisque munuisse, quam à nomine filij sui Enochiam appellauit. Plinius tradit domos luteas à Doxio Gellij filio primo constructas, sumpto ab hirundinum nidis exemplo, lateritias autem ab Euryalo, & Hyperbio fratribus Athenis, primo structas, tegulas quibus teguntur domus à Cinira Agriopę filio, in Cypro Insula. Muros Thracon fecit primus. Turres vt ait Arist. Cyclopes inuenerunt, vt Theophrastus, Phænices. Virgilius in Bucolicis Palladi hoc attribuere videtur, cum ait;

Pallas quas condidit arces, Ipsa colat.

Sunt qui velint primam ciuitatem fuisse quam Cecrops ædificauit quæ ab ipsius nomine Cecropia dicta est, & postea fuit Arx Athenis Alij dicunt Argos Delasgicum fuisse primum, Ægyptij multo ante apud se Diospolin fuisse contendunt, de qua meminit Strabo libr. XVII. Leges autem non oratorum sunt inuenta; quemadmodum putat Crassus hoc loco, Sed originem habent à Deo, quod ita de Legibus II. Cicero tradit. Hanc igitur video sapientissimorum fuisse sententiam, legem neque hominum ingenijs ex cogitatam, nec scitum aliquod esse populorum, sed æternum quiddam, quod vniuersum mūdum regeret, imperandi; prohibendique sapientia. Poetæ tradunt fuisse primam Cererem, quę leges inuenerit. Ouid. Met. V.

Prima dedit leges, Cereris sunt omnia munus.

Quod affirmat Diodorus Siculus in VI. & Plinius VII. Deinde fuere multi legislatores, vt Draco qui leges Atheniensibus dedit, Mercurius Ægyptijs, Minos Cretensibus, Lycurgus Lacedæmonijs, Charondas Tyrijs, Phoroneus Argiuis, multique multis alijs, qui sanè in oratorum numero non habentur.

Ac, ne plura, quæ sunt penè innumerabilia, con-
fecter, comprehendam breui, sic enim statuto,
perfecti oratoris moderatione, & sapientia non
solum

solum ipsius dignitatem, sed & priuatorum plurimorum, & vniuersæ reipub. salutem maximè contineri.

Quamobrem pergite, vt facitis, adolescentes: atque in id studium, in quo estis, incumbite, vt & vobis honori, & amicis vtilitati, & reipub. emolumento esse possitis.

AC NE PLVRA Vtitur *ἀποδιώξει* vt citius concludat. Est autem cōclusio per enumerationem, seu distributionem, qua sententiam suam explicat. Tria sunt, inquit, maxima, quæ perfecti oratoris moderatione, & sapientia continentur, ipsius oratoris dignitas, & gloria quam benè dicendo consequi potest. Priuatorum plurimorum salus, quos in iudicijs orator tuetur, atque defendit. Vniuersæ etiam Reip. conseruatio, quæ sententijs prudenter dicendis, clauoque recto tenendo, perficitur. Atque hæc quidem est exornationis ipsius rei cōclusio. Nam hæctenus eloquentiam laudauit, nunc etiam exornationem concludit, adolescentibusque suadet, vt in incepto studio perseuerent: quoniam ea ratione facile poterunt tria illa consequi, quæ præstat eloquentia; hoc est honorem sibi ipsis, vtilitatem amicis, Reipub. emolumentum: quæ tria hominem in altissimo dignitatis gradu possunt collo care. Hæc sunt, quæ Crassus vt relaxarentur animi omnium, de studio dicendi locutus fuisse dicitur: Cui Socer eius Scæuola disputandi gratia, cum cætera omnia concedat, duabus in rebus contradicit. Neque enim verum esse censet, ab oratoribus ciuitates, aut ab initio constitutas, aut postea conseruatas, neque oratorem putat extra forum, concionem, & curiam, aliquid dicendo posse, cum in omni genere sermonis Crassus eum perfectum statuisset.

Tum Scæuola comiter, vt solebat, Cætera, inquit, assentior Crasso, ne aut de C. Lælio, soceri mei, aut de huius generi, aut arte, aut gloria detraham: sed illa duo, Crasse, vereor vt tibi possim concedere: Vnum, quòd ab oratoribus ciuitates & ab initio constitutas, & sæpe conseruatas esse dixisti: alterum, quòd, remoto foro, contio-

ne,

M. Ant. Matoragij.

ne, iudicis, senatu, statuti, oratorem in omni genere sermonis, & humanitatis esse perfectum.

TVM SCEVOLA COMITER. Non decet eum qui disputaturus est, contentionis esse cupidum, aut pertinacem in una sententia, sed comiter, & mansuetè contradicere, quod facere solitum Sceuolam ostendit Cicero. Duplicem igitur ex Crassi oratione quaestionem proponit refellendam, docetque primo falsum esse, quod oratores ciuitatum conditores fuerint, deinde quod in omni genere sermonis perfecti sint. Exorditur autem faceta quadam oratione, quo facilius reprehensionem suam emolliat. Possem, inquit, multa refutare si uelim, sed cetera omnia, Crasso concedere statui, ne uidear detrahendi studio, duos mihi affines deprimere uelle. **C. Lælium Socerum meum, & L. Crassum generum. C. LÆLII SOCERI MEI. C. Lælius Scipionis Æmilianii socius & amicus, duos habuit generos eruditos & disertos uiros: Hunc Q. Sceuolam, quem eloquentem inducit hoc loco Cicero, & C. Fannium, de quo in libro de amicitia meminit, & in Bruto de utroque mentione facit his uerbis: Alter C. Fannius. M. F. C. Lælij gener, & moribus, & ipso genere dicendi durior. Is focii instituto; quem, quia cooptatus in Augurum Collegiū non erat, non admodum diligebat, præsertim cum ille, & Q. Sceuolā sibi minorem natu generum prætulisset, is tamen instituto Lælij Pæticii audiuerat. Lælium autem eloquentem fuisse, testatur in Bruto Cicero. C. Lælius, inquit, & P. Africanus in primis eloquentes, quorū extant orationes, ex quibus existimari de ingenijs oratorum potest. Sunt qui putent à Cælio Terentium in Comædijs componendis adiuuari solitum. Cor. Nepos autore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Putcolano Calendis Martijs admonitum ab uxore temporius ut discumberet, petiisse ab ea ne interPELLARETUR, serius tandem ingressum triclinium dixisse, non sæpe in scribendo magis successisse. sibi: deinde rogatum ut scripta illa proferret, pronunciasse uersus, qui sunt in Heautontimorumenō: Satis pol proteruè, me Syri promissa huc induxerunt. **SED ILLA DVO.** Proponit quaestiones refellendas. **SERMONIS. ET HVMANITATIS.** Humanitatem hoc loco pro omni scientia, quam homines acquirere possunt, accipit: quemadmodū etiam pro Arch. Poeta dixit: Etenim omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quasi cognatione quadam, inter se continentur. **A. Gellius** libro 13. cap. 15. putat humanitatem idem apud nos significare, quod apud Græcos *παιδεία* quam etiam eruditionem, institutionemque in bonis artibus dicimus, quoniam scientia ex omnibus animantibus**

mantibus vni homini data est; idcirco humanitas appellatur, atque exemplum ponit Varronis è libro rerum humanarum primo. cuius principium hoc est; Praxiteles qui propter artificium egregium, nemini est paulum modo humaniori, ignotus: humaniori dixit pro eruditiori, doctiori que. Sic secundo de Oratore; Neque communium literarum, & politioris humanitatis experti. Hinc studia humanitatis dicuntur omnes artes liberales: ut pro L. Murena; & quoniam non est nobis hæc oratio habenda, aut cum imperita multitudine, aut cum aliquo conuentu agrestium, audacius paulo de studijs humanitatis, quæ & mihi, & vobis nota, & iudicanda sunt, disputabo. Hinc satis apparet, quàm imperitè faciant ij, qui humanitatem pro Grammatica tantum accipiant, & professores humanitatis appellent, eos qui Grammaticam docent. Cum humanitas omnem scientiam significet. Quod autè Gellius ait, nequaquam apud bonos auctores humanitatè inueniri pro dexteritate quadam, benevolentiaque erga omnes homines promiscua, quam *φιλανθρωπία* Græci vocant. Decipitur omnino, quoniam in ea significatione frequenter apud Ciceronem inuenitur. pro Sylla; peterem errato veniam L. Cælij ex intimis vestris cogitationibus, atq; ex humanitate communi. pro Flacco; Tamen ciuis ciuem à ciuibus communis humanitatis iure ac misericordia deprecarer. pro Sylla rursus dixit; Mansuetudo atque humanitas. ad Figulum scribens ait. obtinemus ipsius Cæsaris summam erga nos humanitatem. Sed apertissime III. de Legib. Cum ait; Quid enim est elegantia tua dignius, cuius & vita, & oratio consecuta mihi videtur difficilissimam illam societatem grauitatis, cum humanitate & paulo supra de Crasso, tantam in Crasso humanitatem fuisse.

Gellij error.

Quis enim tibi hoc concesserit, aut initio genus hominum in montibus, ac siluis dissipatum, non prudentium consilijs compulsus potius, quàm disertorum oratione delinitum, se oppidis, mœnibusque sæpisse? aut verò reliquas vtilitates, aut instituendis, aut conseruandis ciuitatibus, non à sapientibus, & fortibus viris, sed à disertis, & ornatè dicentibus esse constitutas?

An verò tibi Romulus ille, aut pastores, & conuenas congregasse, aut Sabinorum connubia coniunxisse, aut finitimorum vim represfisse ele-

K quentia

M. Ant. Maioragij.

quentia videtur, non consilio, & sapientia singulari? Quid? in Numa Pompilio, quid? in Ser. Tullo, quid? in ceteris regibus, quorum multa sunt eximia ad constituendam rempub. numquod eloquentiæ vestigium apparet.

QVIS ENIM TIBI HOC. ostendit primo, non eloquentia, sed consilio & prudentia constitutas fuisse ciuitates. Tota verò dubitatio. ex eo pendet, quòd oratoris facultatem Sceuola à sapientia, prudentiaque separat. Crassus autem oratorem neminem esse statuit, nisi idem sapiens, atque prudens fuerit. Itaque prudentium consilijs ostendit homines Sceuola compelli, disertorum autem oratione deliniri. Quare facilius sapientes, & fortes viros, & constituere, & conseruare ciuitates, quàm disertos, & ornate dicentes potuisse **QVIS ENIM TIBI HOC** Hęc est propositio primæ quæstionis, quę duplicem vim habet, hoc est refellendi, & confirmandi: refellit enim Crassi opinionem, suam Confirmat. Non oratores, inquit, sed sapientes homines congregarunt; ciuitates constituerunt, leges, iudicia, iura descriperunt. Hanc propositionem subiectis exemplis comprobatur, eorum primò, qui quamuis non essent eloquentes, tamen & vrbes edificarunt, & præclaras leges tulerunt, & Reipub. suæ maximo fuerunt emolumento. Deinde eorum, qui sua eloquentia plura detrimenta publicis rebus, quam adiumenta importarunt. **AN VERO TIBI ROMVLVS** Romulus vrbis Romanæ parens fuit, & eam Parilibus ædificare cepit. Quod ostendit Cicero libro de Diuin. Secundo. L. quidem Tarrutius Firmanus, familiaris noster, in primis chaldaicis rationibus eruditus, vrbis etiam nostræ natalem diem repetebat, ab ijs Parilibus, quibus eam à Romulo conditam accepimus, Romamque in iugo cum esset Luna, nam esse dicebat, nec eius fata canere dubitabat. Congregauit igitur pastores & conuenas, vt frequentaretur ciuitas. Asylum enim constituit, hoc est, locum sacrum, vnde non licebat quenquam per vim abducere. Qua ratione factum est, vt multi mortales, improbi, facinorosi que ad eum confugerent: atque ita in breui tempore magna conuenerit multitudo. Sed omnes aut pastores erant aut fures, & prædones, & Sicarij: quod Satyra VII Iuuenalis ostendit, eos Romanos reprehendens, qui de nobilitate gloriabantur, & ceteros vt ignobiles contemnebant. sic enim ait;

*Et tamen vt longè repetas, longeq; reuoluas
Nomen ab infami gentem deducis Asylo*

Maiorum

*Maiorum primus quisquis fuit ille tuorum,
Aut pastor fuit, aut illud quod dicere nolo.*

Tradunt autem Herculis nepotes, postquam Hercules interijt, eorum iniurias timentes, quos avus afflixerat, primos Athenis Asylum, hoc est templum misericordiae constituisse, vnde non liceret quocumque per vim abducere. Eodem modo Romulus Asylum conuenis patefecit, & magno exercitu facto, cum videret coniugio deesse, per legatos à finitimis ciuitatibus petijt, quibus negatis, ludos consualia simulauit, ad quos cum vtriusque sexus multitudo conuenisset, dato suis ligno, virgines raptæ sunt: deinde cum ob raptas virgines finitima bella mouissent, primo Ceninenses deuicit, interfecto rege illorum Acrone, postea cum Sabinis congressus, cum ab vtraque parte diu pugnatum esset, interuentu Sabinarum prælium diremptum est, & Sabini cum rege Tatio, sunt in urbem recepti: post hæc, & institutis, & legibus optimè Romulus Romanam Remp. fundauit. Hæc, inquit, Scæuola, non eloquentia, sed consilio & sapientia singulari facta sunt.

QVID IN NVMA Numa Pompilius, Sabinus genere fuit, curibus natus. Hic accitus à Romanis, post Romuli mortem Romam venit, & regnum accepit, sacra plurima instituit, ædem Vestæ fecit, virgines Vestales legit, flamines tres Dialem, Martialem, Quirinalem, Salmos Martis sacerdotes XII instituit. quorum primus Præsul vocabatur. Pont. Max. creauit Portas Iano gemino ædificauit, Anno Ianuarum & Februariū addidit, leges plurimas & vtilissimas tulit. Ob hanc tantam iusticiam, bellum ei nemo intulit, in his tamen tam præclaris rebus, nullum eloquentiæ vestigium apparet. Seruius Tullus captiue filius fuit, sed gener à Tarquinio Erisco assumptus, cum Rex occisus fuisset, precario regnare cepit, sed recte imperium administrauit Hetruscos sæpe domuit, collem Quirinalem & Viminalem, & Exquilias vrbi addidit, Aggerem fossasque fecit, Annonam, mensuras, pondera, classes centuriasque constituit. Multa etiam eximia reliqui reges perferunt; vt Tullus Hostilius, Ancus Marcius, Tarquinius Priscus, quæ ad constituendam optimè Remp. pertinent.

Quid? exactis regibus, (tamen si ipsam exactiōem mente, non lingua, perfectam, L. Bruti esse cernimus) sed deinceps omnia, nonne plena consiliorum, inania verborum videmus?

Ego verò si velim & nostræ ciuitatis exemplis vtī, & aliarum, plura proferre possim detrimenta

M. Ant. Maioragij.

publicis rebus, quam adiumenta per homines eloquentissimos importata: sed, vt reliqua prætermittam, omnium mihi videor, exceptis, Crasse, vobis duobus, eloquentissimos audisse Ti. & C. Sempronios, quorum pater, homo prudens, & grauis, haudquaquam eloquens, & sæpe alias, & maximè censor, salutis reipub. fuit. atque is non accurata quadam orationis copia, sed nutu, atque verbo libertinos in urbanas tribus transtulit. quod nisi fecisset, rem. quam nunc vix tenemus, iam diu nullam haberemus.

QVID EXACTIS REGIBVS Postquam Lucretia stuprum per vim oblatum à Sex: Tarquinio, voluntaria morte luisset, L. Brutus populum concitauit, vt Tarquinio Regi portas vrbis clauderet, & eum Regno priuaret: quod non lingua, sed mente factum fuisse dicit Sæuola. quamuis in Bruto sic dicat Cicero; Quis enim putet aut celeritatem ingenij, L. Bruto illi nobilitatis vestræ Principi defuisse? qui de matre suauanda, ex Oraculo Apollinis tam acutè, arguteque coniecerit, qui summum prudentiam, simulatione stultitiæ texerit, qui potentissimum regem clarissimi Regis filium expulerit: ciuitatemque perpetuo dominatu liberatam, magistratibus, iudicijque deuinxerit, qui collegæ suo imperium abrogauerit, vt è ciuitate regalis nominis memoriam tolleret. Quod certè effici non potuisset, nisi esset oratione persuasum. Quin etiam putat eodem in loco Cicero M. Valerium dictatorem, disertum fuisse, qui cum Plebs prope ripam Anienis, ad tertium milliarium confedisset, eumque montem, qui sacer appellatus est, occupauisset, dicendo discordias sedauit, eique ob eam rem honores amplissimi sunt habiti, & primus ob eam ipsam causam Maximus est appellatus. & L. Val. Potitum qui plebem in patres concitatam, legibus & cõcionibus suis mitigauit, & Appiũ claudiũ cœcũ, qui Senatum iam iam inclinatum à Pyrrhi pace reuocauit, & C. Fabricium, qui sit ad Pyrrhum de captiuis recuperandis missus orator, nonnullosque alios commemorat, quos eloquentes fuisse existimat. Sed tamen eorum nulli sunt in oratorum numero habiti, cum interim in administranda Repub. præstantissimi essent, plurimumque consilio, & pru-

& prudentia valent. Hoc est, quod ait Scœuola post exactionem regum, omnia plena consiliorum, inania verborum fuerunt. EGO VERO SI VELIM. Maiora quædam aggreditur Scœuola, vt ostendat tantum abesse, vt rebus publicis eloquentia proficit, vt etiam sæpè numero maximè noceat, idque Tiberij, & Caij Gracchorum exemplis confirmare nititur, qui eloquentia sua statum Reip. perturbarunt. Fuerunt enim quidam vt ait Quintilianus, qui vehementer, in eloquentiam inuecti sunt, dicentes eam esse, quæ pœnis eripiat celestos, cuius fraude damnentur interim boni, consilia ducantur in peius nec seditiones modo, turbæque populares, sed bella etiam inexpugnabilia excitentur, cuius denique tum maximè sit vsus, cum pro falsis contra veritatem valet. Nam & Socrati obijciunt comici, docere eum quomodo peiorem causam, meliorem faciat, & Lysiam & Gorgiam, similia dicit polliceri Plato. Ideo Lacedæmoniorum ciuitate expulsum eloquentiam, & Athenis quoque, vbi actor mouere affectus vetabatur, velut recisam orandi potestatem. Sed hac ratione nec duces erunt vtiles, nec magistratus, nec medicina, nec ipsa denique sapientia. Nam & dux Flaminius, & Gracchi Saturnini Glauციæ magistratus, & in medicis venena, & in ijs, qui Philosophorum nomine male vtuntur, grauissima nonnumquam flagitia deprehensa sunt: cibos aspernemur, attulerunt sæpe ualetudinis causas: nunquam tecta subeamus, super habitantes aliquando procumbunt: non fabricetur militi gladius, potest uti eodem ferro latro. Quis nescit ignes, aquas, sine quibus nulla sit uita, & ne terrenis immorer, Solem, Lunamque præcipua siderum aliquando etiam nocere? non tamen est æquum id haberi malum, quo benè uti licet. Neque verò me (inquit) Lacedæmonij, aut Athenienses magis mouerint, quàm populus Rom. apud quem summa semper oratoribus dignitas fuit. Denique non est eloquentia uituperanda, sed ij, qui uiribus eloquentiæ sunt abusi. Rectè enim Cornel. Gallus ait; Non res in uitium sed malefacta cadunt. Nihil igitur Tib. & C. exemplum ad eloquentiam impugnandam Scœuolam iuucrit, neque enim oratores, quia improbi, neque eloquentes, quia sapientia caruerunt. Non igitur mirum, si Reip. statum perturbarunt, hi filij fuerunt T. Sempronij Gracchi, & Cornelix, quæ superioris Africani filia fuit: eorum pater uir insignis fuit, Nam Prætor Galliam domuit, Consul Hispaniam, altera Consulatu Sardiniam, tantumque captiuorum adduxit, vt longa venditione res in prouerbum veniret, Sardiuales. Censor libertinos qui rusticas tribus occuparant, in quatuor urbanas diuisit. Vrbs enim Romana in XXXV. tribus dispertita erat, e quorum numero quatuor tantum urbanæ fuerant. Palatina, Esquilina, Collina, Suburrana, à partibus urbis in quibus habitabant sic appellata. In has (vt ait Plinius) transferri ignominix erat, reliquæ omnes rusticæ

M. Ant. Maioragij.

rusticæ dicebantur. eorum qui rura haberent, quæ laudatissime & propriè ingenuorum erant, cum urbanæ libertinorum essent: ut auctor est Asconius. Cum enim per uniuersas tribus dispersi libertini suffragia ferrent, eaque res ingenuorum potestatem imminueret, T. Sempronius Gracchus omnes libertinos in quatuor tribus urbanas diuisit, quæ res illi maximam dignitatem attulit. Reip. vero summum emolumentum. Nam humillimi quique libertini patribus equati, omnia iura confudissent. Hunc tamen T. Sempronium eloquentem fuisse, docet in Bruto. Cicero, cum ait; Erat iisdem temporibus T. Gracchus Publij filius, qui bis consul, & censor fuit, cuius est oratio Græca apud Rhodios, quem ciuem cum grauem, tum etiam eloquentem constat fuisse.

At verò eius filij disertij, & omnibus vel naturæ, vel doctrinæ præsidij ad dicendum parati, cum ciuitatem vel paterno consilio, vel auitis armis florentissimam accepissent, ista præclara gubernatrice, ut ais, ciuitatum, eloquentia remp dissipauerunt.

AT VERO EIUS FILII. Tiberius & Caius qui eloquentissimi fuerunt. Nam Tiberius Quæstor Mancino in Hispania scelus eius flagitiosum (ut ait Plinius) probauit, periculum ditionis eloquentiæ gratia effugit. Trib. plebis legem tulit, ne quis plus mille agrorum iugera haberet. Cum ab aduersarijs premeretur, Capitolium petijt, manum ad caput referens, qua salutem suam populo commendabat. Hoc nobilitas ita accepit, quasi diadema posceretur, Segniterque cessante Mutio Consule, Scipio Nasica sequi se iussit, qui saluam Remp. uellent, Gracchum in Capitolium persecutus, oppressit. Tiberij frater. Caius Trib. pleb. agrarias & frumentarias leges tulit; colonus etiam Capuam & Tarentum mittendos censuit. Triumuiros agris diuidendis, se, & Ful. Flaccum. C. Crassum constituit, accersitus in Senatum cum non uenisset, armata familia Auentinum occupauit, ubi ab Opimio uictus, dum à templo Dianæ defiliijt, talum intorsit, ubi in lucum Furinæ peruenisset, uel sua, uel Euphori serui manu interfectus est, caput à Septimuleio amico Gracchi, ad Opimiũ relatum, auro expenso fertur propter auaritiã, infuso, plumbo grauius effectum. AT VERO EIUS FILII. Magno ingenio fuisse Gracchum utrumque accepimus, cui accessit eruditio singularis. Nã eorum mater Cornelia Scipionis Africani superioris filia, doctissima fuisse perhibetur De qua sic ait Quintilianus; Nam Gracchorum eloquentiæ multum con.

contulisse accepimus, Corneliam matrem, cuius doctissimus sermo in posteros quoque est epistolis traditus. Scribit Val. Max. in libro 4. cap. 4. Corneliam hanc Gracchorum matrem, cum Campana matrona apud illam hospita, ornamenta sua pulcherrima seculi illius ei ostenderet, traxit eam sermone, quousque è Schola redirent liberi, deinde dixisse, hæc ornamenta mea sunt. Putauit enim Cornelia, nullum maius ornamentum matronæ contingere posse, quàm si benè institutos liberos habeat. Erat autem Cornelia adeo modesta, & facilitate morum præstans, ut eam Tiberius Gracchus, magis quàm seipsum amaret. Cū enim aliquando duobus anguibus domi suæ apprehensis, mare ac fæmina, certior ab augure factus esset, mare dimisso vxori Corneliæ, fæmina uero, ipsi celerem obitum instare, salutarem cōiugi potius, quàm sibi partem augurij secutus, mare necari, fœminam dimitti iussit, quam historiam primo de Diuin. Q. Cicero sic exponit. Quid Tiberius Gracchus Publij filius, qui bis consul & censor fuit, idemque & summus augur, & uir sapiens, ciuisque præstans, non ne; ut C. Gracchus filius eius scriptum reliquit, duobus anguibus domi comprehensis, aruspices conuocauit, cui cum respondissent, si mare emisisset, vxori breui tempore esse moriendum, si fœminam ipsi, æquius esse cē sūt se maturam oppetere mortem, quam P. Africani filiam adolescentem, fœminam emilit, ipse paucis post diebus est mortuus. Huius igitur filij, cum ciuitatem florentissimam accepissent vel paterno consilio qui censor Remp. ordinarat, Libertinos è tribubus rusticis eduxerat & in vrbanas transtulerat, vel auitis armis, hoc est bellica virtute Scipionis aui materni, qui primo Carthaginenses ex Hispania expulit, deinde in Africam transgressus Annibalem ab Italia reuocauit, cum quo signa conferens, eum castris exiit: tandem victis carthaginiensibus, leges imposuit, qua victoria maximè sese extulit Romana ciuitas quæ tunc maxime florebat: cum eam Gracchi perniciosis legibus dissipare conati sunt. Hoc est, quod per ironiam ait Sceuola, ista præclara gubernatrice (vt ais ciuitatum): hæc autē Ironiæ species *μικτήριμυς* appellatur. Traduntur enim à Rhetoribus quinque potissimum Ironiæ species *σαρκασμός, ἀγασισμός, ἀντιφρασις, παροιμία, μικτήριμυς* Sarcasmos est hostilis, & amara quædam irrisio vt,

En agros, & quam bello Troiane petisti.

Hesperiam metire iacens. & Aeneas in X.

Islic nunc metuende iace.

Astismos est facta quædam irrisio, vt in Clodium integritas tua te purgauit (mihī crede) pudor eripuit, vita ante acta seruauit. Antiphrasis cum contrarium totum per amplificationem intelligi volumus vt Nouum crimen C. Cæsar, & ante hunc diem inauditum, propinquus

M. Ant. Maioragij.

quus meus ad te Q. Tubero detulit, Q. Ligarium in Africa fuisse. Paræmia, hoc est prouerbium, ut in hominem leuem & imperitum, qui tam sapiens videri velit, tertius è cælo cecidit Cato. vel Thales homo vel barba tenuis sapiens. Myctirismos est simulatus quidem, sed non latens derisus, ut;

*Egregiam vero laudem, & spolia ampla refertis
Tuq; puerq; tuus, magnum & memorabile nomen.
Vna dolo diuum si famina victa duorum est.*

Ita hoc loco Sæuola Crassum irridens, præclaram ciuitatum gubernatricem eloquentiam appellat.

Quid? leges veteres, moresque maiorum: quid? auspicia, quibus & ego & tu Crasse, cum magna reip. salute præsumus, quid? religiones & cæremoniæ, quid? hæc iura ciuilia, quæ iam pridem in nostra familia sine vlla eloquentiæ laude uersantur, num aut inuenta sunt, aut cognita, aut omnino ab oratorum genere tractata? Equidem & Ser. Galbam memoria teneo, diuinum hominem in dicendo, & M. Aemilium Porcinam & Cn. ipsum Carbonem, quem tu adolescentulus percussisti, ignarum legem, hæsitantem in maiorum institutis, rudem in iure ciuili: & hæc ætas nostra, præter te, Crasse, qui tuo magis studio, quam proprio munere aliquo disertorum, ius à nobis ciuile didicisti, quod interdum pudeat, iuris ignara est.

Quòd verò in extrema oratione, quasi tuo iure, sumfisti, oratorem in omnis sermonis disputatione copiosissimè posse uersari, id, nisi hic in tuo regno essemus, non tulissem, multisque præessem, qui aut interdicto tecum contenderent, aut te ex iure

manu

manu confertum vocarent, quòd in alienas possessiones tam temere irruisses.

QVID LEGES. Vtitur congerie illarum rerum, quæ ciuitates conseruare solent, ut eloquentiam excludat. leges ab initio populus Rom. nullas habuit, ut Pomponius Iurisconsultus scribit: Nam omnia Regnum manu gubernabantur. Romulus tamen cum populum in triginta partes diuisisset, quas curias appellauit, leges quasdam curiatis ad populum tulit, & sequentes reges aliquas leges tulerunt, quæ omnes conscriptæ fuerunt in libro Sex. Papirij quod ius ciuile Papirianum dictum est. Sed exactis Regibus omnes illæ leges abrogatæ fuerunt, & post annos viginti, publica auctoritate placuit, decem uiros eligere, qui leges à Græcis ciuitatibus peterent, quibus datum est summum imperium, illi, cum primo anno leges decem tabulis æneis pro Rostris proposuissent, ut ab omnibus aperte cognoscerentur, sequenti anno duas alias tabulas adiunxerunt. & ita ex accidenti appellatæ sunt leges 1. tabularum, quarum ferendarum auctorem fuisse Decemuiris Hermodorum quendam Ephesium exulantem in Italia, quidam retulerunt. Hæ sunt leges veteres, quas hoc loco Scæuola nominat. Morem autem maiorum, consuetudinem uiuendi intelligimus, quam non ex scriptis legibus, sed ex communi usu capiebant. Nam diuturni mores, consensu utentium approbati, legis habent uigorem. Auspicia quæ ab auibus inspiciendis dicta sunt: sicut auguria ab auium garritu. Tyresiam Thebanum inuenisse Plinius in 7. auctor est. Auguria uerò idem ex auibus Caram, à quo Caria dicta est, ait reperisse, ex cæteris animalibus Orpheum. Sed artem augurandi quidam à Chaldeis ad Græcos, apud quos Amphiarus Mopsus, Calcas summi augures fuerunt. à Græcis ad Hetruscos, ab Hetruscis ad Latinos uenisse uolunt. Auspicia igitur ab Hetruscis Romani habuerunt. quæ tam religiose seruabant, ut nihil prorsus nisi auspicato gererèt, atque in auspicijs salutem Reipub. contineri statuerent. Religionis auctores Ægyptij traduntur, sicut Herodotus 2. Strabo 17. tradunt. Nam hi primi Deis aras, & simulachra, & delubra statuere, sacrificiaque curarunt. Quidam uolunt Mercurium primum instituisse, quibus sacris Dij colerentur, at alij Menam regem, auctor Diod. 1. Idè in 4. primos Æthiopes, Deos coluisse existimat. Romanis religionum, & sacrificiorum plurimum auctor fuit Numa Pompilius. Cerimonias Romanis placuit omnè diuinum cultum appellare, à Ceritibus Hetruriæ populis. Nam hi olim capta urbe Romana à Senonibus Gallis, sacra Romanorum à uestalibus uirginibus inuecta, perbenignè receperunt, atque usque eò seruauerunt, dum patria à Camillo esset recuperata, quod

L. Liuius

M. Ant. Maioragij.

Liuius libro 5. declarat. Cuius beneficij memores Romani, postea omnia, quæ ad religionem colendam pertinerent, cerimonias nuncupans: auctor est Val. Max. Ius ciuile fluxit à legibus 1 2. tabularum; ut ostendit Pomponius. Nam eodem penè tempore tria hæc iura nata sunt: leges 1 2. tabularum, ex his fluere capit ius ciuile: ex iisdem legis actiones compositæ sunt. **E Q V I D E M E T S E R. G A L B A M.** Ab arte sua probat, oratorem iuris ciuilis auctorem non fuisse, quoniam multi fuerunt oratores clari nominis, qui iuris ciuilis imperiti fuerunt. ut Ser. Galba, M. Æmilius Porcina. Gn. Carbo. Ser. Galbam appellat diuinum in dicendo, quoniam disertissimus fuit. Hæc autem consuetudo fluxit à Lacedæmonijs, qui, quod ait Aristoteles, cum aliquæ maximè laudare uellent, dicere solebã τῶν ἀνδρῶν οὕτως ita dicimus etiam Deum facere, hoc est uehementer laudare. hunc autem Serg. Galbam in Bruto magnoperè commendat quod ei Cælius ceciderit, & confessus fuerit, eum in dicendo fortiozem acrioremque esse. Ait igitur Cicero, elegantiam in Lælio, uim in Galba fuisse. De hoc Sergio Galba Val. Max. libro 8. cap. 1. sic scribit, cum à Libone Trib. Serg. Galba. pro Rostris uehementer increparetur, quod Lusitanorum magnam manum interposita fide Prætor in Hispania interemisisset. actionique Tribunitiæ M. Cato ultimæ senectutis oratione sua, quam in Originibus retulit, subscriberet, reus pro se iam nihil recusans paruulos liberos suos, & Galli sanguine coniunctū filiū flens commendare capit: eoque facto mitigata concione, qui omnium consensu periturus erat, penè nullum triste suffragium habuit: misericordia ergo illam quæstionem non equitas texit. M. Æmilium Porcinam magnoperè commendat in Bruto Cicero. At uero, inquit, M. Æmilius Lepidus, qui est Porcina dictus iisdem temporibus ferè, quibus Galba, sed paulo minor natus, & summus orator est habitus, & fuit (ut apparet ex orationibus) scriptor sanè bonus. Hoc in oratore latino primum mihi uidetur & lenitas illa apparuisse Græcorum, & uerborum comprehensio, etiam artifex (ut ita dicam) stylus. De Gn. Carbone sic ait; Crassus accusauit Gn. Carbonem eloquentissimum hominem, admodum adolescens, summam ingenij non modo laudem, sed etiam admirationem est consecutus. Hoc est, quod ait Sceuola quem tu adolescentulus perculisti: est enim percellere idem quod euertere, & profecternere. Cicero pro Dom: desinant, desinant homines iisdem machinis sperare, me restitutum posse labefactari, quibus antea stantem perculerunt. Tuscul. secundo; si te doloe aliquis perculerit, exclamabis ut mulier. Hi tres oratores licet eximij fuerint, tamen, inquit, erant ignari legum haesitabant, & nullum usum habebant in moribus, in decretis, atque institutis maiorum erant profus rudes in iure ciuili. **E T HÆC ÆTAS** Aliud argumentum ab oratoribus ætatis suæ, quos omnes

omnes iuris civilis imperitos fuisse ostendit, præter vnum Crassum. Is enim à Socero suo Q. ipso Sceuola, ius civile didicerat, & nequis exemplo Crassi posset obijcere, ius civile ab oratore discendum esse, idè adiungit Sceuola, non hoc esse proprium munus difertorum, sed ipsius Crassi studium. Potest enim aliquis & si artes distinctæ sunt: tamen pluribus artibus incumbere. Quare si quis orator iuri civili dat operam, non tamen ideo sequitur, ut iuris civilis cognitio sit oratori necessaria. Quod si distinctæ sunt leges, quibus maximè conseruantur ciuitates ab eloquentia; certe non erit uerum id, quod Crassus dixerat, ab oratoribus ciuitates conseruari. Atque itam primam quæstionem absoluit Sceuola, postquam statim secundam aggreditur: docetque multas esse liberales scientias, quæ nihil habebant cum oratore commune. Sed mira comitate, & facetijs utitur, ne Crassum offende re uelle uideatur. Certè non tulissem, inquit, quod dixisti, oratorem in omni sermonis disputatione copiosissime posse uersari, nisi essem in tuo regno hoc est in agro Tusculano. Facete sumpsit à regibus metaphoram, quibus, est sæpe pro ratione uoluntas. Esse in suo regno, prouerbij speciem habet, quoties aliquis uersatur in ea re, in qua excellit: & quoniam Sceuola iuris peritus erat, ideo uerbis etiã iuris uitur, ut præesse, interdicto contendere, ex iure manum cõsertum uocare. Nam præesse dicuntur iuris consulti, qui ius alicui suggerunt: quo uel se defendit, uel possessionem, aut dominium petat. Contendunt autem interdicto, qui iudicio prætoris ius suum persequuntur. Interdictũ enim erat certa solemnitas, qua Prætor utebatur cum de possessione contenderetur, hodie nihil aliud est, quam actio in personam sunt autem interdicta, quæ uim prohibent: quemadmodum docet. Ferr. Inst. de interd. dicuntur interdicta, quasi interim dicta: quemadmodum ait Alciatus, in L. pecuniæ ff. de uerb. sig. cum enim possessionem respiciant, totam litem non perimunt, quin de dominio quæri possit, quapropter & præiudicia quandoque appellantur. Interdicere autem apud ueteres id significat, quod interim dicere in Rhet. ad Heren. lib. 11. Verum pueriles horum opiniones, rectissimis rationibus cum uoles refellemus in præsentia hoc interdicere non alienum fuit. Sunt autem in Pandectis plurima interdicta Prætoria, quibus aliquid uel iubetur, uel prohibetur, ut de aqua pluua arcenda, de arboribus cedendis, de itinere actuque priuato, de Migrando, de operis noui nunciatione, Quorum bonorum, quorum legatorum, Quod ui aut clam, de ui, & ui armata, uti possidetis, Recuperandæ possessionis, Retinendæ possessionis, multaq; alia. Quo nam igitur interdicto conenderent, multi cum Crasso certè, uel recuperandæ possessionis uel retinendæ, quod ipse Sceuola declarat, cum ait; quod in alienas possessiones, tam temere irruisset Quidam hoc interdictum restitutorum uo-

M. Ant. Maioragij.

cant, quo possessio recuperatur, ad quod cognoscendum iudices dabantur, quos recuperatores vocabant: ex iure manu confertum, uide Gellium libro X X. cap. IX. sensus est, qui te in iudicium uocarent, quasi manu ex iure confertum: litemque tibi vindiciarum intenderent, quod ea tibi vindicasses, quæ ad te nihil pertinerent. Nam ex iure manu confertum uocamus, cum agitur de recuperanda proprietate, seu de rei uindicatione.

Agerent enim tecum lege primùm Pythagorei omnes, atque Democritici, ceterique in suo genere phisici, vindicarentq; ornati homines in dicendo & graues, quibuscum tibi iusto sacramento contendere non liceret.

Urgerent præterea, philosophorum greges. iam ab illo fonte, & capite Socrate, nihil te de bonis rebus in vita, nihil de malis, nihil de animi per motionibus, nihil de hominum moribus, nihil de ratione uitæ didicisse, nihil omnino quæsisse, nihil scire conuincerent: & cum uniuersi in te impetum fecissent, tum singulæ familiæ, litem tibi intenderent.

AGERENT ENIM TECVM Distributio, Agere lege, est iure legibus constituto contendere: Docerent, inquit, Pythagorei, Democritique nihil de rebus naturalibus oratorem intelligere. Pythagoras Samius, qui primus Philosophus fuit appellatus, filius Demarati negociatoris locupletissimi fuit. In Ægyptum primo, mox Babyloniam, discendi cursus siderum gratia, profectus est: inde regressus in Cretam ac Lacedæmonem peruenit, ut Lycurgi, & Minois leges agnosceret: deinde in Italiam ueniens Crotona confedit, ubi populos luxuriæ deditis ad frugalem uitam reuocauit: cum autem multos annos Crotona uixisset, Melapontum deinde migravit: ibique decessit, cuius tanta fuit admiratio, ut ex eius domo templum facerent, eumque pro Deo colerent, auctor Iustinus libro X X. Ouid. libro Met. X V. docet Pythagoram odio Tyrannidis exulem in Italia confedissee, cuius hæc sunt carmina,

Vir.

*Vix fuit hic ortu Samius, sed fugerat vna
 Ex Samon & dominos, alioq; Tyrannidis exal
 Sponte erat, isq; licet cæli regione remotus
 Mente Deos adyt, & qua natura negabat
 Visibus humanis, oculis ea pectoris hausit.*

Huius discipuli Pythagorei dicti sunt, & eius Philosophia Italica. Dicebat Pythagoras, animas post mortem transire in alia corpora; seque in bello Troiano fuisse Euphorbum Ponthoi filium, qui fuit in terfectus à Menelao, postea in Homero renatum, post quem cum iterum reuixisset, factus est Pythagoras: addit Acron, Pythagoram post mortem in Pauonem cõuersum fuisse: postremo in Ennium poetam euasisse, atque ided Persius appellat Ennium quintum pauone ex Pythagoreo. Democritus Abderites fuit Pythagoræ imitator, neque tamen auditor, qui peregrinationibus discendi gratia totam ferè ætatem consumpsit. V. de Finibus, à Democrito propter discendi cupiditatem videmus vltimas terras esse peragratas. Hic semper ridere solitus hominum stulticiam dicitur. Iuuenalis,

*Perpetuo risu pulmonem agitare solebat
 Democritus.*

IUSTO SACRAMENTO. Sacramentum erat actio pœnæ cum vterque litigantiũ quandam pecuniæ summam apud Pontificem in sacro loco deponeret: ea conditione vt victus eam amitteret, victor suam auferret: victi pecunia ad ærarium deferebatur. Hæc erat pœna temere litigantium. Non igitur (inquit Sceuola) iusto sacramento posses cum Philosophis Crasse contendere, quia victus disceres. **VRGERENT** non tantum naturales Philosophi, sed etiã morales, qui à Socrate originem habuerunt, contra te (inquit) insurgent. Socrates primus de moribus verba facere cepit, cum priores Philosophi tantum de natura & rebus occultis tractarent. Habebat autem in ore id frequentissimè, quod I I I. libro Lactantius ait; Quæ supra nos nihil ad nos: quo deterrebat à curiosa rerum cœlestium & naturalium uestigatione. Nam se id vnum scire, quod nihil sciret, prædicabat, atque ideo sapientissimus omnium mortalium ab Appolline iudicatus fuit, cum enim eius familiaris Chærephon ad Pythiam accessisset, rogaturus quinam esset omnium sapientissimus, illa respondit, *σοφός σοφοῦ ἢς σοφώτερος ἐπιπίδης, ἀνδρῶν δὲ πάντων σοφώτατος.*
NIHIL TE DE BONIS Anaphora cum adiunctione, tangit autem breuiter eas quæstiones, quæ in morali Philosophia tractantur de finibus bonorum, & malorum, de animi perturbationibus, de virtutibus & vitijs, de officijs.

Insta-

Instaret Academia, quæ, quidquid dixisses, id teipsum negare cogeret. Stoici verò nostri disputationum suarum, atque interrogationum loquelis te irretitum tenerent.

Peripatetici autem etiam hæc ipsa, quæ propria oratorum putas esse adiumenta, atque ornamenta dicendi, ab se peti vincerent oportere: ac non solum meliora, sed etiam multo plura Aristotelem, Theophrastumque de his rebus, quam omnes dicendi magistros scripsisse ostenderent.

Missos facio mathematicos, grammaticos, musicos, quorum artibus vestra iusta dicendi vis, ne minima quidem societate coniungitur.

INSTARET ACADEMIA. Metonymia est, id est Philoſophi Academici, qui suis interrogationibus eò deducunt homines, ut id negent, quod antea dixerant. Academia ab Academo qui Tyndaridis bello Sororem Helenam reſoſcentibus à Theseo raptam, eam Aphidnis occultari dixit. Ideo illi uiuo Tyndaridæ diuinos honores habuerunt, & Lacedæmonij Atticam inuadentes ab eius suburano ſemper abſtinuerunt: Plut. in uita Theſei. Eum locum licet inſalubrem, ad docendum elegit Plato, cum quia remotus erat ab urbe, tum quia inſaluber, ne loci amœnitate laſciuerent animi. In eo Pallidis, & amoris ſimulachrum erat, quibus ſimul ſacrificabat: veteris academiz princeps Plato, nouæ Carcades. Stoici, quorum princeps Zeno ſic à porticu dicti, plurimum Dialecticis valebant. Appellat laqueos diſputationum ipſas argumentorum formulas, à uenatione ſumpta Metaphora, in qua venatores omnes exitus ita ſolent obſepire, ut neceſſe ſit feram in aliquas inſidias, aut retia cadere. Quare eadem metaphora dixit Plato in Sophiſta difficile eſſe omnes laqueos eſſugere, quo fit ut quoties aliquis altutus, ab aſtutiore aliquo decipitur, pronerbio dici ſoleat, laqueus laqueum cepit. Qui autem ſuis dolis & fraudibus offenditur, dicitur ſuo iplius laqueo capi. Aul. Gel. 1. c. 2. de quodam Stoico ſic ait; Atque interea uocabulis haud facile cognitis ſyllogiſmorum, captionumque Dialecticarum laqueis ſtrepebat, *κρυπτῶν τῶν ὀνομάτων ὀνομάτων* alioſque id genus griphos, neminem poſſe dicens, niſi ſe diſſoluere. Hoc autem genus argumentationum, quæ nõ faci-

facile possunt explicari, uocat Quintilianus Ceratinas, & Crocodilias; quemadmodum Politianus notauit. Miscet. cap. 54. & 55. Ceratinæ dicuntur à cornibus. Lucianus in Dialogo Castoris & Pollucis cornua inter se producunt, & Crocodilos faciunt, & eiusmodi perplexa docent interrogare. Diogenes Laertius libro 7. scribit Zenonem Cyticum, inter cauilla cætera Dialecticorum numerare solitum Ceratinas, & utidas. Ad hoc genus argumentationis allusit Martianus Capella libro 4. cum ait;

Perdita ne qua unquam cornua fronte ferant.

Crocodilites autem dicitur, ab huiusmodi fabula; Mulier quædam cū filio secundum Nilum ripam ambulabat, ei Crocodilus filium abstulit, & se redditurum dixit, si uerum mulier responderet: negauit illa fore ut redderetur, atque ob id æquum aiebat reddi. De hoc genere meminit etiam Lucianus in Dialogo, cui Titulus est, Vitarum uenditiones. Est igitur Ceratina, & Crocodilites, sophismatis parum explicabilis species; quo Dialectici ueteres & potissimum Stoici utebantur. Quod genus eleganter Quintilianus exquisitas ambiguitates appellauit. Cætero generaliter argumentationes omnes, quibus aliquis Capitur, laqueos uocas. de Fato; ad Chryssippi laqueos reuertamur. Pro Cecinna aquitatem rei, uerbi laqueo capere non oportet. pro Mil. cum illam beluam iudicij laqueos declinantem, iam irretitam tenerem Hinc etiam dicimus induere se in laqueos, hoc est se ipsum implicare, ita, ut non facile deinde se defendere possit in Verr. 4. hic uidete in quot laqueos se induerit, quorum ex nullo se unquam expediret. Peripatetici, quorum princeps Aristoteles, sic appellati, quia disputabant ambulantes in Lyceo, hos admiratus semper est Cicero, non tantum propter Philosophiam, sed etiam propter eloquentiam. Nam Aristotelem dixit aureum flumen orationis fundere, Theophrastum diuinitate loquendi nomē inuenisse. Isti autē multa de arte Rhetorica scripserunt. Adiumenta igitur artis præcepta intelligimus: ornamenta uerborum, & sententiarum figura. MISSOS FACIO. Separata est, inquit, Mathematicorum, & Grammaticorum & Musicorum ars, ab oratoria facultate. Sed omnino decipitur in hac parte Sceuola; quoniam omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam quasi commune uinculum, & inter se cognatione quadam continentur, & cum omnibus scientijs dicendi uis aliqua societate coniungitur.

**Quamobrem ista tanta, tamque multa profrenda,
Crasse, non censeo.**

Satis

M. Ant. Maioragij.

Satis id est magnum, quod potes prestare, ut in iudicijs ea causa, quamcumque tu dicis, melior & probabilior, esse videatur: ut in concionibus, & sententijs, dicendis, ad persuadendum tua plurimum valeat oratio: denique ut prudentibus disertè, stultis etiam verè dicere videaris.

Hoc amplius si quid poteris, non id mihi videbitur orator, sed Crassus sua quadam propria, non communi oratorum facultate posse.

MISSOS FACIO. Occupatio est. **QVAMOBREM:** Conclusio secundæ quæstionis, in qua seiunctione utitur: ademptis enim oratori reliquis omnibus scientijs, Tria tantùm causarum genera relinquit, iudiciorum, concionum, sententiæ dicendæ. **TAM MVLTATA PROFITENDA.** palam prædicanda. Est enim profiteri, libenter, & apertè fateri; ut pro Cecina; Atque ita libenter confitetur, ut non solum fateri, sed etiam profiteri videatur. Profiteri etiam aliquando significat denunciare, quatum numerum olei, vini, frumenti, iugerum, vel aliarum rerum, quisque habeat. in Verr. 5. edixerat, ut aratores iugera sationum suarum profiterentur: fiebat etiam professio in peragendo censu. Vlpianus; vitia priorum censuum, editis novis professionibus evanescent: ita profitebantur apud Prætores, qui ciues Romani fiebant; & profiteri merces dicuntur, qui uestigiales eas faciunt, & publicanis eas ostendunt. Unde merces improfessæ, dicuntur à Martino in L. interdum, de publicanis, quarum nomine negociatores vectigal non pependerunt. Est etiam profiteri idem quod publicè docere. ut Plinius in Epist. audivisti ne Valeriū Licimansū in Sicilia profiteri: de Amicitia. Quæ disputari de amicitia possunt, ab eis censo petatis, qui ista profitentur. Sed hoc loco notandum est passivum participium ab hoc verbo, quod rarū est. **SATIS EST ID MAGNUM** Effectus eloquentiæ breuiter tangit. In iudicijs quærit orator ostendere causam suam meliorem esse, in concionibus, & sententijs, quæ dicit, persuadere nititur. Est enim finis artis Rhetoricæ persuadere dictione: quare ita definiebat eam Isocrates, ut diceret esse *πρὸς πάντας* **DENIQUE UT** Distributio nō enim idē apud prudentes, quod apud imperitos valet orator. Nam prudentes disertè quidem iudicant ab oratore verba fieri, causaque tractari, sed
non

non continuò censent eos vera loqui: stulti autem atque imperiti, vera putant ea, quæcunque dicit orator. **HOC AMPLIVS** Non vltra se extendit orator sed tamen fieri potest inquit vt aliquis etiam alias scientias præter oratoriam percipiat, quæ non ideo dicentur oratoris propriæ, vt Crassus, quod de omni re loqueretur, quod multis scientijs esset instructus, non quatenus orator eas acquisierat, sed quatenus erat etiam aliarum scientiarum præter Rhetoricam studiosus.

Tum ille, Non sum, inquit, nescius, Scauola, ista inter Græcos dici, & disceptari solere. audiui enim summos homines, cum quæstor ex Macedonia venissem Athenas, florente Academia, vt temporibus illis ferebatur, quòd eam Carneades, & Clitomachus, & Aeschines obtinebant. erat etiam Metrodorus, qui cum illis vnà ipsum illum Carneadem deligentius audierat, hominem omnium in dicendo, vt ferebant, acerrimum, & copiosissimum. vigebat auditor Panætij illius tui Mnesarchus, & Peripatetici Critolaus, & Diodorus.

Multi erant præterea præclari in philosophia, & nobiles, à quibus omnibus vna penè repellere voce oratorem à gubernaculis ciuitatum, excludi ab omni doctrina, rerumque maiorum scientia, ac tantum in iudicia, & contiunculas, tanquam in aliquid pistrinum, detrudi & compingi videbam.

TVM ILLE NON SVM Artificiose Crassi responsio, qua mirificè Sceuolæ rationes refellit, & quæ prius ipse dixerat, iterum ingeniosè confirmat. Multos autem Philosophos commemorat, qui còtra oratoriam facultatem disputare consueuerant, ut Sceuolæ sententiam non esse nouam ostendat. **CVM QUÆSTOR EX MACEDONIA.** Imperatores enim in prouincijs quas flores habebant, nobilissimos iuuenes; qui publicas pecunias curarent, & captiuam prædam custodirent, & populi Romani vectigalia exigèrent,

M tabu-

M. Ant. Maioragij.

tabulasque accepti, & expensi conficerent. Hi verò quæstores forte cligebantur, ne cum multi quæsturam peterent, aliqui repulsum paterentur. Cicero ad Q. Fratrem; Quæstorem habes, non tuo iudicio de lectum, sed eum, quem Sors dedit. pro P. Sestio; Quæstor hic C. Antonij collegæ mei fuit forte, sed societate consiliorum meus. Erant etiam Quæstores, qui prouincias decreto Senatus sortiebantur, qui et etiam ius dicere, lictores habere, & bella gerere poterant: qualis fortassè fuit L. Crassus in Macedonia. Plura de Quæstoribus, Alexander libro 2. cap. 2.

Carneades Cyreneus nouæ Academiæ princeps, summa differenti in utramq; partè facultate, summa memoria Philosophus, Cryssippi maximè studiosus: dicebat em̄ *εἰ μὴ γὰρ ἦν Ἰχρύσιππος, ἐγὼ ἂν ἦν ἐγώ*, hoc est, si Chrysippus nõ fuisset, non essem ego. Contra Zenonem disputurus helleboro se purgabat. Romam legatus missus ab Atheniensibus, eloquentia sua mouit M. Catonem, vt Senatam admoneret, quam primum eum Roma ablegandum, qui facile quicquid uellet persuadere posset.

Clitomachus Carneadis auditor fuit, patria Carthaginensis, qui deinde Carneadi successit.

Æschines hic Mitylenæus fuit; quem oratorum flagellum dixerunt: ut Laertius tradit. Nam multi fuerunt Æschines.

Metrodorus autem Carneadis auditor Philosophus egregius fuit, atque etiã pictor. Nã L. Paulus deuicto Perseo cū petijset ab Athniensibus, vt, quam probatissimum Philosophum mitterent sibi ad erudiendos liberos, itemque pictorem ad excolendum Triumphum, Athenienses Metrodorum elegerunt, professi eundum in utroque studio præstantissimum.

Mnesarchus Stoicus fuit. Oratorum inimicus, quos operarios appellabat, fuit Panætij illius auditor, qui Scipionem Africanum philosophiam docuit.

Critolaus fuit Atheniensis Academicus, qui cum Carneade legatus Romam uenit, de quo Cic. Tuscul. 5. meminit, & de eius libra. Diodorus Clitomachi auditor, qui ad honestatem adiungebat uacuitatè doloris, ut ait Cicero; hi dicebantur *ῥητορομυθεῖς*, idest Rhetorum insectatores. Isti (inquit) omnes Philosophi nolebant oratorem ad Remp. administrandam accedere; sed tantum in iudicijs & concionibus uersari. **VNA VOCE.** Pro summo consensu passim legitur, sicuti etiam vno ore Terentius; uno ore omnes omnia bona dicere, Cic. de Ami. **Vna** est enim amicitia in rebus humanis, de cuius utilitate oēs uno ore cõsentiunt. Plato de Legibus 1. utrũq; cõiunxit, *μία δὲ φωνή, καὶ ἕξ ἑνὸς ὄψεως πάστας συμφωνίᾳ* **IN ALIQUOD PISTRINVM.** Metaphora à seruis nequioribus sumpta, quos in pistri-

pistrinum detrudebant. 2. de Oratore; tibi mecum in eodem est pistrino viuendum Crasse.

Sed ego neque illis assentiebar, neque harum disputationum inuentori, & principi longè omnium in dicendo, grauisimo, & eloquentissimo, Platoni, cuius tum Athenis diligentius legi cum Carneade Gorgiam: quo in libro in hoc maximè admirabar Platonem, quòd mihi in oratoribus irridendis ipse esset orator summus videbatur. Verbi enim controuersiam diu torquet Græculos homines, contentionis cupidiores, quàm veritatis.

SED EGO NEQVE. Qemadmodum neque Philosophis illis, neque Platoni contra oratores disputanti assentiebatur Crassus: ita ostendit etiam Sceuolæ se assentiri nolle. Platonem more solito ceteris omnibus anteponebat, cuius summa dicendi vis, prodigio declarata fuit: cum ei infanti apes mel in os ingesserunt. Res miranda Crasso videtur, quod dum oratores irridet Plato, summus orator ipse videatur: neque enim sine summa eloquentia, quispiam acriter eloquentiam vituperare potest. Gorgias Rhetor Siculus Empedoclis discipulus fuit, & Isocratis præceptor: adolescens enim Isocrates, senem Gorgiam in Thesalia audiuit: huic tantus honos est habitus à Græcia, soli ut ex omnibus Delphis non inaurata statua, sed aurea statuerebatur: hic centum & septem compleuit annos, ut ait Cicero de Senectute. Quintilianus centum & nouem vixisse scribit, rogatus quare tam diu vellet in vita manere, quia nihil, inquit, habeo, quod accusem senem autem. Tradunt Gorgiam, cum aliquando legisset Platonis Dialogum illum, qui Gorgias ab ipsius nomine inscribitur dixisse *ὁ δὲ καλῶς οὐδὲ πλάτων ἠμύβηεν*. cum morti vicinus esset, amico præcunctanti quo pacto se haberet, Somnus, inquit, me incipit sorori suæ commendare. Nam Homerus somni sororem appellat mortem. VERBI CONTROVERSA Græcos reprehendit, quod de nominibus solliciti, res ipsas non considerant: & quod contentionis gratia non veritatis indagandæ, soleant disputare. Hoc autem sophistarum proprium est, qui verborum captiones aucupantur. sed qui veritatis cupidi sunt, illi relictis nominibus, rerum naturas atque definitiones scr-

M 2 tantur.

M. Ant. Majoragij.

tantur. Docet enim apud Platonem Socrates, eos qui sapientes fieri concupiscunt, non oportere, multum de nominibus esse sollicitos. Merito igitur Græculos homines Crassus irridet, qui tanto tempore statuere non potuerint, quemnam, oratorem appellandum esse censerent. **NAM SI QVIS** Etiam si tantum in ijs rebus verferetur orator, quas illis Scævola tribuit, multarum tamen rerum scientiam eum habere oportet.

Nam si quis hunc statuit esse oratorem, qui tantummodò in iure, aut in iudicijs possit, aut apud populum, aut in senatu copiosè loqui, tamen huic ipsi multa tribuat, & concedat necesse est. Neque enim sine multa pertractatione omnium rerum. neque sine legum, moris, iuris scientia, neque natura hominum incognita, ac moribus, in his ipsis rebus satis callidè versari, & pèrite potest.

Qui autem hæc cognouerit, sine quibus ne illa quidem minima in causis quisquam rectè tueri potest, quid huic abesse poterit de maximarum rerum scientia? Sin oratoris nihil uis esse, nisi compositè, ornatè, copiosè eloqui: quæro, id ipsum qui possit esse qui sine ea scientia, quam ei non concedit? dicendi enim uirtus, nisi ei, qui dicit, ea, quibus dicit, percepta sint, exstare non potest.

NAM SI QVIS HVNC Duas affert oratoris definitiones, quibus utriusque probare contendit multis scientijs illi opus esse: prima hæc est; Orator est, qui in iure, aut in iudicijs potest, aut ad populum aut in Senatu copiosè loqui, quæ si definitio bona est, necesse est, inquit Crassus, ut omnium maximarum rerum scientiam orator acquirat, ut Iuris ciuilis, Philosophiæ naturalis, & moralis, historiarum, consuetudinum. Altera definitio est; orator est, qui compositè, ornatè,

rè, copiosè potest eloqui. Quæ quidem definitio videtur etiam multo plura complecti, quam superior complectatur. Neque enim sine rerû omnium cognitione, potest quis de omni re posita composite, ornate, & copiosè loqui quoniam ex rebus & verbis constat eloquentia. **DICENDI ENIM VIRTUS** Hæc sententia omnino falsa est, quoniam potest aliquis de rebus quarum nullum vsum habeat disputare copiosè. sic Phormio ille Peripateticus Philosophus, homo copiosus coram Hannibale aliquot horas de imperatoris officio, & de omni re militari locutus est: & cum cæteri, qui illum audierant vehementer essent delectati, quærebant ab Annibale, quidnam ille ipse de illo Philosopho iudicaret: hic Pœnus, liberè respondisse fertur, multos se deliros senes sapè uidisse, sed qui magis quam Phormio de liraret, vidisse neminem. Quid quod ipse sibi contradicere Crassus videtur? nam paulo inferius ait Aratum ignarum Astrologiæ, optimis versibus de cælo, stellisque dixisse: & Nicandrum Colophonium hominem ab agro remotissimum, poetica quadam facultate, non rustica scripsisse præclare. Eodem igitur modo potest orator de rebus quas non intelligit, copiosè probabiliterq; disputare. **VIRTUS EXTARE** Eminere, apparere. Notandum contra Vallam, qui extare semper sine motu poni putat, existere verò, cum motu, ita vt existit, sit idem quod prodit, vel exurgit, Extat verò quod superstat, vt de Diuin. I. summerfus equus voraginibus non existit, & neque diu vlla vox extitisset, & in II. Anguem ab ara extitisse. De rebus quoq; mutis existe re dicimus, vt de Anni: Existit hoc loco quæstio subdificilis, de extare.

Virgilius: & summis vix cornibus extant.

Quo fit, vt de libris qui demortui non sunt, dicamus extare, vt extant paucissimi Varronis libri, plurimi non extant, hæc Valla sed extare etiam cum motu legitur, ut hoc loco, dicendi uirtus extare, quod sine motu fieri non potest: & primo de Diuin. sine oculis non potest extare officium, & munus oculorum, & I. Epist. nostrum officium extabit in conueniendis magistratibus.

Quamobrem si ornate locutus est, sicut fertur, & mihi videtur, physicus ille Democritus materies, illa, fuit physici, de qua dixit: ornatus verò ipse verborum, oratoris putandus est.

QVAMOBREM. Materiam ab elocutione distinguit, quo facilius ostendat, in omni scientia quicumque politè loquuntur, non suo, sed

M. Ant. Maioragij.

sed oratorum officio fungi, sed hæc ratio non vicissim retrò com-
meat. neque enim si Philosophi politam locutionem ab oratore su-
munt, idè sequitur, vt etiã orator scientiam sumat à Philosophis.
QVAMOBREM Distinctio, si Democritus, Plato, Aristote-
les, compositè, ornate, copiosè locuti sunt, non id quatenus Philoso-
phi fecerunt. sufficit enim Philosopho, vt quomodo rem explicet, sed
quatenus artem oratoriam perceperunt. Itaque Democritus, inquit,
ornate locutus est, vt fertur, & mihi videtur. in hac enim parte maxi-
mè commendat hunc Philosophum Timon, quòd elegantis sermonis
studiosissimus fuerit, & lepidos iocos sectari solitus, cuius carmina
Diogenis interpres ita conuertit;

*Qualis erat prudens Democritus auctor amani
Sermonis, lepidique ioci in primisque facetus.*

Physicum autem idè Crassus vocat illum, quòd de naturalibus re-
bus plurima uerba fecerit, quamuis Diogenes Laertius scribat eum
πένταβλον, hoc est quinque certaminum fuisse cognominatum, quoniã
naturalia, moralia, mathematica, liberalium disciplinarum rationes, ar-
tiumque omnium peritiam habebat: quantum autem rerum natura-
lium peritus esset Hippocrati declarauit, qui cum ad eum lac deferri
iussisset, statim dixit Democritus: Et capellæ primi partus, & nigræ est
Quin etiam puellam quandam Hippocratis comitem, primo die ita
salutauit, Salue uirgo. prostridie uerò Salue mulier; fuerat enim puel-
la ea nocte uitiata. Tradunt quidam hunc Philosophum, cum rerum
naturæ studiosissimus esset, ut facilius in eis Philosophari posset, ocu-
lis se priuasse. quoniam oculorum aciem cogitationi impedimento ef-
set censebat. Aul. Gellius libro 10. cap. 17. scribit eum ita se exceçasse:
fulgentissimum clypeum, ex ære contra Solis radios posuit, in quem
oculos fixos tamdiu tenuit, donec penitus cæcicaretur. Dicebat fin bo-
norum *εὐθυμίαν* esse, hoc est mentis tranquillitatem, innumerabiles ef-
se mundos censebat, modo nascentes modo intereuntes, omnium re-
rum principium statuebat atomos, & inane, dicere frequenter solebat
λόγος ἔργου σκῆη. oratio operis est umbra: significans ab egregijs factis
nasci laudes hominum eloquentium. Huius etiam illud celebratur,
ambitiosam mensam esse fortunæ, parcã uirtutis: dicebat aliquan-
do fore, vt mortui reuiuiscerent, in quo Plinius eum irridet, & cum
multarum rerum causas latere intelligeret, dicere solitus erat verita-
tem in fundomersam esse.

Et,

Et, si Plato de rebus à ciuilibus controuersis remotissimis diuinitus est locutus, quod ego concedo.

Si itè Aristoteles, si Theophrastus, si Carneades in rebus ijs, de quibus disputauerunt, eloquentes, & in dicendo suaues, atque ornati fuerunt.

Sint hæ res, de quibus disputant, in alijs quibusdam studijs: oratio quidè ipsa, propria est huius unius rationis de qua loquimur, & quærimus. Etenim videmus, ijsdem de rebus ieiunè quosdam, & exiliter, ut eum, quem acutissimum fuerunt, Chrysippum, disputauisse, neque ob eam rem philosophiæ non satisfacisse, quòd non hubuerit hanc dicendi ex arte, alienam facultatem.

ET SI PLATO. fuit quidem habitus eloquens Plato, sed tamen nunquã forum attigit. Quin eius Apologiam, quam pro Socrate scripsit, sunt qui plurimum irrideant, ut ineptam, & Rhetoricæ artis expertem, inter quos est etiã Seneca, quamuis ait Cicero Iouè si loqui uelit, nõ alio sermone quã Platonico vsurũ. Qd hoc loco Crassus cõfirmat, cum ait diuinitus locutum Platonum. Huic adiungit Aristotelè Theophastrum, & Carneadem, qui in dicendo suaues atque ornati fuerunt. Sed cum ornatum, inquit, eam dicendi suauitatem, non ab ipsa Philosophia sumpserunt; sed ab oratoria facultate. quod aliorum Philosophõrum exemplo probatur, qui quamuis ieiunè atque exiliter locuti sunt: tamen acutissimi, atque ingeniosissimi sunt habiti, & sine eloquentia munus suũ abundè præstiterunt. A C V T I S S I M V M C H R Y S I P P V M sic enim est habitus, adeo ut etiam Chrysippea argumenta dicantur valida & firma. Fuit hic Philosophus Tharseus. Cleanthis auditor. quamuis à præceptore multis in rebus dissentiret. Sed postquam contra Cleanthem disputarat, adeo solebat eum pœnitere, ut frequenter diceret, *ἐγὼ δὲ τ' ἄλλα μακάριος περὶ ἀνὴρ, πλὴν εἰς κλέανθην τοῦτο δ' οὐκ ἐν δαίμονϊ* tantũ in Dialectica ualuit, ut dicerent plerique, si apud Deos vsus esset dialecticæ, non futuram aliam, quam Chrysippeã. scripsit libros septingentos quinque. Sed tantum seipsum suspiciebat, ut cum quidam ciuis ab eo petisset, cui filium commenda-

ret,

M. Ant. Maiorag.

ret, respondit, eum commenda mihi: nam si quenquam me excellentiorem existimarem, apud eum ego Philosophiæ, operam darem. unde de illo dictum est, ὄνος πέπνιται λοιποὶ δὲ σὺν quod Homericum carmen etiam cato maior de Scipione Aemiliano dixisse fertur. Cicero dixit Chrylippus, qui fulcire porticum Stoicorum putatur, nam illud etiam apud Græcos iactatum est ἐμὴ γὰρ ἢ χρύσειος οὐκ ἔστιν ῥίζα. Aiunt hunc Philosophum risu mortuum esse; cum enim alinum vidisset ficus edentem amniculæ dixit, vt ei vinum propinaret: quo dicto tantum ridere cepit, vt animam exhalaret. Quidam aiunt immo dico vino hausto, fato concessisse, quod epigrammate quodam Diogenes testatur quod ita incipit,

Vertigo caput cum bibisset affatim Chrylippum.

Acumen igitur huius Philosophi laudatur, sed oratio fuit exilis & spinosa, quæ tamen inquit Crassus Philosophiæ satisfecit.

Quid ergo interest? aut qui discernes eorum, quos nominavi, vbertatem in dicendo, & copiam, ab eorum exilitate, qui hac dicendi varietate, & elegantia non vtuntur? Vnum erit profecto, quod ij, qui bene dicunt, afferunt proprium, compositam orationem, & ornatam, & artificio quodam, & expolitione distinctam.

QVID ERGO INTEREST. Si ex Philosophis alij politè & copiosè; alij exiliter & inane loquuntur, quæ nam erit inter eos differentia? nisi quod aliqui facultatem oratoriam assecuti sunt, alij nequaquam. Possunt igitur esse Philosophi, etiam si non eleganter & copiosè loquuntur; quales sunt hoc nostro tempore ferè omnes, qui scholastici, atque etiam Aristotelici uocantur. Qui quamuis acutissimi sint in disputando, tamen ita barbarè loquuntur, ut nihil possit esse sordidius, ita spinosè, & exiliter, ut nihil abiectius esse possit.

VNUM ERIT PROFACTO. Hæc appellatur subiectio, quando sibi ipsi respondet orator. Est, inquit, oratio communis omnibus scientijs; sed ea quæ composita est, & ornata, & artificio quodam, & expolitione distincta, propria est oratoris. qua qui utuntur non sua sed oratorum facultate utuntur.

Hæc autem oratio, si res non subest ab oratore percepta, & cognita: aut nulla sit necesse est, aut omnium irrisione ludatur. Quid est enim tam furiosum, quam verborum vel optimorum, atque ornatissimorum sonitus inanis, nulla subiecta sententia nec scientia?

HÆC AVTEM ORATIO Hactenus elocutionem ostendit oratoris esse propriam; nunc etiam res ipsas conatur oratori vendicare. Sed hoc sanè procedere non videtur: neque enim statim sequitur, ut si Philosophi multi oratoriè locuti sunt, etiam oratores, Philosophicè loqui possint. Necesse quidem est orationi rem aliquam subesse, quam orator perceperit, & cognoverit; sed res illa potest à Philosophicis rationibus esse aliena. Neque tamè omnium irrisione ludatur, si communem quandam prudentiam & calliditatè præ se tulerit. Vident enim homines tantum ea, quæ sunt inepta, fatua, rei de qua tractatur non consentanea; qui verò aptè prudenter, appositè verba facit, quod sine Philosophiæ cognitione fieri potest, is sanè tantum aberit, ut ludatur, ut etiam plurimis admirationi sit futurus. Sit ergo verum, nihil esse tam furiosum, quàm ornatam orationem, nulla subiecta sententia, nec scientia: sed intelligatur tamen posse tractari eleganter, etiam illa quæ sunt à Philosophorum facultate seiuncta. **T A M F V R I O S V M.** Hoc dicit, quia plerunq; furiosi ea dicunt, quæ non intelligunt, & plurima proferunt, quæ nullum sensum habere videantur qualis illa Virgilij Cumæa Sybilla.

*Horrendas canit ambages, antroq; remugit
Obscuris vera inuoluens.*

Cicero III. Tuscul. ponit differentiã inter infaniã, & furorè: infaniã, inquit, cæsuerunt, id est, inconstantiã sanitate vacantè, posse tamen tueri mediocritatè officiorum, & vitæ communem cultum, atq; vsitatum; furorem autem esse rati sunt mentis ad omnia cæcitatem. Furiosum X II. tabulæ noluerunt esse dominum suarum rerum, tales fingunt Poetæ Orestem, Athamantem, Pentheum. Cic. in Pisonem: ego te nõ recordem, non furiosum, non mente captum, non tragico illo Oreste, aut Athamante dementiorem putem? Virgilius. in I I I.

*Eumenidum veluti demens videt agmina Pentheus,
Et solem geminum, aut duplices se ostendere Thebas.*

N Talis

M. Ant. Maioragij.

Talis fuit Pisander, quem scribit Coelius eò dementiæ venisse, vt vehementer pertimesceret, ne animæ suæ occurreret, à qua viuus esset destitutus. Habent autem plerumque furiosi sonitum quendam oris, non vocem, inanem, sine sensu, quibus similes esse videntur imperiti homines, dum de rebus parum cognitis verba faciunt.

Quidquid erit igitur quacumq; ex arte quocūq; de genere, id orator, si tanquam clientis causam didicerit, dicet melius, & ornatius, quàm ille ipse eius rei inuentor, atque artifex. Nam si quis erit, qui hoc dicat, esse quasdam oratorum proprias sententias, atque causas, & certarum rerum forensibus cancellis circumscriptam scientiam: fatebor equidem in his magis assidue versari hanc nostram dictionem.

Sed tamen in his ipsis rebus permulta sunt, quæ isti magistri, qui rhetorici vocantur, nec tradunt, nec tenent.

QVICQVID Conclusio primæ partis, qua probatur oratorem de omni re cognita posse copiose & ornate loqui. Quamuis, inquit, multa sint quæ orator non perceperit, tamen quemadmodum à cliente causas quas acturus est discit, & eas deinde viribus oratoris tractat: ita quicquid vel à Philosophis, vel ab alijs artificibus didicerit id melius, & oratius tractabit, quàm illi, à quibus didicerit. Est igitur orator tanquam egregius quidam pictor, qui rerum omnium formas exprimit, atque ita effingit, vt cum ipsa natura certare videantur. **NAM SI QVIS ERIT** Antipophora, non tantum in forensibus causis versatur orator, sed etiam in alijs rebus. quamuis in foro multa requirantur, de quibus Rhetores nihil tractant. **FORENSIBVS CANCELLIS** Sunt Cancelli vel ferrei, vel lignei, quædam opera subtili materia in transuersum compacta, ad retis similitudinem, quæ frequentia foramina habeant: quibus loca plurima in foro iudiciali munita erant. Vnde nostro etiam tempore cancellos vocamus, vbi res iudiciales tractantur. Dicuntur etiam penè eadem significatione Clathri, hoc est ligna, quibus transuersis aliquid munimus: Horat in Arte,

Obiectos canea valuit si frangere Clathros.

Vnde

Vnde Clathratæ fenestræ Clathris munitæ, vulgo *ferratas* vocant. Coll. Fenestræ clathris muniantur, ne possint noxia irrepere animalia, dicimus cancellos circumdare, pro eo, quod est coercere, atque refrænare: in Verr. V. satis ne vobis prætori improbo circumdati cancelli videntur in sua prouincia: & pro Quintio dixit: & me faciliè vestra existimatione reuocabitis, si extra hos cancellos egredi conabor, quos mihi ipse circumdedi. Hinc Iurisconsulti dicunt cancellare, pro delere: ut cancellare testamentum, & cancellarij dicuntur scribere, quod in cancellis sedeant, quæ uocabula parum latina sunt. Plinius dixit cancellatam esse cutem elephantorum, & in 7. cap. 20. militem quendam Magni Pompei, rectos & transversos cancellatim toto corpore habuisse neruos.

Quis enim nescit, maximam vim existere oratoris in hominum mentibus vel ad iram, aut ad odium, aut dolorem incitandis, vel ab hisce iisdem permotionibus ad lenitatem, misericordiamque reuocandis?

Quæ nisi qui naturas hominum, vimque omnem humanitatis, causasque eas, quibus mentes aut incitantur, aut reflectuntur, penitus perspexerit, dicendo quod uolet, proficere non poterit.

Atqui totus hic locus, philosophorum putatur proprius, neque orator, me auctore, umquam repugnabit: sed, quum illis cognitionem rerum concesserit, quod in ea solum illi uoluerint elaborare: tractationem orationis, quæ sine illa scientia nulla est, sibi assumet. Hoc enim est proprium oratoris, quod sepe iam dixi, oratio grauis, & ornata, & hominum sensibus, ac mentibus accommodata.

QVIS ENIM NESCIIT Probat multa esse oratori necessaria, de quibus Rhetores nihil docent; ut de animi permotionibus, quæ tractatio Philosophorum propria est; cum tamen in eis vis oratoris ma-

M. Ant. Maioragij.

ximè uerfetur. Cum enim tria ſint, quæ efficere debet orator, docere, delectare, permouere. Docere, inquit Cicero de Opt. gen. orat. debitum eſt, delectare honorarium, permouere neceſſarium. Qui ergo mentes audientium, non permouet, orator eſſe nullo modo poteſt: cù præſertim duæ ſint orationis præcipuæ partes, permouendorum tantum animorum gratia comparatæ, principium & peroratio. Quamobrem ratio atque cognitio permotionum animi, debet oratori cognita eſſe & perſpecta. Hoc autem fieri non poteſt, niſi quis naturas hominum, & cauſas, quibus mentes incitantur, aut refleſtuntur cognouerit. **AT QVI TOTVS** Si cognitio permotionum eſt oratori neceſſaria, & totus hic locus Philoſophorum eſt proprius, ergo ſequitur ut oratorem Philoſophiæ peritum eſſe, neceſſe ſit, quod probare Crallus inſtituerat. Ipa igitur rerum cognitio Philoſophorum ſit tractatio uero atque explicatio oratori tribuatur.

Quibus de rebus Ariſtotelem, & Theophraſtum ſcripſiſſe fateor.

Sed uide, ne hoc, Scæuola, totum ſit à me. nam ego quæ ſunt oratori cum illis communia, non mutuor ab illis: iſti, quæ de his rebus diſputant, oratorum eſſe concedunt.

Itaque ceteros libros, artis iſti ſuæ nomine, hos rhetoricos & inſcribunt, & appellant. Etenim cùm illi in diſcendo inciderint loci (quod perſepe euenit) ut de dijs immortalibus, de pietate, de concordia, de amicitia, de communi ciuium, de hominum, de gentium iure, de æquitate, de temperantia, de magnitudine animi, de omni uirtutis genere ſit dicendum, clamabunt, credo, omnia gymnafia, atque omnes philoſophorum ſcholæ, ſua hæc eſſe omnia propria, nihil omnino ad oratorem pertinere. Quibus ego, ut de his rebus omnibus in angulis, cõſumendi otij cauſa, differant, cù conceſſero, illud tamen oratori tribuam, & dabo, ut

bo, vt eadem, de quibus illi tenui quodam, & exiguo sermone disputant, hic cum omni grauitate & iucunditate explicet.

Hæc ego cum ipsis philosophis tum Athenis differēbam. Cogebat enim me M. Marcellus hic noster, qui nunc ædilis curulis est: profectò, nisi ludos nunc faceret, huic nostro sermoni interesset ac iãtum erat adolescentulus his studijs mirificè deditus.

QVIBVS DE REBVS. Scripsit quidem Aristoteles de Rhetorica, sed non tanquam Philosophus, quod ipsa inscriptione librorum declaratur, qui Rhetorici dicuntur. **ETENIM CVM ILLI.** Loci communes in quibus frequentissimè uersatur orator, subtilius quidem à Philosophis tractantur, sed plenius & copiosius ab oratoribus. **M. MARCELLVS HIC NOSTER.** Hic est ille Marcellus, pro quo exstat adhuc oratio illa luculentissima Ciceronis ad Cæsarem, cuius eloquentiam in libro de Clar. Orat. Brutus prædicat, & Ciceroni similem facit. Nam & didicit, inquit, & omisis cæteris studijs id vnum egit, seseque quotidianis cõmentationibus acerrime exercuit: Itaque & lectis utitur verbis, & frequentibus, & splendore uocis, dignitate motus, fit speciosum & illustre, quod dicitur, omniaque sic suppetunt, vt ei nullam deesse virtutem oratoris putem, Fuit auditor Cratippi Peripatetici, quem Cicero valdè amabat, in consulatu suo Cæsari ualde fuit inimicus, in ciuili bello partes Pompeianas secutus, tandem cum Cæsar occupasset Remp. precibus amicorum ei Cæsar pepercit: Sed cum domum reuertì cogitaret, à P. Magio Chilone familiari suo pugione percussus est: & duo vulnera accepit, vnum in Stomacho, alterum in capite, secundum aurem, quibus ex vulneribus mortuus est. extat epistola Ser. Sulp. libro Epist. 4. ad Ciceronem, qua mors huius declaratur. **QVI NVNC ÆDILIVS CVR.** EST. de Ædilibus vide Alexandrum ab Alex. libro 4. cap. 4.

Iam verò de legibus instituendis, de bello, de pace, de focijs, de vectigalibus, de iure ciuium generatim in ordines, ætatesque descripto, dicant vel
Græci,

Græci, si uolunt, Lycurgum, aut Solonem (quam illos quidem censemus in numero eloquentium reponendos) scisse melius, quàm Hyperidem, aut Demosthenem, perfectos iam homines in dicendo, & perpolitos: vel nostros decemuiros: qui 12. tabulas perscripserunt, quos necesse est fuisse prudenteis, anteponant in hoc genere & Ser. Galbæ, & Socero tuo C. Lælio, quos constat dicendi gloria præstitisse.

Numquam enim negabo, esse quasdam artes proprias, eorum, qui in his cognoscendis, atque tractandis studium suum omne posuerunt: sed oratorem plenum, atque perfectum esse eum dicam, qui de omnibus rebus possit uariè, copioseque dicere. Etenim sæpe in ijs causis, quas omnes proprias esse oratorum confitentur, est aliquid, quod non ex usu forensi, quem solum oratoribus conceditis, sed ex obsecuriore aliqua scientia sit promendum, & assumendum.

Quæro enim, num possit aut contra imperatorem, aut pro imperatore dici, sine rei militaris usu, aut sæpe etiam sine regionum terrestrium, aut maritimarum scientia: num apud populum de legibus iubendis, aut uetandis, num in senatu de omni reip. genere dici sine summa rerum *ciuiliū* cognitione, & prudentia: num admoueri possit oratio ad sensus animorum, atque motus vel inflammandos, vel etiam extinguendos, (quod unū in oratore dominatur) sine diligentissima peruestigatione earum omnium rationum, quæ de natura

turis

turis humani generis, ac moribus à philosophis explicantur.

I A M V E R O . Legislatores cum oratoribus comparans, probat melius, & ornatus ab oratoribus dici. Lycurgus Homeri tempore fuisse dicitur. Huius uitam copiosè Plutarchus describit. Iust. lib. 3. multa de Lycurgo uerba facit, eiusque legibus. Spartanis enim leges instituit, non inuentione earum, magis quàm exemplo clarior. Si quidem nihil lege, vlla in alios sanxit, cuius non ipse primus in se documenta daret: auri argenti que vsu velut omnium scelerum materiam sustulit, fundos omnium equaliter inter omnes diuisit, conuiuari omnes publicè iussit: statuit virgines sine dote nubere, seniores à junioribus honorari maximè uoluit. Et ne duræ leges uiderentur, Apollinem delphicum, earum sibi auctorem sanxit. deinde ut æternitatem legibus suis daret, iureiurando obligat ciuitatem, nihil eos de eius legibus mutaturos, priusquam reuenteretur, & simulat se ad oraculum Delphicum proficisci: proficiscitur autem Cretam, ibique perpetuum exilium egit, abijci que in mare ossa sua moriens iussit, ne relictis Lacedæmona, solutos se Spartani religione iurisiurandi, in dissoluentis legibus arbitrentur. Solon Salaminus, inter septem Græciæ sapientes numeratur. Huius etiam uitam copiosè Plut. scribit. abrogatis plerisque Draconis legibus, quæ propter seueritatem sanguine scriptæ dicebantur, leges ipse plurimas & utilissimas tulit, quæ numerantur à Plutarcho. Hic orientem Pisistrati Tyrannidem præuidit, & cum illi resisteret, interrogatus à Pisistrato, qua re fretus illi aduersaretur. Senectute, inquit: à Croeso rogatus, an quem uidisset se beatiorum? Telum Atheniensem nominauit, qui pro patria pugnans nuper obierat, & addidit neminem beatum posse dici, nisi postquam è uita excesserit. Rogatus, quare nullam legem in parricidas tulisset, quia neminem unquam talem futurum spero. Hic ut libro 5. cap. 3. Val. Max. ait, senectutem Cypri profugus exegit, neque ei in patria de qua optime meruerat humari contigit. Fuit autem discendi cupidissimus, aded ut diceret *γρηόκαθ' ἑβί πολλά διδάσκειναι*. Cū in extremis laboraret, & amici, qui ad eum uisendum accesserant, nescio quid inter te disputarent, caput erexit: interrogatusque qua propter id fecisset respondit, ut cum istud, quicquid est, de quo disputatis percepero, moriar. Fuerunt hi duo legislatores eloquentes, sed nihil ad Hyperidem, & Demosthenem. Hyperides, ait Volateranus, Atheniensis unus, è decem oratoribus primis, æmulus quandoque Demosthenis, accusatusque ab eo peculatus, deinde ambo damnati, iussu Antipatri, Hyperides aufugit in Æginam, ibique ab Archia Tyrio satellite captus, & ad Antipatrum

M. Ant. Maioragij.

patrum ductus, lingua prius excisa necatur: auctor Plutarchus in Demosth. Attribuitur Hyperidi acumen, sicuti uis Demostheni, iucunditas Isocrati, Lyfiæ subtilitas, Æschini sonitus, Platoni copia. Fuit Hyperides Platonis auditor, ualebat plurimum in dicendo ex tempore: cum Demosthenes numquam nisi præmeditatus loqueretur. Itaque cum Demosthenes aliquando uellet eum reprehendere, exclamauit Hyperides, ὁ Δημοσθένης ἐμὲ βιάσται διαδοῦν, ὅτι τῆν ἀθλιάν, at cōtra respōdit Demosthenes, ἀντὶ μὲν τοι πέρυσσι ἡ ἀθλιὰ μαι χέμισα ἐλάττω de Decemuiris Liuius libro III. anno trecentesimo, altero quàm condita Roma erat, iteum mutatur forma ciuitatis ab consulibus, ad Decemuiros, quæ admodum ab regibus ante ad consules uenerat, & paulo post; iam uenerant legati cum Atticis legibus, eo intentius instabant Tribuni, ut tandem scribendarum legum initium fieret. placet creati decemuiros sine prouocatione, & nequis eo anno alius magistratus esset, hæ sunt les XII. tabularum, & decemuirales appellatæ, & Decemuiratus ipsum officium decemuirorum appellatus est. Cicero cōtra Rullum; ut ij decemuiratum habeant, quos plebs designauerit. **ORATOREM PLENUM ATQUE PERFECTVM** Qualis fortasse nemo fuit; non enim quærit Crassus quis fuerit, sed quid sit illud, quo nihil possit esse præstantius. Positum sit igitur, inquit, in oratore Cicero sine Philosophia non posse effici quem quærimus eloquentem. Cū autem Philosophia rerum omnium diuinarum, atque humanarum scientia sit, & oratoris sit propria grauis Oratio & ornata, sequitur, ut orator de omnibus rebus possit uariè copioseque dicere **EX OBSCURIORRE ALIQUA SCIENTIA** Obscuriores scientias appellat eas, quæ sunt ab usu forensi remotæ. Quoniam, ut superius dixit, dicendi omnis ratio in medio posita, communi quodam in usu, atque hominum more, & sermone uersatur: reliquæ, omnes uidentur obscuriores esse scientiæ, ut ars militaris, Cosmographia, Iurisprudentia, quarum scientiarum exempla subiungit. **CONTRA IMPERATOREM** Imperatores dicti sunt, qui Senatus, uel populi Rom. iussu, uel ductabant exercitum, uel prouincias administrabant, & singuli duos legatos habebant, quamuis in Tyrannidem postea conuersus sit hic magistratus. Nomen Imperatoris, olim prætoribus magnæ laudis titulus fuit, atque hoc ueluti insigni munere milites ductores suos, re bene gesta honestabant, isque præcipuus honos habebatur, neque quemque imperatoris nomine dignum esse censebant nisi qui iusta uictoria potitus esset. Ita Cicero ad Coelium scribens, Epist. libro II. interea cum meis copijs omnibus uexari Amanienfes hostes sempiternos, multi occisi, capti, reliqui dissipati, castella munita improuiso aduentu capta, & incensa, ita uictoria iusta imperator appellatus, apud Isum & in eodem libro in alia epist. accedit etiam

etiam moleſta hæc pompa lictorum, nomenque imperij, quo appello-
 Legimus M. Craſſo magnæ inuidiæ fuiſſe, quod cum urbem Zenodo-
 trum trans Euphratem imbelli certamine, & incruento maſte vicifſet,
 imperatoris nomen ſibi arrogavit. Pompeius autem cum in Africâ
 Domitium ſuperafſet, & ex viginti trilibus hoſtium, vix tria milia ef-
 fugifſent, toto conſpirante exercitu fuit Imperator ſalutatus: & tamẽ
 is nunquam in epiſtolis, aut chirographis ſuis, id nomen uſurpauit. Po-
 ſtea C. Cæſar cum Remp. occupafſet, prænomen Imperatoris ſibi ar-
 rogavit, atque ita deinceps omnes, qui Romæ rerum potiti ſunt.
 NVM APVD POPVLVM Vt pro lege Man. de lege Agra-
 ria, vt Fabius Maximus admodum ſenex ſuaſor legis Cinciz, de do-
 mis & muneribus fuit. Cicero de Senect. Cato LXXV. annos natus,
 legem Voconiam magna voce & bonis lateribus ſuaſit, quam Q. Vo-
 conius Aricinus tulit, ne quis hæredem mulierem faceret, & ne liceret
 mulieribus vltra quadrantem legare. DE NATVRIS. in libro
 ſecundo de Anima, & IL Rhetoricorum Ariſtoteles.

Atq; haud ſcio an minus hoc uobis ſim probaturus,
 equidẽ nõ dubitabo, quod ſentio, dicere. phyſica
 iſta ipſa, quæ paullo antè, & mathematica, & cetera
 rarum artium propria propoſuiſti, ſcientiæ ſunt
 eorum, qui illa profitentur. illuſtrare autem ora-
 tione ſi quis iſtas ipſas arteis velit, ad oratoris ei
 confugiendum eſt facultatem. Neque enim, ſi
 Philonem illum archiectum, qui Athenienſibus
 armamentarium fecit, conſtat perdiſertè popu-
 lo rationem operis ſui reddidiſſe, exiſtimandum
 eſt archiecti potius artificio diſertum, quàm ora-
 toris, fuiſſe. Nec, ſi huic M. Antonio pro Her-
 modoro fuiſſet de naualium opere dicendum, nõ
 cum ab illo cauſam didiciſſet, ipſe ornate de alie-
 no artificio, copioſeque dixiſſet. Neque verò
 Aſclepiades is, quo nos medico, amicoque uſi
 ſumus, tum, cum eloquentia vicebat, cæteros
 medicos, in eo ipſo, quod ornate dicebat, me-

O dicinæ

dicinę facultate utebatur, non eloquentiæ.

ATQVE HAVD SCIO. Simpliciter id affirmat, quod posuerat superius, omnes scientias facultate oratoris illustrari. **PHYSICA.** Philosophia naturalis tres in partes diuisa est, in Physica, Mathematica, & Metaphisica. Phisica tantum ea, quę sub sensum cadunt, quę dicuntur *ἀσθητά*, considerant, formasque rerum corporatarum, quatenus materię inhærent, earumque principia atque causas. Mathematica verò res partim coniunctas materię, partim abstractas inuestigat, & quamuis formas abstractas à materia considerent, tamen de illis solum formis curam habent, quę sine materia esse non possunt, quę *διάνητα* dicuntur à Platonis. Hęc sunt quantitates rerum siue continuę, siue discretę. Metaphisica diuinarum tantum rerum scientia est; quę etiam Theologia nuncupatur, & prima Philosophia. Hęc scientia res omni materia carentes, & sempiternas considerat, atque ipsum potestatis intellectum perficit. Has scientias oratoris (inquit) facultas illustrare maximè potest. **NEQVE ENIM SI.** Exemplis probat posse oratorem de omni re proposita copiosè dicere. de hoc Philone Val. Max. libro octauo, cap. 13. ita scribit: gloriatur Athenę armamentario suo, nec sine causa, est enim illud opus, & impensa, & elegancia uisendum; cuius Architectum Philonem ita facundè rationem institutionis suę in theatro reddidisse constat, ut disertissimus populus, non minorè laudem eloquentię eius, quàm arti tribueret. Plinius libro 7. tradit, armamentarium hoc mille capax nauium fuisse. **NEC SI HVIC M. ANTONIO.** melius de Architectura tractaret orator, quàm architectus ipse, multi fuerunt Hermodori, fuit vnus Philosophus Siculo Platonis auditor, cui Suidas ait uitio datum fuisse, quòd Philosophiam venalem habuerit. Collegit enim ea, quę à Platone audierat, & ea deinde in Sicilia vendidit. Fuit alter Hermodorus Ephesius, qui cum esset uir probus & temperatus, eū Ephesii è ciuitate eiecerunt dicentes, nemo vnus excellat è nobis, sin quis extiterit apud alios sit. Qua de causa ait Strabo fuisse dignos omnes Ephesios, qui strangularentur. Tertius fuit hic, de quo Crassus loquitur; Romanorum naualium architectus. **NEQVE VERO ASCLEPIADES.** Hic fuit medicus Prusienis, de quo multa Plinius libro 7. cap. 37. ideo fuit eloquens, quoniam antequam Medicus fieret Rhetoricam diu professus est. (ut ait Volateranus) sed cū decoxisset, medicinā amplexus est.

Atque illud est probabilius, neque tamen verum, quod Socrates dicere solebat, omneis in eo, quod scirent, satis esse eloquentis. Illud verius:

ne-

neque quemquã in eo disertum esse posse, quod nesciat, neque, si id optimè sciat, ignarusque sit faciendæ, ac poliendæ orationis, disertè id ipsum posse, de quo sciat, dicere.

ATQVE ILLVD. Socratis sententiam refellit, qui spretis oratoribus, dicebat omnes in eo, quod scirent, satis esse eloquentes. **NEQVE SI ID OPTIME SCIAT.** Id enim uerum est, quod primo Tuscul. ait Cicero. fieri potest ut rectè quis sentiat, & id quod sentit politè eloqui non possit. **DISERTE.** Minus est quàm eloquenter, vnde M. Antonius dicere solebat disertos se vidisse multos, eloquentem neminem.

Quamobrem si quis vniuersam, & propriam oratoris vim definire, complectique vult, is orator erit, mea sententia, hoc tam graui dignus nomine, qui, quæcumque res inciderit, quæ sit dictione explicanda, prudenter, & compositè, & ornate & memoriter dicat, cum quadam etiam actionis dignitate.

Sin cuiuspiam nimis infinitum videtur, quòd ita propofui, quacumque de re, licet hinc, quantum cuique videbitur, circumcidat, atque amputet: tamen illud tenebo, si quæ ceteris in artibus, aut studijs sita sunt, orator ignoret, tantumque ea tenat, quæ sint in disceptationibus, aut in vsu forensi: tamen his de rebus ipsis, si sit ei dicendù, cù cognouerit ab ijs qui tenent, quæ sint in quaque re: multò oratorem meliùs, quàm ipsos illos, quorum eæ sunt artes, esse dicturum.

Ita si de re militari dicendum huic erit Sulpicio, quæret à C. Mario, affini nostro, & cùm acceperit, ita pronuntiabit, ut ipsi C. Mario pene hic

meliùs quam ipse ille scire videatur. Sin de iure
ciuili: tecum communicabit, teque hominem
prudentissimum, & peritissimum, in ijs ipsis
rebus, quas ab te didicerit, dicendi arte supe-
rabit. Sin quæ res inciderit, in qua de natura,
de vitijs hominum, de cupiditatibus, de modo,
de continentia, de dolore, de morte dicendum
sit: forsitan, si ei sit visum (& si hæc quidem nosse
debet orator) cum Sex. Pompeio, erudit homine
in philosophia, communicabit. Hoc profecto effi-
ciet, quamcumque rem à quoq; cognouerit, de
ea multo dicat ornatiùs, quam ille ipse, vnde
cognorit.

QVAMOBBREM. Oratoris definitionem inducit ab enume-
ratione partium. **AC MARIO.** Vocat affinem suum Marium
propter Iuliam Marij vxorem. Fuit Marius belli *experientissimus*,
sed literarum imperitus, itaque apud Salustium ipse de se ita loquitur,
Non sunt composita uerba mea, parui id facio, ipsa se uirtus sans ostē-
dit; illis artificioso opus est, vt turpia facta oratione tegant; neque li-
teras Græcas didici, parum placebat eas discere, quippe, quæ ad uir-
tutem doctoribus nihil profuerunt. Spernebat igitur literas græcas,
quo nomine reprehendit eum Plut. qui uitam eius copiosè scribit.
Hic milites suos uarijs laboribus exercebat: & vt Iul. Frontinus li-
bro Stratag. 4. scribit recidendorum impedimentorum gratia, quibus
maximè exercitus oneratur, vasa cibaria militum in fasciculos apta-
ta furcis imposuit, sub quibus, & habile onus, & facilis requies esset.
vnde & in prouerbiũ tractum est: *Muli Mariani*, nimirum ob la-
borum tolerantiam, quod Homerus *ἡμίονος ταλαέργος* identidè uocat.
Plinius de uiris illustribus breuiter huius uitam perstringit. **PRV-
DENTISSIMVM.** Nam iurisconsultis prudentia attribuitur,
vnde iurisprudentes, & iurispru. dentia. **DE NATVRA** hoc
est, si sit ei loquendum de Philosophia.

Sed si me audierit, quoniam philosophia in treis par-
teis est distributa, in naturæ obscuritatem, in dis-
serendi

serendi subtilitatem, in uitam, atque mores: duo illa relinquamus, id que largiamur inertie nostre: tertium vero, quod semper oratoris fuit, nisi renebimus, nihil oratori, in quo magnus esse possit, relinquemus. Quare hic locus de vita & moribus, totus est oratori perdiscendus.

Cetera si non didicerit, tamen poterit, si quando uolet, ornare dicendo, cum erunt ad eum delata; & tradita.

PHILOSOPHIA IN TRES PARTES. hæc Platonis distributio fuit, sicuti in Academicis habemus, idem est, ac si diceret in Physica; Logica, & Ethica. **DVO ILLA.** Mirum quod Crassus Logicam relinquere uelit, de qua arte Cicero de Claris orat. ita ait; à Diodoro cum in alijs rebus, tum studiosissime in Dialectica exercebar, quæ quasi contracta, & stricta eloquentia putanda est. Sine qua etiam tu Brute iudicasti te istam iustam eloquentiam, quam Dialecticam dilatatam esse putant, consequi non posse. Zeno Rhetoricam palmæ, Dialecticam pugno similem esse dicebat, quod latius loquerentur Rhetores, Dialectici autem compressius, Auctor ad Herennium, non modo non prodelle, sed etiam obesse Dialecticam eloquentiam putat. Sed longe aliter Quintilianus sentit, qui necessariam oratori putat esse Dialecticam. **INERTIE NOSTRÆ.** Unde Quintil. Inertia, inquit, factum est, ut artes esse plures uiderentur. **TERTIVM VERO.** Id oratori tribuitur, ut de uita & moribus copiose disputare sciat. Nam in Iudiciali genere de Iustitia, & æquitate tractat, in Deliberatio de utilitate, & honestate, in Demonstratio de uirtutibus & uitijs. **TOTVS EST ORATORI PERDISCENDVS.** Ergo sequitur, ut totam penè Academicorū Philosophiam discere oratorem oporteat. Nam hi Philosophi in explicandis moribus, qui & ad uitam priuatam, & ad rem familiarem tuendam, & ad Reipub. administrationem pertinent, maxime fuerunt occupati: quem locum etiam Peripatetici & Stoici diligentissime pertractarunt.

Etenim si constat inter dictos, hominem ignarum, astrologiæ, ornatisimis, atque optimis versibus,

Ara-

Aratum, de cælo, stellisq̄ue dixisse: si de rebus rusticis hominem ab agro remotissimum, Nicandrum Colophonium poetica quadam facultate, non rustica, scripsisse præclare: quid est, cur, non orator de rebus ijs eloquentissimè dicat, quas ad certam causam, tempusque cognorit? Est enim finitimus oratori poeta, numeris adstrictior paullo, verborum autem licentia liberior, multis verò ornandi generibus socius, ac pene par: in hoc quidem certè propriè idem, nullis vt terminis circumscribat, aut definiat ius suum, quo minus ei liceat eadem illa facultate, & copia vagari, quàm velit.

Namque illud quare, Scæuola, negasti te fuisse laturum, nisi in meo regno esses, quòd in omni genere sermonis, in omni parte humanitatis dixerim oratorem perfectum esse debere? Numquàm mehercule hoc dicerem, si eum, quem fingo, me ipsum esse arbitrarer. sed, vt solebat. C. Lucilius sæpe dicere, homo tibi subiratus, mihi propter eam ipsam causam minùs, quam volebat, familiaris, sed tamen & doctus, & perurbanus: sic sentio, neminem esse in oratorum numero habendum, qui non sit omnibus ijs artibus, quæ sunt libero dignæ, perpolitus: quibus ipsis, si in dicendo non vtimur, tamen apparet, atque exstat, vtrum simus earum rudes, an dedicerimus: vt, qui pila ludunt, non vtuntur in ipsa lusione artificio proprio palæstræ, sed indicat ipse motus, didicerintne palæstram, an nesciant: & qui aliquid fin
gunt,

gunt, et si tum pictura nihil vtuntur, tamen, vtrū, sciant pingere, an nesciant, non obscurum est: sic in orationibus hisce ipsis iudiciorum, contionum senatus, etiam si propriæ ceteræ non adhibentur artes, tamen facillè declaratur, vtrum is, qui dicat, tantummodò in hoc declamatorio sit opere iactatus, an ad dicendum omnibus ingenuis artibus instructus, accesserit.

ET ENIM SI CONSTAT Argumentum à comparatione, de Arato, & Nicandro vide Poetarum historiam L. Greg. Gyraldi. **EST ENIM FINITIMVS** Ratio cur oratorem Poetæ compararit. Quantum autem eloquentiæ proficit poetarum lectio, vide Quintilianum libro X. cap. 1. **NVLIS VT TERMINIS** Omnes enim scientias amplectuntur Poetæ, iam ab illo fonte, atque capite Homero, quem Plut. ostendit scientiarum omnium fuisse peritissimum: de quo sic Ovidius;

*Aspicie Mæonidem à quo ceu fonte perenni
Vatum pierijs ora rigantur aquis.*

- Quid an non in Virgilio nostro tanquam stellæ quædam fulgentissimæ relucet, scientiarum omnium ornamenta maxima? **VAGARI QVA VELIT** Hoc est quod ait Horatius,

*Nil intentatum nostri liquere poeta.
Nec minimum meruere decus vestigia Græca
Ausi deserere, & celebrare domestica facta.*

NAMQVE ILLVD QVARE Reuertitur ad id, quod primo dixerat, omnes scientias oratori prodesse, quamuis eis in dicendo non semper vtatur: arrogantia suspicionem à se remouet, & se perfecti oratoris id eam exprimere ostendit. **C. LVCIVS** Vtitur Lucilli Poetæ autoritate, ad id probandum, quod intendit. De hoc Poeta vide L. Greg. Gyraldum libro 4. **QVÆ SVNT LIBERO HOMINE** Vnde etiam liberales scientiæ dicuntur, quæ quamuis septem tantum à quibusdam numerentur; tamen longe plures sunt. nam & rei militaris scientia, & rei ciuilis & nonnullæ aliæ liberales habentur. Quintil. in eadem est sententia: nam oratorem per omnes scientias educit, vsque ad cœlestium etiam rerum cognitionem, & ad extremum exemplis vtitur Periclis, Sulpitij Galli, Dionis Syracusani. **VT QVI P I L A.** Similitudine probat artes liberales in dicendo

do apparere, de ludo pilæ vide Alexandrum ab Alexandro, libro III. cap. XXI. & Polid. Verg. libro I. cap. XIII. & Celiū libro XX. cap. XIII. De palestra nonnulla Celiū libro XIII. cap. XVII. eam inuenit Theſeus, vel ut alij volunt Phorbās; vide Callium libro XIII. cap. XX. QVI ALIQVID FINGUNT Plautus intelligit, quos latine sigillos interpretari possumus, de quorum arte, vide Polyd. Verg. libro 2. cap. 25. & eundem de pictura eodem libro, cap. 24. SIC IN ORATORIBVS. Satis, inquit, uideri potest, an scientias didicerint. DECLAMATORIO OPERE. V. de Finib. ad fluctum aiunt declamare solitū Demostenem.

Tum ridens Scauola, Non iuctaber, inquit, tecum, Craſſe, amplius. id enim ipsum, quod contra me locutus es, artificio quodam es consecutus, ut & mihi, quæ ego uellem, non esse oratoris, concederes: & ea ipsa nescio quomodo rursus detorqueres, atq; oratori propria traderes. Hæc cum ego prætor Rhodum venissem, & cum summo illo doctore istius disciplinæ Apollonio, ea, quæ à Panætio acceperam, contulissem: irrisit ille quidem, ut solebat, philosophiam: atque contemnit, multa que non tam grauitè dixit, quam facetè. tua autem fuit oratio eiusmodi, non ut vllam artem, doctrinamue contemneres, sed ut omneis, comites ac ministros oratoris esse diceres. quas ego, si quis sit vnus complexus omneis, idemque si ad eas facultates istam ornatissimæ orationis adiunxerit, non possum dicere, eum nõ egregium quendam hominem, atque admirandum fore. sed is, si quis esset, aut si etiam unquam fuisset, aut verò si esse posset, tu esses vnus perfectò, qui & meo iudicio, & omneis, vix vllam ceteris oratoribus (pace horum dixerim) laudem reliquisti.

TVM RIDENS SCEVOLA. Ita genero suo respōdet Sceuola, vt illum laudet, neque tamen ea concedat esse uera, quæ dixerit. **NON LVCTABOR.** Non contendam. à lucta, quæ ~~vltis~~ dicitur, qui erat vnus è quinque ludis. Plancus, cum **A. Pollio** pararet in eum orationes, quæ post mortem Planci recitarentur, dixit, cum mortuis non nisi laruas luctari. Vnde prouerbium cum **Laruis** luctari, de ijs, qui mortuis maledicunt, quos in Politia Plato similes esse dicit catellis lapides mordentibus, vt ait **Aristoteles** in Rhet. **HÆC CVM EGO.** Crassum cum **Apollonio** comparans grauiorem facit. **PRÆTOR.** Prætores Romæ vrbis initio non fuerunt, auno **CCCXC.** ab vrbe condita, cum Consules auocarentur bellis finitimis (vt ait **Pomponius de Origine Iuris**) neque esset qui in ciuitate ius reddere posset, factum est, ut prætor quoque crearetur, qui urbanus appellatus est : quod in vrbe ius redderet. Post aliquot deinde annos, non sufficiente eo prætore, quodd multa turba etiam peregrinorum in ciuitatem veniret, creatus est, & alius Prætor, qui Peregrinus appellatus est, eo quodd plerumque inter peregrinos ius dicebat. Capta deinde Sardinia, mox Sicilia, item Hispania, deinde **Narbonensi** prouincia, totidem prætores, quot prouinciæ in ditionem venerant, creati sunt, partim qui Urbanis rebus, partim qui prouincialibus præessent. Postea **Cor. Sylla** quatuor prætores adiunxit; & **Iulius Cæsar** duos; **Augustus** quatuor; **Claudius** duos. Itaque decem & octo Prætores tandem in vrbe fuerunt. Verum ætate **Q. Sceuolæ**, sex tantum erant : primus Prætor Romæ fuit **Sp. Furius Marci filius** ex patribus, deinde numero ampliato, etiam ex plebe prætores creari ceperunt, & exercitus atque prouinciæ Prætoribus non aliter atque consulibus dabantur. Sex tamen lictores tantum, cum securibus & fascibus Prætores habebant : cum consules duodecim haberent. Communiter postea magistratus omnis, cui pareret exercitus, Prætor dictus est, si tamen eam potestatem à populo Rom. accepisset. Hinc prætorium dicebatur imperatoris tabernaculum, & prætoria cohors, quæ custodiæ gratia imperatori semper aderat. Testo. Insula est **Lyciæ**, quam **Plinius Cycladum** primam facit, in qua ciuitas est, quæ **Rhodos** eodem nomine, quo insula dicitur : Olim & armis, & literis clarissima. Soli sacra est insula, quoniam, ut **Solinus** ait, nunquam ita nubilum est cælum, ut in Sole **Rhodos** non sit : in eam urbem studiorum gratia **Romani** frequentes veniebant. **A P O L L O N I O.** Fuit hic **Alabandensis**; est autem **Alabanda** oppidum minoris **Asiæ**; **Molonis** filius, vnde **Apollonius Molonis** dictus, dicendi magister præstantissimus, quem etiam **Cicero** audiuit. Huius est celebre dictum illud; **Lacryma** nihil citius arescit. **TVA AVTEM FVIT ORATIO.** Altera pars contentionis. **QVAS EGO**

P SI

M. Ant. Maioragij.

SI QVIS. talis esset, ut dicunt mortalis quidam Deus: ut Quint. 1. cap. 10. **SED IS SI QVIS.** Argumentum à consequentibus. Tu es perfectus orator, neque tamen omnes scientias didicisti, ergo non sunt omnes oratori necessariae.

Verum si tibi ipsi nihil deest, quod in forensibus rebus, ciuilibusque, versetur, quin scias, neque cam tamen scientiam, quam adiungis oratori, completus es: videamus, ne plus ei tribuas, quam res, & veritas ipsa concedat.

Hic crassus, Memento, inquit, me non de mea, sed de oratorios facultate dixisse. Quid enim nos aut didicimus, aut scire potuimus? qui antè ad agendum, quam ad cognoscendum venimus. quos in foro, quos in ambitione, quos in rebus, quos in amicorum negotijs res ipsa antè confecit, quam possemus aliquid de rebus tantis suspicari. Quòd si tibi tantum in nobis videtur esse, quibus etiam si ingenium, ut tu putas, non maximè defuit; doctrina certe, & otium, & hercule etiam studium illud dicendi acerrimum defuit: quid censes, si ad alius ingenium vel maius illa, quæ ego non attingi, accesserint? qualem illum, & quantum oratorem futurum?

VERVM SI Vitur hypothetico Syllogismo, cuius antecedens, facile negari potest. **QVAM RES ET VERITAS** Idem est res & verum: quæ dicuntur à Dialecticis transcendentia. **HIC CRASSVS** Rursus à se Sceuolam Crassus ad ideam perfecti oratoris auertit: suam autem facultatem extenuat. **QVID ENIM NOS** Probat se multa discere non potuisse, quia fuerit ab adolescentia multum occupatus. **ANTE AD AGENDVM** Hoc contra rerum naturam esse videtur prius est enim intelligere, quam agere.

re. Ideo dicebat Arist. hominem ad intelligendum, & agendum esse natum, ideoque scientiam rebus omnibus præstare volunt, quia sine illa nihil rectè fieri potest. Ita præcipiunt etiam sapientes, vt priusquàm aliquid aggrediamur, illud diligentissime cognoscamus. Assiduus tamen vsus vni rei deditus, & artem, & rationem sæpe vincit. **Q V O S I N F O R O** Anaphora. Quatuor autem tangit, quibus se occupatum fuisse ostendat. forum in quo publicæ causæ tractabantur, ambitionem, qua vsus in petendis magistratibus fuerat. Rempub. cuius administrationem susceperat, Amicorum negocia, quos in iudicijs defenderat. **Q V O D S I T I B I T A N T V M** Scævolæ argumentum inuertit à comparatione minori. Si parua scientiarum cognitio tantum ad eloquentiam valet, quantum tandem summa scientia valebit. **Q V I B V S E T I A M S I** non negat sibi adesse ingenium. Hoc enim omnibus est natura insitum vt ingeniosi videri velint, vnde Martialis;

Qui velit ingenio cedere, rarus erit.

Tangit autem ea, quæ perfectò sunt oratori necessaria, hæc sunt numero quatuor; ingenium, doctrina, otium, studium acerrimum. **Q V I D C E N S E S** Si aliquis maiore ingenio præditus, doctrinam otium, & studium acerrimum habuerit. **M A I V S I N G E N I V M** Putant Platonici tribus de causis alium alij ingenio præstare, Deo, Demone, Fato. Plato in Theæteto & in Phædro tradit eos ingenio polleere, qui furore quodam concitari soleant. Quod probat Demo. & Aristoteles ingeniosos melancholicos esse ait, sed naturalem melancholiam, intelligit, non adustam. Heraclitus lux sicca, anima sapientissima. Cælius libro 17. cap. 5.

Tum Antonius, Probas mihi inquit, ista, Crasse, quæ dicis: nec dubito, quin multo locupletior in dicendo futurus sit, si quis omnium rerum, atque artium rationem, naturamque comprehenderit. Sed primùm id difficile factum est, præsertim in hac nostra vita, nostrisque occupationibus: dein de illud etiam verendum est, ne abstrahamur ab hac exercitatione, & consuetudine dicendi populari, & forensi.

M. Ant. Maioragij.

ANTONIVS. Crassi ferè sententiam Antonius sequitur . nisi quod inter disertum, & eloquentem differentiam ponit. Opponit etiam difficultatem, & locutionis dissimilitudinem. Difficultatem propter occupationes, quibus ab adolescentia statim Romani iuvenes implicabantur, ut non facillè disciplinis operam dare possent: locutionis dissimilitudinem, quia aliter loquantur oratores, aliter Philosophi, ut periculum sit, ne si iuvenes declamandi consuetudinem, & exercitationem relinquunt, ut Philosophiæ dent operam eorum quodammodo enervetur oratio.

Aliud enim mihi quoddam genus orationis esse videtur eorum hominum, de quibus paullo antè dixisti, quamvis illi ornatè, & grauitè aut natura rerum, aut de humanis rebus loquantur. Nitidum quoddam genus est verborum, & lætum: sed palestræ magis, & olei, quàm huius ciuilis turbæ, ac fori. Namque egomet, qui serò, ac leuiter Græcas literas attigissem, tamen cum pro consule in ciliciam proficiscens Athenas venissem, complureis tum ibi dies sum propter nauigandi difficultatem commoratus: sed, cum quotidie mecum haberem homines doctissimos, eos ferè ipsos, qui abs te modò sunt nominati, cumq; hoc, nescio quomodo, apud eos increbuisse, me in causis maioribus, sicuti te, solere versari, pro se quisq; ut poterat, de officio & ratione oratoris disputabat.

ALIVD ENIM MIHI. Sic in oratore. Quanquam enim & Philosophi quidam ornatè locuti sunt, si quidem & Theophrastus diuinitate loquendi nomen inuenit, & Aristoteles Isocratem ipsum laesit, & Xenophontis voce musas quasi locutas ferunt, & longe omnium, quicumque scripserunt aut locuti sunt, extitit dicendi copia, & grauitate princeps Plato. tamen horum oratio neque neruos, neque aculeos oratorios, ac forenses habet. **SED PALESTRÆ MAGIS,**

GIS, ET OLEI Talia dicuntur, quæ non ad serium negociũ, sed potius ad lusum & delectationem adhibentur. Nam in Palestra nudi, & oleo perfusi luctabantur, vngebantur autem, vt difficilior esset apprehensio, & elapsus facilior. Primo de legibus de Antipatro sic ait, habuit vires agrestes ille quidem atque horridas, sine nitore, atque palestra: quod hic oleum vocat, ibi nitorem dicit, & de Claris orat: quod nitidius est, vnctius appellat. Iam erat, inquit, vnctior quædam, splendidiorque consuetudo loquendi: & in Oratore ad Brutum, Palestram pro venustate posuit, quasi quædam palestram, & extrema lineamenta orationi attulit. **NAM QVE EGO.** Refert sententias Philosophorum, quos ipse audierat de oratoris facultate. **CVM PROCONSUL.** De Procons. vide Alexandrum libro 2. capit. 27. **SED CVM QVOTIDIE.** Notanda Antonij diligentia, qui nullum tempus vacuum à literis prætermittebat & de arte sua multum disputare volebat.

Horum alij, sicut iste ipse Mnesarchus, hos, quos nos oratores vocaremus, nihil esse dicebat, nisi quosdam operarios, lingua celeri, & exercitata: oratorem autem, nisi qui sapiens esset, esse neminem: atque ipsam eloquentiam, quòd ex bene dicendi scientia constaret, vnã quandam esse virtutem, & qui vnã virtutem haberet, omneis habere, easque ipsas esse inter se æquales, & pares. ita, qui esset eloquens, eum virtutes omneis habere, atque esse sapientem:

Sed hæc erat spinosa quædam, & exilis oratio, longæque à nostris sensibus abhorrebat.

Carneades verò multo vberius iisdem de rebus loquebatur, non quòd aperiret sententiam suam (hic enim mos erat patrius Academiae, aduersari semper omibus in disputando) sed tum maxime tamen hoc significabat, eos, qui rhetores nominarentur, & qui dicendi præcepta traderent, nihil planè tenere, neque posse quemquam facultatem,

M. Ant. Maioragj.

tatem assequi dicendi, nisi qui philosophorum inuenta didicisset.

Disputabant cōtrā disertī homines, Athenienses, in rep. causisq̄ versati, in quibus erat etiam is, qui nuper Romæ fuit, Menedemus, hospes meus: qui cū diceret esse quandam prudentiam, quæ versaretur in perspiciendis rationibus constituendarum, & regendarum rerum publ. excitabatur homo promptus ab homine abundanti doctrinā, & quadam incredibili varietate rerum, & copia.

HORVM ALII. Mnesarchus erat Stoicus, ideo non mirum est, si Stoicè disputabat. **QVOSDAM OPERARIOS.** Operarij dicuntur qui non scientiam, sed tantum operam suam in faciendo adhibent. Nam Architectus, ex arte quid sit faciendum, præscribit, operarij verò faciunt ex præscripto. Sic in Bruto, nam illud nihil curo, quod congesti operarios omnes: ut mihi uideantur mori uoluisse nonnulli, ut à te in oratorum numerum referrentur. Huiusmodi oratores, qui Philosophiæ cognitione carent, uocat etiam uocales in Bruto: Addamus huc etiam, ne quem uocalem præterisse uideamur, C. Cosconium Calidianum. **VNAM QVANDAM ESSE VIRTUTEM.** an Rhetorice sit uirtus, uide Quintil. libro 2. cap. 25. **EASQUE IPSAS.** Sicuti peccata paria esse Stoici dicebant, ita etiam uirtutes. **SPINOSA QVÆDAM.** Aspera, inculta. Vide prouerbiū spinæ. sic in Lucullo dixit: cum sit enim campus, in quo exultare possit oratio, cur eam tantas in angustias, & Stoicorum dumeta compellimus, 3. de Finib. Stoicorum autem non ignoras, quam sit subtile, vel spinosum potius differendi genus. Tuscul. 1. hæc enim spinosiora prius, ut confitear me cogunt, quàm ut assentiar. **NON QVO APERIRET** hoc enim acceptum à Socrate diligenter, & veteres, & noui Academici tenuerunt. **MOS PATRIVS** quem à patribus, hoc est à maioribus suis acceperunt. Hæc dicebatur *ἡ ἀποχῆ* id est assensionis retentio. Tuscul. 2. Itaque mihi semper Peripateticorum, Academiaque consuetudo de omnibus rebus in contrarias partes differendi, non ob eam causam solum placuit, quod aliter non posset, quid in vnaquaque re uerisimile esset inueniri: sed etiam quod ea esset maxima dicendi exercitatio. **MENEDEMVS** Tres Menedemi memorantur. Primus ex Ere-

Eretria ciuitate, Phædri discipulus, vnde Eretriaci Philosophi, qui cæ initio ludibrio esset, postea tanta fuit in admiratione, vt ei ciuitatis gubernacula traderentur, alter fuit Cynicus à Lampasco, qui sumpto habitu furia, dicebat se exploratorem ex inferis venisse, vt Dæmonibus hominum peccata nunciaret. Tertius fuit hic hospes Antonij.

QVANDAM PRVDENTIAM. Hic aperte prudentia profcientia ponitur, contra Calcagnini sententiam. EXCITABA TVR. Tria laudat in Carneade, Doctrinam, veritatem, Copiam.

Omneis enim parteis illius ipsius prudentiæ, petendas esse à philosophia docebat, neque ea, quæ statuerentur in repub. de dijs immortalibus, de disciplina iuuentutis, de iustitia, de patientia, de temperantia, de modo rerum omnium cetera q; sine quibus ciuitates aut esse, aut bene moratæ esse non possent, vsquam in eorum libris inueniri.

OMNES ENIM PARTES. Concedit Carneades esse quandam prudentiam constituendæ, & regendæ Reipub. sed omnes eius partes non ab oratore, sed à Philosopho petendas. DE DIIS. Hæc prima cura esse debet. Vide Cælium libro 2. cap. 1. Virgilius; In primis venerare deos. DE DISCIPLINA. Qui Remp. administrant, in primis curare debent, ut iuuenes erudiantur. ita Socrates in Apologia; Nam in primis iuuenum cura suscipienda est, ut quàm optimi uiri fiant; quemadmodum bonum agricolam primum teneriores plantas curare decet, ac deinceps alijs prouidere. Est enim iuuentus tanquam seminarium Reipub. ideo Lycurgus summa diligentia iuuentutem erudiendam statuit. DE IUSTITIA. Iusticiam legalem intelligit, de qua Aristoteles Ethicorum libro 5. quæ virtutes omnes in se complectitur. hæc virtus in deos religio dicitur, in cognatos pietas, in amicos gratia, in hostes vindicatio, in superiores obseruantia, in sermone veritas. constat autem vniuersa iusticia, vel natura, vel lege, vel consuetudine. DE PATIENTIA. Quæ virtus est in molestijs tolerandis, *παρτερία* dicitur: cui contrarium est vitium mollitudo. *μαλακία*, differt à temperantia, quæ sedatas habet cupiditates, & à continentia, quæ pugnat cum cupiditatibus, & eas superat, nam tantum aduersis resistit. DE TEMPERANTIA.

Quæ

M. Ant. Maiorajj.

Quæ uirtutis domiciliū esse dicitur, & prudentiz confernatriz. Vnde Græcè *καπιριον* dicitur, quasi *καλιερα τριε οριουε*. Vt Ethicorū 6. docet Aristoteles. **DE MODO RERVM.** Modestia uirtus est, in qua decorum spectatur inter nimium & parum. omnis enim exuperantia uitiosa, sicut etiam omnis defectus. **CIVITATES AVTEM ESSE.** Nam in legibus est ciuitatum salus: ut ait Arist. Leges autem quæ faciendæ sunt imperant, prohibentque contraria.

Quòd si tantam uim rerum maximarum arte sua rhetorici illi doctores complecterentur: quærebat, cur de proœmijs, & de epilogis, & de huiusmodi nugis (sit enim appellabat) referti essent eorum libri: de ciuitatibus instituendis, de scribendis legibus, de æquitate, de iustitia, de fide, de frangendis cupiditatibus, de conformandis hominum moribus, litera in eorum libris nulla inueniretur.

QVOD SI TANTVM VIM. Argumentum ab adiunctis. Rhetores de proœmijs, & epilogis multa dicunt, nihil de moribus hominum, non igitur maximas res arte sua comprehenderunt. **DE PROOEMIIIS.** Duas orationis partes tangit, in quibus Rhetorici ueteres maximè laborabant, proœmium, & epilogum quos hæc etià de causa primo Rhetoricorum reprehendit Arist. quod relicto Enthymemate quod est corpus, & quasi fundamentum fidei faciendæ tantum ea traderent, quæ ad mouendos animos pertinerent. Nam hæc duæ partes: Exordium, & Peroratio, tantum ad mouendos animos comparatæ sunt. Et in ciuitatibus bene institutis oratores affectus mouere uetebantur. ut Athenis in Areopago. ubi cum orator aliquis uerba facturus esset, præcolic ei præcipiebat; *ἀνευ προομιων, καὶ ἐπιλογων*, idest, sine proœmijs, & epilogis. Hæc igitur causa est, cur Carneades proœmia, & epilogos appellaret nugas. quia solent à sapientibus uiris, & à Philosophis improbari. licet oratores in his duabus partibus maximam esse uim censeant, atque in eis præcipuè orationem dominari. Cicero in epilogis seu perorationibus admirabilis fuisse dicitur. **DE CIVITATIBVS INSTI-
TVENDIS.** Hæc omnia pertinent ad ciuilem sciētiam, cuius ma-
gna

gna quædam atque ampla pars est artificiosa eloquentia, ut in primo de inuentione ait Cicero. Instituunt ciuitates potissimum legillatores qui leges scribunt, & æquitatem, iusticiam, fidem seruare docent. Fides iusticiæ fundamentum est. *Æquitas iusticia, quasi correctio quædam: vt Ethicorum 5. docet Arist.* DE FRANGENDIS CUPIDITATIBVS. Proprie dixit, nam cupiditates contra rationem insurgunt; quæ nisi frangantur, ipsam rectè uiuendi rationem impediunt. neq; magna virtus esse potest nisi in eo, qui fractas, aut domitas cupiditates habet. quo fit; ut iuuenis virtute præditus esse non possit, quia trahitur à cupiditatibus, nihil autem differt ætate iuuenis sit aliquis, an moribus. nam multi senes sunt, qui iuueniliter à cupiditatibus trahuntur. CONFORMANDIS HOMINIBVS MORIBVS. Boni mores animum perficiunt, & informant: est igitur animus sine virtute, res quædam informis, & imperfecta. nihil est enim aliud uirtus nisi in se perfecta, & ad summum perducta natura. LITERA NELLA. *uobis* idest diminutio nihil penitus dixerunt in eorum libris, nulla de his rebus mentio fit.

Ipsa verò præcepta sic illudere solebat, vt ostenderet, non modò eos illius experteis esse prudentiæ, quam sibi asciscerent, sed ne hanc quidem ipsam dicendi rationem, ac viam nosse. Caput enim esse arbitrabatur oratoris, vt & ipsis, apud quos ageret, talis, qualem se ipse optaret, videtur. id fieri vitæ dignitate, de qua nihil rhetorici isti doctores in præceptis suis reliquissent: & vti eorum, qui audirent, sic afficerentur animi, vt eos affici vellet orator: quod item fieri nullo modo posse, nisi cognosceret is, qui diceret, quot modis hominum mentes, & quibus rebus, & quo genere orationis in quamque partem mouerentur.

IPSA VERO PRÆCEPTA. Carneades non modo ciuilem scientiam Rhetoribus adimebat, sed etiam ipsius artis Rhetoricæ cognitionem. ILLIVS. PRVDENTIÆ. Ciuilem scientiam intelligit, quæ proprio nomine prudentia dicitur, quoniam in re-

Q bus

M. Ant. Matoragij.

bus agendis spectatur. **RATIONEM AC VIAM.** Methodum appellat Aristoteles; quæ in tradendis artibus plurimum valet, vel potius necessaria est. **CAPVT ENIM ESSE.** Duo dicebat Carneades in oratore esse oportere, vt audientes in sententiam sum protrahat, & quicquid voluerit eis persuadeat, primum est vitæ dignitas: facilius enim probis uiris creditur, quoniam in eis nulla est mendacij suspicio. Altera est, animi commotionum intelligentia, quo sciri possit, quo genere orationis animi moueantur. Sed neutrum horum à Rhetoribus traditur, ergo ne ipsam quidem dicendi rationem ac uiam noscunt.

Hæc autem esse penitus in media philosophia retrusa, atque abdita, quæ isti rhetores ne primoribus quidem labris attigissent.

Ea Menedemus exemplis magis, quàm argumentis, conabatur refellere. memoriter enim multa ex orationibus Demosthenis præclarè scripta pronuntians, docebat, illum in animis uel iudicum, vel populi, in omnem partem dicendo permouendis, non fuisse ignarum, quibus ea rebus consequeretur, quæ negaret ille sine philosophia quæquam scire posse.

HÆC AVTEM ESSE. Concludit sine Philosophiæ cognitione, non posse oratorem constare. Nam hæc duo quæ sunt oratori maxime necessaria, sunt retrusa atque abdita, in media Philosophia. Rhetores autem illa non degustarunt. **PRIMORIBVS LABRIS.** Prouerbiū & Metaphora ab eis, sumpta qui cibum, & potum leuiter degustant. Cicero pro M. Calio, qui primoribus labijs degustassent genus hoc vitæ: & de Nat. Deorum 2. hunc censes primis (ut dicitur) labijs degustasse Physiologiam? Dicitur etiam summis labijs, & extremis digitis attingere; sicuti à limine salutare. **EAMENEDEMVS.** Menedemus Rhetor argumentis contra Carneadem Philosophum, contendere non poterat igitur exemplis conabatur eum refellere. Solent enim oratores frequentius exemplis, quàm argumentis uti: quoniam exempla notiora sunt, & magis imperitos mouent, quam argumenta. Quare Demosthenes reprehensione non caruit, quod argumenta studiosè sectaretur. Cuius orationes

nes ideo Pitheus dixit lucernam olere. **MEMORITER ENIM**
MULTA. Notanda est Menedemi diligentia, qui Demosthenis
orationes memoriæ mandarat. **VEL IVDICIUM.** Cum fo-
renses causas ageret: in quibus tamen initio fuit sæpe irrisus, & exi-
bilatus, donec ab histrione Satyro, pronunciandi atque agen di ratio-
nem didicit. **VEL POPULI.** Cum in concione verba face-
ret, & sententiam diceret. **IN OMNEM PARTEM.** Vel
ad clementiam vel ad indignationem, uel ad amorem, vel ad odium.

Huic respondebat, non se negare, Demosthenem
summam prudentiam, summamque vim habuisse
dicendi: sed siue ille hoc ingenio potuisset, siue,
id quod constaret, Platonis studiosus audiendi
fuiſſet: non quid ille potuisset, sed, quid isti doce-
rent, esse quærendum.

HVIC. RESPONDEBAT. Carneades Menedemo conce-
debat omnia, quæ in Demosthenis laudem diceret, & tamen suam
sententiam probabat. Duo verò sunt quæ in Demosthene commen-
dat, summam prudentiam & summam vim. Prudentia pertinet ad co-
gnitionem, & iudicium: vis ad varietatem & copiam rerum & verbo-
rum. Hæc autem duo referebat tum ad ingenium Demosthenis tum
ad studium: nam ingenium per se plurimum valet in dicendo: sed cū
etiam studium adiungitur, tunc præclarum illud, & diuinum solet exi-
stere. Quod autem ait hoc loco Demosthenem fuisse Platonis audito-
rem, idem affirmat in oratore ad Brutum, & primo de off. A. Gellius li-
bro 3. ca. 13. ait Demosthenem, cum esset adolescens, in Academiam
venire, & Platonem audire solitum, & cum aliquando ad Platonem
pergeret, videretque multos concurrentes, percunctatus causam, intel-
lexit Callistratum, qui tunc optimus orator habebatur, orationem ha-
biturum, itaque profectus etiam ipse ad audientiam, Callistrati oratio-
ne ita commotus est, vt deinceps Callistratum sectari cœperit, Aca-
demiam cum Platone reliquerit. **NON QUID ILLE PO-
TUISSET** Neque enim ab vno ad omnes argumentari licet, vt
Demosthenes potuit in dicendo iudices, & populum permouere, ergo
etiam reliqui Rhetores idem poterunt: non ideo firmum est argu-
mentum, quia Rhetores alij, neque sciunt, neque docent ea, quibus
plurimum Demosthenes valebat.

M. Ant. Maioragij.

Sæpe etiam in eam partem ferebatur oratione, vt omnino disputaret, nullam artem esse dicendi: idque cum argumentis docuerat, quòd ita nati essemus, vt & blãdiri, & suppliciter insinuare ijs, à quibus esset petendum, & aduersarios minaciter terrere possemus, & rem gestam exponere, & id, quod intenderemus, confirmare: & id, quod contrã diceretur, refellere, & ad extremum deprecari aliquid, & conqueri, quibus in rebus omnis oratorum versaretur facultas: & quòd consuetudo, exercitatioque, & intelligendi prudentiam acueret, & eloquendi celeritatem incitaret: tum etiam exemplorum copia nitebatur.

Nam primùm quasi dedita opera neminem scriptorem artis, ne mediocriter quidem disertum fuisse dicebat, cum repeteret vsque à Corace nescio quo, & Tisia, quos artis illius inuentores, & principes fuisse constaret: eloquentissimos autem homines, qui ista nec didicissent, nec omnino scisse curassent, innumerabileis quosdam nominabat: in quibus etiam siue ille irridens, siue quòd ita pataret, atque ita audisset, me in illo numero, qui illa nõ didicissem, & tamen (ut ipse dicebat) possem aliquid in dicendo, proferebat.

Quorum ego illi alterum facile assentiebar, nihil me didicisse: in altero autem me illudi ab eo, aut etiã ipsum errare arbitrabar.

SÆPE ETIAM IN EAM PARTEM FEREBATUR. cum ostendisset Carneades sine Philosophiæ cognitione nullum oratorem esse posse; maius etiam quiddam aggressus est, vt doceret nullam esse

esse artem Rhetoricam : & hoc partim argumentis, partim exemplis probabat. Argumentis primo ab enumeratione partium sumptis: cum enim (aiebat) omnis oratorum facultas in quinque rebus uersetur, hoc est in conciliandis animis audientium, in exponenda re gesta, in confirmanda nostra causa, in refellendis aduersarijs, in deprecando, & conquerendo : hæc enim omnia habemus à natura. Nam in Exordio docet nos ipsa natura blandiri suppliciter iis, à quibus est petendum : & aduersarios minaciter terrere : in Narratione docet rem gestam exponere, in Confirmatione, docet probare, quod intendimus in Refutatione docet euertere quæ dixerunt aduersarij, in Peroratione docet deprecari, & conqueri . Quod si his rebus consuetudo, atque exercitatio adiungatur, etiam sine vlla arte prudentia acuitur, & eloquendi celeritas incitatur. Hæc quidem habemus à natura sed tantum inchoata, & rudia, quæ deinde arte perficiuntur. Nam initio Rhetoricorum ait Arist. omnes Rhetoricæ, & Dialecticæ esse aliquo modo participes : & tamen utriusque facultatis artem esse. Quintilianus verò censet magnum oratorem, plus arti, quam naturæ debere : cum tamen nullus orator magnus esse possit, nisi ab utraque adiuuetur; hoc est à natura & arte . Sicut in solo facundo, plus cultor, quam ipsa per se bonitas soli efficiet, & in egregijs statuis, plus fuit in manibus, quàm in marmore, nam natura materis, ars doctinæ est; hæc fingit, illa fingitur. Nihil ars sine materia; materis etiam sine arte precium est. Ars summa, materia optima melior. TVM EXEMPLO RVM COPIA . Post argumenta subiecit Carneades, multa exempla sumpta ex historijs, quarum summam cognitionem habebat; quibus probaret nullam artem esse dicendi : quod nullus unquam artis scriptor disertus fuerit, & plurimi sine arte fuerint eloquentissimi; v; hoc sit argumentum ab euentis. Nullus scriptor artis Rhetoricæ, fuit unquam disertus, plurimi verò, qui nullam artem didicerunt, eloquentissimi fuerunt: ergo, vel nulla est ars dicendi, uel si est, nihil prodest. VSQVE AD CORACE. Quintilianus libro 3. cap. 1. sic ait; Nā in primis, post eos, quos poetæ tradiderunt, mouisse aliqua circa Rhetoricem Empedocles dicitur. Artium autem scriptores antiquissimi Corax, & Tylas Siculi, quos insecutus est uir eiusdem insule Gorgias Leontinus, Empedochis (ut traditur) discipulus. Cicero in Bruto . Itaque ait Arist. cum sublatis in Sicilia Tirānis, res priuatæ longo intervallo iudicijs repetentur, tum primum, quod esset acuta illa gens, & controuersa natura, artem & præcepta. Siculos Coracem, & Tiliam conscripisse in 3. de Orat. Quare Coracem istum uelstrū patiamur, nos quidem pullos suos excludere in nido, qui euolent clamatores odiosi, ac molesti, nam post mortem Hieronis, Corax instituit mercede artem Rhetoricam docere; cum hoc, Tylas adolescens,

pactus

M. Ant. Maioragij.

paucus est mercedem se illi traditurum, cum artem didicisset: sed et nihil tandem mercedis solueret, à Corace fuit in iudicium vocatus, ibi Tyfias petiuit, qui finis esset artis Rhetoricæ, cui Corax respondit, esse persuadere dicendo. Age ergo (inquit Tyfias) si persuasero iudicibus, me nihil debere tibi, nihil reddam, quia causam vici, si verò non persuasero, nihil reddam, quia nondum artem didici. Cui statim Corax, imò verò si persuaseris, reddes, quia artem didicisti, si non persuaseris reddes, quia te iudices condemnabunt. Hæc cum iudices audivissent, exclamarunt, κατὰ νόμον, κατὰ νόμον id est, Mali corui malum ovum. eadem ferè Gellius libro 5. cap. 10. de protagora Sophista, & de eius discipulo Euathlo. **E LO Q V E N T I S S I M O S. A V T E M. H O M I N E S.** Hoc minime verum est, sed tantum probabile, quia plerique artem dissimulant, sicut etiam ipse A neonius. **M E I N I L L O N U M E R O** Modestissime de se loquitur. Ponitur autem sæpe numerus pro societate, atque honore, ut Cicero II. Philip. quo numero fuisti, qua existimatione, quo gradu dignitatis: Vnde esse in aliquo numero dicimus, & in nullo esse numero. de Orat. Sine hac summus orator esse in numero nullo potest: de Claris Orat. Pompeius aliquem numerum obtinebat. **Q V O R U M E G O I L L I** Seiunctio est, siue distinctio, qua more Socratico negat, se quicquam didicisse, aut scire. **A R T E M A V T E M N E G A B A T** Carneades, ut probaret nullam artem esse dicendi, argumentum duxit à definitione, quod omnium est firmisimum, quando vera est definitio. Ponit igitur hanc artis definitionem Carneades: ars est, quæ cognitis, penitusque perspectis, & in vnum exitum spectantibus & nunquam fallentibus rebus, continetur: quæ vera est definitio, sequitur, ut quæcumque sunt dubia & incerta, nequaquam arte contineantur. sed quæcumque tractantur ab oratoribus, dubia sunt & incerta ergo non eorum ars ulla est. Quod autem incerta sint, quæ tractantur ab oratoribus, duas rationibus probatur. Prima quòd ab ijs dicuntur, qui non ea planè tenent. Secunda, quòd audiuntur ab eis, quibus non est scientia tradenda, sed exigui temporis, aut falsa aut obscura opinio.

Artem verò negabat esse ullam, nisi quæ cognitis, penitusque perspectis, & in vnum exitum spectantibus, & nunquam fallentibus rebus contineatur.

Hæc autem omnia, quæ tractantur ab oratoribus, dubia esse, incerta: cum & dicerentur ab ijs, qui

qui ea omnia non planè tenerent , & audirentur ab ijs, quibus non scientia esset tradenda , sed exigui temporis aut falsa , aut certè , obscura opinio .

ARTEM AVTEM Hæc dēfinitio Carneadis, nequaquam omnibus artibus conuenit, Itaque repudianda est, Nam si vera esset, sequeretur, vt eadem esset ars, & scientia propriè dicta . Verum hæc inter se differunt, vt Ethicorum V I. docet Arist. nam 'Scientia eorum est, quæ aliter se habere non possunt, & numquam fallunt. Ars autem est recta ratio rerum faciendarum. Quidam artem *ἐπιπρότερον ἀπορίας* id est à virtute dictam putant, quòd virtus sit in faciendo, sicuti reliquæ virtutes sunt in agendo. Nascitur autem ab experientia, sicut ait Polus in Gorgia Platonis; nam experientia facit artem, in experientia casum. sed in eo differt, quod experientia singularium est, ars verò generalium. Diomedes Grammaticus artem, ita dēfinit: ars est vniuscuiusque rei scientia, vsu, vel traditione vel ratione percepta, tendens ad vsu aliquem vitæ necessarium. Cicero in Academicis ait, ars ex multis animi perceptionibus constat. Est igitur ars comunè vocabulum ad ea omnia, quæ via quadam, & ratione fiunt. Sed sunt aliquæ certiores artes, & Geometria, Arithmetica, & aliq̄ minus certæ, vt Medicina, Rhetorica, quæ *δυναμικαί* dicuntur ab Aristotele; & à Cicerone facultates. Sunt etiam quæ liberales & ingenuæ dicuntur; quæ ad excolendum animum pertinent, aliæ, quæ vocantur sordidæ. vt Cicero I. de Off. Opifices omnes in sordida arte versantur . Quamuis igitur Rhetorica non sit tam certa, quàm sunt Mathematicæ disciplinæ, nihilo tamen minus ars dicenda est . **OBSCURA. OPINIO.** Nam opinio nihil habet certi sed vacillat sic modo vera, modo falsa est, ideo differt à scientia quæ stabilis, & semper vera est, aliud est ergo scire, aliud opinari.

Quid multa? sic mihi tum persuadere videbatur, neque artificium vllum esse dicendi, neque quemquam posse, nisi qui illa, quæ à doctissimis hominibus in philosophia dicerentur, cognosset, aut callidè, aut copiosè dicere.

Quibus dicere Carneades solebat, ingenium tuum, Crasse, vehementer admirans, me sibi perfacilem

lem in audiendo, te perpugnacem in disputando esse uisum.

QVID MVLT A? Longioris sermonis abruptio, ut ad conclusionem ueniat. Duo sunt autem, quæ Carneadem sibi, ait Antonius, persuasisse. Primum nullum artificium esse dicendi, deinde neminem sine Philosophiæ cognitione posse callidè, aut copiosè dicere. Quorum alterum apertè falsum est, alterum non omnino verum. Falsum est enim, nullum artificium esse dicendi; cum Aristoteles initio primi libri Rhetoricorum, multis argumentis probet Rhetoricam esse artem, & Quintilianus libro 2. cap. 17. longè plura colligat argumenta, quibus tandem concludit omnino esse artem, quod omnes passim etiam confitentur. Cum enim aliquis accuratius verba facit, eum aiunt artificiosè dicere. Neque omninò uerum est, sine Philosophia neminem posse callidè, aut copiosè dicere. Nam Demades Athenis fuit Rhetor insignis, & nobilis orator, tam uehemens in dicendo, ut sepe Demostheni ipsi antepòneretur: & tamen non modo Philosophiæ erat ignarus, sed etiam expertus omnis literaturæ politioris, quippe qui piscatoris filius à remo (sicut aiunt) ad forum uenerit. Hyperidem etià & Æschinem callidos, & copiosos oratores Philosophiæ ignaros fuisse, proditum est. QVIBVS DICERE. Carneades Antonium cum Crasso comparans, alterum in audiendo facilem alterum in disputando pugnacem, esse dicebat. Nam Antonius libentissimè audiebat, & quia scientiam & artem dissimulabat, ideo nihil Philosophis contradicebat, neque sine causa facilis erat in audiendo, quoniam hac potissimum ratione plurima discuntur. Itaque Socrates Demonicum horatur, ut tempus suum conterat, in libenter audiendo, & Aristoteles auditum esse doctrinarum sensum ait. Crassus uerò qui doctissimus erat, contra Philosophos argutè copiosèque disputabat. Itaque perpugnacem eum uocabat, non eum uituperans sed eius ingenium admirans. Aliud est enim esse pugnacem, aliud pertinacem: nam pugnaces laudantur, quia ueritatem, quærent, neque aduersario facile cedunt, nisi cum ueritas apparet; Pertinaces uituperantur, quia etiam contra ueritatem pugnant; ut sententiam suam tueantur.

Tumque ego hac eadem opinione adductus, scripsi etiam illud quodam in libello, qui me imprudente, & inuito excidit; & peruenit in manus hominum, Disertos me cognosse nonnullos, eloquentem adhuc neminem: quòd eum statuebam disertum,

qui

qui posset satis acutè, atque dilucidè apud mediocres homines, ex communi quadam hominum opinione dicere: eloquentem verò, qui mirabilius, & magnificentius augere posset, atque ornare quæ vellet, omneisque omnium rerum, quæ ad dicendum pertinerent, fonteis animo ac memoria contineret.

TVMQVE EGO. Antonius quamvis esset magnus orator, nullas tamen orationes suas scribebat. Et cum aliquando interrogatus fuisset, cur ita faceret, respondit, ut si quid à me dictum alias fuerit, quod præsentis causæ noceat, id à me dictum fuisse, negare secure possim: Auctor est Val. Max. lib. 7. cap. 3. Scripsit tamen libellum quendam, quem ait hoc loco sibi imprudenti, & invito excidisse, & in hominum manus peruenisse, quia non eum ideo scripserat, ut in lucem emitteret. Dicebat igitur in eo libello M. Antonius se cognovisse multos disertos homines, nullum autem eloquentem, quia magnam differentiam faciebat inter disertum, & eloquentem. Nam disertus ille dicitur, qui est acutus & dilucidus in dicendo, & ex communi hominum opinione copiosè apud mediocres homines verba facit, eloquens autem qui mirabiliter, & magnificè auget, atque ornat in dicendo quæcunque vult, & omnium rerum, quæ ad dicendum pertinent, scientiã habet. Ut ergo quis disertus dici possit, satis est, ut acutè, & dilucidè dicat: ut autem eloquens appelletur & magna dicendi vi, & plurimarum rerum scientia opus est. **FONTES.** Metaphora qua frequenter utitur Cicero: ut fontes pro scientijs ponat, & viri docti etiã fontes dicuntur. vnde proverbium, Fontes ipsi sitiunt, animo verò, ac memoria rerum fontes continentur. Sunt enim scientiæ, animi habitus in memoria, tanquam in subiecto quodam inhaerentes. Vnde memoria rerum omnium thesaurus appellatur.

Id si est difficile nobis, qui antè, quàm ad discendum ingressi sumus, obruimur ambitione, & foro: sit tamen in re positum, atque natura.

Ego enim, quantum auguror coniectura, quantaque ingenia in nostris hominibus esse uideo, non despero, fore aliquem aliquando, qui & studio acrio

R re,

M. Ant. Maioragij.

re, quàm nos fumus, atque fuimus, & otio ac facultate discendi maiore, ac maturiore, & labore atque industria superiore, cùm se ad audiendũ, scribendumque maiore opera dediderit, existat talis orator, qualem quærimus: qui iure non solum disertus: sed etiam eloquens dici possit: qui tamen, mea sententiã, aut hic est iam Crassus, aut, si quis pari fuerit ingenio, pluraque, quàm hic, & audierit, & lectitarit, & scripserit, paulum huic aliud poterit addere.

ID SI EST DIFFICILE. Anthyphora per distinctione. Nam oratoria facultas alia est in homine, alia in re, atque natura. In homine enim nunquam tota, atque perfecta reperitur, præsertim si fuerit occupatus, ut Romani, qui statim ab ineunte adolescentia, & ambitione in petendis magistratibus, & foro in agendis causis obruebantur, in re autem atque natura, est perfecta eloquentiã idæ. De qua in principio Oratoris ad Brutum multa verba facit Cicero. **EGO ENIM QUANTVM AVGVRROR.** Videtur hæc Cicero sub Antonij persona de se dicere, qui re vera & Antonium & Crassum longè superavit. Ait igitur Antonius, se non diffidere, quin Romæ sit aliquando futurus orator eloquens, qualem ipse querebat, quoniã magna in Romanis ingenia esse videbat. Verũ præter ingeniũ, tria docet esse necessaria, ut quæ eloquentia cæteris antecellat. Primò, ut acris studio, quã cæteri utatur: Deinde ut ociũ ac discendi facultatẽ maiorem ac maturiorem habeat: Tum ut labore, & industria superiore nitatur: Hæc si quis habuerit, tum oportet, ut in tribus rebus diu laboret, & se exercent, nempe in audiendo, legendo, scribendo: nã hæc tria sunt eloquentiæ, quali fundamenta sine quibus nulla penè esse potest eloquentia. **QVI TAMEN MEA.** Crassum meritò cæteris anteponit, sed ostendit tamen, non esse perfectè eloquentem, quia putat alium eloquentiorem fieri posse, nempe qui pari fuerit ingenio; neque enim ingenio quenquam Crasso anteponit, ne eius animum offendat: in reliquis autem rebus, fieri posse ostendit, ut aliquis Crassum superet, ut qui pari ingenio plura audierit, legerit, scripserit. Quod sine dubitatione Cicero fecit: qui multo plura, quàm Crassus audiuit; ut in Bruto de se ipse prædicat, & plura legit, & longe plura scripsit.

scripsit : non igitur mirum, si etiam longe fuit eloquentior.

Hoc loco Sulpicius, In speranti mihi, inquit, & Cottæ, sed ualde optanti utrique nostrum, cecidit. ut in istum sermonem, Crasse, delaberemini : Nobis enim huc uenientibus iucundum satis fore uidebatur, si cum uos de rebus alijs loqueremini, tamen nos aliquid ex sermone uestro memoria dignum excipere possemus. ut uerò penitus in eam ipsam totius huius uel studij, uel artificij, uel facultatis disputationem pene intimam perueniretis uix optandum nobis uidebatur.

HOC LOCO SULPITIVS. Hastenus de tota oratoria facultate disputatum est ; & conclusum magnum quiddam, atq; admirabile esse eloquentiam. Sic enim excitantur audientes, cum de re magna, atq; admirabili uerba fieri intelligunt. Itaq; Sulpitius adolescens, deinceps scire cupit utrum ars sit Rhetorica, & quomodo possit eam adipisci. **IN SPERANTI MIHI.** Magna, & inter spem, & cupiditatem differentia. Nam multa cupimus, quæ mininè speramus, ut cupimus esse princeps, reges, eloquentes, neq; tamen speramus nos tales futuros, nisi forte rerum earum facultas ostendatur : nam tantum ea, quæ fieri haud difficulter possunt, speramus, plerumque uerò etiam illa, quæ fieri non possunt, cupimus, Sulpitius igitur & Cotta, cupiebant quidem, ut L. Crassus, & M. Antonius de eloquentia disputarent : ut aliquid ab eis ediscerent, sed quia non soliti erant in eiusmodi sermonibus uersari, ideo non sperabant, sed quæ præter spem eueniunt, si bona fuerint, ea solent esse iucundiora. **DE LABEREMINI.** Metaphora sumpta ab iter facientibus in lubrico loco, qui sæpè delabuntur. Hoc autem sæpè etiam in malam partem capitur, ut in turpitudinem delabi. **NOBIS ENIM.** Notanda est adolescentium Romanorum diligentia, qui maiorum & doctiorum sermonibus interesse uolebant, ut aliquid memoria dignum exciperent. Nam Val. Max. lib. 2. scribit Romæ ieniores ita coli solitos ab adolescentibus, quasi communes omnium patres essent, & solitos adulescentes patribus, id est Senatoribus, frequenter adesse, ut eos in Senatum deducerent, & affixos ualuis expectare, donec Senatus dimitteretur, ut eosdem iterum domum reducerent, & parco ac modesto sermo-

R 2 ne,

M. Ant. Maioragij.

ne, præsentibus senioribus vti. Maiores autem semper iuvenes ad egregia facta adhortabantur: inde oriebantur, ait idem Val. Max. Camilli, Scipiones, Fabricij, Marcelli, Fabij. Nihil enim efficacius est, ad excellentem virtutem acquirendam, quam præstantes viros imitari, eis adesse, eos audire, eorum præcepta memoriæ mandare, neque putare quicquam à se alienum esse, quod ad augendam doctrinam, aliquo modo pertinere videatur. **VEL STUDII.** Benè decorum seruat, cum adolescentem Sulpitium non desinentem, sed dubitantem facit, utrum Rhetorica studium sit, an artificium, an facultas hoc est, utrum ab exercitatione, an ab arte, an à natura proficiatur. **PENINTIMAM.** Sunt enim aliquæ disputationes, quæ rem leuiter attingunt, aliæ, quæ benè discutiant, & naturam inuestigant: quæ intimè dicuntur.

Ego enim, qui ab ineunte ætate incensus essem studio vtriusque vestrum, Crassi verò etiam amore, cum ab eo nusquam discederem, verbum ex eo numquam elicere potui, de vi acratione dicendi, cum & per me ipsum egissem, & per Drusum sapiententasssem: quo in genere, tu Antoni, (verè loquar) nunquam mihi percontanti, aut quærenti aliquid, defuisti, & per sepe me, quæ soleres in dicendo obseruare, docuisti.

Nunc, quoniam vterque vestrum patefecit earum rerum ipsarum aditum, quas quærimus, & quoniam princeps Crassus eius sermonis ordiendi fuit, date nobis hanc veniam, ut ea, quæ sentitis de omni genere dicendi, subtiliter persequamini, Quod quidem si erit à vobis impetratum, magnam habeo, Crasse, huic palæstræ, & Tusculano tuo gratiam, & longè Academiæ illi, ac Lycio tuum hoc suburbanum gymnasiû anteponam.

EGO ENIM Declarat quomodo sibi insperanti acciderit hæc disputatio, quoniam alias nunquam adducere Crassum potuerat, ut aliquid

aliquid de Rhetorica disputaret. **INCENSVS STUDIO** Quia dignitatibus, & gloria florentes videbat, ideo studio eorum incendebatur: & eos æmulabatur, qui magnus est ad virtutem stimulus. **QVM AB EO NVS QVAM DISCEDEREM.** Boni se adolescentis officio functum ostendit. Nam Cicero primo de Off. ita inquit; Est igitur adolescentis, maiores natu vereri ex hisque eligere optimos, & probatissimos, quorum consilio, atque auctoritate nitatur. **ET PER DRVSVM** Erat enim Sulpitius Drusi maximè familiaris, vt supra dictum est. Sæpe autem per amicos impetramus id, quod per nos ipsos non possumus. **QVO IN GENE-RE TV ANTONI.** Facilitatem Antonij commendat, quam etiam supra Carneades commendauit. Nam hæc in principe viro, maxima virtus est, cum se comem & facilem rogantibus præbet. Vnde Cicero pro Lege Man. Pompeium etiam à facilitate, magnopere laudat. **OBSERVARE.** Hoc dicit, quoniam Antonius non artem, sed obseruationem putabat esse Rhetoricam. **NVNC QVONIAM.** Honestæ, & verecunda petitio, quæ repudiari non potest, cū extent petitionis duæ causæ. Prima quod vterque hoc est, & Crassus, & Antonius, sua sponte disputare cæperint. Altera, quod Crassus, qui nihil antea de huiusmodi rebus disputare solebat, princeps ordien- di sermonis fuerit. Debet igitur petenti Sulpicio concedere, & de omni ratione dicendi sententiam suam proferre. **QVOD QUIDEM** Iucunda Conclusio, qua Crassum & Antonium ita laudat, vt eos Academicis omnibus, & Peripateticis philosophis, anteponat. **HVIC PALESTRÆ.** Locum intelligit in Tusculano Crassus, vbi se exercere consueuerant. Nam Palestra non tantum ipsum luctæ certamen, sed etiam locum, vbi lucta contenditur, aut ad luctam exercentur, significat. **ACADEMIÆ. ILLI, AC LYCIO** Hæc erant Athenis duo nobilissima gymnasia, vnde Academici, & Peripatetici Philosophi nomina traxerunt, sic enim in Acad. ait Cicero qui erant cum Aristotele, Peripatetici dicti sunt, quia disputabant in ambulantes in Lycio. Illi autem qui Platonis instituto in Accademia, quod est Alterum Gymnasium, catus erant, & sermones habere soliti, ex loci vocabulo nomen habuerunt. Atque in I. de Diuinatione Q. Cicero, citat hæc carmina ex secundo Consulatu, quæ scripserat M. Cicero.

*Hæc adeò penitus cura videre sagaci.
Ocia, qui studijs læti tenuere decoris
Inque Academia vmbri fera, nitidoque Lyceo
Fuderunt claras secundi pectoris artes.*

In oratore ad Brutum de se sic ait Cicero; Fateor me oratorem, non

ex

M. Ant. Maioragj.

ex Rhetorum officinis, sed ex Academicæ spatij extitisse. Nam Cicero magis Academicis, quam Peripateticis deditus erat. Socrates ante Platonem & Aristotelem, in Lycio versari ac disputare consueverat, sicut ostendit Plato in Euthyphrone. Erat autem in Lycio Apollinis Musarum præsidis templum, unde Apollo Lycius dictus fuit; cuius meminit Callimachus & Thebis Lycium Gymnasium in quo Lycius Apollo coleretur, fuisse ostendit Sophocles, in Oedipode Tyranno. SVBVRBANVM. GYMNASIVM. Urbis vicinum Atqui Tusculanum viginti millia passuum ab vrbe aberat; sed tanta erat hominum Romæ multitudo, vt loca finitima vbique completeretur, quo fiebat, vt etiam, quæ aberant viginti, aut triginta millia passuum, suburbana dicerentur. Quin in Verr. act. III. Cicero provinciam Sicilian suburbanam appellat. Populo Ro. iucunda est, inquit, suburbanitas huiusce provincie. Quamuis enim ambitus murorum tredecim tantum milliaria complecteretur, tamen ædificia urbis Romanæ paulo amplius, quàm septuaginta millia passuum occupabant. Quo si quis altitudinem tectorum addat, ait Plinius, dignam, profecto æstimationem concipiat, fateaturque nullius urbis magnitudinem in toto orbe potuisse ei comparari. Non igitur mirum si Sulpitius hoc loco Tusculanum Crassi, suburbanum gymnasium appellat. Fuerunt autem Athenis tria Gymnasia maximè celebrata, Lycium, Academia, Cynosarges; è quibus duo, hoc est Lycium & Academia, fuerunt à Philosophis occupata. Tertium autem, hoc est Cynosarges fuit, in quo se se iuvenes ludis & certaminibus exercebāt sed initio nothi tantū, & spurij gymnasiū hoc tenuerunt. Vnde cū ingenui adolescentes aliquē tantū spurij reiciebant, dicere solebant, *ἐς κυνόσαργγες*, id est ad Cynosarges. Plutarchus in Themistoclis vita meminit huius gymnasij. Erat autem extra portas Atheniensium: & erat Herculi consecratum; eò se spurij adolescentes conferebant exercitationis gratia, quoniam etiam ipse Deus Hercules spurius fuisset. Verum Themistocles adolescens cū spurius esset, & in eo gymnasio exercebatur arte quadam & blanditijs pelliciebat ingenuos ac nobiles adolescentes, & secum ad Cynosarges ducebat, vt paulatim spuriorum & legitimorum discrimen tolleret. Ad horum Gymnasiorum similitudinem Romani in suis villis loca ædificabant, quæ Gymnasia appellabant, quamuis etiā pro balneis aliquādo gymnasia capiuntur, vt Cælius notauit, & Vitruuius docet in Balneis esse facienda gymnasia, in quibus Rhetores, & Philosophi se exercere possint.

Tum ille, Immò verò, inquit, Sulpici, rogemus Antonium, qui & potest facere id, quod requiris, &

con-

consuevit, vt te audio dicere. Nam me quidem semper à genere hoc toto sermonis refugisse, & tibi cupienti atque instanti sæpissimè negasse, tute paullo ante dixisti. quod ego non superbia, neque inhumanitatè faciebam, neque quò tuo studio rectissimo, atque optimo non obsequi vellem, præsertim cùm te vnum ex omnibus ad dicendum maximè natum, aptumque cognossem: sed mehercule istius disputationis insolentia, atque earum rerum, quæ quasi traduntur in arte, inscitia.

TVM ILLE, IMO VERO Crassum humaniter quidem Sulpitio respondentem inducit, sed, tamen onus dicendi à se in Antonium reijcientem: & hoc non sine causa se facere Crassus ostendit, quòd Antonius & posset, & soleret, de Rhetorica dicere: se verò excusat, quod neque posset, neque soleret. **QVOD EGO NON SVPERBIA.** Causam aperit, cur cupienti, atque instanti Sulpitio sæpe negarit; neque enim superbia, aut inhumanitate, aut quia studio nollet obsequi se negasse ait, sed insolentia, & inscitia, qui enim non solet aliquid facere, aut nescit, excusatione dignus est. Laudat tamen interim Sulpitium, & eius studium: nam studium eius rectissimum, atque optimum appellat. Sulpitium verò ad dicendum maximè natum, aptumque esse affirmat. **NON SVPERBIA** Dicitur enim superbus ille, qui, quod ait Euripides, nec amicis, nec toti civitati se familiarem præbet, & qui elato supra cæteros animo est, quales Campani olim fuisse dicuntur. Vnde Cic. contra Rullum, ait superbiam natam esse Capuæ, è Campanorum fastidio, & paulo post Capuam superbiæ domicilium, & sedes appellat: hinc superbia Campana proverbio celebratur. Qui autem superbi sunt, iidem etiam in humani, atque aliorum contemptores esse solent. Itaque hæc tria Crassus coniunxit.

Tum Cotta, quo niam id, quod difficillimum nobis videbatur, vt omnino de his rebus, Crasse, loquerere,

M. Ant. Maioragij.

rere, affecuti sumus: de reliquo iam nostra culpa fuerit, si te, nisi omnia, quæ percunctati erimus, explicari, dimiserimus. De his, credo rebus, inquit Crassus, ut in conditionibus scribi solet quibus sciam, poteroque.

TVM COTTA Magis vrget Crassum Cotta, quàm Sulpitius, quoniam aditus iam à Sulpitio patefactus fuerat. Nam qui quod difficilius est præstat, id etiam quod est minus difficile præstabit. Crassus autem sua spontè quod difficile videbatur, præstitit, ut de ratione dicendi loqueretur. Itaque facilius est, ut institutam disputationem persequatur. **DE RELIQUO** Idem est ac si diceret, quod superest; vel de cætero, sic enim sæpe loquitur, Cicero. **SI TE DIMISSERIMVS** Metaphora à captiuis sumpta. Nam Crassum quasi captum tenebant, quod loqui de Rhetorica capisset: nolunt igitur eum dimittere, nisi omnia, quæ percunctati fuerint, explicuerit. Talis enim videbatur Crassus, qualem Proteum esse dicit apud Virgilium Cyrene IIII. Georg.

*Hic tibi nate prius vinclis capiendus, ut omnem,
Expediat morbi causam, euentusque secundet,
Nam sine vi, non ulla dabit præcepta, neque illum
O rando fleffes, vim duram, & vincula capto.
Tende.*

DE HIS CREDO REBUS. Crassus ne superbus, aut inhumanus videatur, se dicturum pollicetur, tamen vitur excusatione. quòd non multa sciat, neque multa possit dicere, quare hanc conditionem proponit, de quibus sciam poteroque. Nam in stipulationibus iuris, sæpe conditiones interponuntur, quæ non sinunt stipulationes esse ratas, nisi obseruentur, ut si ita stipulatus fuero, centum tibi aureos dabo, si intra Calendas Aprilis domum meam absolueris, non poteris à me centum repetere; nisi eo tempore domus absoluta fuerit. Vnde dicunt conditionem esse casum futuri temporis, vnde pendet vis obligatoris. Hinc apud Latinos accipere conditionem, est approbare pactum, & promissionem, sub conditione factam, & conditionibus stare, id est, pacta seruare: contra à conditionibus fugere, nolle promissa præstare. Quoniam igitur Cotta nihil exceperat, sed dixerat, omnia, quæ percunctanti erimus, ideo Crassus conditionem hanc interponit, de quibus sciam poteroque.

Tum

Tum ille, Namque, quod tu non poteris, aut nescies, quis nostrum tam impudens est, qui se scire, aut posse postulet? Iam verò, ista conditione, dum mihi liceat negare posse, quod non potero, & fateri nescire quod nesciam, licet, inquit Crassus, vestro arbitrato percunctemini,

TUM ILLE. Cotta tantopere Crassum suspiciebat, ut existimaret, quæ ille nesciret aut non posset, neminem alium scire, aut posse. Itaque impudentem illum putat, qui se Crasso aliqua in re velit antepone. Est igitur argumentum à comparatione maioris. **IAM VEROSTA.** Iam descendit Crassus ad illorum adolescentium voluntatem, & se facilem in respondendo fore pollicetur; tamen Sophistarum, & Græcorum arrogantiam fugit: qui se ad omnia paratos profitebantur, quorum princeps Giorgias omnia se scire, palàm prædicabat, quem faceret Socrates apud Platonem irridet in eo Dialogo, qui Gorgias inscribitur. Vult igitur Crassus aperte fateri, se nescire, quod nesciat; quia nemo est, qui omnia scire possit.

Atque, inquit Sulpitius, hoc primum ex te, de quo modo Antonius posuit, quid sentias, quærimus; existimesne artem aliquam esse dicendi.

Quid? mihi nunc vos, inquit Crassus, tanquam alicui Græculo otioso & loquaci, & fortasse docto, atque erudito, quæstiunculam, de qua meo arbitrato loquar, ponitis? Quando enim me ista curasse, aut cogitasse arbitramini, & non semper irrisisse potius eorum hominum imprudentiam, qui cum in schola assedissent, ex magna hominum frequentia dicere iuberent, si quis quid quæreret.

ATQUE INQUIT SULPITIUS. Ordine procedit disputatio. Nam hæcenus de toto genere eloquentiæ, & de eius varietate, & copia disputatum est: nunc quæstiones disputandæ proponuntur.

M. Ant. Maioragij.

nuntur. Ac primo utrum ars sit Rhetorica, de qua re dubitarat Antonius. Sunt enim tres hæ quæstiones in omni ferè disputatione, an sit, quid sit, & quale sit, QUID MIHI NVNC VOS. Apodioxis, id est Reiectio, videtur uelle sermonem reijcere, ne Græculos ociosos, & loquaces imitetur. Atque hoc facit, ut etiam Sceuolæ quasi cogentis accedat auctoritas. GRÆCVLO. Quia fuit hæ Græcorum consuetudo, sicut ipse exponit. vsus est autem diminutiuo contemplationis gratia, quamuis enim multi Græci docti, atque eruditi essent, tamen negocijs uacui, & loquaces erant. Itaque vehementer eos Iuuenalis insectatur Satira 3. & Cicero pro L. Flaccò. Horatius tamen in Arte poetica, de Græcis sic ait;

*Græj's ingenium, græj's dedit ore rorundo
Musa loqui, præter laudem nullius auaris.*

Ouidius eloquentiã Græcis attribuit, fortitudinẽ adimit. sic enim ait;

Gracia facundum, sed male forte genus.

Male verò audiebant Græci apud Romanos, non solum quòd loquaces essent, sed etiam effœminati, delicijs affluentes, & lubrica fide. Vnde græcari, & pergræcari, & græco more bibere, & græca fides. QVANDO ENIM ME ISTA. Non se operam Græcorum disputationibus dedisse ostendit, sed etiam potius irrississe, quòd nimis arrogantes esse uiderentur. Vnde notat eorum impudentiam, qui omnia profiterentur. SI QVIS QUID QUÆRERET. Hi dicebantur poscere quæstionem, qui se paratos ad omnia dicebant, qui uerò quærebant ab eis aliquid, dicebatur ponere quæstionem. Ex tat elegans locus apud Ciceronem de Papyrio Peto, qui cum ad quendam Philosophum Græcum disputantem venisset, atque ille more solito, si quis quid quæreret, dixisset, cænam se quærere, dixit, ille Baro, inquit Cicero 9. Epistolarum, te putabat quæsiturum, vnum cœlum esset, an innumerabilia.

Quod primum ferunt Leontinum fecisse Gorgiam: qui permagnum quiddam suscipere, ac profiteri videbatur, cum se ad omnia, de quibus quisque audire vellet, esse paratum denunciaret. Postea verò vulgò hoc facere cœperunt, hodieque faciunt, vt nulla sit res, neque tanta, neque tam impropuisa, neque tam noua, de qua se non omnia,

quæ

quæ dici possunt, profiteantur esse dicturos.

QVOD PRIMVM FERVNT. Gorgias Siculus Leontinus, Empedoclis discipulus, & Isocratis magister, primus ab eloquentia maximum nomen sortitus est. Nam ab vniuersa Græcia in summo honore habitus fuit, vt idem Crassus in 3. de Oratore tradit. Primus enim hic rhetor, omnia se scire professus est. Cicero primo de inuentione sic ait: nam Gorgias Leontinus antiquissimus ferè Rhetor, omnibus de rebus oratorem optimè posse dicere, existimauit. **P O - S T E A V E R O:** Multi post Gorgiam idem fecerunt, qui magnum etiam ipsi nomen consecuti sunt, vt Protagoras Abderites Prodicus Chius, Trasimachus Chalcedonius, Eleas Hippius, multiq̃ue alij, quos vbique apud Platonem insectatur Socrates; & *λογοδιδάσκων* vocat. **HODIEQVE FACIUNT.** Plinius Epistolarum libro secundo, ita scribit; Magna Isæum fama præcesserat, maior inuentus est, summa est facultas, copia, vbertas dicit semper ex tempore, sed tanquam diu scripserit: Sermo græcus, imò Atticus, præfationes terse, graciles, dulces, graues, interdum, & erectæ. poscit contro uersias plures, electionem auditoribus permittit, sæpe etiam imparatus. Laudat etiam Euphratem quendam Philosophum, quòd ad omnia paratus esset. Crassi tempore videntur multi fuisse, qui hoc profiterentur. **NEQVE TANTA.** Tria videntur esse, quæ doctos etiam homines à dicendo retrahant.

Primum si res magna fuerit, atque ardua, nam rei difficultas animum exteret: vnde Cicero cum esset oratorem informaturus. Magnum inquit opus, & arduum Brute conamur:

Alterum si res fuerit improuisa, pauci enim sunt, qui subito atque ex tempore possint dicere: nam Demosthenes oratorum princeps, nunquam nisi præmeditatus, & paratus ad dicendum veniebat, quem imitabatur etiam Cicero.

Tertium si res noua fuerit, de qua nemo adhuc quicquam tractauit. difficile est enim de eo dicere, quòd nondum rectè nouimus: sed Græci rhetores, ab harum rerum nulla retrahebantur, siue enim res magna, siue improuisa, siue noua proponeretur, omnia quæ de illa dici possent, se profitebantur esse dicturos.

Quod si te, Cotta, arbitrarer, aut te, Sulpiti, de ijs rebus audire velle, adduxissem huc Græcum aliquem, qui nos istiusmodi disputationibus delectaret: quod ne nunc quidem difficile factu est.

S 2 Est

Est enim apud M. Pisonem, adolescentem iam huic studio deditum, summo hominem ingenio, nostrique cupidissimum, Peripateticus Staseas, homo nobis sanè familiaris, & vt inter homines peritos constare uideo, in illo suo genere omnium princeps. Quem tu, inquit, mihi, Mucius, Staseam, quem Peripateticum narras? gerendus est tibi mos adolescentibus, Crasse: qui non Græci aliquis quotidianam loquacitatem sine vsu, neque ex scholis cantilenam requirunt: sed ex homine omnium sapientissimo, atque eloquentissimo, atque ex eo, qui non in libellis, sed in maximis causis, & in hoc domicilio imperij & gloriæ, sit consilio, linguaque princeps: cuius vestigia qui persequi cupiunt, eius sententiam sciscitantur.

QVOD SI TE COTTA. Se quidem studiosum adolescentibus obsequendi ostendit, verum nolle græcos imitari. cum præsertim multi essent Romæ græci, quos audire poterant Cotta, & Sulpitius. **GRÆCVM ALIQVEM.** Quasi ex magna multitudine, quæ Romæ abundabat. Vnde Iuuenalis, non possum ferre Quirites Græcam urbem. & in eadem Sat. 3.

Omnia nouit.

Graculus esuriens in cælum inßeris ibit;

Discebant enim græcas literas & viri, & mulieres; & omnes ferè nobiles græcos præceptores domi habebant. **APVD M. PISONEM,** Pisonum familia Romæ nobilissima fuit, quæ à Numa Pompilio originem habuit. Nam Calphurnius Numæ filius fuit (vt ait Festus) à quo Calphurnij Pisones: atque hac de causa Horatius in arte poetica scribens ad duos Pisones, ait;

Vos o Pompilius sanguis carmen reprehendite.

Inter cæteros emicuit uirtus L. Pisonis, qui frugi fuit appellatus, ob singularem integritatem, is cum Trib. pleb. esset, primus legem tulit, de reprehendis. Hic autem M. Piso, de quo Crassus hoc loco verba facit, inter oratores à Cicerone ponitur, in Bruto, de quo

quo sic ait: M. Piso quicquid habuit, habuit ex disciplina, maximeque ex omnibus, qui ante fuerunt, grecis doctrinis eruditus fuit, & paulo post, is labore quasi cursu forese diutius non tulit, & quod corpore erat infirmo, & hominum ineptias ac stultitias, quae deuoranda nobis sunt non ferebat. A cornelius Pedianus, ait M. Ciceronem ad hunc Pisonem, a patre fuisse deductum, utrum sequeretur, & imitaretur. Unde Salustius in Ciceronem sic ait; an scilicet istam immoderatam eloquentiam, apud M. Pisonem, non pudicitiae iactura perdidicisti? Fuit etiam L. Piso Caesaris pater, & Calpurniae Caesaris uxoris pater, Ciceronis inimicus, in quem extat adhuc Ciceronis oratio acerbissima. Crassus hoc loco Pisonem a tribus rebus commendat; primo quod esset eloquentiae studio deditus: Secundo quod esset summo ingenio; tertio quod ipsius Crassi cupidissimus esset. **PERIPATETICVS STASEAS.** Fuit hic Neapolitanus, & eximius Philosophus, qui apud M. Pisonem, multos annos vixit; ut in V. de Finibus ait Cicero; cuius haec sunt verba. Censemus autem te facillime id explanare posse, quod & Staseam Neapolitanum, multos annos habueris apud te. **QVEM TV, INQVIT MIHI MVTVS.** Scauola; quia videt Crassum quodammodo tergiuersari, & disputationem reijcere, suam interponit auctoritatem, & Staseam illum, eiusque doctrinam, quasi contemnit: Crassum autem summo opere laudat, quo facilius ad dicendum impellat. Nolunt, inquit, Graecum aliquem audire, sed te Crasse, quoniam maxima est differentia. Nam in Graecis nihil aliud est, quam quotidiana loquacitas sine usu, & in scholis cantilena. In te vero summa est sapientia, atque eloquentia. Praeterea Graeci in libellis, & angulis principes sunt, tu in maximis causis, & in hoc domicilio imperis; & gloriae prudentia, & dicendi facultate, principem locum obtines. Haec igitur est Antithesis siue contentio, qua Graecos contemnit, Crassum suscipit. **EX SCHOLIS CANTILENAM.** Sic appellat Scauola declamationem inanem, quae plus habeat ostentationis, quam sapientiae. Potest in eos dici, qui non solidam doctrinam habent, neque in bonis auctoribus versati sunt sed ea frequenter habent in ore, quae passim in scholis decantantur. Vide Erasmus in prouerbijs. **IN LIBELLIS:** in quibus declamandi formulas; & progymnasmata scribebant; siue locos communes, quos in dicendo sequerentur. **DOMICILIO IMPERII.** In hac vrbe, quae caeteris imperat. Pone autem Crassum in sublimi dignitatis gradu, quod Romae consilio, linguaque princeps esset. **CVIVS VESTIGIA.** Quia te imitari student, ideo quid sentias quaerunt. Metaphora sumpta a venatoribus, qui ferarum vestigia scrutantur. Unde vestigare, & inuestigare, & vestigijs insistere, consequi vestigijs, & omnibus vestigijs indagare.

EQUI-

Equidem te cum in dicendo semper putavi deum, tum vero tibi nunquam eloquentiæ maiorem tibi laudem, quam humanitatis: qua nunc te uti vel maxime decet, neque defugere eam disputationem, ad quam te duo excellentis ingenij adulescentes cupiunt accedere.

Ego vero, inquit, istis obsequi studeo, neque grauarer breuiter meo more, quid quaque de re sentiam, dicere.

EQUIDEM TE CVM IN DICENDO. Duobus quasi aristibus, expugnare Crassum contendit: laudat enim eum, & ab eloquentia, & ab humanitate, atque eas inter se virtutes comparat, ut in Crasso æquales esse ostendat, in adhortando autem plurimum ualet si laudes eum quem adhortaris. Neque magis Crassum laudare potuisset si voluisset, quam cum ait, te in dicendo semper putavi deum, quoniam nihil est Deo perfectius. Huiusmodi vero superlationes frequenter inueniuntur, ut in I. L. de Oratore, in quo tu mihi Deus esse uideris, idest summus, & singularis. Terent. in Adelphis; apud illum Deum te facio, idest summis laudibus effero. Aristoteles Ethic. i. hanc virtutem heroicam vocat, quæ supra ceteros homines extollit, & Deo similem facit. Vnde Homerus de Hectore dixit, eum non uideri natum ab homine, sed à Deo procreatum. Plato in Menone, Lacedæmoniorum eam fuisse consuetudinem ait, ut quoties aliquem uehementer laudarent, eum diuinum virum esse dicerent. Ita Homerus suos heroes frequenter appellat *θεῶν ἰσίδους*, idest Deo similes *θεοειδῆς*, idest diuina specie, *θεοπάρες*, idest Deo pares, & Quintilianus libro I. qui sit omnibus numeris absolutus, eum vulgo mortalem deum dici solitum scribit. **QVAM HVMANITATIS.** Humanitas virtus est, quæ superbiæ opponitur, & animi demissioni. Quam enim humilitatem vulgo vocant, ea semper apud Latinos in malam partem capitur. **QVAVNC TE VTI.** Nam omnis virtutis laus in actione consistit. Quamuis enim virtutes habitus sine longo usu comparati, tamen non ex habitu, sed ex actionibus spectantur. Itaque nihil humanitas Crasso profuisset, neque eum laudabilem effecisset, nisi ea fuisset usus. **NEQVE DEFUGERE.** Hoc enim esset inhumanum, & superbum. **EGO VERO, INQVIT.** Tandem precibus victus Crassus, sententiam suam aperit ut pr-

ut presentibus obsequatur. Sed tamen ostendit se breuiter more suo, non loquaciter, Græcorum more verba facturum.

Ac primum illud (quoniam auctoritatem tuam negligere, Scæuola, fas mihi esse non puto) respondeo, mihi dicendi aut nullam artem, aut pertenuem videri, sed omnem esse contentionem inter homines doctos in verbi controuersia positam.

AC PRIMVM. Proponit sententiam suam, quàm deinde subiectis rationibus confirmat. Hæc est autem Crasli sententia; Dicendi vel nulla est ars, vel pertenuis. Nam si ars est, ex rebus scientia comprehensibilis, nulla est ars dicendi; quoniam quæ tractantur ab oratore, non scientia comprehensa sunt; si verò ars nascitur ab obseruatione, & vsu, poterit ars aliqua esse dicendi. IN VERBI CONTROUERSIA. Contendunt enim inter se, quid artis nomine debeat intelligi. Nam aliqui nullam esse artem volunt, quæ non ex rebus plane cognitis, & scientia comprehensibilis constet. Alij verò tantum ex vsu, & obseruatione constare artem volunt; qui sine dubitatione, melius sentiunt: quoniam ars à scientia plurimum differt. De Rhetoricâ verò, variæ fuerunt sententiæ: nam aliqui vim tantum esse voluerunt quem *δύναμιν* græci dicunt, alij scientiam quidem, sed non virtutem, aliqui vsum, aliqui artem à scientia, & virtute seiunctam, alij prauitatem quandam artis, id est *κακοτεχνία*, inominauerunt, ut Quintilianus scribit. Socrates apud Platonem in Gorgia Rhetoricam non artem, sed peritiam quandam gratiæ & voluptatis esse, uidetur concludere, & quasi adulatricem esse iusticiæ.

Nam si ars ita definitur, ut paullo antè exposuit Antonius, ex rebus penitus perspectis, planeque cognitis, atque ab opinionis arbitrio seiunctis, scientiaque comprehensibilis: non mihi videtur ars oratoris esse vlla. Sunt enim varia & ad vulgarem, popularemque sensum accommodata omnia genera huius forensis nostræ dictionis.

Sic

M. Ant. Maioracij.

Sin autem ea, quæ obseruata sunt, in vsu, ac ratione dicendi, hæc ab omnibus callidis, ac peritis animaduersa, ac notata, verbis designata, generibus illustrata, partibus distributa sunt: (id quod fieri potuisse video) non intelligo, quamobrem non si minus illa subtili definitione, at hæc vulgari opinione, ars esse videatur.

NAM SI ARS ITA DEFINITVR. Argumentatur ex suppositione, quoniam hæc non est propria artis definitio, sed potius scientiæ. Nam Arist. Ethic. VI. definit artem hoc modo: Ars est habitus faciendi aliquid, cum recta ratione, & in eis est ars, quæ esse, & non esse possunt, & quorum principium est in eo, qui facit. Quare neque à necessitate, neque à natura, prouenit ars, sed ab habitu facientis. In iisdem autem versatur ars in quibus & fortuna; vnde Agatho poeta dixit.

Namque ars fortunam, fortunaq; diligit artem.

Est igitur ars in eis, quæ etiam aliter se habere possunt. **SVNT ENIM VARIA.** Si ars esset ex rebus scientia comprehensis, Rhetorica non esset ars, quia quæ tractantur ab oratore varia sunt, & ad vulgarem sensum accommodata. **SIN AVTEM EA QUÆ OBSERVATA.** Hæc est vera artis descriptio, vt ab obseruatione, & vsu & ratione proficiscatur. Diligenter autem hoc loco obseruandum est, quinque esse necessaria, vt ars aliqua constituatur. Primo vt sint aliqui homines callidi ac periti, hoc est multum & diu exercitati, quoniam ex multis experiencijs nascitur ars vt Aristoteles sentit. Dicuntur enim callidi, qui in aliqua re longo vsu callum obduxerunt. Secundo oportet, vt illi callidi ac periti viri animaduertant, & notent, quid quisque egregie dicat, & causam quærant cur alij melius, alij deterius dicant, vt primo Rhet. docet Aristoteles. Tertio quæ notata fuerint, iam verbis designare opus est, vt exordium, narratio, confirmatio, peroratio. Quarto generibus eadem sunt illustranda: ut deliberatiuum, iudiciale, demonstratiuum. Quinto & ultimo singula in partes distribuenda, ut quæstiones, quæ in unoquoque genere reperiuntur, ut constitutiones, coniecturalis, definitiua, iudicialis. Cum igitur in dicendi facultate callidi viri, ac periti fuerint, qui hæc omnia diligenter persecuti fuerint, non est dubitandum quin ars sit Rhetorica.

SED

Sed siue est ars, siue artis quædam similitudo, non est quidem ea negligenda: uerùm intelligendum est, alia quædam ad consequendam eloquentiam esse maiora.

SED SIVE EST ARS. Concludit sententiã suã, ita tamen ut non decidat quæstionem, utrum Rhetorica ars sit, nec ne, sed ut adolescentes admoneat, quid ab eis faciendum sit. Duo sunt igitur, quæ uult ab adolescentibus fieri. Primum ut ea discant, quæ à Rhetoribus traduntur. deinde, ut intelligant, ea non esse satis ad eloquentiam, uerum maiora quædam esse requirenda. **QVÆDAM SIMILITUDO.** Quia uidetur artem imitari. fortasse autem hoc ab Aristotele sumpsit, qui primo Rhetoricorum, ait, Rhetoricam esse quandam similitudinem ciuiliſ scientiæ. In omni autem arte sunt res, & uerba, res significantur, uerba significant. Res autem aut sunt genera, aut species, aut singularia: Genus ut animal, Species ut homo. Singulare, ut Cicero. Verba sunt, quibus hæ res notantur, & præcepta traduntur. Verum non est facile genera, species, & singularia benè distribuere, sine Dialecticæ cognitione: quo fit ut nulla ars sit, quæ Dialectica non indigeat, & ideo uocatur communis scientia, quæ ad omnium artium principia uiam habet. Illud etiam aduertendum Crassum non putare eandem esse artem Rhetoricam, & eloquentiam. Nam ars Rhetorica præcepta tantum continet, quæ ad benè dicendum tendunt, eloquentia uerò est sapientia copiosè loquens quæ maiora quædam requirit, quàm quæ traduntur in arte.

Tú Antonius uehementer se assentiri Crasso dixit, quòd neq; ita amplecteretur artè, ut ij solerèt, quò omnem vim dicendi in arte ponerent. neque rursum eam totam, sicut plerique philosophi facerent, repudiaret.

Sed existimo inquit. gratum te his esse, Crasse facturum, si ista exposueris. quæ putas ad dicendum plus, quàm ipsam artem, posse prodesse.

Dicam equidem. quoniam institui, petamq; à uobis, inquit, ne has meas ineptias efferatis: quãquã mo

T dera-

M. Ans. Maioragij.

derabor ipse, ne ut quidam magister, atque artifex, sed quasi vnus e togatorum numero, atque ex forensi vsu homo mediocris, neque omnino rudis, videar non ipse aliquid à me promississe, sed fortuitò in sermonem vestrum incidisse.

TVM ANTONIVS. Cum sententiam suã explicuisset Crassus eam vehementer laudauit Antonius, quia mediam quandam viã secare uidebatur. Nam aliqui putabant in arte totam esse facultatem oratoriam, vt Sophistæ. aliqui vero nihil arti tribuebant, vt Carneades, & alij nonnulli Philosophi: Crassus verò, neque nihil, neque omnia concedit arti, sed artis præcepta vult illa quidem esse utilia, verum esse alia, quæ arti præsent. Itaque rogat Crassum Antonius, adolefcnetium eorum, qui aderant nomine, ut ea exponat, quæ ipse putet plusquã artem ad dicendum prodesse, ea verò quæ sunt præcipuè, natura, studium & amor, cognitio rerũ, & stylus, & declamatio. **DICAM EQVIDEM.** De eloquentiæ dignitate, & artificio dictum est, nunc ex quibus eloquentia comparetur aperiendum. Sed initio statim Crassus *deorũ* idest deprecatione utitur; vt modestior oratio videatur. **INEPTIAS.** Qui more Grecorum, qui plerunque sunt inepti, disputem. Ineptiæ tantum in plurali dicuntur; ut pellantur ergo istæ ineptiæ penè aniles. **QVAM QVAM.** Epanorthosis, idest Correctio, qua ostendit se nolle prorsus ineptum uideri, neque ut artificem, sed vt hominem Romanum disputare velle. **E TOGATORVM NVMERO.** Romanorum, qui toga utebantur; Virgilius. 1.

Romanos rerum dominos, gentemque togatam.

Nam Græci palliati dicti sunt, quod pallio vterentur. Vnde etiam Palliatæ Comædiæ, in quibus more Græco, aliquid repræsentaretur; & togatæ more Romano. Heliogaballus Senatus ita contempsit, ut togata ma ncia uocaret.

Equidem, cum peterem magistratus, solebam in præfando dimittere à me Scæuolã, cum ei ira dicerem, me uelle esse ineptum. Id erat petere blandius: quòd nisi ineptè fieret, bene non posset fieri.

Hunc

Hunc autem esse vnum hominem ex omnibus, quo
 præfente ego ineptus esse minimè vellem: quem
 quidem nunc mearum ineptiarum testem, & spe
 & atorem fortuna constituit.

EQVIDEM CVM PETEREM. Val. Max. lib. 4. cap. 5.
 sic ait; consulatum petens L. Crassus, cum omnium candidatorum
 more, circum forum supplex populo ire cogeretur, nunquam adduci
 potuit, ut id præfente Q. Sceuola grauisimo, & sapientissimo uiro
 focero suo faceret. Itaque rogabat eum, vt à se dum ineptæ rei infer
 uiret, discederet. **IN PREHENSANDO.** Nam Candida
 ti in Comitijis singulos adibebant, blandè appellabant, manus eorum
 prehensabant, ut sibi suffragarentur, rogabant. Itaque Scipio Nasica,
 cum rustici cuiusdam manum apprehendisset, & cum ioci gratia in
 terrògasset, num manibus solitus esset ambulare, repullam passus est;
 quòd ea uox à circumstantibus audita fuit. **HVNC ESSE
 VNVM.** Quanti Sceuolam faciat ostendit, quòd magis eum vnum
 obseruaret, quàm cæteros omnes: sicuti accidit etiam Catoni; quò
 præfente cum Floralia celebrarentur, meretrices more solito, non
 ausæ sunt corpora nudare; quare Catoni discedere necesse fuit, vt sa
 cra de more peragerentur.

Nam quid est ineptius, quàm de dicendo dicere, cū
 id ipsum, dicere, numquam sit non ineptum, nisi
 cū est necessarium.

NAM QUID EST INEPTIVS. Argumentum à cōiu
 gatis, quo probare vult, nihil ineptius, quàm de dicendo dicere. **NISI
 CVM NECESSARIVM.** Hæc Pythagorica sententia est,
 qua breuiloquentia commendatur. Nam Pithagoras *χρηδίας* id est,
 silentium vehementer probabat. Aul. Cellius lib. 1. cap. 1, quanto
 pere vituperanda sit loquacitas ostendit. Latini ueteres solebant ho
 mines loquaces, & in uerba proiectos, locutuleios, & blaterones, &
 linguaces appellare. Hac præcipuè laude præstiterunt Lacedæmo
 nij, ut pauca loquerentur, vnde Laconismus, pro breuiloquentia
 ponitur.

Perge verò, Crasse, inquit Mutius. Istam enim cul
 pam, quam uereris, ego præstabo.

T s PER.

M. Ant. Maioragii.

PERGE VERO. Remouet culpæ suspicionem, & notanda locutio, præstare culpam, id est, in se culpam suscipere; Est enim præstare, scire rei exitum in se suscipere, & alterum immunem à damno seruare, ut præstare uitium rei, præstare fidem, præstare culpam.

Sic igitur censeo, inquit Crassus, naturam primum, atque ingenium ad dicendum uim afferre maximam: neque verò istis, de quibus paullo antè dixit Antonius, scriptoribus artis, rationem dicendi, & viam, sed naturam defuisse. Nam & animi, atque ingenij celeres quidam motus esse debêt, qui ad excogitandum acuti, & ad excogitandum acuti, & ad explicandum, ornandumque sint vberes, & ad memoriam firmi, atque diuturni. &, si quis est, qui hæc putet arte accipi posse, quod falsum est (præclare enim se res habeat, si hæc accendi, aut commoueri arte possint: inferi quidem, & donari ab arte non possunt omnia: sunt enim illa dona naturæ) quid de illis dicet, quæ certè cum ipso homine nascuntur? lingue solutio, uocis, sonus, latera, vires, conformatio quædam, & figura totius oris, & corporis?

SIC IGITUR. Crassi sententia est, nihil artem, aut præcepta valere, nisi adiuuante natura, Verum utroque opus est, id est natura, & arte: quod Horatius in Arte poetica sic apertè testatur;

*Natura feret laudabile carmen, an arte
Quæsitum est, ego nec studium sine diuite uenia
Nec rude quid profit uideo ingenium, alterius sic
Altera poscit opem res, & coniuuat amicè.*

Nam scriptores artis methodum quidem habuerunt, sed eis natura defuit. **CELERES QUIDAM MOTVS.** Hæc uirtus græcè dicitur ἀγχινοία de qua tractat Arist. in Posterioribus & 6. Ethicorum, quam in Aenea declarat. Virgilius his quidem verbis.

*Atque animum celerem, nunc huc, nunc diuidit illuc,
In partesque rapit uarias, perque omnia uersat.*

Hæc tolerita latine dici potest, vel sagacitas. **QUID AD EXCOGITAN-**

GITANDVM. Tria sunt, quæ motus illos animi perficiat, primû, est, vt sint acuti. Sic enim excogitare facile atque inuenire poterunt, quæ dicenda sunt. Secundû vt sint uberes, ut copiosè & ornate res explicari possint. Tertiû vt sint firmi, atq; diuturni, quo meminit possit orator, quæ inuenit, & exornauit. **QVI HÆC PVTE**
ARTL. Ingeniû ab arte quidè nõ pendet, sed tamen alitur industria quod Cicero pro Celio testatur: Democritus putabat ingenium arte fortunatius esse, ut Horatius in Arte Poetica;

Ingenium misera, quia fortunatius arte

Credit, & excludit sanos Helicone poetas,

Democritus.

Crasius ita sentit, celeres illos motus, q esse debet acuti, uberes, & firmi, dona esse naturæ, neq; ab arte inferri posse, quis fateatur ab arte posse auendi aut cum moueri. **QVID DE ILLIS DICET.** Ad iungit quinque naturæ dona, quæ sunt oratori futuro necessaria. Primû est linguæ solutio, id est, expedita locutio: nam si quis sit balbus, aut blæsus, non poterit orator fieri. Secundum est uocis sonus, qui clarus & suauis esse debet; nam si fuscus, aut obscurus, aut raucus, aut odiosus, delectare non poterit. Tertium sunt latera, nam firmis lateribus, opus est in dicendo, qui sufficiant ad uocis contentum, neque enim infirmis sunt lateribus, frequenter, anhelare, & uocem interruptum solent. Quartum sunt vires, ad perferendos labores assequendos; quib. boni oratores obruuntur. Vnde M. Piso cessauit à causis agendis, quod esset infirmo corpore, ut ait in Bruto Cicero. Quintum est conformatio totius oris, & corporis; nam qui est admodum deforbis, ut Therites, aut Æsopus, uel, qui se in compositè, aut indecorè mouet, non est aptus ad dicendum.

Neque hæc ita dico, vt ars aliquid limare non possit: (neque enim ignoro, & quæ bona sint, fieri meliora posse doctrina, & quæ nõ optima aliquo modo acui tamè & corrigi posse,) sed sũt quidã aut ita lingua hæsitates, aut ita uoce absoni, aut ita vultu, motuque corporis vasti, atq; agrestes, vt, etiam si ingenijs, atq; arte valeant, tamen in oratorum numerum venire non possint.

NEQUE HÆC. Correctio, quia multa sunt naturæ vitia, quæ arte possunt emendari, quod de Demosthenis legitur, quib. quod ait Val. Max. libro 8. capit. 7. prælatu est cum rerum natura, & quidè innotu euasit. Itaq; alterû Demosthenè mater, alterû industria erigere est. Exemplo sunt et Cleathes, Portius Iatro, Antiphones, quæ tunc essent pariter hebetes

hebetes

M. Ant. Maioragij.

hebetes ac tardi, multum tamen industria sua atque assiduo labore, in disciplinis profecerunt, Idem de Xenocrate Platonis discipulo traditur, quem Plato frequenter dicebat calcari indigere, **ARS ALIQUID LIMARE** Metaphora sumpta ab opificibus, qui lima utuntur in expoliendis operibus suis. Quintil. 2. cap. multa inde decoquent anni, multa ratio limabit. Cicero 2. de Off. alia est illa, cum ueritas ipsa limitatur in disputatione subtilitas. Unde scriptores dicuntur ut lima, cum scripta sua corrigunt, & emendant. Ouid. de Ponto 1.

*Scilicet incipiam lima mordacius uti,
& sub iudicium singula verba uocem.*

Horatius in Arte Poetica limæ laborem uocat.

*Nec uirtute foret claris uel potentius armis
Quam lingua latium si non offenderet unum
Quemq; poetarum, limæ labor, & mora.*

Dicitur etiam limam addere, hoc est emendare & corrigere. **SED SUNT QUIDAM.** Sunt aliqui, qui nullo modo in oratorum numerum peruenire possunt, etiam si multum laborauerunt, propter ipsius nature defectum, de quibus ita Quintilianus: hebetes uerò & indiciles; non magis secundum naturam homines eduntur, quam prodigiosa corpora, & monstris similia, sed hi pauci admodum. Tria uerò Crassus hominum genera ponit quilibet ingenio, atque arte ualeant, non tamen oratores fieri possunt: in primo genere sunt ij, qui lingua hesitant, neque expedite uerba proferre possunt, qualis M. Fundus fuit, de quo ita Cic. III. Philippica, M. Fundum cognominatum Babilonem ob hesitantiam lingue: & Batus ille, de quo meminit Herodotus in Melpomene. Quidam uerò balbutiem gratam quandam habent, que in dicendo uoci splendor affert, quod de Alcibiade, & Aristotele legimus, sed hi non dicuntur lingua hesitantes. In secundo genere sunt lingua absonti, qui licet non hesitent, tamen aut obscuram, aut raucam, aut nimis exillem uocem habent. Isocrates ideo causas forenses non tractauit, quod esset *ἰσρόφωνος*, id est exilis, & angustę uocis; in hoc genere sunt et illi, quorum uox in naribus sonat, ut Persius quendam ita ridet;

Rancidulum quiddam balba de nare locutus.

In tertio genere sunt uasti, atque agrestes in motu corporis, uel ob aliquam membrorum distortionem uel ob nature uitium, uel ob nimios adipem; qualis ille Montanus, de quo ita Iuuenalis;

Montani quoq; uenter ad eum abdomine tardus.

Sunt

Sunt autem quidam ita naturæ muneribus in iisdem rebus habiles, ita ornati, ut non nati, sed ab aliquo deo facti esse videantur.

Magnum quoddam est onus, atque munus, suscipere atque profiteri, se esse, omnibus silentibus, vnum maximis de rebus, magno in conuentu hominum, audiendum. Adest enim ferè nemo, quin acutiùs, atque acriùs vitia in dicente, quam recta, videat. ita, quidquid est, in quo offenditur, id etiam illa, quæ laudanda sunt, obruit.

Neque hæc in eam sententiam disputo, ut homines adollescentes, si quid naturale fortè non habeant, omnino à dicendi studio deterream. Quis enim non videat, C. Cælio, æquali meo, magno honori fuisse, homini nouo, illam ipsam, quamcumque assequi potuerit, in dicendo mediocritatem? quis vestrum, æqualem meum, Q. Varium, vastum hominem, atque fœdum, non intelligit, illa ipsa facultate, quamcumque habuit, magnam esse in ciuitate gratiam consecutum?

SVNT AVTEM QVIDAM. Hæc omnino causa nobis ignota est, cur aliqui naturæ muneribus præter ceteros ornati sint: itaque ad diuinam causam referre debemus, licet Astrologi ad sidera referendum putent, unde iuuenalis,

*Distat enim qua,
Sidera te excipiant, modo primos incipientem.
Edere vagitus, & adhuc à matre rubentem,*

AB ALIQUO DEO FACTI. Videtur ad Pandoræ fabulam ad ludere, quam Vulcanus finxit; & ceteri Dei singuli suamunera

mūnera contulerunt. Dicuntur igitur à Deo ficti, qui omnibus naturæ muneribus præditi sunt. **MAGNUM QUIDDAM EST.** A difficultate commédât eloquentiam. Est autem argumentatio tripartita, quæ constat Propositione, Ratione, & Conclusionē. Propositio, Magnum est onus in conuentu hominū de maximis rebus dicere; Ratio quoniam altantes magis vitia, quam virtutes notât. Conclusio, Itaque quod offendit aures, obruit etiam quæ laudanda sunt. Notandum est autem vitium vnum, multas obruere virtutes, quoniam omnes ad vituperandum proniores sunt, quam ad laudandum, & hoc est; quod ait etiam Horatius.

*Discit enim citius, meminitq; libentius illud
Quod quis deridet, quam quod probat, & veneratur.*

Boni autem & candidi iudices virtutibus vitia compensant: & id ferunt, quod ait idem Horatius in arte.

*Verum ubi plura nitent in carmine, non ego paucis
Offendar maculis, quas aut incuria fudit,
Aut humana parum cavit natura.*

NEQVE HÆC IN CAUSA. Hæc est consolatio quædam & præmunitio, qua vitur, ne fortasse aliqui deterreantur eorum, qui non optimam naturam sortiti sunt. Licet enim pauci perfecti sint, tamen vt in oratore ad Brutum ait, prima sequentem honestum est in secundis, tertijsque consistere: nam magna sunt ea, quæ sunt optimis proxima. **QVIS ENIM.** Duobus exemplis probat etiam mediocribus oratoribus esse locum. Quod Horatius in Poetis negat, quos ait, nisi summi sint, probari nullo modo posse, in Arte.

*Consultus iuris & actor
Causarum mediocris, abest virtute disertis
Messala, nec scit quantum Cassellius Aulus.
Sed tamen in precio est, mediocribus esse poetis
Non homines, non Dii, non concessere columnæ.*

C. CAELIO. Cicero in Bruto ait, in hoc Cælio summam fuisse industriam, & summas virtutes, sed eloquentiam mediocrem. Nam fuerunt etiam alij Cælij multi; vt is pro quo extat oratio pulcherrima Ciceronis, qui M. Cælius dicebatur, cuius est etiam textus octauus liber Epistolarum, vt vocant familiarium. **Q. VARIUM.** De hoc in Bruto sic ait; acutior Carbone, Q. Varius, rebus inueniendis, nec minus verbis expeditus: fortis vero actor, & vehemens. Magis igitur ibi hunc oratorem laudat, quam hoc in loco; nam hic quæ-

quædam eius vitia notat. Fuit alius eodem nomine, sed poeta satis egregius, quem & Horatius, & Virgilius satis celebrant. Horatius ita;

*At neque dedecorant tua de se iudicia, atque
Munera qua multa dantis cum laude tulerunt,
Dilecti tibi Virgilius, Variusque poeta.*

Virgilius ita;

*Nam neque adhuc Varro uideor, nec dicere Cuma
Digna sed argutos inter strepere anser olores.*

Sed quia de oratore quærimus, fingendus est nobis oratione nostra, detractis omnibus uitijs, orator, atque omni laude cumulandus. Neque enim, si multitudo litium, si varietas causarum, si hæc turba, & barbaria forensis dat locum vel vitiosissimis oratoribus, idcirco nos hoc, quod quærimus, omittemus.

SED QVIA DE ORATORE QVÆRIMVS. Etiam si mediocri eloquentia multum possit, tamen cum de oratore loquimur, perfectum intelligere debemus. ideo debemus, inquit, Crassus eum fingere in quo nullum sit vitium; & in quo sint omnes laudes. **FINGENDVS EST NOBIS.** Quia nemo vnquam talis repertus est. Verum est enim, quod ait Virgilius,

Non omnia possumus omnes

Et quod ait Catullus;

Suis cuique attributus est error.

Et autem metaphora sumpta à figulis, siue plastis, qui ex argilla fingunt imagines. **NEQVE ENIM.** Tres causas numerat, cur etiam vitiosis oratoribus locus sit: Prima est multitudo litium, quæ multos etiam patronos requirit; Altera est varietas causarum, nam aliæ sunt maiores, aliæ minores, & boni oratores, tantum in maioribus causis uersari solent. Tertia est barbaria forensis, & imperita multitudo, cui sæpè magis satisfaciunt vitiosi oratores, quam eruditi & ualentes, ut probat Quintilianus. Quamuis autem hæc ita sint, debemus tamen quærare qui sit perfectus orator.

V Ita-

Itaque in ijs artibus, in quibus non utilitas quæritur necessaria, sed animi libera quædam oblectatio, quàm diligenter, & quàm propè fastidiosè iudicamus? Nullæ enim lites, neque controuersix sunt, quæ cogant homines, sicut in foro non bonos oratores, item in theatro actores malos perpeti.

ITA QVE IN IIS ARTIBVS. Argumentum à dissimili, non idem accidit in histrionibus, quod in oratoribus. Nam necessitas cogit, nos etiam malos oratores audire, propter litium multitudinem, ideo locus est etiam malis oratoribus. Verum histriones oblectationis tantum causa audiuntur, ideo de illis fastidiosè iudicamus. **NULLÆ ENIM LITES.** Ratio dissimilitudinis. lites & controuersix cogunt homines in foro non bonos etiam oratores perpeti, quod in theatro non accidit, ubi mali actores exploduntur, & exhibantur. **IN THEATRO.** Seruius ait, apud antiquos, theatrales ludos in honorem tantum liberi patris, fieri consueuisse: fortasse quia Dionysius primus theatrum fecit, ut Eusebius auctor est. Athenis autem primo constructum fuisse theatrum voluit, ut rusticorum ludos & sacra, uoluptatis gratia ciuibus representarentur. Romani theatralium ludorum studiosissimi fuerunt, & histriones, siue ludiones egregios, magnis premijs afficiebant, ut de Roscio, & Æsopo legimus. Erat Theatrum hemicycli specie constructum, & à fronte inter duo cornua erat scena; vnde scenici ludi, qui iidem Theatrales, in medio erat archestra, in qua saltationes fierent; apud quam erant loca Senatoribus designata: post eam, erat cauea per cuneos distincta, ubi erant equitum subselia, & in circuitu erant gradus ita dispositi, ut altiores semper in ambitu excreverent, ubi plebei sedebant. Amphitheatrum ex duobus constans theatris, primis Iulius Cæsar ædificauit; quod postea destructum, à Domitiano fuit instauratum. vnde Martialis;

*Omnis Cæsareo cedat labor amphitheatro
Vnum pro canctis fama loquatur opus.*

Comædiæ verò & Tragœdiæ sæpe in theatro recitabantur, in quibus animi libera quædam oblectatio quærebatur.

Est igitur oratori diligenter prouidendum, non ut illis satisfaciat, quibus necesse est: sed ut ijs admirabilis esse videatur, quibus liberè liceat iudicare.

Ac, si quæritis, planè, quid sentiam, enuncia-
bo apud homines familiarissimos, quod adhuc
semper tacui, & tacendum putavi. Mihi etiam
quique optimè dicunt, quique id facillime, at-
que ornatissime facere possunt, tamen, nisi ti-
mide ad dicendum accedunt, & in exordienda
oratione perturbantur, pene impudentes uiden-
tur, tametsi id accidere non potest: Ut enim quis
que optimè dicit, ita maxime dicendi difficulta-
tem, variosque euentus orationis, expectatio-
nemque hominum pertimescit.

EST IGITUR ORATORI. Conclusio, qua docet ora-
torem non tantum laborare debere, ut causæ satisfaciat, sed etiam,
ut admirabilis uideatur. **NON UT ILLUS.** Antithesis, id est
contentio. **AC SI QVÆRITIS.** Naturæ muneribus, etiam
pudorem adiungit, qui in oratore maximè commendatur; ut ipse
de se Cicero in ea oratione, quæ Diuinitas inscribitur; Ita Deos mi-
hi velim propitios, ut cum illius temporis, mihi uenit in mentem,
quo die citato reo, mihi dicendum sit; non solum commoueor ani-
mo, sed etiam toto corpore perhorrescō. c. Ouid. 1 3. Metam. osten-
dit Uliſsem quodam pudore suffusum apud Græcos uerba fecisse;

Donc Laertius heros

Aſſiſit atque oculos pauidum tellare moratos

Suſtulit ad proceres, expectato quo reſoluit

Ora ſono, neque abeſt faciendis gratia diſſis.

Ita Seneca; nutriendus est pudor, qui quamdiu in animo durauerit,
aliquis erit bonæ spei locus: maior autem in iuuenibus pudor esse
solet, quoniam in eis plus est caloris, unde erubescunt, & tenerior
frons, in qua pudor sedem habet. **M I H I E T I A M.** in exor-
dio semper decet timorem quandam præ se ferre; **P E N E I M-**

V 2 P V D E N.

M. Ant. Maioragē.

PVDENTES. Hoc cum eo conuenit, quod ait Seneca in prouerbijs Recta ingenia debilitat uerecundia, praua confirmat audacia. Sic Thucydides ἀμαθία μὲν δ'ράσας λογισμὸς δὲ ὑπὸν εἶρε Cic. Epist. 5. Sed tamen qui semel uerecundię fines pertransierit, cum bene, & gnauiter oportet esse impudentem. **VT ENIM QVISQVE.** Exemplo sunt Demostenes, qui dicturus apud Philippum Macedonię regem, timore debilitatus, repente obticuit: & Theophrastus apud Athenienses uerba facturus, idem passus est. Sic Hipparchion Citharędus nobilissimus, cum in Theatrum uenisset, certaturus cū Rufino, spectatorum aspectu, & strepitu perturbatus, ita obticuit, ut ne canere quidem cęperit. unde prouerbiū; Mutus Hipparchion.

Qui verò nihil potest dignum re, dignum nomine oratoris, dignum hominum auribus efficere, atque edere, is mihi, etiam si commouetur in dicendo, tamen impudens videtur, non enim pudendo, sed non faciendo id, quod non decet, impudentiæ nomen effugere debemus. Quem verò non pudet (id quod in plerisque uideo) hunc ego non reprehensione solū, sed etiam pœna dignum puto.

QVI VERO NIHIL POTEST. Nemo debet maiora viribus aggredi, nam quamuis eum pudeat, non est tamen uenia dignus; sed in plerisque id accidit, quod ait Democritus; Propriorū malorum obliuio, gignit audaciam. Metrodorus hoc esse iuuenum uitium ait, ut audaces, & elato sint animo. Plato de legibus 2. omne animal, quo tempore nondum prudentiam suam possedit, furit, & sine ordine clamat, & fastu elatum, lasciuensque salit. **NON ENIM PVDENDO.** Sententia: Suas quisque metiri uires debet, ut ne quid agat, quod non deceat, aut quod exequi non possit. Caput enim artis est, decere quod facias. & Quintilianus libro 2. sic ait; non enim omnes eadem decet. **PÆNA DIGNVM.** Nam Xenophon ait, impudentiam ad omnia turpia maximam esse duccem: & Euripides in Medea maximum omnium morborum qui hominibus accidere possunt, impudentiam uocat.

Equi-

Equidem & in vobis animaduertere soleo, & in me ipso sepiſſimè experior, vt exalbescam in principijs dicendi, & tota mente, atque omnibus artibus cōtremiscam. Adolescentulus vero sic in initio accusationis exanimatus sum, vt hoc summū beneficium Q. Maximo debuerim, quòd continuò consilium dimiserit, simul ac me fractum, ac debilitatum metu viderit.

EQUIDEM ET IN VOBIS. Probat exemplis & præsentium oratorum, & suo, pudorem ac timorem in exordienda causa laudari. **EXALBESCAM.** Pallidus fiam propter timorem. Nā vt ait Plato in Euthyphrone, *ἴνα δὲσ ἐν δα ναι αἰδωσ*, vbi timoribus pudor, timor autem pallidos, & tremebundos facit, eò quod sanguinem ad cor reuocat. Virgilius VI, Aeneidos;

*Gelidus Teucris per dura cucurrit,
Ossa tremor. & in VII.*

Subitus tremor occupat artus. & in III.

Sic Aeneas de se mihi frigidus horror.

—Membra quatit, gelidusq; coit formidinis sanguis.

Hoc est, quod ait Crassus, tota mente, atque omnibus artibus cōtremiscam. Verum si lenior est pudor, & improuisus, erubescere facit, vnde in iuuenibus rubere genas, probitatis indicium est, ait Plinius. Terentius, erubuit, salua res est, & Diogenes Cynicus, cum vidisset, iuuenem erubuisse, dixit confide filii, talis est virtutis color. **ADOLESCENTVLVS VERO.** Cum primum ac vigesimum annum ageret, Carbonem accusauit, & accusationis initio penè defecit, hoc est, quod de se narrat. **Q. MAXIMO.** Hic erat quaesitor eius iudicij, qui Q. Fabius dicebatur. Fabiorum autem familia, Romæ nobilissima fuit, quæ originem habuit ab Hercule, vt Festus ait, ita luuenalis;

Natus in Herculeo Fabius lare.

Quo tempore bellum Romani contra Veientes gerebant, trecenti Fabij soli, sibi illud bellum depoposcerunt: qui deinde infidijs intercepti, apud Cremeram fluuium, omnes ad vnum interfecti sunt. Solus Q. Fabius maximus, ex ea familia superfuit, qui deinde conctator fuit appellatus, & Annibalè sua prudentia fregit, de quo sic Ennius.

Vnus

M. Ant. Matoragy.

Vnus qui nobis cunctando restituit rem.

Igitur ex hac familia fuit Q. Fab. Maximus, de quo meminit hoc loco Crassus.

Hic omnes assensi, significare inter sese, & colloqui cœperunt. fuit enim mirificus quidam in Crasso pudor, qui tamen non modò non obesset eius orationi, sed etiam probitatis commendatione prodesset.

HIC OMNES ASSENSI. Cum quis de se res modestas, & veras fatetur, eius laudatur, & probatur oratio. Sic Antonius & reliqui presentes, pudorem Crassi, quem perspexerant, commendarunt, quia non erat pudor rusticus, & ignobilis, qui eius orationi posset obesse, sed ingenuus, & mirificus, qui probitatis ei commendatione prodesset. Cicero pro Fonteio, Quamvis in L. Crasso pudor fuerit, quod ingenium, quanta auctoritas, quis ignorat?

Tum Antonius, Sæpe, ut dicis, inquit, animadverti, Crasse, & te, & ceteros summos oratores, quamquam tibi par, mea sententia, nemo unquam fuit, in dicendi exordio permoveri. Cuius quidem rei, cum causam quærerem, quidnam esset, cur, ut in quoque oratore plurimum esset, ita maxime is pertimesceret, has causas inveniēbam duas: Vnam, quod intelligerent ij, quos usus, ac natura docuisset, nonnumquam summis oratoribus nō satis ex sententia euentum dicendi procedere. ita non iniuria, quotiescunque dicerent, id quod aliquando posset accidere, ne tum accideret, timere.

TUM ANTONIVS. Hæc Antonij oratio duas habet partes, principales, ut duas Crassi sententias confirmet, hoc vult, & pudorem, &

& naturam ip̄ oratore vim habere maximam. Ac primodo de pudore verba facit cuius in summo oratione duas esse causas effectrices ait. Prima est, quod intelligunt oratores, non sibi rem semper ex sententia succedere; itaque quoties dicunt, toties de euentu dubitant, ac timent. Altera est, quod quoties peccat orator, toties imperitus ac stultus existimatur. Hanc autem secundam causam per comparationem tractat; & addit corollarium etiam per comparationem. **QVA NVAM TIBI PAR.** Correctio de Romanis autem intelligit. Nam Demosthenes, Lyfias, Hyperides, Aeschines, longe Crasso antecelluerunt. **CVM CAVSAM QVAEREREM.** Intelligit causam effectricem, quæ proprie causa dicitur, sicut etiam finis qui agentem mouet. Nam materia, & forma, non tantum causæ, sed etiam principia rerum dicuntur, & quasi elementa, quoniam ex eis res omnes componuntur. **QVOS VSVS AC NATVRA DOCVISSET.** Hæc enim duo sunt, quæ sapientiam omnem pariunt, vt A. Gellius docet libro 13. cap. 8. Vfus autem magister est optimus, vt pro Rab. Posth. ait Cicero. idcirco verò vsum, & naturam coniunxit, quoniam assiduus vsum in naturam vertitur. vt ait Arist. Ethic. 7. & in libro de memoria & 1. Rhet. sic ait; Quod consuetum est, ueluti intratum est, quia consuetudo est similis naturæ. Auerroes in 3. Phisic. ita scribit; Quidam homines venenunt ita uorare consueuerunt, vt eis fiat cibus. Martialis,

*Profecit poto Mitridates sape veneno,
Toxica ne possent sana nocere sibi.*

Sallustius in Iugurtino; Benefacere ex consuetudine in naturam vertitur. **NON SATIS EX SENTENTIA.** Habet enim forum quandam belli similitudinem, vt Mars communis.

Altera est hæc, de qua queri saepe soleo: ceterarum homines artium spectati, & probati, si quando aliquid minus bene fecerunt, quàm solent, aut noluisse, aut valetudine impediti non potuisse, consequi id, quod scirent, putantur. Noluit, inquit, hodie agere Roscius, aut crudior fuit.

ALTERA EST HAEC. Secunda causa per comparationem tractatur, quia in parte queritur Antonius, iniquiores oratoribus auditores esse, quam ceteris artificibus. **CAETERARVM ARTIVM.** Comparatio. Histriones cum spectati, ac probati fue-

M. Ant. Maioragij.

fuerint, excusantur, etiã si quod minus bene fecerint, oratores excusationem non habent. **NOLVIT AGERE ROSCIUS.** Dialogus fictus ponit autem exemplum notum, Nam Roscius populo spectatus, & probatus erat. **CRVDIOR FVIT.** Cibum non benè concoxit, quæ res sepe actiones impedit. Cicero 2. de Fimbis, Crudique postridiè se rursus ingurgient pro A Cluentio, cum ad illud prandium crudior venisset. Horat. de Virgilio & se ipso;

Namq; pila lippis inimicum & ludere crudis.

Dicitur etiam de cibo concoctu difficili; Iuuenal.

Et crudum pavonem in balnea portas.

Vnde cruditas, cuius signa sunt crebri ructus, ventris sonitus, fastidia cibi, vt ait Colum. lib. 7.

Oratoris peccatum, si quod est animaduersum, stultitiæ peccatum videtur. stultitia autem excusationem non habet: quia nemo videtur, aut quia crudus fuerit, aut quòd ita maluerit, stultus fuisse: quo etiam grauius iudicium in dicendo subimus. quoties enim dicimus, toties de nobis iudicatur. & qui semel in gestu peccauit, non continuo existimatur nescire gestum. cuius autem in dicendo aliquid reprehensum est: aut æterna in eo, aut certe diuturna valet opinio tarditatis.

Illud verò, quod à te dictum est, esse permulta, quæ orator, nisi à natura haberet, non multum à magistro adiuuaretur: valde tibi assentior, inq; eo vel maximè probaui, summum illum doctorem Alabandensem Apollonium, qui cum mercede doceret, tamen non patiebatur, eos, quos iudicabat non posse oratores euadere, operam apud sese perdere, dimittebatque, & ad quamcunque artem putabat esse aptum, ad eam impellere, atque hortari solebat.

ORA-

ORATORIS PECCATVM. Altera pars comparationis, seu contentionis: stultitiam autem hoc loco pro ignorantia posuit. **QVO ETIAM GRAVIUS.** Corollarium. **ET QVI SEMEL IN GESTV.** Altera cōtentio histriōnis, & oratoris. **ILLVD VERO.** Secunda pars, qua confirmat multum in dicendo naturam posse atque in eo laudat Appellionium Alabanden, sem, quod discipulorum suorum naturas agnosceret, & ad eas artes excitaret: quibus aptos esse putaret. **AD QVAM CVNQVE ARTEM.** Quintil. lib. 1. c. 8. hanc maximam esse doctōris uirtutem ait, ut ingeniorum differentias noscat: quod non pauciores sint animorum, quam corporum formæ, nam alius erit historiæ magis idoneus, alius compositus ad carmen, alius utilis studio iuris, ut nonnulli rus fortasse mittendi. Dat autē in hac parte duo præcepta Quintilianus, vnum, ne tentes, quod effici non possit. Alterum, ne ab eo quod quis optimè facit, in aliud cui minus est idoneus, transferas. nam ut ait Horatius;

Tu nihil inuita facies, dicesuè Minerva.

SATIS EST ENIM. Comparatione declarat, quantum eloquentiæ cæteris artibus præstet. **SIMILEM ESSE HOMINIS.** Diminutio; quo maior eloquentiæ dignitas appareat. **VEL ETIAM INCVL CETVR.** Vnde proverbiū, Eandem incudem tondere. Cicero de Orat. 2. Ego autem si quem nunc planè rudem iustitui ad dicendum, velim: ijs potius tradam assiduis uo opere eandem incudem die noctuque tondentibus.

In oratore autem acumen dialecticorum, sententiæ philosophorum, uerba propè poetarum, memoria iurisconsultorum, vox tragædorum, gestus penè summorum actorum est requirèdus. Quamobrem nihil in hominum genere rarius perfecto oratore inueniri potest. quæ enim singularum rerum artifices singula si mediocriter adepti sunt, probantur, ea, nisi omnia summa sunt in oratore, probari non possunt.

IN ORATORE AVTEM. Pulcherrima distributio; quæ sunt in singulis artibus propria, ea debent omnia simul in oratore collecta esse. Sunt autem sex, acumen, sententiæ, uerba, memoria, uox, gestus.

X
tus.

Rus. Dialectici valentes in disputando, sunt acuti. Philosophi graves, & eruditas habent sententias: Poetæ nitida, & consonantia verba quæruunt. Iurisperiti quia uarias colligunt opinionones, memoria præstant. Tragedij propter atrocitatem rerum, granditate uocis uentur. Actores fabularum uarios in scena gestus edunt. Hæc autem omnia præstare debet vnus orator. QVA MO BRE M. Conclusio, qua eloquentiæ difficultatem colligit.

Tum Crassus, Atqui uide, inquit, in artificio perquam tenui, & leui, quanto plus adhibeatur diligentiae, quam in hac re, quam constat esse maximam. Sæpe enim soleo audire Roscium, cum ita dicat, se adhuc reperire discipulum, quem quidem probaret, potuisse neminem: non quod non essent quidam probabiles, sed quia si aliquid modò esset vitij, id ferre ipse non posset.

TVM CRASVS. Persecrat Crassus in comparatione histrionum, & oratorum, qua usus fuerat Antonius; & ostendit diligentiores in arte sua histriones esse, quam oratores, licet histrionum artificium perquam tenue sit, & leue, eloquentia uerò res sit omnium maxima. IN ARTIFICIO PER QVAM TENVI. Nam omnino leue est histrionum artificium: unde ars ludicra fuit appellata, quoniam tantum ludij, & uoluptatis gratia comparata fuit. Sūt etiam qui putent histriones à legibus infamis notari, Thymelicorum nomine; quoniam Græci histrionicam θυμηλικήν uocant. & Vulpianus iurisperitus, thymelicos inter infames numerat, in L. Athletas ff. de ijs qui not. infam. REPERIRE DISCIPVLVM. Est enim discipuli uirtus facile percipere, & fideliter cōtinere, ut ait Quintilianus. quod paucissimi præstare possint: nam & qui acumine ingenij facillè percipiunt, cito obliuiscuntur, & qui memores sunt tardiores ad percipiendum esse solent. ID FERRE IPSE NON POSSEST. Sic enim omnes ferè boni doctores faciunt, ut indociles discipulos ferre non possint. Ita pro Roscio Com. Panurgum illum non solum ut Roscij discipulus diceretur, donum recepit, sed etiam summo cum labore Stomacho, miseriaque erudit; nam quousque est solertior, & ingeniosior, hoc docet iracundius, & laboriosius: quod enim ipse celeriter arripuit, id cum tardè percipi uidet, discruciat.

Nihil

Nihil est enim tam insigne, nec tam ad diuturnitatem memoria stabile, quam id, in quo aliquid offenderis. Itaque, ut ad hanc similitudinem huius histrionis, oratoriam laudē dirigamus, uideat sine, quam nihil ab eo, nisi perfectē, nihil nisi cum summa uenustate, fiat? nihil nisi ita ut deceat, & uti omnēis moueat, atque delectet? Itaque hoc iam diu est consecutus, ut, in quo quisque artificio excelleret, is in suo genere Roscius diceretur. Hanc ego absolutionem, perfectionemque in oratore desiderans, à qua ipse longè absum, facio impudenter. mihi enim uolo ignosci, ceteris ipse non ignosco. Nam qui non potest, qui uitiose facit, quem denique non decet, hunc (ut Apollonius iubeat) ad id, quod facere possit, detrudendum puto.

NIHIL EST ENIM. Sententia uerissima. Nam hac de causa sicuti Plutarchus scribit, Lacedæmonij seruos ebrios, liberis suis ostendebant, ut eorum turpitudine offensi ebrietatem uitarent. Ita magistri discipulorum uitia, & uocem, & gestu imitatur, ut ea fugere discant. **ITAQVE UT AD HANC SIMILITVDINEM.** Collatio. talem (inquit) oratorem uelim, qualis in suo genere Roscius est: qui perfectē, uenustē, decorē se gerit. Perfectum est, cui nihil deest, nec quicquam addi potest. Venustum, quod pulchritudine sua mouet oculos, decorum, quod modum in omnibus seruat. **ITAQVE HOC.** A communi omnium consensu hoc est à pronuntiatis absolutionem Roscij probat. nam Roscius tam erat spectatus, & probatus in fabulis agendis, ut quisquis in arte aliqua nobilis esset, Roscius uocaretur. Ut igitur hominem callidum & astutum Dædalum uocamus, fortem & patientem Herculem, acrem in iudicando Aristarchum, ita perfectum in arte sua Roscium licet appellare. **HANC AGO.** Altera collationis pars uult enim talem in dicendo oratorem esse, qualis erat in agendo Roscius, hoc est absolutum, & perfectum. **FACIO IMPVDEN-**

M. Ant. Maioragij.

TER. Nam impudenter is facere videtur, qui idem in alio uitium reprehendit, quod in se habet. **NAM QVI NON POTEST.** Non debet in oratorum numerum admitti, nisi qui hæc tria in se habeat, potestatem, scientiam, decorum. Potestas à natura prouenit, scientia ab arte, & rerum cognitione, decorum à scientia, & exercitatione **AD ID QVOD FACERE POSSIT.** Aristoteles Politicorum 8. quatuor artes numerat, quæ nobilibus, & ingenuis hominibus conueniant, literas, gymnasticam, musicam, & picturam; sed nõ omnes omnibus apti sunt. Vnusquisque igitur ad eam artem impellendus est, ad quam aptus esse videatur.

Num tu igitur, inquit Sulpitius, me, aut hunc Cottã, ius ciuile, aut rem militarem iubes discere? nam quis ad ista summa, atque in omni genere perfecta potest peruenire.

NVM TV IGITVR, INQVIT SVLPITIVS. Tres artes apud Romanos in magno precio, atque honore fuerunt: Eloquentia; res militaris, & iurisprudentia; quarum aliquam, nobiles omnes amplectebantur. Cicero primum eloquentiæ locum assignat. Secundum arti militari, tertium iurisprudentiæ. Sulpitius igitur hoc loco, postquam audisset summam in eloquentia difficultatem esse, petit a Crasso, num debeat eloquentia relicta, ius ciuile, aut artem militarem amplecti. Cicero pro L. Murena de tribus his artibus multa uerba facit, dum eas inter se comparat, ubi tamen principem locum, gloriæ militari, tribuere uidetur, cum ita inquit; Quapropter non solum illa gloria militaris, uestris formulis atque actionibus anteponenda est; uerum etiam dicendi consuetudo, longè & multum illi uestre exercitationi ad honorem antecellet. Itaque mihi uidentur plerique initio multo hoc maluisse, post cum id assequi non potuissent, istuc potissimum sunt delapsi (ut aiunt) in græcis artificibus eos aulædos esse, qui citharædi fieri nõ potuerint. Sic nonnullos uidemus, qui oratores euadere non potuerunt, eos ad iuris studium deuenire; & paulo post; Duæ sunt artes, quæ possunt locare homines in amplissimo gradu dignitatis, una imperatoris altera oratoris boni.

Tum ille, Ego verò, inquit, quòd in uobis egregiam quandam, ac præclaram indolem ad dicendum esse cognoui, idcirco hæc exposui omnia: nec ma

gis

gis ad eos deterrendos, qui non possent, quam uos, qui possentis, exacuendos accomodauit orationem meam: & quamquam in utroque uestrum summum esse ingenium, studiumque perspexi, tamen hæc, quæ sunt in specie posita, de quibus plura fortasse dixi, quàm solent Græci dicere, in te, Sulpici, diuina sunt. Ego enim neminem nec motu corporis, neque ipso habitu, atque forma aptiorem, nec voce plenior, aut suauior mihi uideor audisse. quæ quibus à natura minora data sunt, tamen illud assequi possunt, ut ijs quæ habeant, modicè, & scienter utantur, & ut ne dedecet. Id enim est maximè uitandum, & de hoc uo minimè est facile præcipere, non mihi modò, qui sicut unus paterfamilias, his de rebus loquor, sed etiam ipsi illi Roscio: quem sæpe audio dicere, caput esse artis, *decere*: quod tamen unum id esse, quod tradi arte non possit. Sed, si placet, sermonem aliò transferamus, & nostro more aliquando, non rhetorico, loquamur. Minimè uero, inquit Cotta. nunc enim te iam exorem necesse est, quoniam retines nos in hoc studio, nec ad aliam dimittis artè, ut nobis explices, quidquid est istud, quod tu in dicendo potes. neque enim sumus nimis auidi: ista tua mediocri eloquentia cõtenti sumus, idque ex te quærimus (ut ne plus nos assequamur, quam quantum tu in dicendo assecutus es) quoniam, quæ à natura expetenda sunt, ea dicis non nimis deesse nobis, quid præterea esse assumendum putes.

EGO

M. Ant. Majoraqh.

EGO VERO INQUIT. Crassus confirmat adolescentium animos, vt in proposito studio perseuerent, quod in eis ad dicendam egregia sit indoles. Nam (vt est in prouerbio) elucet egregia virtus, & licet aliquando dissimuletur, tamen ex ipso oris habitu, peranque perspicitur & veram animi nobilitatem sapissimè hominis facies ostendit: quod Homerus Iliados XIII. his verbis ostendit *ἀφύπνου δὲ δίου τῆς* **NEC MAGIS AD EOS DETERRENDOS.** Hoc enim inter pusillum & excelsum animum interest, quod pusillus difficultate atque labore statim infringitur, excelsus autem non aliter atque palma contra onus insurgit: & quemadmodum ignis à vento, sic à difficultate, magnus animus accenditur. **ET QV ANQVAM IN VTROQVE.** Vtrumque laudat, sed tamen Sulpitium anteponit. Fuit enim Sulpitius (vt ait in Bruto Cicero) vel maximè omnium grandis, & vt ita dicam, tragicus orator. Vox cum magna, tum suavis, & splendida, gestus, & motus corporis ita venustus, vt tamen ad forum, non ad scenam institutus videretur, incitata & uolubilis, nec ea redundans tamen, nec circumflus oratio. **NEC MOTV CORPORIS.** In quo tantam esse vim Demosthenes censebat, vt ad speculum maximum declamaret, vt se ipsum totum videret. **NEC VOCE PLENIOR EM.** Hos Graeci *μεγαλοφωνοὺς* vocant, qualem depingit Homerus Stentorem; cuius vocem ait, tam magnam fuisse, quanta est aliorum hominum *quinquaginta*: vnde prouerbium Stentore clamosior. Talem fuisse Æschinam & Carneadem accepimus. Pescennius Niger, voce fuit adeo canora, vt in campo loquens, per mille passus audiretur. Hac in parte Menelaus Homerus laudat, cum ait *βῆν ἀγαθός*, idest voce bonus. Porro, qui natura calidioris sunt, ij vocem plenior em emittere solent. Vnde mares sceminis grandiorē vocē habēt, quia calidiores sunt. Tria vero sunt quæ in Sulpitio Crassus laudat, motū corporis, habitū ac formā aptam, vocem plenam & suauem. **QVÆ QVIBVS ANATVRA MINORA.** Hoc addit ne Cotta deterreatur, & cæteri qui non ita ficti sunt à natura. **ET VT NE DEDECEAT.** Decorum enim in omnibus factis, & dictis, in corporis denique motu & statu cernitur, ut in I. de off. ait. Cicero, idque positum est in tribus rebus formositate, ordine, ornatu ad actionem apto. **NON MODO MIHI.** Difficile est, de decoro præcipere, non tantum inexpertis, sed etiam peritissimis, qualis fuit Roscius. **CAPVT ESSE ARTIS.** Quintilianus libro II. tanquam vulgo celebratum prouerbium hoc citat; Caput esse artis decere quod facias, quod hoc loco citatur à Crasso. **SED SI PLACET.** *ἄποδιδῶν* idest Reiectio, quæ tamen dissimulata esse videtur, vt magis adolescētes ad audiendum accendat. **MINIME VERO.** Cottam, qui minus

minus ingenio poterat, artis cupidiorum inducit, ut ad secundum locum transeat, de studio & amore: & facetè loquentem facit, ne amplius excusatione Crassus uti possit. Satis est, inquit, nobis, si tantam eloquentiam assequi poterimus, quantam tu Crasse assecutus es, quia nos in hoc studio retines, & artem militarem iusque civile, vis nos alijs relinquere. **ISTA TUA MEDIO-CRI.** Se Crassi imitatore esse velle ostendit. Nam, ut ait Quintilianus, artis pars magna imitatione continetur, & omnis vitæ ratio sic constat, ut quæ probamus in alijs facere ipsi velimus, sed tamen pigri & tardi est ingenij, contentum esse ijs, quæ sunt ab alijs inuenta un de Horatius clamat;

*O imitatores seruum pecus ut mihi sæpe
Risum sæpe iocum vestri mouere tumultus.*

Nihil enim crescit sola imitatione. Quod si Cic. Crassi eloquentia contentus fuisset, profectò non tantus orator euassisset. Quare sic imitari oportet, ut superare contendamus, ut Cicero Demosthenem, Virgilius Homerum. **QUONIAM QUÆ A NATURA.** Sen- tit Cotta solam naturam bonam non sufficere, nisi etiam aliud ali- quid adiungatur, ut pingue solum nisi colatur, fruges non producit.

Tum crassus arridens, Quid censes, inquit, Cot- ta, nisi studium, & ardorem quendam amo- ris? sine quo cum in vita nihil quidquam egre- gium, tum certè hoc, quod tu expetis, nemo unquam assequetur. Neque verò vos ad eam rem video esse cohortandos: quos, cum mihi quo- que litis molesti, nimis etiam flagrare intelligo cupiditate.

TVM, CRASSVS ARRIDENS. Secundus locus de stu- dio & amore. Natura enim dona nisi studio & amore adiuuentur, parum profunt Nihil autem est, ut ait Cicero, quod studio & amore effici non possit. Democritus dicere solebat, longe plures homines studio, quam natura præstantes fieri. Antiphanes nihil esse dicebat, quod studium & amor breui tempore non sibi subiciat. Ad quod alluisse videtur Virg. cum ait. Omnia vincit amor: & in oratore ad Brut. ait Cic. nihil difficile amanti esse puto. Efficit autem amor, ut laborem non sentiamus, sicut ait Ouidius;

M. Ant. Maioragij.

Et non sentitur sedulitate labor.

Si verò quotidie aliquid didicerimus, fiet vt breui tempore multum proficiamus, quod ita Hesiodus expresit;

*Si paulum paulo addideris, pergasq; frequenter
Hoc facere exurget magnus tibi forsan aceruus*

Et notandum est, quod ait Crassus, nihil egregium sine ardore amoris, quemquam assequi posse. Vnde nemo potest artem aliquam percipere, nisi ea plurimum delectetur, vt Arist. docet. **NEQVE VERO V O S.** Verum est enim, quod ait Ouidius;

Non opus admisso subdere calcar equo.

Qui autem hortantur sua sponte incitatum, dicuntur currentem incitare. vt Cic. in Orat. Facilius est currentem, quod aiunt incitare, qui commouere languentem. Dicimus etiam calcar addere currenti, tales autè discipuli facilè doceri possunt. **NIMIS FLAGRARE.** Est enim etiam scientiæ quædam cupiditas immoderata, sicut reliquarum rerum. Nam multi scientiæ cupiditate non solum facultates suas, sed etiam vitam negligunt, vt Empedocles; Plinius; moderata verò, naturalis & laudabilis est.

Sed profectò studia nihil profunt perueniendi aliquò, nisi illud, quod eò, quo intendas, ferat, deducatque, cognoris. Quare, quoniam mihi leuius quoddam onus imponitis, neque ex me de oratoris arte, sed de hac mea, quantulacumq; est, facultate quæritis, exponam vobis nõ quandam aut perreconditam, aut valde difficilem, aut magnificam, aut grauem rationem consuetudinis meæ, qua quondam solitus sum vti, cùm mihi in isto studio versari adolescenti licebat.

SED PROFACTO STUDIA. Necessariam esse artem hoc loco ostendit, Metaphora à viatoribus sumpta. Tria sunt igitur, quæ præstantem in aliqua re hominem efficiunt, ingenium, studium, ars. Quorum primum à natura, secundum à voluntate, tertium à disciplina proficiscitur. **QVARE QVONIAM MIHI.** Iam

tan.

tandem quasi victus precibus Crassus se de sua facultate dicturum pollicetur, sed eam magna cum modestia extenuat, & quatuor illa adimit, qua scientiam plurimum commendant. Nam in magno honore illa scēntia est, quæ perrecondita & à communi sensu remota, & quæ valde difficilis est, & quæ magna, & quæ grauis: sed suam facultatem ait Crassus, neque perreconditam, neque valdè difficilem, neque magnificam, neque grauem esse, quo minorem expectationem de se concitet, nam nihil magis contrarium est eis, qui placere volunt quàm expectatic.

Tum Sulpitius, O diem, Cotta, nobis, inquit, optatum, quod enim neque precibus vnquam, nec insidiando, nec speculando assequi potui, vt, quid Crassus ageret, meditandi, aut dicendi causa, non modò videre mihi, sed ex eius scriptore, & lectore Diphilo suspicari liceret, id spero nos esse adeptos, omniaq; iam ex ipso, quæ diu cupimus cognituros.

TVM SVLPITIVS, O DIEM COTTA. Sulpitius qui iam pridem aliquid à Crasso de arte cupiebat audire, iuuenili quadam lætitia nunc exultat, quòd Crassus esset de arte locuturus. Iuuenes enim propter sanguinis feruorem cupiditatibus varijs æstuant, quos cum explere possunt omnibus lætitijs incedunt; nihil autem iucundius, neque vita maior lætitia, discendi cupido potest accidere, quàm cum viros eruditione præstantes audit. **SPECVLANDO** More exploratorum, qui hostium consilia scrutantur. Sunt autem triæ duæ Metaphoræ ab arte militari sumptæ, cum ait; nec insidiando, nec speculando. Nam etiam imperatores ipsi sæpe insidias struebant, & speculatum proficiscebantur: vt de Marcello legimus, qui etiam interfectus est, cum speculatum iuisset, & de Vlysse, & Diomede apud Homerum. **EX EIVS SCRIPTORE, ET LECTORE.** Seruos habebant scriptores, & lectores. Scriptores dicebantur librarij. Cicero ad Q. Fratrem, cum à me literas librarij manu acceperis. de lege Agra. Concurrent iussu meo plures vno tempore librarij. & per diminutionem librarioli, ut ad Att. 4. Velim mihi mittas de tuis librariolis, duos aliquos; è quibus Tyrannio vtatur glutinatoribus: lectores uerò serui dicebantur Anagnostæ. Cic. ad Att. 1. Nam puer festiuius anagnostes noster Sositheus decesserat Varius libro 9.

¶ Epist.

M. Ant. Maioragij.

Apist. ad Ciceronem, dicitur mihi tuus seruus anagnostes fugitiuus cum Vardais esse. Hic autem Diphilus Crassi utrumque erat, hoc est, & librarius, & anagnostes.

Tum Crassus, Atqui arbitror, Sulpici, cum audieris, non tam te hæc admiraturum, quæ dixero, quam existimaturum, tum, cum ea audire cupiebas, causam cur cuperes, non fuisse. Nihil enim dicam reconditum, nihil expectatione uestra dignum, nihil aut inauditum uobis, aut cuiquam nouum. Nam principio illud, quod est homine ingenuo, liberaliterque educato dignum, non negabo me ista omnium communia: & contrita præcepta didicisse.

TVM CRASSVS, ATQVI ARBITROR. Iocra-tes ait multa esse, quæ antequam videamus, aut audiamus, magna & admirabilia esse putamus; cum autem ea videmus, aut audimus, tunc parua, & uilli facienda iudicamus. Hoc in artibus, & scientijs perit: que accidit: ignorantia enim gignit admirationem, cognitio uero iudicium corrigit. Hoc est, quod ait Crassus, non admiraberis Sulpiti, cum audieris, sed putabis, non fuisse causam, cum audire cuperes. Probat autem eum non admiraturum, quoniam admiratio nascitur ex quatuor potissimum rebus, hoc est primo ex reconditis, & non passim obuijs ac uulgatis. unde ueteres Philosophi non temere sua mysteria uulgare consueuerant, ut maiori essent admiratione: sicut etiam apud Romanos olim Iurisconsulti; ut pro L. Munera ait Cicero; Donec Cn. Flavius scriba fastos populo uulgauit. Secundo ex expectatione dignis, cum enim ab aliquo res egregias expectamus, illud admirari solemus. unde expectationi respondere, & expectationem satis facere dicuntur, qui ea præstant, quæ præstaturi putantur, & expectationem vincere dicuntur, qui plura faciunt, quam credebantur. Tertio ex inauditis nascitur admiratio: quare cum oratores attentionem captare uolunt, pollicentur ea se dicturos, quæ nulli antea dixerunt. Cum enim auditus doctrinæ sensus sit, ut ait Aristoteles, & omnes natura doctrinæ cupiditate trahantur, sit ut etiam quæ nesciunt, libenter audiant. Quarto ex nouis: nam ipsa nouitas omnibus grata est; unde frequenter interrogare solemus, ecquid noui sit; & eos qui

no-

nouam aliquam artem aut scientiam excogitant, vehementer admiramur: unde Lucretius ita gloriatur;

*Auia Pieridum peragro loca, nullius ante
Trita solo, iuuat integros accedere fontes,
Atque hauire iuuatque novos decerpere flores,
Insignemque meo capiti petere inde coronam,
Vnde prius nulli uelarent tempora Musa.*

Crassus igitur, ut extenuet artem suam, & probet Sulpitiam admiraturum, ait se nihil reconditum, nihil expectatione dignum, nihil inauditum, nihil cuiquam nouum esse dicturum. **N A M P R I N C I P I O I L L V D.** Cum aliquis ignorat ea, quæ communia sunt, & contrita, non potest ingenuus dici, neque liberaliter educatus. Est autem ignorantia crassa, nescire illa, quæ uulgatissima sunt, qualis in rusticis esse sepe solet. Hoc est, quod Crassus fatetur, se communia præcepta dedicisse, & quæ sint illa breuiter commemorat.

Primum oratoris officium esse, dicere ad persuadendum accomodatè: deinde, esse omnem orationem aut de infinitæ rei quæstione, sine designatione personarum, & temporum, aut de re, certis in personis ac temporibus locata. In utraque autem re, quidquid in controuersiam ueniat, in eo quæri solere, aut factumne sit, aut, si est factum quale sit, aut etiam quo nomine uocetur, aut, quod nonnulli addunt, rectene factum esse uideatur.

ORATORIS OFFICIUM. In omni arte ac scientia primo finis spectatur, ad quem omnia dirigenda sunt. Finis autem ab officio pendet. Est igitur oratoris officium, dicere appositè ad persuasionem, finis persuadere dictione. Inter officium autem & finem hoc interest, quod in officio quid fieri, in fine, quid officio conueniat, consideratur: ut medici officium dicimus esse curare appositè ad sanandum; finem curatione sanare. Sic oratoris officium dicimus esse dicere ad persuadendum accomodatè; finem autem dicendo persuadere: quod si non persuadeat orator modo accomodatè ad persuadendum dicat, officio suo functus erit. **OMNEM ORATIO-**

Y 2 NEM,

M. Ant. Maioragij.

NEM. Cognito fine artis, spectanda est materia quam tractet, & in qua uersetur; ut si medicinæ materiam dicamus morbos ac vulnera Materia igitur artis Rhetoricæ sunt quæstiones, quarum duo sunt generæ; nam aliæ dicuntur infinitæ siue communes siue uniuersales, quæ sine designatione personarum & temporum proferuntur: ut, an sit administranda Respub. an sit bellum gerendum, an uxor sit ducenda, an sit in cęlibatu uiuendū: hæ græcè *διόριστα* dicuntur. Cicero in Partitionibus, proposita uocat. Aliæ quæstiones definitæ sunt, quæ *ὁρισμέναι* dicuntur græcè, causæ latine, uel controuersiæ, quæ sunt de re certis in personis ac temporibus locata; ut an Roscius patrem interfecerit, an L. Murena largitione consulatum adeptus sit, an Milo Clodio struxerit insidias. **IN VTRAQUE AVTEM RE.** In omni quæstione tria quæri possunt, an sit, quid sit, quale sit. Vnde tres causarum constitutiones nascuntur, coniecturalis, definitiua, iuridicialis. Cum de facto dubitatur, quæritur an sit uerum, ut an Diotarus uoluerit Cæsarem hospitem suum occidere: an Ligarius in Africa eo animo fuerit, ut Cæsari bellum inferret. In hac quæstione, quia coniecturis utendum est, ideo coniecturalis constitutio dicitur. Cum de facto constat, & de nomine controuersia est, quia aliud alio nomine factum illud appellandum censet, ad definitionem nominum confugiendum est, unde constitutio definitiua dicitur: ut cum Rabirium constet contra Saturninum arma sumpsisse, utrum perduellionis accusari, & condemnari debeat, quæritur quid sit perduellio: ut cum Ebucius armatis hominibus A. Cęcinnę restitit, quo minus in fundum suum ingrederetur, utrum uim ei intulerit; quæritur quid sit uim inferre. Cum de facto, & de nomine constat, & de iure controuersia est, quod alij iuste, alij iniuste factum dicunt, iuridicialis uocatur constitutio: ut cum à Milone Clodium interfectum constet, & cędem commissam, quæritur utrum iure, an iniuria Clodius sit occisus. Atque hæ tres quæstiones dicuntur constitutiones, siue status, græcè *κατάστασις*, quæ sunt rationales, quia rationibus, & argumentis sine scripto plerumque tractantur.

Existere autem controuersias etiam ex scripti interpretatione, in quo aut ambiguæ quid scriptū, aut contrarie, aut ita, ut à sententia scriptum dissideat: his autem omnibus partibus subiecta quædam esse argumenta propria.

EXISTERE AVTEM CONTROVERSIAS.
Sunt

Sunt altæ quæstiones in scripto positæ, quæ à quibusdam legales, vel status legitimi dicuntur, cum ex eo, quod scriptum est, vel in lege, vel in testamento, vel in quibuslibet tabulis controuersia nascitur. Hæc autem triplex esse solet, prima cum scriptum est ambiguum, quod plures sensus habere possit, ut qui parentem senem non aluerit, vincitur. Vtrum hæc lex de maribus tantum, an etiam de fœminis intelligatur: ut Hæres meus uxori meæ argentea vasa triginta pondo, dato quæ volet: utrum quæ volet uxor, an quæ uolet hæres. Secundo, cū duo uel plura scripta contraria reperiuntur, cui nam sit adhærendum, ut si sit lex, Qui Tyrannum occiderit, petat præmium quod uolet: altera, Tyranno occiso, filij etiam eius interficiantur: uxor maritum suū Tyrannum interfecit, & petit filium, quem habet ex Tyranno, sibi donari. Tertium cum scriptum à sententia discrepare uideatur: ut Si quis nocte cum ferro deprehensus fuerit, in carcerem conijciatur, quidam annulum ferreum habens nocte deprehensus est, utrum in carcerem conijciendus. Hæc breuiter à Crasso perstringuntur, quæ deinde secundo libro, fusius ab Antonio dicuntur. Hæ uerò singulæ quæstiones propria quædam habent argumenta, quibus uel confirmari, uel infirmari possunt.

Sed causarum, quæ sunt à communi quæstione seiunctæ, partim in iudicijs versari, partim in deliberationibus: esse etiã genus tertium, quod in laudandis, aut uituperandis hominibus poneretur: certosque esse locos, quibus in iudicijs uteremur, in quibus æquitas quæritur: alios in deliberationibus, qui omnes ad utilitatem dirigerentur eorū, quibus consilium daremus: alios item in laudationibus, in quibus ad personarum dignitatem omnia referrentur.

SED CAUSARVM. Causæ quæ sunt de re certis in personis & temporibus locata, in tria genera distinguuntur, nam aliæ uersantur in iudicijs, quæ causæ forenses dicuntur; unde iudiciale genus. aliæ in sententijs dicendis, quæ deliberationes uocantur, unde genus deliberatiuum: aliæ in laudando, & uituperando, quæ exornationes appellantur, unde genus demonstratiuum. **CERTOSQUE ESSE LOCOS.** Hæc tria genera suos fines habent distinctos.

nam

M. Ant. Maiorazq.

nam in iudicijs omnia debent ad æquitatem dirigi in deliberationibus quæritur utilitas, in demonstratio dignitas & honestas.

Cumq; esset omnis oratoris uis, ac facultas in quinque parteis distributa, ut deberet reperire primum, quid diceret, deinde inuenta non solum ordine, sed etiam momento quodam atque iudicio dispensare, atque ornare oratione: post memoria sapire: ad extremum agere cum dignitate, & uenustate, etiam illa cognoram, & acceperam, ante quam de re diceremus, initio conciliandos eorum esse animos, qui audirent: deinde rem demonstrandam: postea controuersiam constituendam: tum id, quod nos intenderemus, confirmandum: post, quæ contrà dicerentur, refellenda: extrema autem oratione, ea, quæ pro nobis essent, amplificanda & augenda, quæque essent pro aduersarijs, infirmada, atque frangenda.

CVMQVE ESSET OMNIS ORATORIS VIS. Rhetoricæ quinque partes sunt, Inuentio, Dispositio, Eloquentio, Memoria, Pronunciatio. Primum igitur reperire oportet ea, quibus causam nostram confirmemus, & rationes aduersariorum refellamus. Hæc autem ars inueniendi Topica dicitur, quæ locos docet, & sedes argumentorum. Sunt qui melius aliena refellunt, quam sua confirmant, quoniam facilius est destruere, quam construere. Hieronymus de Lactantio; utinam tam bene nostra confirmasset, quam aliena destruxit. **IUDICIO DISPENSARE.** Nihil enim melius ipso ordine; sicut Xenophon dixit. Itaque nihil prodest inuentio; nisi res inuentæ bene disponantur, sicut in acie milites præiuri: qua laude in bello Pyrrhus potissimum excelluit, nemo enim eo melius capere locum, exercitum instruere, nouit unquam, in oratione, dispositionis laudem, sicut & reliquarum virtutum Demosthenes, & Cicero tulerunt: hic autem iudicio magno opus est. **DENIQUE**
VE-

VESTIRE. Metaphora à corpore sumpta. Hoc autem oratoris est proprium, oratio polita atque ornata, & aptè distinctè, atque ornate dicere. **MEMORIA SEPIRE.** Est enim Memoria, vt ait Arist. resumptio alicuius rei apprehensæ, vel sensu, vel intelligentia, quæ pars, vt ait in Oratore Cicero, custos est cæterarum ingenij partium, & i. Tuscul. memoriam putat insigne diuinitatis argumentum. Habetur autem à natura, sed exercitatione plurimum confirmatur. Cicero de Senectute ita Catonè loquentem facit, Pythagoreorū more exercèda memorię gratia, quid quoque die audierim, dixerim, egerim, commemoro vespèri. Virgilius in Epigramate de viro bono,

*Nec prius in dulcem declinat Læmina somnum
Omnia quam longi reputauerit æta diei.*

AD EXTREMVM AGERE. Actio, quæ etiam Pronunciatio dicitur, magnam habet vim in oratore huic primas, secundas, ac tertias Demosthenes tribuit; hac tantum valuit Hortensius, vt longo tempore Cicerone superior, deinde par haberetur. **ANTE-
QVAM DERE DICEREMVS:** Hic partes orationis attingit, & sex constituere videtur, hoc est, exordium narrationem, propositionem, confirmationem, refutationem, perorationem: in Exordio conciliantur animi, in Narratione res demonstratur in Propositione controuersia constituitur, in confirmatione quod intendimus probare oportet, in Refutatione quæ contra dicuntur, refellenda sunt, in Peroratione rationes nostræ sunt amplificandæ & aduersariorum deprimendæ.

Audieram etiam quæ de orationis ipsius ornamentis traderentur, in qua præcipitur primum, vt purè & Latine loquamur: deinde vt plane & dilucide: tum vt ornate: post ad rerum dignitatem apte, & quasi decore, singularumque rerum præcepta cognoram. Quin etiam, quæ maxime propria essent naturæ, tamen his ipsis artem adhiberi videram nam de actione, & de memoria quædam breuia, sed magna cum exercitatione præcepta gustaram.

AVDIERAM ETIAM. Hic Elocutionis virtutes tangit, quæ præ-

M. Ant. Maloragij.

præcipue quatuor numerantur, Prima est, vt sit pura, & latina, hoc est, vt barbaritimi, & solacissimi scditas absit. Secunda, vt sit plana, & dilucida. Nam Aristoteles, præcipuam orationis virtutem putat esse, *σαφήνησιν*, id est, vt Quintilianus interpretatur perspicuitatem. Nam oratio est interpretis mentis, quæ semper vitiosa est, cum eget interprete. Tertia est, vt sit ornata; hoc est varijs figuris, & verborum, & sententiarum quasi stellis quibusdam distincta, quæ ideo exornationes dicuntur. Quarta ut sit apta & decora, hoc est rebus ipsis conueniens, & personis. Nam aliquando sublimis, aliquando temperata, & æquabilis, aliquando tenuis esse debet. **QVIN ETIAM QVÆ M A X I M E.** Dantur etiam memoriæ, & pronunciationis præcepta, licet hæc duæ partes magis quàm ceteræ à natura adiuuentur. Nam Simonides artem memoriæ reperisse dicitur, quæ constat locis & imaginibus. Chironomia uerò, & palestra gestus aptos, & rebus accommodatos docebat. & Phonasci uocem exercebant.

In his enim fere rebus omnis istorum artificum doctrina versatur, quam ego si nihil dicam adiuuare, mentiar. habet enim quædam quasi ad comonendum oratorem, quò quidque referat, & quò intuens, ab eo, quodcumque sibi proposuerit, minus aberret. Verùm ego hanc vim intelligo esse in præceptis omnibus, non vt ea secuti oratores, eloquentiæ laudem sint adepti, sed, quæ sua sponte homines eloquentes facerent, ea quosdam obseruasse, atque id egisse. sic esse non eloquentiam ex artificio, sed artificio ex eloquentia natum: quod tamen, vt antè dixi, non eijscio. Est enim etiam si minus necessarium ad bene dicendum, tamen ad cognoscendum non illiberale. Ea exercitatio quædam suscipienda vobis est (quamquam vos quidem iam pridem estis in cursu) sed ijs, qui ingrediuntur ad studium quique ea, quæ agenda sunt in foro, tanquam in
acie,

acie, possunt etiam hunc exercitatione quasi ludicra prædiscere, ac meditari.

IN HIS ENIM FERÈ REBUS. Summa totius artis Rhetoricæ hæc est, quam Crassus breviter complexus est. **SINILHIL DICAM ADIVVARE.** Prodest enim ars omnino quia cersior est dux, quam natura; verum sciendum est, rationem præceptis accommodari ad exercitationem oportere; nulla enim ars sine longa exercitatione potest acquiri. **VERVM EGO HANC VIM.** Querit Crassus, unde ars sit nata? & respondet ex observatione. Cum enim præcipi homines adverterent alios melius, alios deterius dicere, causam huius differentię quæretens, artem inuenerunt, ut etiam Rhetoricorum primo docet Arist. Fuerunt enim oratores etiam antequam Corax & Tylis artem Rhetoricam inuenerint, sed postica arte adiuncta, facti sunt excellentiores. Hoc enim omnibus artibus commune est, ut ex observatione & experientia primo natę sint deinde longo vñ & exercitatione perfectę: nihil enim simul natum est, & perfectum, benignius concludit Crassus, non eloquentiam ex artificio natam fuisse: quoniam prius fuit eloquentia quam eius ars excogitaretur: sicuti prius terra sua sponte fruges fundebat, quam homines arte adhibita; terram & agros excolerent, sed artificium ex eloquentia natum esse, quia nonnulli obseruarunt ea, quę sua sponte homines à natura eloquentes facerent. Non est tamen ars eijcienda, quę plurimum adfert adiumenti. Sicuti medicina licet ab experimento nata sit, tamen in ea plus generalis cognitio valet, quam rerum singularum experimentum. **EST ENIM ETIAM.** Omnino ars perdiscenda, quę multum adiuvat in dicendo, quod si etiam nihil adiunxerit, tunc tamen cognoscenda, quia liberalis, & ingenium hominem decet. Est autem argumentum à fictione. **EIVS EXERCITIA DIO. QUÆDAM.** Quartum adiungit, quod omnium est potētis sibi, hoc est exercitatio. Nam tria supra iam enumerata sunt, hoc est natura, studium, ars: sed ea tria parum admodum profunt, nisi frequens accedat exercitatio, vel scribendi vel meditandi, vel dicendi. Quia in re Cicero gloriatur neminem vnquam se diutius exercuisse. Demosthenes tamen subterraneum habuisse domicilium fertor, in quo assidue se exercebat, & aliquando capitis & barbæ dimidiam partem radebat, ut cogeretur in eo loco diu latere, & se exerce- re, & ne sibi liberum esset, in conspectum hominum venire, auctor est Plutarchus. **IN FORO TANQVAM IN ACIE.** Cicero frequenter forum prælio comparat, Declamationem palestrę Demetrius Phalereus tantum eloquentiam in pace, quantum in bel-

Z logla-

lo gladium valere dicebat. Q V A S I L V D I C R A. Metaphora ab ijs, qui se umbratili pugna exercent: vt in praelio se deinde fortius gerant.

Hanc ipsam, inquit Sulpicius, nosse volumus: attamen ista, quæ abs te breuiter de arte decursa sunt, audire cupimus, quamquam sunt nobis quæ non inaudita: verum illa mox, nunc de ipsa exercitatione quid sentias, quærimus. Equidem probo ista, Crassus inquit, quæ vos facere soletis: vt, causa aliqua posita, consimili causarum earum, quæ in forum deferuntur, dicatis quam maximè ad veritatem accommodatè: sed plerique in hoc vocem modò, neque eam scienter, & vireis exercent suas, & linguæ celeritatem incitant, verborumq; frequentia delectantur. in quo fallit eos, quod audierunt, dicendo, homines, vt dicant, efficere solere.

HANC IPSAM INQUIT SVLPITIVS. Quoniam exercitatio plurimùm in omni arte valet, vt in militia, vnde etiam exercitus dicitur; & in dicendo, vnde Demosthenes illud in ore frequenter habeat *μακρὰ πάντα δύναται*, id est, exercitatio potest omnia. Ideo Sulpitius cupit à Crasso aliquam exercitationis rationem intelligere, quamuis ostendat sibi gratum etiam fore, si de arte fusius dixerit. Sed in primis de exercitatione vult audire. DECURSA SVNT. Nouè dixit, & à cursoribus deducta metaphora. EQVIDEM PROBO ISTA. De exercitatione dicturus Crassus, primo ponit ea, quæ probat in alijs, & quæ improbat, deinde sententiam etiam suam adiungit. Primo igitur declamandi consuetudinem laudat, modo causa, atque themata proponantur, quæ consimilia sint earum causarum, quæ in forum deferuntur: hunc locum Quintilianus secundo libro sic explicat; sint materia, quæ fingentur quam similitimè veritati, & declamatio quâ tum maximè potest, imitetur eas actiones: in quarum exercitationem reperta est, sicut etiam umbratilis pugna, similitudinem quandam habere debet, cum verò praelio. Quare cauendum est in

est in hac exercitatione, ne vox tantum & vires exercentur; sicuti quidam solent; qui sine vlla scientia quærent linguæ celeritatem, & verborum copiam, nam huiusmodi homines, nõ veram eloquentiam sed inaneam loquacitatem sibi comparant. **IN QVO FALLIT E.O.S.** Decipiuntur, inquit, isti, propter vulgare quoddam proverbum, quo dici solet, Dicendo homines, vt dicant efficere sole-^{ne male dicamus dicendo}re, quemadmodum vulgo etiam dicitur, Fabricando fabri fiunt. Proverbum hoc ita græcè profertur, *ἐκ τῆ λέγειν τὸ λέγειν πορίζεται.* Sy-^{Quintil.}rianus Euagoram Sophistam reprehendit, quod existimaret, dicendi facultatem non ratione aliqua, sed vsu tantum & exercitatione consistare. ^{Syrian.}

Vere enim etiam illud dicitur, *peruersè dicere, homines, peruersè dicendo, facillimè consequi.* Quamobrè in istis ipsis exercitationibus, etiam vtile est, etiam subitò sæpe dicere, tamen illud vtilius, sumto spacio ad cogitandum, paratiùs, atque accuratiùs dicere.

VERE ENIM ETIAM ILLUD. Aliud huic opponit, quod non minoris momenti est. Qui enim malè se in aliqua arte exercent, malum etiam habitum contrahunt, vt non facillè deinde possint eum exuere. Peruersè igitur dicendo, facillimè peruersè dicere consequuntur. **QVAMOBREM IN ISTIS.** Suam nunc interponit sententiam qua docet, longè vtilius esse sumere spaciũ ad meditando & cogitandum, quoties volumus quam subitò, atque ex tempore dicere.

Caput autem est, quod (vt verè dicam) minimè facimus (est enim magni laboris, quem plerique fugimus) quàm plurimum scribere. *Stilus, optimus, & præstantissimus dicendi effector, ac magister:* neque iniuria. Nam si subitam, & fortuitam orationem commentatio, & cogitatio, facillè vincit: hanc ipsam profectò assidua, ac diligens scriptura superabit:

CAPVT AVTEM EST. Nihil tam vite est ad eloquentiam comparandam, quam plurima scribere, prodest quidem lectio, prodest studium, profunt artis præcepta, profunt declamationes, & subitæ dictiones, sed nihil magis prodest, quam assidua, & accurata scriptio. Cur igitur tam pauci se in scribendo exercent, an quia utilitatem non vident, vel potius, quia hoc maxime laboriosum est, & plerique laborem fugere solent. Nam ut ait Terentius

Ingenium hominum à labore præclive est ad libidinem.

Hæc est causa, inquit Crassus, quod minime scribimus, quia magni laboris est; sed qui res magnas, & magnoperè expetendas cupiunt, nullum subterfugere laborem debet. **STYLVS OPTIMVS.** Sententia pulcherrima, quam in ore semper eos habere opus esset, qui eloquentiæ laudem expetunt. Stylum autem posuit pro scribendi exercitatione, & pro ipsa scriptione. Nam stylus propriè fuit aneum instrumentum, quo veteres in tabulis ceratis scribere consueverant, ut quidam etiam hoc tempore in albis tabellis sine atramento paruo stylo scribunt. Vnde stylus pro scriptione ponitur, ut hoc loco & pro dicendi genere: ut, Terentius, Dissimili oratione facta sunt, ac stylo, ubi Donatus ait, oratio in sensu, stylus in uerbis, ita Cicero in Bruto, unus enim sonus est, totius orationis, & idem stylus. Hinc dicere solemus Ciceronis stylum elegantissimum esse, Quintiliani acutum, Plinij varium, id est, dicendi genus. Et in Bruto legitur orationes attico stylo scriptas. Stylum, vertere, significat immutare, quod semel scriptum fuit. Horatius i. Serm.

Sæpe stylum veritas æternum quæ digna legi sunt. Scripturus.

Et pro notatione ac reprehensione stylus interdum capitur, ut Plinius in præfatione; Quod si hoc Lucilius, qui primus condidit stylum, sibi dicendum putauit; & Cicero pro A. Cluentio dixit, Censorium stylum pertimescere, id est notationem censorum. Idem Cic. 2. Philipp. dixit, Si meus ille stylus fuisset, hoc est, si negotium illud ego suscepissem, à scriptoribus, fabularum sumpta metaphora, sic enim ait; Et si meus ille stylus fuisset, ut dicitur, mihi crede non solum unum actum sed totam fabulam confecissem. **NAM SI SVBLTAM.** Argumentum à consequentibus. Tres sunt exercitationis species: prima subita dicitur, & fortuita, quæ fit ex tempore: altera parata & accurata, quæ fit sumpto spacio ad cogitandum, & commentandum: tertia assidua ac diligens scriptura. Primo quidem utilis est, sed secunda utilior, tertia uero omnium utilissima. Argumentum est huiusmodi, si cogitatio sola subitam dictionem ulcitur, multo facilius cogitata, & diligens scriptura eandem superabit; Debet autem scri-
ptura

ptura duas res habere: Primo ut sit assidua, neque enim semel tantum, aut bis scribere satis erit, uerum sæpissimè scribendum est, deinde ut sit diligens. Quamuis enim aliquis multa scribat, tamen nisi diligenter id faciat, nunquam politè scribere poterit, opus est igitur summa in scribendo diligentia.

Omnes enim siue artis sunt loci, siue ingenij cuiusdam, atque prudentiæ, qui modò insunt in ea re, de qua scribimus, amquirentibus nobis, omniq̃ acie ingenij contèplantibus, ostendunt se, & occurrunt: omnesq̃ sententiæ, uerbaq̃ omnia, quæ sunt cuiusque generis, maximè illustria, sub acumen stili subeant, & succedant necesse est: tum ipsa collocatio, confirmatioq̃ uerborum perficitur in scribendo: nō poetico, sed quodam oratorio numero, & modo.

OMNES ENIM SIVE. Tres causas adfert, quare utilissimum sit quamplurima scribere, quæ quidem totum opus oratorium perficiunt. Prima est, quod scriptura plurimum ad inuentionem prodest. Altera quod ad elocutionem mire conducit. Tertia quod in scribendo collocatio, & conformatio uerborum numerum efficit oratorium. Ac primo scriptura prodest ad inuentionem, quia dum stylum manu tenemus, & cogitamus, loci & sedes argumentorum nobis occurrunt, & omnia quæ de ea re, de qua dicturi sumus, dici possunt, nobis in mentem ueniunt, ac paulatim se nobis ingerunt, quod cum subito dicimus, accidere non potest. Loci uero, non quoslibet, sed ingeniosos tantum, & exercitatos adiuuant. Hæc est causa cur dixerit Crassus, siue artis sint loci, siue ingenij cuiusdam atque prudentiæ. Nihil enim sæcundius est ingenio bene subactò & exercitato, cui statim res ipsæ succurrunt. Altera causa pertinet ad elocutionem, quæ figuris sententiærum & uerborum maximè illustratur, & exornatur. Dum igitur scribimus, occurrunt nobis sententiæ, & uerba cuiusque generis, & graues, & mediocres, & tenues sententiæ. Similiter uerba propria, translata, nitida, consonantia, & quæ sunt his contraria, ex quibus omnibus licet eligere, quæ propositæ materiæ conueniant. Tertia causa maximi momenti est; nam fortasse subito etiam dicentibus, & argumenta, & uerba non deficiunt aliquando, sed ita collocare,

M. Ant. Maiorach.

care, & conformare uerba, & oratorium, & maiestatis plentum numerum efficiant, nemo nisi multum scribendo assequi unquam poterit, numerus autem oratorius, non poeticus esse debet, de qua re in Orat. ad Brutum multa disputantur.

Hæc sunt, quæ clamores & admirationes in bonis oratoribus efficiunt, neque ea quisquam, nisi diu, multumque scriptitarit, etiam si vehementissime se in his subitis dictionibus exercuerit, consequetur: & qui à scribendi consuetudine, ad dicendum venit, hanc affert facultatem, ut, etiam subito si dicat, tamen illa, quæ dicantur, similia, scriptorum esse videantur: atque etiam si quando in dicendo scriptum attulerit aliquid, cum ab eo discesserit, reliqua similis oratio consequetur.

HÆC SVNT, QUÆ CLAMORES. Hæc tria, nempe acuta inuentio, ornata elocutio, numerus oratorius, efficiunt ut audientes clament, plaudant, & admirentur, & quasi attoniti sequantur, quocumque orator eos traxerit, sicut Hercules ille Ogmus de quo Lucianus scribit, quem prudentiæ atque eloquentiæ Deum Celtæ existimabant, atque ideo simulachrum eius ita fingebant: ut ab eius lingua quam plurimæ catenæ aureæ profluerent, quæ maximam hominum multitudinem auribus alligatam, ita traherent, ut tamen omnes libentissimè sequi uiderentur, quo figmento maximam eloquentiæ uim & iucunditatem significabant. Quin. Pop. Ro. cum aliquid egregium ab oratoribus audiebat, sæpè propter admirationem exclamabat. Cicero in Oratore ad Brutum de se ipso loquens, sic ait; **QUANTIS ILLA CLAMORIBUS ADOLESCENTULI DIXIMUS DE SUPPLICIO PARRICIDARUM.** **NISI DIV MLTVMQVE.** Nemo speret se posse admirationem in dicendo concitare, nisi longo tempore frequenterque in scribendo se exercuerit, quod antiqui illi diligenter obseruabant. Vnde Cicero Brutum ita laudat in Oratore. Iam quantum illud est, quod in maximis occupationibus, nunquam intermittis studia doctrinæ, semper aut ipse scribis aliquid, aut me uocas ad scribendum. C. Carbo etiam in tabernaculo, & sub pellibus, assidue scribere consueuerat. Caesar Augustus ad populum nunquam nisi de scripto loquebatur, cum tamen illi latinam linguam naturalem haberent, quo magis est, à

est, à nobis laborandum; qui iam pridem latinè loqui destitimus. **IN HIS SVBITIS DICTIONIBVS.** Aliqui tamen reperiunt, qui melius ex tempore dicerent, quam sumpto spacio ad cogitandum, quod de Tiberio Cæsare Suetonius scribit. **A SCRIBENDI CONSVETVDINE.** Qui se multum in scribendo exercet, eum habitum comparat, vt etiam si postea dicat ex tempore, tamen ea quæ dicit, non aliter ac si scripta fuissent, polita & elaborata esse videantur, quod nunquam eis accidit, qui non diu multumque scriptitant. Vt M. Antonio, qui licet acutus esset in dicendo, non tamen elegantis aut politi oratoris laudem adeptus est. **SCRIPTVM ATTULERIT.** Sæpè enim accidebat, vt scriptas orationes in forum aut Senatũ deferrent: vt pro Cn. Plan. de oratione quam habuit post reditum in Senatu. Quæ propter eius magnitudinem dicta de scripto est. Epistolarum libro 10. Id, ex ipso S. C. poteris cognoscere: ita enim est scriptum, vt à me de scripto dicta sententia est. ad Att. 4. Proposita Marcellini sententia, quam ille de scripto ita dixerat. Philippica 10. ita enim dixisti & quidem de scripto; nam te inopia verbi lapsus putarem, nisi tuam in dicendo facultatem nossem.

Vt concitato nauigio cùm remiges inhibuerunt, tamen ipsa nauis motum, & cursum suum, intermisso impetu, pulsusque remorum: sic in oratione perpetua, cum scripta deficiunt, parem tamen obtinet oratio reliqua cursum, scriptorum similitudine, & vi concitata.

VT CONCITATO NAVIGIO. Venusta similitudo. Nam frequenter à nauigantibus translationes & similitudines Cicero sumit, vt dare vela, pandere uela, contrahere vela orationis. Et hoc loco similitudine huiusmodi vitur: cum in aqua nauis impulsu remorum concitata est, etiam si remiges inhibeant remos, tamen ipsa nauis cursum suum tenet, & progreditur: ita in dicendo, cum quis à scripto ceperit, etiam si scripta deficiant, tamen oratio reliqua scriptorum similitudine cursum obtinet. **CVM REMIGES INHIBERVNT.** Hoc est remos sustulerunt, & non amplius nauem impellunt, sed eam sinunt sua sponte procedere. ita Quintil. libro 12. vnum modo in illa immensa vastitate cernere uidemur M. Tullium, qui tamen ipse, quamuis tanta tãque instructa nauis, hoc mare ingres-

sus

M. Ant. Maioragij.

fus contrahit vela, inhihetque remos. Sic dicimus inhihere imperiũ, hoc est, prohibere ne quis imperio solito utatur: proprie tamen remiges inhihere dicuntur, cum nauem retro uertere uolentes, currentis impetum remorum impressione retardant. Cicero ad Att. 13. ostendit se aliquando deceptum in hoc uerbo fuisse cum sic ait; Est enim uerbum totum nauticum quanquam id quidem sciebam, sed arbitrabar sustineri remos, cũ inhiheri essent remiges iussi. Id non esse eiusmodi didici heri, cum ad villam nostram nauis appelleretur. non enim sustinent, sed alio modo remigant. Valla libro 5. sic ait; inhihere, est rem inceptam, ne procedat impedire. Virg. 12.

Parcite iam Rutuli, & uos tela inhihete Latini.

Plinius dixit inhihere aluum, pro eo quod est sistere, & astringere.

In quotidianis autem cognitionibus. equidem mihi adolescentulus proponere solebam illam exercitationem maxime, qua C. Carbonem, nostrum illum inimicum, solitum esse uti sciebam, ut aut uersibus propositis quam maxime grauibus, aut oratione aliqua lecta ad eum finem, quem memoria, possem comprehendere, eam rem ipsam, quam legissem, uerbis alijs quam maxime possem lectis pronunciarem.

IN QUOTIDIANIS AUTEM COGITATIONIBVS. Proponit alia duo genera exercitationis, quorum alterum damnat, alterum laudat; quamuis utroque se in adolescentia usum fateatur. Primum est id, quo etiam C. Carbonem inimicum suum, uti solere dicunt: ut ex aliquo Poeta si se exercere carminibus uellet, grauis sibi uersus proponeret, quos eadem manente sententia uarijs modis permutaret, uel ex oratore aliquo si oratione soluta se uellet exercere, locos grauios notaret, quos alijs uerbis pronunciaret. Hoc exercitationis genus, simile est paraphrasi, cum eundem sensum alijs uerbis explicamus, quod sanè perquam uitiosum est, & uehementer improbandum, præsertim hoc tempore, neque enim ullo modo fieri potest ut elegantius, aut melius antiquis scriptoribus dicamus. Itaque sententias eorum alijs uerbis explicamus, necesse est, ut ea deteriora sint, quo fit ut latinam linguam inquinemus. Quare damnandi sunt
ij, qui

ij, qui ueteres autores ita interpretantur, ut singulis uerbis paraphrasia suam adhibeant; hoc enim nihil aliud est, quam auditoribus, & discipulis barbariem incutere. longè utilior est ea exercitatio, cum aut uersus eleganter in solutam orationem, quam maxime fieri potest accurate conuertimus; aut contra, cum ex oratione soluta uersus facimus. Prodest etiam mirifice, Ciceronis orationes, aut epistolas in uernaculum sermonem transferre, deinde iterum amoto Cicerone in latinum conuertere: postea uerò conferre cum ipso Cicerone conuersionem nostram: quam quidem exercitationem, nos se ipsa multum prodesse experti sumus.

Sed post animaduerti, hoc esse in hoc uitij, quòd ea uerba, quæ maxime cuiusque rei propria, quæque essent ornatissima, atque optima, occupasset aut Ennius si ad eius uersus me exercerem, aut Gracchus, si eius orationem mihi forte proposuissem. ita, si iisdem uerbis uterer, nihil prodesse: si alijs, etiã obesse, cum minus idoneis uti cõfuescerem. Postea mihi placuit, eoque sum usus adolescens, ut summorum oratorum Græcæ orationes explicarem. quibus lectis hoc assequabar, ut, cum ea, quæ legerem Græce, Latine redderem, non solum optimis uerbis uterer, & tamen usitatis, sed etiam exprimerem quædam uerba imitando, quæ noua nostris essent, dummodo essent idonea.

SED POST ANIMADVERTI. Declarat quid habeat uitij hæc exercitatio, cum enim essent ea tempestate duo oratores maxime celebres, Ennius & Gracchus, quorum Ennius erat poeta, Gracchus orator; cum uellet Crassus se uersibus exercitare, sibi Ennium proponebat, cum autem uellet exercere se oratione Gracchum in manus sumebat. Ergo cum eandem sententiam uellet explicare, necesse erat, ut aut eisdem uerbis uteretur, aut alijs: si iisdem, nulla erat utilitas cum esset eadem sententia, atque eadem uerba, si alijs, oberat ipsa exercitatio; quoniam uerba, quæ essent inaximè propria, ornatissima & optima iam Ennius & Gracchus occupassent. Ennius autem calaber poeta maximi nominis fuit, antequam Lucretius, Virgilius, & alij po-

M. Ant. Maioragij.

litiores exorirentur. Nam Lucretius eum primum fuisse ait, qui apud Romanos Coronam ex Helicone detulerit, sic enim scribit in primo libro.

*Ennius ut noster cecinit, qui primus amano
Detulit ex Helicone, perenni laude coronam.*

Gratus fuit Africano superiori, sicut ait Cicero pro Archia sub quo etiam stipendia fecit. Vnde Claudianus,

*Harebat doctus Lateri, castrisq; solebat.
Omnibus in medias Ennius ire tubas.*

Gloriabatur Homerì animam in suum corpus venisse, vnde poeta factus esset, & se tria corda habere predicabat, quod Græcè, Latine, & Oscè loqueretur. Post mortem in sepulchro Scipionum constitutus est, ut ait Cicero pro Archia: & Ovidius;

*Ennius emeruit Calabris in montibus ortus
Consignus poni Scipio magne tibi.*

Cicero sibi ipsi hoc Epitaphium fecisse Ennium auctor est.

*Aspicite o cives senis Ennii imaginis urnam
Hic vestrum panxit maxima f. lta patrum.
Nemo me lachrymis decoret, nec funera fletu
Faxit, cur volito vivus per ora virum.*

Quintilianus sic ait in X. Ennium sicut sacros vetustate lucos adoremus, in quibus grandia & antiqua robora, iam non tantam habent speciem, quantam religionem. De Graccho satis sit illud annotare, quod ait in Bruto Cicero. Fuit inquit, Gracchus diligentia Cornelie matris a puero doctus, & Græcis literis eruditus, nam semper habuit ex quilibet è Græcia magistros, in eis iam adolescens Diophanem Mityleneum Græciæ temporibus illis disertissimum, & infra: sed ecce in manibus vir & præstantissimo ingenio, & flagranti studio, & doctus à puero C. Gracchus: noli enim putare quenquam Brute pleniorum, & vberiorum ad dicendum fuisse, item infra. Damnum enim illius immaturo interitu res Romanæ Latinæque fecerunt; Rursus; eloquentia quidem nescio an habuisset parem neminem; grandis est verbis, sapiens sententijs, genere toto grauis, manus extrema non accessit operibus eius, præclarè inchoata multa, perfecta non planè: legendus, inquam est hic orator Brute, si quisquam alius iuuentuti, nõ enim solù acuerè, sed etiam alere ingenium potest: hæc Cicero. Non igitur mirum si Crassus eius orationes admirabatur, & in eis se exercebat. POSTEA M. H. L. Ponit alterum exercitationis genus quod

quod vtilissimum est, vt summorum oratorum, qualis est Demosthenes, Isocrates, Æschines, græcas orationes latinis verbis explicemus, sic enim manente eadem sententia, verbis vti quam lectissimis possumus, & ad nostram consuetudinem accommodatis. Quo genere vsus est etiam frequentsissime Cicero, nam adolescens non solum græcas orationes, latinis reddidit, sed etiam ex Philosophia multa transtulit, & Xenophontis opus, quod est de tuenda re familiari, in sermonem latinum conuertit. Quod autem ait Crassus se quædam verba noua fingere solitum, id licet etiam Horatius in arte poetica concedat, & nonnullis in locis Cicero; tamen à nobis cauendum est, qui non amplius latinè loquimur: nam inusitatum & insolens verbum, ita vitare debemus, ut nauæ scopulum, sicut Iulius Cæsar præcepit. **QVA NOVA NOSTRIS ESSENT.** Sic Horatius.

*Et noua sictaq; nuper habebunt verba fidem
Si Græco fonte cadant parçè detorta.*

Iam vocis, & spiritus & totius corporis, & ipsius linguæ motus, & exercitationes, non tam artis indigent, quam laboris: quibus in rebus habenda est ratio diligenter, quos imitemur, quorum similes velimus esse. Intuendi nobis sunt non solum oratores, sed etiam actores, ne mala consuetudine ad aliquam deformitatem, prauitatemq; veniamus.

I AM VOCIS ET SPIRITVS. Est etiam quædam pronuntiationis exercitatio, quæ non tam ab arte, quam à labore adiuuatur. Quatuor autem spectantur in actione, vox, spiritus, corporis gestus, linguæ motus: vocem regere docent Phonasi, vt plena sit & iucunda, spiritum firmum & stabilem esse oportet, vt possumus verba continuare, & longiores periodos sine respiratione pronuntiare. qua in re firmis lateribus opus est, ac spiritum etiam exercitatione firmari posse, docuit Demosthenes; vt infra docebit Antonius. Gestus corporis artificio palestræ, & chironomiæ perficit. Linguæ motus constat expressa uocum explanatione, cum nihil dicitur, quod non intelligatur. Hæc autem præcipuè constat imitatione. quare diligenter aduerte re debemus, qui nam sunt à nobis imitandi vt eorum similes in dicendo esse possumus. **INTVENDI NOBIS SVNT.**

A a a Non

Non tantum oratores, inquit, sed etiam fabularum actores, ac histrio-
 nes intueri debemus, ut eos in gestibus imitemur. Hec erat causa cur
 antiqui dabant histriionibus conformandos adolescentes, ut actionem
 discerent, & cur Cicero se eosam Roscio Comædo frequenter
 exerceret, ut ab eo corrigeretur si quid in gestu peccasset. Quidem
 Cicero saepe cum Roscio cærabat, verum ipse pluribus modis ean-
 dem sententiam oratione proferret, an Roscius pluribus gestibus ex-
 primeret. Nam ita scitè quidam se mouebant, ut etiam sine uoce fa-
 cile possent intelligi: quod Demetrius Cynicus testatur, qui cum Ro-
 mæ quendam Mimum Veneris adulterium cum Marte saltantem vi-
 disse, exclamauit. Audio quid agas ò homo, non tantum uideo. Nam
 mihi uideris manibus ipsis loqui hæc de causa. Lexbonax Mityle-
 næus Mimos appellabat *χρησίδωρος* id est, *θάνω* sapientes. Quin magnam
 gestibus inesse vim declarant etiam muti homines, qui quicquid vo-
 lunt gestibus indicant. **AD ALIQVAM DEFORMITA-
 TEM.** Multi sunt enim qui peccent in gestibus, & motu corporis,
 in multas deformitates, & prauitates ueniant: aliqui enim alterno pe-
 de tanquam claudicantes in sistunt, in dicendo: aliqui crura deculant,
 sunt qui indecore brachia torqueant, sunt qui micare digitis videan-
 tur, alij turpiter os intorquent; quidam supercilia contrahunt, nonnul-
 li modo in hanc, modo in illam partem collum, aut totum cor-
 pus iactant, ut è Lyntre, quod aiunt, loqui videantur; hæc sunt, & hu-
 iusmodi ceteræ deformitates, quæ diligenter in dicendo fugien-
 de sunt.

**Exercenda est etiam memoria, ediscendis ad ver-
 bum quamplurimis & nostris scriptis, & alienis.
 Atque in ea exercitatione non sane mihi displicet
 adhibere, si consueris, etiam istam locorum,
 simulacrorumque rationem, quæ in arte traditur.**

EXERCENDA EST ETIAM MEMORIA. Hæc
 ultima est exercitatio, quæ maximi ponderis est, cum memoria re-
 rum omnium thesaurus sit: eius duplex est exercitatio, prima facilior
 & melior, ut multa ediscamus & nostra, & aliena scripta, quo enim plu-
 ra didicerimus, eo magis memoria confirmatur: altera difficilior, &
 minus utilis, ut plurimos nobis locos fingamus ordine dispositos, in
 quibus eorum rerum, quas meminisse uolumus simulachra statuamus,
 eget autem hæc longa exercitatione, & longo tempore: sed cum quis
 assueuerit, ab ea saepe multum adiuuatur. ideo Crassus ait eam sibi non
 displic-

displicere, nam multi eo tempore se etiam in hac re exercebant. legimus Lucullum & Hortensium plurimum hac artificiosa memoria ualuisse. de quibus ita Cic. habuit Lucullus diuinam quandam rerum memoriam, maiorem uerborum Hortensius. Carneades quidam in Græcia, sicut Plinius scribit, quæ quis exegisset uolumina in bibliothecis, legendis modo representabat.

Educenda deinde dictio est, ex hac domestica exercitatione, & umbratili, medium in agmen, in puluerem, in clamorem, in castra, atque aciem forensis. subeundus usus omnium, & periclitanda vires ingenij: & illa commentatio inclusa, in veritatis lucem proferenda est. Legendi etiam poetæ, cognoscenda historia, omnium bonarum artium scriptores ac doctores & legendi, & peruolutandi, & exercitationis causa laudandi, interpretandi, corrigendi, vituperandi, refellendi: disputandumque de omni re in contrarias partes, & quidquid erit in quaque re, quod probabile videri possit, eliciendum atque dicendum.

EDUCENDA DEINDE DICTIO EST. Postquam satis aliquis domi aut in scholis exercitatus fuerit, tunc in forum in Senatum, in concionem prodeundum est, ut veras agat causas: vitur autem metaphoris ab arte militari sumptis: Umbratilem vocat exercitationem, quæ domi, atque in umbra fit, Ut umbratilis pugna, qua quis privatim in armis se exercet. Cicero 2. Tuscul. vitam umbratilem appellat mollem, & delicatam. sicuti Plautus in Curcul. hominem umbraticum vocat, qui domi ociosus in umbra sedeat. Græci, qui molliter, ac delicate viuunt *σκιαιτροί* vocant, quasi in umbra nutritos. **MEDIUM IN AGMEN.** Ut tyrones in campo Martio diu prius exercitati, postea medium in agmen prodibant. ergo translata dicuntur medium in agmen prodire, qui cum aduersarijs in foro aut in Senatu congregiuntur, ut Cicero adolescens contra Sex. Neuium pro P. Quintio, & contra Chrysochorum Syllæ pro Roscio Amerino. **IN PULVEREM.** Hoc umbratili exercitationi contrarium ponit, nam in prælio sæpe magnus puluis excitatur: unde sine pul-

M. Ant. Maioragij.

pulvere dicuntur illi vincere, qui paruo labore victoriam reportant.
Horatius in arte.

Cui sit conditio dulcis sine pulvere palma.

IN CLAMOREM. Maximos enim clamores tollebant Romani in prælijs, cum in hostes ruerent, imitantes Troianos, unde originem trahebant; quorum Homerus eam tradit fuisse consuetudinem, ut magno cum clamore prælium inirent. Virgilius in duodecimo *Æncidos*;

Exoritur clamorque virum, clangorque tubarum.

IN CASTRA, ATQVE ACIEM FORENSEM. Perseuerat in translatione; nam totam oratoris artem militiæ comparat. Oratoris castra forum est, & loca iudicijs destinata, acies sunt argumenta, rationesque quibus aduersarios euertere conatur. **SVBENDVS VSVS.** Nam vsus assiduus, & artem & ingenium sæpè vincit. in foro vires apparent ingenij, ubi non fictæ sunt declamationes, sed uerum certamen, non umbra & tenebræ, sed lux est meritis, itaque multi licet in declamando plurimum ualere, tamen in foro propter insolentiam uersari non poterant, quod de Porcio Latrone legimus: opus est igitur usu & experientia; à qua sicut artis origo fuit, ita est etiam eiusdem perfectio. **LEGENDI ETIAM POETÆ.** Nunquam sunt intermittenda studia doctrinæ, nam etiam cum quis in foro, & in causis maioribus uersari caperit, Debet tamen horis succisuiuis se exercere legendo, declamando, scribendo. uolendum est enim omne scriptorum genus; atque in primis poetæ, qui non solum acuunt, sed etiam alunt ingenium; quoniam ut supra dictum est, finitimus, est oratori Poeta. Cicero pro Archia Poeta fatetur se poetiæ studijs ideo magnopere delectari, quod ex eis crescat oratio, & dicendi facultas: an tu, inquit, existimas aut suppetere nobis posse, quod quotidie dicamus in tanta uarietate rerum nisi animos nostros doctrina excolamus. **COGNOSCENDA HISTORIA.** Debet enim orator, ut Quintilianus docet, exemplis, & ueteribus, & nouis abundare, quæ sæpe testimoniorum, & iudicatarum rerum locum obtinent, quod sine historiæ cognitione fieri nullo modo potest, quin etiam ea quæ ficta sunt à clarioribus poetis negligere non debet, quia grauia plerunque rectè uiuendi præcepta sub eis figuræ latent. Senibus ideo maior auctoritas tribuitur, quia plura nosse creduntur, nam nescire quid antequam natus sis acciderit, est semper esse puerum; ut in Oratore ad Brutum ait Cicero. **OMNIVM BONARVM ARTIVM.** Nulla est ars ingenua, quæ nõ oratori aliquo modo prodesse possit. Itaque legere ac peruolutare omnium

nium bonarum artium scriptores opus est, atque ut alatur, & acuetur ingenium, magnopere proderit bonos auctores interdum laudare, interdum uituperare, modo interpretari, modo refellere; & cum eis, quodammodo certare. **IN CONTRARIAS PARTES.** Hæc fuit Academicorum, & Peripateticorum uetus consuetudo, ut de omnibus rebus in utramque partem disputarent, qua in re solebat Aristoteles pomeridianis horis iuuenes exercere. idem etiam opus ad hanc rem utilissimum Topicorum conscripsit, in quo locos plurimos in contrarias partes disputandi tradit, in quibus si quis diligenter se exercent, facile poterit eam artem percipere, atque ex omni re proposita quid uerisimile sit elicere. neque enim orator necessarias probationes querit, sed uerisimiles tantum & probabiles, sicut etiam Dialecticus.

Perdiscendum ius ciuile, cognoscendæ leges, percipienda omnis antiquitas, senatoria consuetudo, disciplina reip. iura sociorum, fœdera, pactiones, causa imperij cognoscenda est, libandus est etiã ex omni genere vrbanitatis facetiæ quidam lepos: quo, tanquam sale, perspergatur omnis oratio. Effudi vobis omnia, quæ sentiebam, quæ fortasse, si quemcumque patrem familiam arripuissetis, ex aliquo circulo, eadem vobis percontantibus respondisset.

PERDISCENDVM IVS CIVILE. Quia, sicut infra docebit, multæ causæ, controuersiarque forenses accidere solent, in quibus de iure ciuili disputandũ sit, quod imperitus iuris facere nullo modo poterit, differt autem à legibus ius ciuile, quod leges sunt, quæ docent, quæ faciendæ sunt, prohibent contraria, à legissatoribus communi consensu latæ, & probatæ. Ius autem ciuile nihil aliud est, quàm legum cognitio, & interpretatio, vnde iurisconsulti, vel iurisprudentes dicuntur, qui leges interpretantur. Hæc est causa cur Crassus à legibus ius ciuile separat, subiungit enim. **COGNOSCENDÆ LEGES.** Et duodecim tabularum, & quæ post eas latæ sunt. nam in legibus salus est, & tranquillitas totius ciuitatis, ut ait Arist. vnde merito Demosthenes leges appellat ciuitatis animam: ut etiam Cicero pro **A. Cluent.** **PERCIPICIENDA OMNIS ANTI-**
QVI-

M. Ant. Maioragj.

QVITAS. Debet esse diligens orator, ut antiquorum mores & instituta cognoscat. quoniam hoc non tantum ad dicendi copiam pertinet, sed etiam ad prudentiam augendam. itaque Homerus Vlyseam suam ita laudat;

*Dic mihi Musa virum capta post mania Troia,
Qui mores hominum multorum vidit, & vrbes.*

Arist. multarū Rerump. mores & instituta collegit, vt auctor est Cicero, fuit. n. antiquitatis studiosissimus. Cic. in Pisonē vehemēter inuehitur, quod non leges, nō instituta, non mores, nō iura no. **SENATORIA CONSVETVDO.** Cum enim in Senatu sēpē dicenda sententia sit, Senatoriæ consuetudinis ignarum esse minime oportet: maior. n. pars deliberationum ad Senatū pertinet. **DISCIPLINA REIP.** Quæ vel generalis est, vt quæ à Platone, & Aristotele traditur, & de qua sex libros scripsit etiam Cicero; quæ quidem moralis Philosophiæ magna quædam, atque ampla pars est, vel singularis, vt quæ ad vnā quamque ciuitatem pertinet, vtramque nosse debet orator. **IVRA SOCIORVM.** Socij atque amici pop. Rom. dicebantur, qui ita cum Romanis societatem inierant, vt tamen suis legibus vterentur, & cum opus esset Romanis auxiliarios milites darent, sed alij alio iure cum Romanis coniuncti erant debet igitur orator eorū iura non ignorare. **FOEDERA, PACTIO NES.** Fœdera distant à pactionibus, sicuti species à genere, nam omnia fœdera sunt etiam pactiones, sed non contra, neque enim omnes pactiones dici fœdera possunt, nam pactiones sunt etiam, induciarum, captiuorum, vectigalium, quæ fœdera non dicuntur, sunt etiā priuatæ pactiones, quæ iuri præstare dicuntur. Fœdus autem, vt vult Seruius, pax est quæ fit inter dimicantes. Cuius tria sunt genera; sicuti scribit. Liuius IIII. de bello Maced. vnum cum bello victis dicuntur leges. Alterum cum pares bello, æquo fœdere in pacem atque amicitiam veniunt; Tertium genus, cum qui hostes nunquam fuerint ad amicitiam sociali fœdere iungendam coeunt. Cicero pro Cornelio Balbo, Cn. Pompeium fœderum omnium pertissimum fuisse ostendit. **CAUSA IMPERII COGNOSCENDA.** Hunc locum quidam interpretes mire peruertunt, cum tamen facilis sit. Quidam enim causam, id est principium intelligunt imperij: quidam partes & factiones, vt sub Sylla & Cæsare, quod ridiculum est. Sed ita dixit Crassus causam imperij, sicuti dicimus etiam causam Clientis. Nam orator, nisi clientis causam didicerit, nequaquam eum defendere poterit. Ita cum orator sit quidam quasi Reip. patronus, debet causam imperij cognoscere, ut quantum fieri potest imperium Romanum defendat, adiuuet, amplificet. Cum enim magna sit varietas causarum,

farum, quæ ab oratore tractatur, nonnullæ sunt etiam quæ ad imperiũ pertinent, quas diligenter cognoscere debet orator. **LIBANDVS EST ETIAM.** Ponit ultimo loco quod est quasi condimentum totius orationis; nempe leporem facetiarum, & vrbauitatis De qua re Cæsar I. I. huius operis libro, multa acutè, & eleganter disputabit. Nam interdum in oratione plus lepor, & vrbauitas valet, quàm firma argumenta: & quemadmodũ cibi sine sale nihil possunt esse grati, ita oratio sine lepore. **EFFVDI VOBIS OMNIA.** Concludit Crassus nihil se occultasse eorum, quæ sentiebat, sed omnia bona fide protulisse: Verum ea modestè extenuat, sicut etiam initio fecerat: hæc eadem, inquit, alius quilibet etiam imperitus paterfamilias fortasse vobis respondisset. **EX ALIQVO CIRCVLO.** Ex corona & congregatione multitudinis imperitæ. Nam circulum Cicero sæpè vocat, imperitorum congregatam multitudinem; vnde circulari, idem est, quod fabulari. Cicero ad Attic. 2. Sermo dumtaxat in circulis, & conuiujs liberior. Idem de Clar. Orat. videt oscitantem iudicè colloquentè cum altero, nonnunquã etiã circulantem.

Hæc cùm Crassus dixisset, silentium est cõsecutum.

Sed, quamquam satis ijs, qui aderant, ad id, quod erat propositum, dictum videbatur, tamen sentiebant celerius esse multo, quàm ipsi vellent, ab eo peroratum.

HÆC CVM CRASSVS. Crassus breuiter & summatim attingit omnia, quæ ad comparandam dicendi facultatem attingere videbantur. Itaque cum sermonem suum absoluisset, subsecutum est omnium silentium. Licet enim ad propositam quæstionem satis responsum à Crasso intelligerent: tamen putabant eum latius, & copiosius verba facturum. Duplex est enim cuiuscunque artis tractatio, altera breuis, cum summa capita tantum attinguntur, altera longior, cum in vna quaque parte diutius insistitur, & singula diligentius tractantur. Priore vsus est hoc loco Crassus: quare multo celerius perorauit, quàm auditores eius voluissent.

Tum Sceuula, Quid est, Cotta? inquit, quid tacetis? nihilne vobis in mentem venit, quod præterea à Crasso requiratis? Immò id mercu-

B b le,

M. Ant. Maioragij.

le, inquit, ipsum attendo. tantus enim cursus verborum fuit, & sic euolauit oratio, vt eius vim, atque incitationem adspexerim: vestigia, ingressumque vix viderim, & tanquam in aliquam locupletem, ac refertam domum venerim, non explicata veste, neque proposito argento, neque tabulis, & signis propalam collocatis, sed his omnibus multis, magnificisque rebus constructis, ac reconditis: sic modo in oratione Crassi diuitias, atque ornamenta eius ingenij per quædam inuolucra, atq; integumenta perspexi: sed ea cum cõtemplari cuperem, vix adspiciendi potestas fuit. ita neque hoc possum dicere, me omnino ignorare, quid possideat, neque planè nosse, ac vidisse.

TVM SCÆVOLA. Quia pudor duos adolescentes deterrebat, ne amplius Crasso molesti essent, à quo vix precario extorserant, vt suam de arte dicendi sententiam proferret, ideo nunc hominis grauisissimi Sceuolæ persona inducitur: qui excitet eosdem adolescentes, ad alia etiam à Crasso requirenda. IMO ID MEHERCVLE. Respondet Cotta se miratum quidem fuisse Crassi disputationem, sed nondum sibi planè satisfactum: atque in hoc probando primo translatione vtitur, deinde similitudine. Translationem sumit ab animantium cursu, quæ interdum sic euolant in currendo, vt ne vestigia quidem appareant. Sic etiam oratio Crassi, quodammodo videbatur euolasse, & tam clerici cursu præterijisse, vt non satis aduertiri potuerit. Nam apud veteres, oratio dicebatur alas habere, quoniam vt ait Horat.

Et semel emissum volat irreuocabile verbum.

Et Homerus ἔπειτα πτερόντα, idest verba pennata dixit propter ortienis incitationem. Quin etiam Mercurio non alia de causa, talia pedibus, atque alas addiderunt, nisi quia sermonis Deus est, vel potius ipse sermo maximè velox. Sic apud Ciceronem frequenter celeritas verborum legitur, & cursus verborum, & oratio dicitur euola-

re. ET TANQVAM IN ALIQVAM. Hæc est similitudo accommodatissima, qua docet quidem intellexisse magnam esse Crassi doctrinam, sed non tamen eam plane perspicere potuisse. Quatuor autem hoc loco numerat, quibus locuples, ac referta domus ornari solet. Primo vestes, quarum duo sunt genera, vel enim ad tegendū corpus pertinent, vel ad sternendum. Ad tegendum vt toga, pallium chlamis prætexta, paludamentum, tunica, sagum, subucula cæteræque eius generis: sicut etiam stolæ muliebres, quarum diuites magnam domi copiam habere solent, & eam perpulchram, ac preciosam. Nam Lucullus, vt Horatius scribit, cum ab eo quidam petisset, an sibi quinque chlamydes commodare posset, respōdit, se domi quinque millia chlamydum habere. Quæ ad sternendum pertinent, dicuntur stragulæ vestes, vt tapetia, quibus mensæ sternuntur; Peristromata quibus teguntur purietes, Lodices, quibus lecti operiuntur, nam his etiam vestibus diuites abundare volunt, & magnum est ornamentum in domo, cum multa, & pulchra tapetia visuntur. Secundo loco vasa ponit argentea, quibus antiqui maximè delectabantur: sicuti etiam nostra tempestate principes viri. Verum apud veteres Corinthia, & Deliaica vasa non tantum argenteo, atque auro, sed etiam gemmis, & preciosissimis emblematis ornata, frequenti erant in vsu: sicuti etiam toreumata, & quæ magno artificio celebrantur. His præerant serui, qui atrienses vocabantur. Tertio loco ponit tabulas pictas, quæ nunc etiã ad ornandas domos in vsu frequenti sunt. Verum apud veteres tabulæ Zeufidis, Apellis, Parrhalij, Protogenis, & multorum aliorum celebrium pictorum, magno in precio erant, sicuti Plinius docet, & Cicero fatetur, se pictura mirifice delectari solitum. Quarto ponit signa, quibus ad insaniam vsque Romani quidam capiebantur. Horatius;

Insanit veteres statuas Damasippus emendo.

Cicero totam ferè sextam in Verrem actionem, in hoc vno crimine consumit, quòd Verres, omnia signa, statuasque omnes, quæ fuissent in Sicilia sustulerat, & Romam secum asportarat. Hæc autè quatuor, hoc est vestes, argentea vasa, tabulæ, signa, nonnunquam in domo ita explicantur, & propalam collocantur, vt ab omnibus, qui ingrediuntur, apertè videri possint, aliquando vero, vt profectis diebus inuolucris, atque integumentis reconduntur, ut videri quidem non possint sed tamen adesse intelligi. Sunt autem inuolucra, quibus uestes inuoluntur, ut mundiores, & politiores conseruentur, integumenta uerò, quibus vasa, tabulæ pictæ, signa, statuæque integuntur. Hoc est igitur, quod ait Cotta, sibi idem accidisse in oratione Crassi, ac si domum aliquam locupletem, profecto die fuisset ingressus, cum neque uestem

M. Ant. Maioragj.

explicatam, neque propositum argentum, neque tabulas & signa propalā collocata uidere posset. Nam intellexisse quidem, in Crasso maximas esse diuitias & ornamenta ingenij, sed tamen ea contemplari non potuisse. I T A N E Q V E H O C. Conclutio, qua se Cotta magno in dubio relictum ostendit, de Crasli doctrina.

Quin tu igitur facies idem, inquit Scæuula, quod faceres, si in aliquam domum plenam ornamentorum illam venisses? si ea seposita, ut dicis, essent, tuq; valde spectandi cupidus esses: non dubitares rogare dominium, ut proferri iuberer, praesertim si esses familiaris: similiter nunc petes à Crasso ut eam copiam ornamentorum, quam cōstruatam vno in loco, quasi per transfennam praetereuntes strictum aspeximus in lucem proferat, & suo quidque loco collocet.

QVIN TV I G I T V R. Scœuola eadem similitudine vtitur ad hortandum Cottam, ut pergat à Crasso petere, quæ cupiebat intelligere. Nam si venisses, inquit, in domum illam plenam ornamentorum, rogaris dominum, ut omnia proferri iuberet. Ita nunc a Crasso pete, ut omnia, quæ cupis explicet. Q V A S I P E R T R A N S E N A M. Erasmus in prouerbijs ita scribit; per transfennam inspicere, prouerbijs li figura dictum est, pro eo, quod est, non propius neque sigillatim, sed procul & summatim inspicere. Translatum a negociatoribus, qui meritis, quas contrectari nolunt, cancellos obijciunt: quidam etiam vitrum pellucidum opponunt, ut praetereuntibus, procul modò contemplari liceat, nec explicant eas, nisi licitatori idoneo. Est autem transfenna, per quam aspectus transire potest, Nonius Marcellus fenestram interpretatur. Plautus pro laqueo in insidijs posito, transfennam ponit, ut in Bacchid.

Nunc e transfenna hic turdus lambricum petit

Et in Rudente,

In aetate hominum plurima sunt transfennae.

Vbi decipiuntur dolis.

Ego verò, inquit Cotta, à te peto, Scœuola (me enim,

&

& hunc Sulpitium, impedit pudor ab homine omnium grauissimo, qui genus huiusmodi disputationis semper contempserit, hæc, quæ isti forsitan puerorum elementa videantur, exquirere.) sed tu hoc nobis da, Scauola, & perfice, vt Crassus hæc, quæ coarctauit, & peranguste referit in oratione sua, dilatet nobis, atque explicet.

EGO VERO INQVIT COTTA. Cotta excusationem, & rogationem hoc loco adhibet. Nam primò se excusat, & Sulpitiũ, quòd non audent amplius Crasso molestiam dicendi inferre, deinde Sceuolam rogat, vt ipse hoc à Crasso impetret, vt pergat de Rhetorica dicere. Causa excusationis quatuor, prima, quod pudore impediretur. Nam in adolescente, pudor maxime laudatur. Secunda, quòd Crassus esset omnium homo grauissimus: grauitas enim, & autoritas viri, sæpè nobis impedimento est, quominus aliquid ab eo petamus. Tertia, quòd Crassus huiusmodi disputationem contempneret, ad quã non posset ab adolescentibus iterum impelli. Quarta, quòd ea, quæ exquirerentur puerorum elementa Crasso viderentur. **SED TV HOC NOBIS.** Hæc est rogatio, quia Sceuolã, Cotta sciebat, apud Crassum generum suum plurimum posse, vt etiam quasi eum, vel inuitum ad dicendum cogeret. Fac, inquit, vt Crassus ea copiosius explicet, quæ breuiter dixit.

Ego mehercule, inquit Mucius, antea vestra magis hoc causa volebam, quàm mea. Neque enim tantopere hæc à Crasso disputationem desiderabam, quantopere eius in causis oratione delector.

EGO MEHERCVLE INQVIT. Sceuola se paratum ad rogandum Crassum ostendit, non tantum vt ipsis adolescentibus gratificaretur, sed etiam quia Crassi disputationem vehemèter probaret. **NEQVE ENIM TANTOPERE.** Ratio quare antea non sua, sed adolescentium causa Crassum disputare volebat. Magis enim in causis eius oratione se delectari solitum ait. Nam id omnino verum est, quod ait in oratore Cicero; omnium magnarum artium, sicut arborum altitudo, nos delectat, radices, stirpesq; non item: sed esse illa
 sine

M. Ant. Maioragij.

sine his non possunt. Ita omnium ferè artium effecta, multò magis quàm ipsa præcepta delectant, ut fructus, qui percipiuntur ex agricultura magis iuuant, quàm agri colendi ratio.

Nunc verò, Crasse, mea quoque etiam causa rogo, ut, quoniam tantum habemus otij, quantum iam diu nobis non contigit, ne graueret exædificare id opus, quod instituisti. Formam enim totius negotij opinione maiorem, melioremque video: quam vehementer probo.

NUNC VERO CRASSE. Conuertit se ad Crassum, & eum rogat, ut sua quoque causa pergat institutam disputationem absolueret: viturque metaphora, ab architectis sumpta, & occasionem a tempore sumit, quod tunc essent ociosi, quod raro solet accidere. **EXÆDIFICARE.** Perficere & absolvere. Nam exædificare, significat ædificium perficere, & ad fastigium atque absolutionem adducere: ut Caesar primo de bello ciuili. Quod oppidum Labienus constituerat, suaque pecunia exædificauerat. Hinc exædificatio perfectio ædificij, quo in *II.* huius operis vitur Cicero, sed translate, ut etiam hoc loco. Sumitur autem hæc translatio, ab architectis, qui priusquam ædificium incipiant, modulum quendam, ac formam totius ædificij conficiunt, quo deinde tanquam exemplari vtantur in ædificando: atque ita iactis fundamentis paulatim totum ædificium absoluunt. **FORMAM ENIM.** Perseuerat in metaphora. Vocat autem formam ipsum modulum, quo totum ædificium quodammodo representatur. Hanc Vitruuius dispositionem uocat; cui tres species subiungit, ichnographiam, orthographiam, & scenographiam. **MAIOREM, MELIOREMQUE.** hoc dicit, quia Crassus multo plura tribuebat oratori, quàm ceteri concederent, cuius sententiam probat Scauola.

Enimuero, inquit Crassus, mirari satis non queo, etiam te hæc, Scauola, desiderare, quæ neque ego teneo, uti *ii.* qui docent, neque sunt eius generis, ut, si optimè tenerem, digna essent ista sapientia, ac tuis auribus. An tu, inquit ille, si de istis com-

mu-

munibus, & peruagatis, uix huic ætati audiendum putas, etiãne illa negligere possumus, quæ tu oratori cognoscenda esse dixisti, de naturis hominum, de moribus, de rationibus iis, quibus hominum mentes, & incitarentur & reprimerentur, de historia, de antiquitate, de administratione reipub. denique de nostro ipso iure ciuili? hanc enim ego omnem scientiam, & copiam rerum in tua prudentia sciebam inesse: in oratoris verò instrumento, tam lautam supellectilem numquam uideram.

ENIMVERO INQVIT, magna se affici admiratione. Crassus ostendit, quòd eam Sceuola disputationem audire desideraret; atque id duabus de causis. Primo quòd ipse non ita rhetoricæ præcepta teneret, ut ij, qui docere solent: Deinde quia non essent res dignæ, quæ à tanto uiro, tamque sapiente audirentur. Oportet enim in dicendo personarum dignitates aduertere; ut neque de re uili, & abiecta coram sapientissimo, & grauissimo uiro, neque de re maxima, maxime quæ ardua coram baiulo, aut operario dicamus. Benè igitur se excusat Crassus, quoniam puerilia præcepta, coram Sceuola tradere nequam decorum esse uidebatur. Itaque de rebus longè grauioribus, ipso etiam hortante Sceuola Crassus disputationem instituit, quibus absolutis Sceuola postea discedit. Neque secundi libri disputationibus interest, quoniam ibi præcepta dicendi peruagata, ab Antonio explicantur. AN TV (INQVIT ILLE). Utitur hoc loco Sceuola distinctione, quia dixerat Crassus, non esse res dignas eius sapientia, atque auribus, & concedit communia, & peruagata præcepta, suæ ætati non conuenire. Sed tamen multa esse, quæ ne senes quidem negligere possint, quæ Crassus oratori tribuerat, ut hominum naturas, ac temperamenta, ut mores, qui plerunque corporis constitutionem sequuntur, ut copiose Galenus docet, ut commotiones animorum, in quibus regnat oratio, ut historiam, quæ copiam exemplorum suppeditat, ut antiquitatem, qua mores, & instituta maiorum cognoscuntur, ut administrationem Reip. quæ ad totius ciuitatis salutem, & conseruationem spectat, ut denique ius ciuile, quo leges interpretantur, & controuersæ dissoluuntur. Hæc omnia se scire ait Sceuola in Crassi prudentia fuisse,

M. Ant. Maioragj.

fuisse, non tamen se putasse, ad instrumentum oratoris pertinere. Nam instrumenta dicuntur omnia, quę ad instruendam domum pertinent. Itaque translata loquitur Sceuola, cum etiam lautam suppellectilem dicat. Est enim suppellex omne domesticum instrumentum. unde cur tam habere suppellectilem dicuntur, qui sunt pauperes. Persius,

Tecum habita, ut noris quam sit tibi curta suppellex.

& Cicero suppellectilem oratoriam uocat ea omnia, quibus orator utitur, ut in Oratore; verecundus est usus oratorię quali suppellectilis.

Potes igitur, inquit Crassus (ut alia omittam, quę innumerabilia, & immensa, & ut ad ipsum tuum ius ciuile veniam) oratores putare eos, multas horas expectauit, cum in campum properaret & ridens, & stomachans Sceuola, cum Hypseus maxima voce, plurimis uerbis a M. Crasso prætercenderet, ut ei, quem defendebat, causa cadere liceret.

POTES IGITUR INQUIT CRASSVS. Hoc loco probare Crassus contendit, oratori iuris ciuilis cognitionem esse necessariam, cuius si sit ignarus, sepe causę proprię nocet, cum se prodesse existimet, quod duobus exemplis, quę non ita pridem acciderat, approbat. Ac primo duorum oratorum Hypsei, & Octauij, quorum in quadam causa Hypseus actor erat, Octauius autem defensor: & cum uterque iuris ciuilis esset imperitus, Hypseusque peteret a M. Crasso Prętore, ut sibi lege agendo plus petere concederet, quod si impetrasset, causa cadebat. Octauius contra rogabat Prętorem, ne id concederet, quasi indignum esset, plus petere, quam ex lege deberetur, neque intelligebat aduersarium, si id a prętore obtinuisset causa casurum. Nam causa cadere, est litem perdere, ut pro L. Murena; Si turpe existimas te aduocato illum ipsum, quem contra ueneris causa cadere, dicitur etiam formula cadere. **UT ALIA OMITTAM** Parenthesis est, ut tantum de iure ciuili coram Sceuola disputer, ac se cetera prætermittere, quę sunt innumerabilia, & immensa, quę tractantur a Philosophis. **CVM IN CAMPVM.** in campum Martium, ubi agebantur comitia. Sceuolam autem alium quendam intelligit, non qui præsens aderat. Notat autem Hypsecum tanquam rābulam

bulam, & stultè loquacem, cum ait maxima uoce plurimis verbis. **M. CRASSO PRÆTORE.** Nam Prætor Vrbanus, ius dicere ciuibus Romanis solebat, & iudices in controuerfijs dare, formulasque agendi præscribere. **CAUSA CADERE.** Non hoc quidem à Crasso petebat. Quid enim stultius, aut ineptius fuisset? Sed ea rogabat, quæ si prætor concessisset, sine dubitatione causa cecidisset. Quod cum non intelligeret Hypseus, idem faciebat, ac si aperte petiisset, ut sibi causa cadere liceret.

Cn. autem Octavius, homo consularis, non minus longa oratione recusaret, ne aduersarius causa caderet, ac ne is, pro quo ipse diceret, turpi tutelæ iudicio, atque omni molestia, stultitia aduersarii, liberaretur?

Ego verò istos, inquit, (memini enim mihi narrare Mucium) non modò oratoris nomine, sed ne foro quidem dignos putarem.

CN. AVTEM OCTAVIUS. De hoc Oratore sic scribit in Bruto Cicero: Cn. autem Octauij eloquentia, quæ fuerat ante consulatum ignorata, in consulatu multis concionibus est uehementer probata. Cum autem id accidit, quod hoc loco narra Crassus, iam Octauius consulatum gesserat, unde consularis homo dicitur. **NE ADVERSARIUS CAUSA CADERET.** Neque sanè Octauius recusabat, quominus aduersario causa cadere liceret, nam hoc illi fuerat optandum: sed nolebat ea concedi aduersario, quæ si concessa fuissent, non intelligebat eum causa casurum. **TURPI TUELÆ IUDICIO.** Nam tutelæ iudicium, infamiam irrogat; unde merito turpe vocatur. Nam tria sunt priuata iudicia, summæ estimationis, & penè capitis, ut ait Cicero pro Roscio Com. fiducia, tutela, societatis. Æque perfidiosum, & nefarium est, fidem frangere, quæ continet vitam, & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit, & socium fallere, qui se in negotio coniunxit. Causa verò quam hoc loco Crassus proponit, erat eiusmodi, Hypseus actor quendam tutorem in iudicium vocabat, quod pupillum, cuius tutelam gesserat, spoliasset. Lex autem duodecim tabularum ijs, qui pupillos fraudassent, multam irrogat, ut præter summam, qua damnati fuissent, certam etiam pecuniam multæ nomine pupillo traderent, sed qui plus petisset, quam

M. Ant. Maioragij.

lex permiserat, causa cadebat, & totam litem perdebat. Hypseus igitur, cum rei crimen amplificare vellet, petebat à prætorè, vt libi plus petere liceret, quàm lex permiserat. Octavius contra, qui tutorem defendebat, iniquum esse putabat, plus à se peti, quàm lege permiffum esset. Itaque vtriusque stulticia, & ignorantia ridicula fuit, alterius, qui petebat, vt causa caderet, alterius qui recusabat, & nolebat aduersarium causa cadere. **EGO VERO ISTOS.** Apertè *Secutio* la reijcit ab Oratorum numero, eos omnes, qui ciuilibus iuris omnino sunt imperiti.

Atqui non defuit illis patronis, inquit Crassus, eloquentia, neque dicendi ratio, aut copia, sed iuris ciuilibus prudentia: quod alter plus, lege agendo, petebat, quam quantum lex in tabulis permiserat: quod cum impetrasset, causa caderet: alter iniquum putabat plus secū agi, quàm quod esset in actione: neque intelligebat, si ita esset actum, litem aduersarium perditurum.

AT QVI NON DEFVIT. Error inquit, illorum non ab infantia natus est. Erant enim ambo satis eloquentes, & dicendi ratione, atque copia habebant, sed ab ignoratione iuris ciuilibus. **PLVS LEGE.** De hac re Iustinianus institutionum lib. quarto, titulo de actionibus, ita inquit, Si quis agens in intentione sua plus complexus fuerit, quàm ad eum pertineat, à causa cadebat, id est rem amittebat, nec facile in integrum restituebatur à prætorè, nisi minor erat viginti annis, & paulo post ita inquit, Plus autem quatuor modus petitur, re, tempore, loco, & causa. Re, veluti si quis pro decem aureis, qui ei debebantur viginti petierit, aut si is, cuius ex parte res est, totam eam vel maiorem partem, suam esse intenderit. *Tempore,* veluti si quis ante diem, vel ante conditionem petierit. Loco plus petitur, vt si quis Romæ petat, quod Ephesi promissum est. Causa si quis stipulatus Stichum, aut viginti aureos, Stichum pura actione petat, cum electio sit promissoris. **LITEM ADVERSARIVM PERDITVRVM.** Sic Horatius;

Quod nisi cisset perdere litem.

Dicitur enim actor litem intendere, & litem inferre, cum autem ambo

con-

conueniunt, & in rem suam testes dant, dicuntur litem contestari, deinde litem contestatam habere. Cicero pro Roscio Com. Nam iste cum eo litem contestatam habebat. Iudex autem ipse, qui fert sententiam, dicitur litem dare. Litem suam facere dicuntur ij, qui totum onus litis in se suscipiunt, & nō alterius rationibus, sed suis cōtendunt.

Quid? his paucis diebus, nonne, nobis in tribunali Q. Pompeij, præt. vrbani, familiaris nostri, sedentibus, homo ex numero disertorum postulabat, vt illi, vnde peteretur, vetus atque vsitata exceptio daretur, *Cuius pecuniæ dies fuisset?* quod petitoris causa comparatam esse non intelligebat: vt, si ille inficiator probasset iudici, antè petitam esse pecuniam, quam esset cœpta deberi, petitor rursus cum peteret, ne exceptione excluderetur, quòd ea res in iudiciū antea nō venisset.

QVID HIS PAUCIS DIEBUS. Alterum exemplum, quo probat imperitos iuris patronos & oratores ridiculos sæpè uideri, causa uerò, quæ accidit, est huiusmodi. Qui plus tempore petebat causa cadebat, ut supra dictum est, ut si pecunia cal. Ianuarij deberi capisset, & eam quis ante cal. decembris petisset, postea excluderetur neque agere tempore debito poterat: ergo ita accidit, ut quidam ante tempus pecuniam sibi debitam peteret: Orator uerò patronus eius, à quo pecunia petebatur, petiuit à prætore, ut exceptio daretur, cuius pecuniæ dies fuisset: quod Crassus uehementer irridet, & merito: nā aduersarium admonuit, ne litem contestaretur, cum nondum tempus constitutum aduenisset, quod si fecisset litem erat perditurus. Nā illa exceptio cuius pecuniæ dies fuisset, non inficiatoris, sed petitoris causa comparata fuit, ut cum quis pecuniam sibi debitam petit & eam addit exceptionem, si eius pecuniæ dies sit, atque inficiator probat nondū tēpus aduenisse, petitor postea nō excluditur exceptione, cum item debito tempore petit. Quod si non eam exceptionem addidisset, ante tempus petens; omnino causa cecidisset. Ridiculus ergo patronus ille fuit, qui petiuit à prætore, vt inficiatori ea exceptio daretur, quæ esset petitoris gratiæ comparata. Iustinianus libro quarto institutionum, capite de exceptionibus, Appellatur, inquit, exceptio nes aliæ perpetuæ, & peremptoriæ, aliæ temporales & dilatoriæ. Per-

M. A. Maiorajj.

petuz, & peremptoria sunt, quæ semper agentibus obstant, & semper rem, de qua agitur, perimunt, qualis est exceptio doli, & quod merus causa factum est, & pacti conuenti, cum ita conuenerit, ne omnino pecunia peteretur. Temporales atque dilatoria sunt, quæ ad tempus dilationem tribuunt, qualis est pacti conuenti, cum ita conuenerit, ne intra certum tempus ageretur, veluti intra quinqueniũ: nam finito eo tempore, non impeditur actor rem exequi. Vocat autem Crassus inficiatorem eum, qui se pecuniam debere negat.

Quid ergo hoc fieri turpius, aut dici potest, quàm eum, qui hanc personam suscepit, vt amicorum controuersias, causasque tueatur, laborantibus succurrat, ægris medeatur, afflictos excitet: hunc in minimis, tenuissimisque rebus ita labi, vt aliis miserandus, aliis irridendus esse videatur? Equidem propinquum nostrum, P. Crassum illum diuitem, & multis aliis in rebus elegantem hominem & ornatum, & præcipuè in hoc ferendum, & laudandum puto, quòd, cum P. Scæuolæ frater esset, solitus est ei sæpe dicere, neque illum in iure ciuili satis illi arti facere posse, nisi dicendi copiam assumisset: (quod quidem hic, qui mecum Cos. fuit, filius eius est consecutus:) neque se antè causas amicorũ tractare, atq; agere cœpisse, quàm ius ciuile didicisset.

QVID ERGO HOC FIERI TURPIVS. Concludit oratori turpe esse, ius ciuile ignorare quoniam sæpe fit, vt ignarus iuris, in minimis rebus labatur. Orator autem maximas res amplectitur, nam se proficitur causas amicorum tueri, laborantibus succurrere, ægris mederi, afflictos excitare: quod si intenuissimus rebus peccauerit, fiet, vt miserabilis, aut ridiculus videatur. **EQVIDEM PROPINQVVM NOSTRVM.** Duo ponit exempla, clarissimorum hominum, superioribus contraria, qui cum eloquentiæ dediti essent, ius ciuile sibi necessarium esse censuerunt. Primum exemplum

plum est, P. Crassi, qui cognomento diues fuit appellatus; eum propinquum suum L. Crassus vocat, quod esset ex eadē familia. P. vero Sceuolæ fratrem, quod è Sceularum familia in Crasorum familiam adoptione transfisset, vnde etiam Mutianus dictus fuit. De hoc ita Cicero in Bruto, P. Crasum valde probatum oratorem, iisdem fere temporibus accepimus, qui & ingenio valuit, & studio, & habuit quasdam etiam domesticas disciplinas. Nam & cum summo illo oratore, Serg. Galba, cuius Caio filio, filiam suam collocauerat, affinitate sese deuinxerat, & cum esset P. Mutij filius, fratremque haberet P. Sceuolam, domi ius ciuile cognouerat, in eo industriam constat summam fuisse, maximamque gratiam. A. Gel. libro primo, cap. decimotertio, hunc P. Crasum Mutinum vocat, à Mutio naturali patre, atque ait quinque habuisse rerum bonarum maxima, & præcipua, quod esset ditissimus, quod nobilissimus, quod eloquentissimus, quod iurisconsultissimus, quod Pont. Max. Tanto verò fuit ingenio, vt cū in Asiam contra Aristonicum Cos. profectus fuisset, breui totam græcæ linguæ varietatem, penitus cognosceret: vt auctor est Val. Max. libro octauo, cap. septimo. Sed in sicem habuit exitum, nam bello captus ab Aristonico, ne in regis potestatem ueniret, uirga, qua equum regebat, in unius barbari oculum direxit, quo ille dolore affectus P. Crasum cōsulem captum, gladio transfodit: idem Val. Max. libro tertio capite secundo. **ILLVM DIVITEM.** Quoniam etiam alij P. Crassi fuerunt. Duo uerò Crassi diuites produntur, hic de quo L. Crassus uerba facit, qui Publius uocabatur, & alter, qui Ciceronis tempestate postea fuit, qui M. Crassus dicebatur, cuius vitam copiosè Plutarchus scribit. Is dicere solebat neminem satis esse diuitem, nisi pecunia sua exercitum altere posset, & quamuis, omnium esset ditissimus, tamen auri cupiditate contra Parthos exercitum duxit, à quibus vna cum filio fuit interfectus. Aiunt à Parthis Crassi caput abscissum, auro repletum fuisse, cum hac exprobatōe, aurum sicisti, aurū bi. **SOLITVS EST EI PERSÆPE DICERE.** Hoc est, quod laudat L. Crassus in propinquo suo quod existimaret, neque ius ciuile sine eloquentia neque eloquentiam sine iure ciuili perfectā, esse posse. **HIC QUI MECVM CONSVL FUIT.** Q. Sceuolam intelligit Publij filium, cum quo L. Crassus consul fuit, quo tempore causa illa M. Curij fuit, ab vtriusque consulibus apud Centumuiros tractata, cum L. Crassus æquum & bonum, Q. Sceuola contradicens scriptum defenderet. De qua causa multis in locis mentionem facit Cicero, quin in Bruto duos hos hatores ita inter se comparat, ut Crasum eloquentium iuris peritissimum. Sceuolam iuris peritorum eloquentissimum fuisse dicat. Et paulo post Crassus inquit, erat elegantium parcissimus, Sceuola parcorum elegantissimus.

M. Ant. Maioragij.

simus. Crassus in summa comitate habebat etiam seueritatis satis, Sceuolæ multa in seueritate, non deerat tamen comitas. N E-
QVE SE ANTE. Hac dicebat P. ille Crassus, nunquam se uoluisse causas amicorum defendere, priusquam ius ciuile didicisset, quia putabat nullo modo fieri posse, ut quis bonus sit patronus si fuerit iuris ciuilis imperitus.

Quid verò ille M. Cato? nonne, & eloquentia tantam fuit, quantam illa tempora, atque illa ætas in hac ciuitate ferre maximam potuit, & iuris ciuilis omnium peritissimus? Verecundius hac de re iam dudum loquor, quod adest vir in dicendo summus, quem ego vnum oratorem maximè admirror: sed tamen idem hoc semper ius ciuile contempsit.

QVID VERÒ ILLE M. CATO. Censorium intelligit, qui tanta fuit eloquentia, ut Demosthenes Romanus diceretur, sicut Plutarchus scribit. Cicero in Bruto magnopere Catonis eloquentiam probat, & ait se centum, & quinquaginta eius orationes legisse, Quis, inquit, illo grauior in laudando; acerbior in uituperando? in dicendo edisserendoque subtilior. Plinius libro septimo scribit, hunc Catonem tres summas artes in homine præstitisse, quòd esset optimus orator, optimus imperator, optimus Senator. L. Crassus hoc loco uocat etiam iuris peritissimum. Quin Pomponius auctor est, à Catone nonnullos libros de iure ciuili, fuisse relictos. **VERECUNDIUS HAC DE RE.** Vitur præmunitione, & occupatione, quia præsens Antonius, qui iuris ciuilis erat ignarus, & tamen summus orator habebatur, uel indignari, uel resellere dicta Crassi poterat. Vnum igitur Antonium Crassus excipit, reliquos omnes oratores iuris ignaros, & inertia, & impudentia condemnat, nisi adest inquit Antonius, hac de re liberius loquerer, sed cum adlit, oratio mea paulo uerecundior est, ne fortasse eius animum offendam, quem uehementer admirror, est enim in dicendo summus, & tamen ius ciuile negligit.

Verum, quoniam sententiæ, atque opinionis meæ uolulistis esse participes, nihil occultabo, & quoad po-

ad potero, vobis exponam, quid de quaquere sentiam. Antonij incredibilis quedam; & propè singularis, & diuina vis ingenij, videtur, etiam si hac scientia iuris nudata sit, posse facilè ceteris armis prudentiæ causas tueri, atque defendere. Quamobrem hic nobis sit exceptus: ceteros verò non dubitabo primùm inertix condemnare sententia mea, post etiam impudentiæ.

VERVM QVONIAM. Ad alia sibi aditum parat, cum Antonij maxima laude, utque ostendit se nihil occultare uelle, quod sentiat, ut omnes sententiam atque opinionem suam intelligant. **ANTONII INCREDIBILIS.** Verum est id, quod prouerbio dici solet, Non cuius homini contingit adire Corinthum. Quamuis Antonius sine iure ciuili personam oratoris cum laude sustineat, non tamen idem reliqui facere possunt. Ingenium autem Antonij, tribus epithetis exornat, quod sit incredibile, quod singulare, quod diuinum. Quare non est mirum, si etiam sine iure prudenter causas agat. **QVAMOBREM.** Conclusio, qua unum excipit Antonium, eliquos accusat inertix primo, quod ea non teneant, que sunt arti sua necessaria, deinde impudentiæ, quod peritiam ea profiteantur, & polliceantur, qua prestare non commode possunt.

Nam volitare in foro, hæere in iure, ac prætribunalibus, iudicia priuata magnarum rerum obire, in quibus sæpe non de facto, sed de æquitate ac iure certetur: iactare se in causis centum uiralibus, in quibus vsuscipationum, tutelarum, gentilitatum, agnationum, alluionum, circumluuionum, nexorum, mancipiorum, parietum, luminum, stillicidiorum, testamentorum ruptorum aut ratorum, ceterarumque rerum innumerabilium iura versentur, cum omnino, quid suum,

M. Ant. Maioragij.

suum, quid alienum: quare denique ciuis, an peregrinus: seruus, an liber quispiam sit ignoraret, insignis est impudentiæ. Illa verò deridenda arrogantia est, in minoribus nauigijs rudem esse se confiteri, quinqueremeis autem, aut etiam maiores gubernare didicisse.

NAM VOLITARE IN FORO. Multa esse docet, quæ sine iure ciuili commode ab Oratore tractari non possunt, erant enim alia iudicia publica, alia priuata. Publica in Senatu, in foro, in prætorijs tribunalibus agebantur. Priuata apud priuatos iudices datos à Prætoribus, aut apud centumuiros, aut apud alios magistratus. In his autem iudicijs siue publica, siue priuata fuissent, multa sæpe erant, in quibus non de factò quæreretur: unde coniecturalis quæstio nascitur, quæ propria est oratoris, ut in Topicis docet Cic. sed etiam de æquitate & iure, quod iurisperitorum est proprium. **IN CAUSIS CENTUMVIRALIBVS.** quas Centumuiros cognoscabant. Cùm enim essent tribus trigintaquinque, ex vnaquaq; tribu, tres viri eligebantur, qui de causis priuatis iudicaret, & licet essent centum & quinque, tamen centumuiros fuerunt appellati. Ponebant autem hastam in foro cum essent ius dicturi, ut qui hastam eam viderent intelligerent eum diem esse factum, & lege agere posse, cum autem forum non agerent, hasta tollebatur. Quintilianus libro quinto, tradit causas centumuirales, in duas hastas diuisas fuisse. Numerat autem hoc in loco Crassus, multas causas, quæ ad centumuirorum cognitionem pertinebant. **VSV CAPIONVM.** Vsv capio certa temporis præscriptione constat. Nam apud veteres qui rem mobilem anno pacificè possedisset, immobilem autem, ut agrum, biennio, non poterat inde possessione amoueri, sed vsu capione rem suam fecerat: neque prior dominus vllam auctoritatem in re habebat, nisi ille, qui rem possedisset forte peregrinus fuisset. Nam peregrini, qui antiquitus hostes dicebantur, nullam rem vsu capere poterant, erat enim in duodecim tabulis ea lex, aduersus hostem æterna auctoritas esto. Postea Iustinianus statuit, ut res quidem mobiles per triennium, immobiles verò per longi temporis possessionem, id est, inter præsentis decennio, inter absentes viginti annis, vsu capiantur, quo iure nunc vtimur, **TUTELARVM.** Pupillis enim ante pubertatem tutores dabantur, vel testamento vel à Prætoribus, si pater intestato mortuus fuisset, mulieribus autem, & prodigis, & furiosis curatores apponebantur, qui deinde tutelæ rationem

red

reddere cogebantur. unde multæ sæpe causæ exoriebantur. **GEN-
TILITATVM.** Nam sæpe inter gentiles de hæreditatibus con-
trouersiz nascebantur, cum quis intestato mortuus esset, quas centum
uirii iudicabant. Sunt autem gentiles, vt ait in Topicis Cicero, qui in-
ter se eodem n̄e sunt, qui ab ingenuis oriundi sunt, quorum maiorum
nemo seruitutem seruiuit, qui capite non sunt diminuti. Itaque neq;
serui neque liberti, aut libertini, neque maxima capitis diminutione
notati, gentiles dici possunt. Apud Romanos Patricij soli gentem ha-
bere dicebantur, Plebei verò stirpem, sicut infra copiosius dicetur.
AGNATIONVM. Sunt Agnati, qui propinquitate uirilis se-
xus inter se coniuncti sunt, sicut affines, qui muliebris sexus propin-
quitate, Cognati, qui vtroque modo. Quoniam autem apud Roma-
nos lege Voconia mulieres ab hæreditate excludebantur, ideo inter
agnatos controuersiz de hæreditatibus fiebant. **ALLUVIONVM.**
Alluuiò, inquit Iustinianus, est incrementum latens, cum fluuius fun-
dum aliquem alluens, paulatim eum auget. Quod sæpe fit apud Erida-
num, vnde multæ existunt controuersiz. Quod per alluuiõnem ait
imperator, agro tuo flumen adijcit, iure gentrium tibi acquiritur. Per
alluuiõnem autem id uidetur adijci, quod ita paulatim adijcitur, vt in-
telligi non possit, quantum quoque momento temporis adijciatur.
CIRCVMFLUVIONVM. idem ius esse videtur circumfluuiõ-
nis, quod alluuiõnis, vt si fundus meus duobus alicuius fluminis bra-
chijs circumfluatur, quicquid fundo adijcitur, iure gentium mihi ac-
quiritur, uel ad insulas refertur, quæ interdum in fluminibus fiunt, quæ
si fuerint in medio flumine, communes sunt eorum, qui ab vtraque par-
te prædia possident, si verò magis ad alteram ripã accedunt, eius sunt,
qui propinquiorem fundum possidet. **NEXORVM.** Nexi di-
cebantur liberi homines, vt ait Varro, qui operas suas in seruitute, pro-
pecunia, quam debebant, domino præstabant. Nexum etiam erat ge-
nus obligationis, vt Budæus ait, qua corpus etiam, vt pignus afficitur.
vnde se nexu obligare dicitur, qui non tantum res suas, sed etiam per-
sonam obligat. Serui quoque nexu mancipia dominorum fiebant. Ci-
cero in Parad. Non enim ita dicunt eos esse seruos, & mancipia, quæ
sunt dominorum facta nexu. Sed non omnes nexi erant serui: qui
enim æs alienum conlasset, deinde soluendo non esset, ex lege duo-
decim tabularum, in seruitutem creditori dabatur donec æs dissoluif-
set, ita vero traditus dicebatur nexus, & ad dictus, qui dissoluta pecu-
nia statim pristinam libertatem recuperabat. **MANCIPIO-
RVM.** Mancipia dicuntur omnia, quæ ita sunt in nostra potestate,
vt ea possimus alienare cum volumus, siue serui sint, siue prædia: pro
seruo posuit Ouid. quarto de Ponto,

M. Ant. Maioragij.

*Pro quibus vt meritis referatur gratia iurat,
Se fore mancipium tempus in omne tuum.*

pro prædio Plautus in Trinummo,

Et ille ades abs te mancipio accepit.

Nam mancipio dare, est ita rem vendere, vt nos euictionem præstaturus polliceamur. Mancipi res, dicuntur omnes quæ alienari possunt. **P A R I E T V M;** Sunt partes priuatarum domorum, & aliquando cum vicinis communes: vnde multæ controuersiæ nascuntur, vtrum liceat attollere an deprimere, an tinga immittere, & cætera eius generis. **L V M I N V M.** Paulus ait, lumen est vt cælum videatur. Seruitus luminum est, vt vicinus lumina nostra excipiat, imposita luminum seruitute hoc assequimur, ne ius sit vicino, inuitis nobis, altius ædificare; atque ita luminibus nostrorum ædificiorum officere. Dicuntur autem luminibus officere, aut luminibus obstruere qui altius ædificantes, vicinorum domos obscurant. Vndè translaturè perquam eleganter, officere luminibus alterius, ille dicitur, qui eius gloriam obscurat. Cicero in Bruto: Catonis luminibus obstruxit, hæc posteriorum quasi exagerata altius Oratio. **S T I L L I C I D I O R V M.** Stillicidium est aquæ pluuiæ fluxus, è tecto; Paulus ait, Si seruitus Stillicidij imposita sit, non licet domino seruientis aræ ibi ædificare, vbi casitare cæpisset stillicidium. **T E S T A M E N T O R V M.** Val. Max. libro septimo, nonnulla exempla commemorat testamentorū, quæ rescisa sunt, & quæ rata manserunt. Sunt autem rata testamenta, nisi rumpantur, aut alio posteriore testamento, aut adoptione aut agnatione; nam constat agnascendo rumpi testamentum; ait Cicero, aut capitis diminutione, aut iniquitate vt si sit inofficiosum. Sunt etiam alia penè innumerabilia, quæ in causis centumuiralibus tractantur, quæ sine iure ciuili cognosci non possunt, vt de ciuitate, de peregrinitate, de seruitute, de liberate, multa que alia, quæ si orator ignoret, impudenter tractabit. **I L L A V E R O D E R I D E N D A.** Vis argumenti est à comparatis. Effatum est huiusmodi, qui id, quod plus est, potest, etiam quod minus est poterit: vt qui centum ferre potest, etiam decem ferre poterit, qui totam ciuitatem bene administrat, etiam vnā domum bene administrabit: qui gubernare quinqueremes nouit, etiam minores naues, vt biremes aut triemes gubernabit. Esset autem deridendus ille qui confiteretur se didicisse quinqueremes, aut etiam maiores naues gubernare, deinde in paruis nauigijs rudis penitus esset. Eodem modo ridendus est orator, qui grauis simas causas, vt de cæde, de ambitu, de repetundis, de perduellione profiteretur se bene tractare didicisse, minores autem vt de parietibus, luminibus,

bus, stillicidijs, agere profus ignoret. Minora nauigia sunt vt Scaphę. Lembi, celoces, pontones, actuariz. Quinqueremes dictę sunt, quod quinque remorum ordinibus agerentur, eas inuenit Nefichton, vt in septimo Plinius scribit : idem Plinius libro 32. ostendit in quinqueremi, quadringentos remiges locari solitos, vt in vtraque parte ducenti essent, & quadraginta transtra, quibus in singulis quini federent, vt Baysius colligit. Quod autem Crassus, ait, aut etiam maiores de sex, septemque ordinum nauibus intellexit, quas T. Liuius gręco vocabulo hexeres, hepteresq; uocat vt quartę Decadis lib. 7. Regia claslis septem & triginta maioris formę nauium erat, in quibus tres hepteres, & quatuor hexeres habebant. Lucanus in 3. De Bruti naue loquens, hexerem fuisse ostendit, cum sic ait,

*Celsior at cunctis Bruti pratoria nauis
Verberibus senis agitur, molemq; profundo
Inuehit, & summis longe petit aquora remis.*

Fuerunt etiam maiores naues; nam Alexander Magnus, auctore Plinio, instituit naues, ad duodecim ordines, & Ptolęmus Soter, ad quindecim. denique Philopator ad quadraginta.

Tu mihi cum in circulo decipiari aduersarij stipulatiuncula, & cum obsignes tabellas clientis tui, quibus in tabellis id sit scriptum, quo ille capiatur : ego tibi vllam causam maiorem committendam putem? citius hercule is, qui duorum scalmorum nauiculum in portu euerterit, in Euxino ponto Argonautarum nauem gubernarit. Quid si ne paruę quidem causę sunt, sed sæpe maxime, in quibus certatur de iure ciuili? quod tandem os est illius patroni, qui ad eas causas sine vlla scientia iuris audet accedere? Quę potuit igitur esse causa, maior, quàm illius militis? de cuius morte, cum domum falsus ab exercitu nuntius venisset, & pater eius, re credita, testamentum mutasset, & que ei uisum esset fecisset heredem,

D d 2 essetque

M. Ant. Maioragij.

essetque ipse mortuus: res delata est ad centumuiros, cum miles domum reuenisset, egissetque lege in hereditatem paternam, testamento exheres filius. Nempe in ea causa quaesitum est de iure ciuili, possentne paternorum bonorum exheres esse filius, quem pater testamento neque heredem, neque exheredem scripsisset nominatim.

TV MIHI CVM IN CIRCVLO. Pergit in eadem similitudine, cum ficta conuersione, ad imperitum iuris oratorem. Sensus est, non est illi maior causa committenda, qui in aliqua leui stipulatione decipitur ab aduersario, & qui clientis sui tabulas obli-gnat, in quibus scriptum est id, quod clienti noceat. Quemadmodum non esset argonautarum nauis in Euxino ponto, illi credenda, qui in portu & securo loco, duorum scalmorum nauem euertisset. **STIPVLATIVN. CVLA.** Pon: ponius iurisconsultus ita inquit, Stipulatio est uerborum conceptio, quibus is, qui interrogatur daturum, scilicet scilicet ne sit, quod interrogatus est, respondet. Stipulor enim uerbum iuris est, & significat postulare sibi promitti aliquid, solennibus uerbis. Iustinianus de uerborum oblig. Inst. 3. stipulationem inde dictam putat, quod stipulum apud ueteres firmum appellabatur, forte à stipite descendens. In hac re inquit, olim talia uerba tradita fuerunt, Spondes, spondeo promittis? promitto. fide iubes? fide iubeo, & c. **TABELLAS CLIEN-TIS.** quæ uulgo nunc instrumenta uocantur, & obli-gnari dicuntur, cum testes adhibentur, ac secundi notarij, à quibus cum ita obli-gnatae fuerint, deinde non licet discedere. Cicero Tuscul. 5. tu quidem obli-gnatis tabellis agis mecum: Nam tabula pro omni scriptura publica cuiuscunque sit materiae ponitur. unde locus communis à tabulis, & contra tabulas, sicut à testibus, & contra testes. **DVORVM SCAL-MORVM.** tam paruam, ut à duobus tantum remis impelli possit. Nam Scalmus lignum quoddam teres est in nauis, cui nauis remos loro alligant, ut fortius nauem impellant: ponitur interdum pro nauis, ut 3. de off. uenit ipse mane, scalmum nullum uidet. **IN PORTV.** ubi maximè secunda est nauis. unde etiam in portu nauis dicuntur illi, qui iam absunt à periculo, & qui tranquillam uitam sequuntur, in portum se recipere dicuntur. Quin etiam hominem, cuius presidio nitimur, portum uocamus. Ouidius,

Tu citius uenias portus & aura tua

IN

IN EUXINO. Qui maximè periculosus est. nam vt Plinius ait, antea ab inhospitali feritate Axenus appellatus est. Quidius 4. Trist.

*Erigida me cohibent Euxini littora ponti,
Dicitur ab antiquis Axenus ille fuit.*

Postea vero à contrario sicut ait Ammianus lib. 2. per cauillationem pontus Euxinus appellatus est. ARGONAVTARVM NAVEM. quæ per Euxinum pontum, transiit ad uellus aureum petendum. Dicta est autem nauis illa Argo, uel à celeritate nam ἀργός græci celerem vocant, uel ab artifice qui Argus dictus est. Cicero 1. Tusc. Etenim si nunc aliquid assequi se putant, qui ostium Ponti viderunt, & eas angustias, per quas penetrauit ea quæ est nominata Argo, qua ducti Argiui delecti viri, petebant illam pellem inauratam arietis; qui igitur in illa naue fuerunt, Argonautæ dicti sunt, de quibus apud Græcos Apollonius, apud nos Val. Flaccus scripsit. QUID SI NE PARVÆ QUIDEM. Amplificatio, qua docet exemplis non tantum paruas, sed etiam maximas sæpe causas esse, in quibus de iure ciuili certatur, atque impudenter eum facere patronum, qui huiusmodi causas sine cognitione iuris suscipiat, Ac primum quidem exemplum est huiusmodi, Iuuenis quidam militabat, cuius patri nunciatum est, eum esse mortuum, pater re credita, testamentum mutauit, in quo filius hæres scriptus fuerat, & alium hæredem instituit, deinde mortuus est, post mortem patris iuuenis ille, qui falso mortuus fuisse credebatur, domum reuertitur, & bona paterna iam ab eo, qui testamento factus hæres fuerat, occupata petit: res ad centumuiros est delata, hæc sine dubitatione grauissima causa fuit, neque sine iuris ciuili cognitione tractari potuit. Val. Max. lib. 7. recitat hanc historiam, & ait militem, omnibus non solum consilijs, sed etiam sententijs superiorem discessisse, & omnia paterna bona recuperasse. EXHÆRES FILIVS. hæreditate priuatus: non quidem nomine, quia mortuus putabatur, ideo non fuit nominatus, sed re ipsa, quia fuit alter institutus. Caius Iurisconsultus ait, filio qui in potestate est præterito, inutile est testamentum, debet enim nominatim appellari, cum ab hæreditate excluditur, alioqui legitimè non erit ex hæres.

Quid, qua de re inter Marcellos, & Claudios patricios centumuiros iudicarunt? cùm Marcelli ab liberti filio stirpe, Claudij patricij eiusdem hominis hæreditatem, gente ad se rediisse dicerent, nonne in ea causa fuit oratoribus de toto stirpis,

ac

ac gentilitatis, iure dicendum? Quid quod item in cētumuirali iudicio certatum esse accepimus? qui Romam in exilium uenisset, cui Romæ exsulare ius esset, si se ad aliquem quasi patronum applicuisset, intestatoque esset mortuus, nonne in ea causa ius applicationis, obscurum sane, & ignotum, patefactum est in iudicio, atque illustratum à patrono.

QVID QVA DE RE INTER MARCELLOS. Alciatus noster libro Parergon. l. cap. 12. locum hunc eruditè & aperte explicat: licet Gallus quidam, ineptè conetur tanti viri interpretationem frustra euertere. Ac primo docet Alciatus, gētem in patricijs fuisse, in plebeis stirpem, erat autem (inquit) duplex Claudiorum familia, altera Patricia altera Plebeia, nec potentia minor, nec dignitate, ut Trāquillus in Tiberio est auctor. Plebeia autē Marcellorum fuisse, patriciam Pulchrorum tradit. Pedianus in Ciceronis Orationem pro M. Scauro, viderurq; cū sine hærede mortuus fuisset aliquis claudius libertinæ conditionis vir, inter patricios exortam litem, & Marcellos, quod Marcelli, erant enim & ipsi Claudij, sed plebei, ex eorum stirpe ortum, vel ab aliquo stirpis suę manumissum asserabant, patricij iure gentis hæreditatem uendicabant. Existimatur autem id iuris patricijs fuisse, ut excluso fisco, cuiuslibet cognominis sui hæreditatem gentilitio iure ad se traherent, unde apparet gentiles proprie dictos, ipsos patricios inter se. Hec Alciatus. Ex quibus sane totus hic locus illustratur. Quod autem Gallus ostendere laborat, libertinos gentem non habuisse, neque proprie gentiles dici posse, frustra verba fundit, quasi nō hæc eadem Alciatus diserte dicat. Licet enim liberti proprie gentem non haberent, neque proprie gentiles dici possent, tamen eorum caduca hæreditates, ad eos pertinebant, quorum in manumissione nomina consequiebantur. Quod si Claudij tantum patricij fuissent, nulla controuersia extitisset, quin ab eius liberti filio hæreditas gente, hoc est nomine gentili, quo uocabatur, ad eos rediisset. Sed cum essent etiam Cladij Plebeij, qui Marcelli dicebantur, nata est controuersia, propter stirpem, quoniam ille liberti filius in plebeis agnatos haberet. Gentiles ergo duobus modis dicuntur, communiter; & proprie, communiter gentiles ij dicuntur, qui eodem inter se nomine sunt, etiam si non sint eiusdem cognationis. ut Cicero in Tuscul. Seruium

uium Tullium gentilem suum vocat. Et hac ratione etiam liberi gentiles dicebantur, qui patriciorum dominorum nomina fortiebantur, ut Plin. ostendit libro 33. cap. 1. Singuli Marcipores, idest Marci pueri, Lucipores vè dominorum gentiles vitam in promiscuo habebant. Propriè vero gentiles dicebantur ipsi patricij inter se. T. Liuius libro 10. de patricijs loquens; Semper ista audita sunt penes vos auspicia esse, nos solos gètein habere. Hinc etiam, inquit Alciatus agnosci potest, quæ sint gentilitiæ hæreditates, quibus Cæsarem Sylla multauit. Itemque nihil ad sanguinis vinculû gentem pertinuisse, genus vero, vel stirpem pertinuisse. Hic aperte cognoscitur error Philippi Melancthonij, qui ita scribit, Gens significat agnatos, siue Paternam originem, Stirpis significat cognatos seu maternam originem, quibus verbis ostendit se nescire, quid gens, & stirps significet, neque quomodo inter se distinguantur. QUID QVOD ITEM. Exemplum est huiusmodi, Quidam peregrinus Romam in exilium venit, & se cuidam ciui Romano tanquam patrono applicuit, à quo fuit hospitio susceptus, & adiutus, is postea intestato mortuus est, exulis agnati petunt hæreditatem, petit eam cuius etiam ille, ad quem se exul applicuerat, quæritur cuius esse debeat hæreditas. In hac causa, inquit Crassus, totum ius applicationis, quod perquam obscurum est, à patrono fuit in iudicio patefactum, de hoc iure applicationis nihil in Pandectis legitur, quoniam rarissime accidit. Meminit Terentius in Andria.

Tum ille egens forte applicat. primum

Ad Chrysidis patrem se.

CVI ROMÆ EXVLARE. Neque enim cuius Romæ exulare licebat, nam sæpe exules peregrini, Roma submouebantur. Exilium verò triplex esse dicunt Iurisconsulti, nam, aut est certi loci, ut cum quis in urbem aliquam ita relegatur, ut ab ea non liceat ei discedere; aut est latæ fugæ, ut cum nusquam tutus esse potest; aut est in sulari vinculo, ut cum quis in insulâ deportatur. De quo genere intellexit Iuuenalis cum ait.

Aude aliquid breuibus gyaris & carcere dignum

si vis esse aliquid.

Quid nuper, cum ego C. Sergij Auratæ contra hunc nostrum Antonium iudicio priuato causam defenderem, nonne omnis nostra in iure versata

de-

M. Ant. Maioragij.

defensio est ? Cùm enim Marius Cratidianus ædeis Auratæ vendidisset, neque seruire quandam earum ædiũ partem in mancipij lege dixisset: defendebamus, quidquid fuisset incommodi in mancipio, id si venditor scisset, neque declarasset, præstare debere.

QVID NVPER CVM EGO. hoc exemplum de Off. 3. sic exponit Cicero, M. Marius Cratidianus propinquus noster C. Sergio Auratæ vendiderat ædes eas, quas ab eodem ipse paucis ante annis emerat. Hæ Sergio seruirebant, sed hoc in mancipio Marius non dixerat: adducta res in iudicium est, Auratam Crassus, Cratidianum defendebat Antonius, ius Crassus vrgebat, quod vitium venditor non dixisset, sciens id oportere præstari: æquitatem Antonius, quoniam id vitium ignotum Sergio non fuisset, qui illas ædes vendidisset, nihil fuisse necesse dici. **NEQVE SERVIRE QVANDAM.** Seruitutes autem sunt vrbanoꝝ prædiorum, aut rusticorum. Vrbana prædia dicuntur omnia ædificia, etiam si ruri sint, atque in villa ædificata, vt ait Iustinianus Inst de seruit. præd. Inter vrbanoꝝ prædiorum seruitutes sunt, vt vicinus onera vicini sustineat, vt in parietem eius liceat vicino tignum immittere, vt stillicidium vel flumen recipiat quis in ædes suas, vel in arcem, vel in colocam, neue altius quis tollat ædes suas, ne luminibus vicini officiat. Rusticorum prædiorum seruitutes sunt; iter, actus, uia, aquæductus. Iter ius est tantum ambulandi, Actus etiam agendi iumentum, uia & ambulandi, & agendi iumentum, & carros, ac uehicula. **IN MANCIPII LEGE.** id est in forma uenditionis, quâ libere ædes uendebat. Cum enim quis ita uenderet, ut mancipio daret, præstare debebat, quicquid incommodi ex ea re emptori accidisset, uulgo nunc dicunt in forma communi uendere, cum quis, & euictionem, & uitia latentia, & alia incommoda se præstaturum spondet. Antiquitus lex mancipij dicebatur.

Quo quidem in genere familiaris noster M. Bucculeius, homo neque meo iudicio stultus, & suo valde sapiens, & à iuris studio non abhorrens, simili in re quodammodo nuper errauit. Nã cū ædeis L. Fusio venderet: in mancipio lumina, vti

tum

tum essent, ita recepit. Fusius autem, simul
 et atque ædificari cœptum est in quadam parte ur-
 bis, quæ modo ex illis ædibus conspici posset, egit
 statim cum Bucculeio, quod cuicumque particu-
 lare cæli officeretur, quàmuis esset procul, mutari,
 lumina putabat.

QVO QUIDEM IN GENERE. Aliud exemplum ferè
 simile, quo docet etiam Bucculeium licet esset peritus iuris, tamen er-
 rasse. Cùm enim ædes L. Fusio uèderet, promisit se præstaturum ut lumina
 non mutarentur: At uerò cum ædificari cœptum fuisset, in quadam
 urbis parte, unde ab illis ædibus prospectus esset, Fusius agere cum
 Bucculeio, lege mancipij, cepit. Notat autem Crassus Bucculeium, non
 tantum imprudentiæ, quod plus in mancipio promississet, quam præ-
 stare posset, sed etiam arrogantæ, quod sibi ualde sapiens uideretur.

LUMINA UTI. Sic enim stipulatus fuerat in mancipio. Buc-
 culeius, lumina uti nunc sunt ita recipio, quæ legis formula est, ita si-
 gnificans, ac si dixisset, promitto fore, ut lumina ædium nihil penitus
 à quoque immutentur, quia ædes, quia nemini seruiunt, & si lumina
 mutata fuerint, ego totum incommodum præstabo. Fuit igitur nimis
 lata promissio, quod euentus indica uit; Nam si dixisset Bucculeius à
 propinquis ædificijs lumina uti nunc sunt, recipio, non errasset.

CONSPICI POSSE. quia prospectus impediebatur, atque
 ita lumina mutari videbantur, notandæ sunt locutiones iuris ciuili-
 s elegantes, Cælo officere, Mutari lumina. Prospectus uerò est vel ser-
 uitus prospiciendi, quæ præstatur, ut non tantum cælum videatur, sed
 ut procul spectemus etiam alia ædificia.

Quid uerò? clarissima M. Curij causa, & M. Copo-
 nij, nuper apud centumuiros, quo concursu ho-
 minum, qua expectatione defensa est? cum Q.
 Scæuola, æqualis, & collega meus, homo om-
 nium & disciplina iuris ciuili-
 s eruditissimus, &
 ingenio, prudentiaque acutissimus, & oratione
 maxime limitatus, atque subtilis, atque, ut ego
 soleo dicere, iuris peritorum eloquentissimus,

E c elo-

eloquentium iuris peritissimus, ex scripto fidei testamentorum iura defenderet, negaretque, tei postumus & natus, & anquam in suam tutelam veniret, mortuus esset, heredem eum esse posse, qui esset, secundum postumum & natum, & mortuum heres institutus: ego autem defenderem, hac eum mente fuisse, qui testamentum fecisset, ut, si filius non esset, qui in tutelam veniret, M. Curius esset heres.

QVID VERO CLARISSIMA. De hac causa multis in locis meminit Cicero, quia certe memorabilis fuit, ut in oratione pro A. Cæcina, in Bruto, in orat. ad Brutum, ea verò fuit eiusmodi: Coponius quidam moriens, cum uxorem suam esse gravidam putaret, ita testamentum fecit. Filius qui nascetur ex uxore mea hæres esto, quod si filius meus Posthumus antequam in suam tutelam veniat, mortuus fuerit, tum M. Curius hæres esto. Hoc testamento facto Coponius moritur, uxor eius, quæ falso gruida putabatur, nullum parit filium hinc controuersia nascitur inter M. Coponium agnatum mortui, & M. Curium hæredem substitutum. M. Coponium Sceuola defendit, M. Curium Crassus. Sceuola lege agnationis Coponium hereditatem cernere debere ait, quia Posthumus non est natus, & ideo M. Curij substitutio locum non potest habere, quia ita scriptum esset, si posthumus mortuus fuisset, antequam in suam tutelam venisset, nullo enim modo fieri posse, ut quis moriatur, si natus non fuerit. Crassus, æquitatem contra scriptum defendebat, eam fuisse testatoris mentem, ut nullus in hereditate M. Curio præponeretur, præter posthumum: Cum uerò Posthumus natus non sit, M. Curij hereditatem esse. Hæc causa magno hominum concursu fuit acta, & L. Crassus superior euasit. ut pro A. Cæcina testatur Cic. **ÆQUALIS ET COLLEGA.** Næ eadem erant pene ætate, & ambo consules, cum illam causam egerunt laudat autem magnopere Sceuolam, sicut etiam Cicero in Bruto & à scientia iuris ciuilibus, & eloquentia, & ab ingenij acumine. **EX SCRIPTO.** fuit enim controuersia scripti & sententiæ, quam Greci dicunt, *ἐν γράμῳ καὶ δίκῳ*, quo in genere sepe fit, ut sententiæ magis attendatur, quia scriptum solum sequi calumniatoris est, unde illud, summum ius, summa iniuria: qua de re copiosissime Cicero pro A. Cæcina. **IN SVAM TUTELAM.** Nam ante annos plene puber-

pubertatis sub tutoribus erant, post annum autem decimum, & octauum, dicebantur in suam tutelam uenire. Posthumus dicitur, qui post patris mortem nascitur, posthumi quoque liberi, inquit Iustinianus, uel heredes institui debet, uel exheredari. Alciatus libro Parergon. c. 13. declarat qui proprie posthumi dicantur, & illum locum Virgilij, qui est in 6. Æneid. exponit.

*Sylvius albanum nomen tua posthuma proles
Quem tibi longæuo serum Lauinia coniux.
Educat syluis.*

Serum, inquit, tibi longæuo, id est tardum tibi seni, qui non poteris eum uidere, sed prius è uita migrabis, quam ipse nascatur, atque ita posthumus erit. H A C E V M M E N T E. Sententiam inquit, ego testatoris defendebam, qui uolebat Curium heredem esse, si filius posthumus non fuisset. Itaque mentem hoc loco pro sententia capimus.

Num distit uterque nostrum in ea causa, in auctoritatibus, in exemplis, in testamentorum formulis, hoc est in medio iure ciuili uersari? Omitto iam plura exempla causarum amplissimarum, quæ sunt innumerabilia. capitis nostri sæpe potest accidere, ut causæ uersentur in iure:

NVM DESTITIT. tribus argumentorum generibus, uterque in ea causa usus est. primò auctoritatibus clarissimorum hominum, qui ita censuerunt, Deinde exemplis eorum, qui eodem modo locuti sunt: postremo formulis testamentorum, qui ita scribi solent. Cic. pro A. Cæcina, cum eodem modo sententiam interdicti contra scripta uerba defendat, & auctoritatibus, & exemplis, & similitudinibus, & dicendi formulis probat, non in uerbis insistendum esse, sed scriptoris uoluntatem semper esse spectandam. Cicero idem in Bruto. Interpretando, in definiendo, in explicanda æquitate, nihil erat Crasso copiosius. **OMITTO IAM PLURA.** Multas & paruas, & magnas causas in iure uersari docuit, nunc etiam probare contendit sæpe accidere, ut causæ capitis in iure uersentur. Dicuntur autem causæ capitis, in quibus agitur de status mutatione, siue de capitis diminutione. Capitis autem diminutio tribus modis accidit, Iustinianus Instit. 1. Nam aut maxima est capitis diminutio aut minor, quam quidam mediam uocant, aut minima. Maxima est, cum aliquis

E e 2 simul

Simul & civitatem, & libertatem amittit. Media cum civitas quidem amittitur, libertas vero retinetur. Minima cum civitas retinetur, & libertas, sed status hominis commutatur, ut cum se quis in adoptione tradit. Causæ capitis etiam illæ dicuntur, in quibus agitur de exilium tione, de fama, de salute alicuius hominis.

Etenim sic C. Mancinum nobilissimum, atque optimum virum ac consularem, cum eum propter invidiam Numantini fœderis pater patratus ex S. C. Numantinis dedidisset, eumque illi non recepissent, postea que Mancinus domum reuenerisset, neque in senatum introire dubitasset, P. Rutilius M. filius, tribunus pl. de senatu iusfit educi, quod eum ciuem negaret esse: quia memoria sic esset proditum, quem pater suus, aut populus vendidisset, aut pater patratus dedidisset, ei nullum esse postliminium.

ET ENI SIC C. MANCINVM. De hoc C. Mancino ita scribit Florus in Epitoma libri LV. T. Liuij, C. Mancino Hostilio consule sacrificante, pulli ex cauea euolauerunt; conscenden-ri, deinde in nauim; ut in Hispaniam proficisceretur, accidit autem Mant mane Mancine. Mancino auspicia tristia fuisse probatum est: victus enim à Numantinis, & Castris exutus, cum spes nulla seruandi exercitus esset, pacem cum eis fecit ignominiosam, quam ratam esse Senatus vetuit. Triginta millia Romanorum à Numantinorum millibus quatuor uicta erant. Plinius autor est, in eo bello Viginti millia Romanorum à quatuor millibus Numantinis caesa fuisse. & Tiberium Gracchum fuisse auctorem pacis illius ignominiosæ. Cicero tertio de Officijs, ait postea Mancinum populo Rom. suæ deditiois suæ auctorem, & auctorem fuisse. Cum L. Furius de eo hostibus dedendo rogationem tulisset, sed Numantini eum recipere noluerunt. Itaque cum domum Mancinus reuenerisset, quaesitum est, an ullum ei postliminium esset, hoc est, an civitatem recuperare possit. **BIROPTER INVIDIAM.** Propter odium, quod fœdus cum Numantinis populum ignominie percusserat. **PATER PATRIATVS.** Hic erat Feccialium præfectus, nam fecciales erant sacerdotes, quibus indi-

cendi

cendi belli, pacis firmandæ, fœderum faciendorum, aut rescindendorum cura commissa erat, Fœciales à fœderibus faciendis appellati. Pater Patrus, vnus erat ex numero fœcialium, qui ad patrandum; id est faciendum iurandum, adhibebatur, de quo multa. Fenestella: Q V E M P A T R E M, S V V S. Nam filij ita erant in potestate patris, vt eos etiam vendere posset, sed qui semel venditus à patre fuisset, aut à populo Rom. aut qui esset deditus à patre patrato, numquam postea poterat amplius ciuis Romanus fieri. N V L L V M E S S E P O S T L I M I N I V M. Postliminium iuris verbum est, & significat ius amissæ rei recuperandæ, & in pristinum statum restituendæ. Dicitur autem postliminium, quod ad idem limen, vnde exierat, reuertatur, vt si quis recuperet ea, quæ bello amiserat, dicitur postliminio recipere, Cicero in Topiceis de postliminio multa verba facit, & ad extremum ita inquit; Quo in genere etiam Mancini causa defendi potest, postliminio rediisse, deditum non esse, quoniam non fit receptus; nam neque deditorem, neque donationem sine acceptione intelligi posse.

Quam possumus reperire ex omnibus rebus ciuilibus causam contentiõnemque maiorem, quam de ordine, de ciuitate, de libertate, de capite hominis consularis, præsertim cum hæc non in crimine aliquo, quod ille posset infitiri, sed in ciuili iure consisteret? Similique in genere, inferiori ordine, si quis apud hos seruisset ex populo fœderato, seseque liberasset, ac postea domum reuenisset: quæsitum est apud maiores nostros num is ad suos postliminio rediisset, & amisset hanc ciuitatem.

Q V A M P O S S V M V S R E P E R I R E. Amplificatio, quæ docet causam hanc esse grauissimam, in qua agitur de ordine. Verum Mancinus Senator sit, nec nẽ. De ciuitate, vtrum cuius Rom. dici debeat. De libertate, vtrum sit liber, an hostium seruus, quibus fuerat deditus. De capite, vtrum capite sit diminutus: vt neque ciuitatis, neque libertatis ius ei competat. Q V O D I L L E P O S S I T I N F I C I A R I. Nam oratoris vis, in eo præcipue dominatur, cum aliquid infitiri potest, & facti quæstionem introducere, vnde quæstio

Ratio coniecturalis exoritur, quæ propria est oratoris: sed in hæc causa nullum est crimen, quod inficiari Mancinus possit, itaque de iure ciuili disceptandum est. SIMILIQUE IN GÈNERE. Exemplum est huiusmodi, Quidam erat ciuis in ciuitate foederata, Postea Romæ tempus aliquod seruiuit, inde manumissus, libertatem recuperauit: erat autem hoc ius, vt serui cum liberè manumittebantur, ciues Romani fierent, itaque ille factus erat ciuis Rom. verum ad suos postliminio redijt, quæsitum est igitur vtrum ciuitatem Romanam amisisset. Nam vt ait Cic. pro Cor. Balbo, iure ciuili Romano ne mo duarum ciuitatum ciuis esse poterat.

Quid? de libertate, quo iudicium grauius esse nullum potest: nonne ex iure ciuili potest esse contentio, cum quæritur, is, qui domini voluntate census sit, si modo sit conditum lustrum, sitne liber. Quid, quod vsu, memoria patrum, venit, vt paterfamilias, qui ex Hispania Romam venisset, cum vxorem prægnantem in prouincia reliquisset, Romæque alteram duxisset, neque nuntium priori remisisset, mortuusque esset intestatò, & ex vtraque filius natus esset, mediocrisne res in controuersiam adducta est? cum quæreretur de duobus ciuium capitibus, & de puero, qui ex posteriore natus erat, & de eius matre: quæ, si iudicaretur, certis quibusdam verbis, non nouis nuptijs, fieri cum superiore diuortium, in concubinæ locum duceretur. Hæc igitur, & horum similia iura suæ ciuitatis ignorantem, erectum, & celsum, alacri, & prompto ore, ac vultu, huc atque illuc intentum vagari magna cum caterua toto foro, præsidium clientibus, atque opem amicis, & propè cunctis ciuibus lucem ingenij, & consilij sui porrigen-
tem,

tem, atque tendentem, nonne in primis flagitiosum putandum est? Et, quoniam de impudentia dixi, castigemus etiam segnitiem hominum, atque inertiam. Nam si esset ista cognitio iuris, magna, ac difficilis, tamen utilitatis magnitudo deberet homines ad suscipiendum discendi laborem impellere.

QVID DE LIBERTATE. Nullum iudicium gravius esse potest, quam de libertate, quia libertas, ut ait Iustinianus, bonum est inestimabile, & in iure civili potest esse contentio de libertate, quare gravissima iudicia solent interdum in civili iure versari. **CVM QVÆRITVR.** Tribus modis aliquis libertatem acquirere solet: testamento, vindicta, censu. Ci. in Top. si neque censu, neque vindicta, nec testamento liber factus est, non est liber, neque est vlla earum rerum, non est igitur liber. Siquis enim testamentum faciens, servum suum liberum esse iussisset, ille, testamento liber dicebatur. Vindicta vero virga quædam erat, qua prætor caput servi manumittendi leviter percutiebat, & quibusdam solennibus verbis, liberum esse iubebat.

Perfus. Vindicta postquam meus à Prætoris recessi.

Censu liberi servi ita fiebant, nã ex institutione Servij Tullij regis, cives Ro. quinto quoq; anno censebatur. Ergo si quis servus cõfentiẽte, vel iubẽte domino, nomẽ suũ in censum detulisset civis Ro. efficietur, & si ruitis vincula soluebatur. Quomodo autẽ Servius Tullius cẽsum instituerit declarat T. Livius libr. 1. censebantur tantũ iij, qui civis erãt, qui caput habebant, nisi volente domino censebantur, tunc enim censu liberi fiebant, quod si quis nihil in bonis habuisset, & tamen civis Rom. esset, capite census dicebatur. Lustrum verò quinto quoque anno condebatur, & census peragebatur. itaque censura quin quẽnalis erat magistratus & cẽsores quinto quoque anno creabantur.

QVID QVOD VS V. Leges Romanorum tantum vnam vxorem habere concedebant, nam plures vxores habere, mos barbarorum fuit. Sallustius, alij denas, alij plures pro opibus habent vxores. quin etiam Iudæis olim morem fuisse legimus, ut duas vxores, & plures concubinas haberent. Romani tantum vnam, ut diximus vxorem habebant, quam tamen repudiare poterant, si iusta causa extitisset. **Ca ius Iurisconsultus dig. de Diuortijs, ostẽdit fuisse receptum, ut diuortium**

nium his verbis perageretur, Tuas res tibi habeto, tuas res tibi agito, quorum altero reddit dotem, altero abdicat à se tutoris munus in rebus vxorij, in repudijs verò ita dicebant, conditione tua non vtar, **ESTAVIT** repudium sponsarum, antequam convenirent, & simul rem haberent, divorcium vxoris & mariti, qui simul fuissent, fiebat etiam inter absentes divorcium, vt si quis Romæ degens, vxorem in Hispania haberet, poterat ei nuncium remittere. & eam repudiare. Quod igitur, ait hoc loco Crassus est huiusmodi, Quidam Rom. paterfamilias, qui uxorem haberet in Hispania prægnantem Romam venit, & alteram duxit vxorem, neque priori nuncium remisit, quam cū prægnantem fecisset, intestato mortuus est, & ex utraque uxore natus est filius, qualiter est an secunda posset esse vxor, & filius ex ea natus posset esse legitimus. nempe tota is ex eo pendet, vtrum nouæ nuptiæ prius matrimonium dissoluant re ipsa, sine alijs cerimonijs, an oporteat certis quibusdam verbis vxori priori nuncium remittere? **DE DVOBVS CIVIVM CAPITIBVS:** de matre, & eius filio. nam periculum erat, ne mater concubina locor duceretur, & filius ex ea natus spurij existimaretur. **IPÆCIGITVR.** Conclusio primæ partis, qua docet impudentes esse, qui sine iuris cognitione causas omnes forenses amplectuntur: hoc autem probavit à turpi & indecoro, cum quis amicis opem in ijs rebus polliceatur, quas penitus ignorat vtitur autem exornatione Rhetorica, quæ notatio dicitur, qua patronorum arrogantiam, & ignorantiam notat. **ET QVONIAM.** hæc est transitio, dixit enim de impudentia; nunc autem de inertia dicere aggreditur. **NAM SI ESSET ISTA.** Expetuntur ea, quæ sunt vtilia, honesta & iucunda, sicut ait Aristoteles Ethic. secundo. probare igitur Crassus contendit, vtile, honestum, & iucundum esse ius ciuile oratori, vt concludat esse ab oratore expetendum. sed hæc nunc exemplis ostendit, & honestatem, & utilitatem esse maximam in iure ciuili, restat vt etiam magnam in eo iucunditatem & delectationem inesse ostendat. Sed quæ valde difficilia sunt, iucunda esse non possunt. primo igitur probat iuris cognitionem esse facilem, vt deinde probet etiam esse iucundam. ac primo vtitur argumento à maiori: si esset magna & difficilis cognitio iuris, tamen propter utilitatem expeti deberet. nunc cum facilis sit, multo magis est expetenda. vis argumenti ex ea ratiocinatione pendet, quæcunque magnam in se iucunditatem habent, etiã si magna & difficilia sint, tamè expeti debent, Sed ius ciuile magnam in se utilitatem habet, ergo quamuis esset magna & difficilis eius cognitio, tamen expeti deberet, & ab hoc Enthymemate, quod constat ex propositione, & ratione, homines laborem discendi iuris ciuilis suscipere debent, est enim in eo maxima vtilitas.

Sed,

Sed, ò dii immortales: non dicerem hoc, audiente Scæuola, nisi ipse dicere soleret, nullius sibi artis faciliorem cognitionem videri. Quod quidem certis de causis à plerisque aliter existimatur: primum quia veteres illi, qui huic scientiæ præfuerunt, obtinendæ, atque augendæ potentiæ suæ causa, peruulgari artem suam noluerunt: deinde, postea quàm est editum, expositis à C. Flauio primum actionibus, nulli fuerunt, qui illa artificiosè digesta generatim componerent.

SED O DII IMMORTALES. per hanc exclamatione ab auctoritate Q. Scæuolæ probat iuris ciuili cognitionem esse facilem, vnusquisque de arte sua verè iudicare potest: Sed Scæuola Iurisconsultus iudicat iurisprudentiæ cognitionem esse facilem, ergo illi credendum est. Cic. pro L. Murena de iure ciuili verba faciens, difficilis, (inquit) res ideo non putatur, quòd & perpaucis, & minime obscuris literis continetur. Itaque si mihi homini vehementer occupato stomachum moueritis, triduo me iurisconsultum esse profitebor. **QVOD QVIDEM CERTIS.** Duas affert causas potissimum, quare cognitio iuris ciuili, existimetur esse difficilis. prima est, quia veteres peruulgari artem suam noluerunt, altera, quia nemo, quæ sunt in iure ciuili artificiosè digesta generatim composuit. **PERVULGARI.** Patefieri, in vulgum emitti, hoc autem faciebant, vt obtinerent, & auerent potentiam suam, si ipsi soli iurisprudentes esse viderentur. Sunt enim nonnulli eo ingenio, ut nolint ea, quæ sciunt alios docere, quo maiorem ipsi dignitatem obtineant. Cic. pro L. Mur. Posset agi lege nec ne, pauci quondam sciebant, factos enim vulgo non habebant, erant in magna potentia qui consulebantur, à quibus etiam dies, tanquam à Caldæis petebantur: Inuentus est scriba quidam Cn. Flauius, qui cornicum oculos confixerit, & singulis diebus ediscendos factos populo proposuerit. Pomponius de origine iuris sic ait. Eodem penè tempore tria hæc iura nata sunt, leges duodecim tabul. ex his fluere cepit ius ciuile, ex eisdem legis actiones compositiæ sunt, omnium tamen harum, & interpretandi scientia, & actiones apud collegium pontificum erant, ex quibus constituebatur quis quoque anno præset priuatis. Et ferè populus annis prope centum, hac consuetudine vsus est. postea cum Appius Claudius com

ff posuisset,

M. Ant. Maioragij.

posuisset, & ad formam redegit has actiones Cn. Flavius scriba eius libertini filius, surreptum librū populo tradidit, & adeo gratum fuit id munus populo ut tribunus plebis fieret, & Senator, & Aedilis curulis. hic liber, qui actiones continet, appellatur ius Flavianum. de hoc eodem Flauio meminit Liuius lib. 9.

Nihil est enim, quod ad artem redigi possit, nisi ille prius, qui illa tenet, quorum artem instituere vult, habeat illam scientiam, ut ex iis rebus, quarum ars nondum sit, artem efficere possit. Hoc video, dum breuiter voluerim dicere, dictum à me esse paullo obscurius: sed experiar, & dicam, si potero, planius. Omnia ferè, quæ sunt conclusa nunc artibus, dispersa, & dissipata quondam fuerunt, ut in musicis, numeri, & voces, & modi: In geometria, lineamenta, formæ, interualla, magnitudines: In astrologia, cæli conuersio, ortus, obitus, motusque siderum: In grammaticis, poetarum pertractatio, historiarum cognitio, verborum interpretatio, pronunciandi quidam sonus: In hac denique ipsa ratione dicendi, excogitare, ornare, disponere, meminisse, agere, ignota quondam omnibus, & diffusa latè videbantur. Adhibita est igitur ars quædam extrinsecus ex alio genere quodam, quod sibi totum philosophi assument, quæ rem dissolutam, diuisamque conglutinet, & ratione quadam constringeret.

NIHIL EST ENIM. Nemo potest inquit artem nouam instituere, si Philosophiam ignoret, quæ omnium laudandarum artium mater est, docet enim Philosophia methodum, id est viam & rationem, qua artes omnes instituuntur. Dialectica verò clavis quædam est, & organum totius Philosophiæ, quæ genera, species, differentias, pro-

proprietates, euenta cuiusque rei, diligenter inuestigat, ex quibus omnis ars instituitur. **HOC VIDEO DVM BREVITER.** hoc ferè fieri solet, vt qui breuiter loquuntur, & præcise, fiant obscuro. quod ait Horat. in Arte.

Breuis esse laboro obscurus fio.

quod multis in locis fecit Arist. Vt igitur vitet obscuritatem Crassus, ea multis verbis explicat, quæ breuiter dixerat. **OMIA FERRE.** Docet quomodo sint artes inuentæ, & perfectæ, cum initio nullæ essent, & omnia essent indigesta, & confusa. Sunt autem duo præcipua quæ artem faciant, definitio, & diuisio, nam primo finem constituere oportet, ad quem omnia, quæ subijciuntur arti dirigantur, vt in grammatica finis est emendatè loqui, deinde quærenda sunt omnia, quæ ad eum finem tendant, & in sua genera tanquam in classes digerenda. quæ item genera singula definienda sunt, & in partes, siue formas diuidenda, postea formarum differentias & proprietates quærere opus est, & euenta, quæ si omnia reperta fuerint, & ad finem accommodata, iam ars ipsa perfecta erit. **VT IN MUSCVLIS.** Tres partes Musicæ supponit, numeros, uoces, modos. Numerus est ratio quedam, qua cōcinnè voces mouentur, vt sesquialtera proportio, quæ diapente dicitur sesquitercia, quæ vocatur diatessaron. dupla, quæ diapason appellatur. vnde in numerum ludere dixit Virgilius, pro eo, quod est concinnè, & modulate saltare.

Tum verò in numerum faunosque ferasque videres,

Ludere. & alibi dixit,

Numeros memini si verba tenerem.

Vbi ratione carminis intelligimus. Capella numerum in Musicis vult esse compositionem quandam ex certis temporibus collocatam ad aliquem habitum, atque ordinem connexam. Est numerus corporis, cum apte mouetur, numerus orationis, cū verba collocantur, vt concinne cadant, numerus Poeticus, cum apte pedes in carmine statuuntur, numerus musicus, cum vox apte vel attollitur, vel deprimitur, vel inflectitur. Voces aliæ sunt graues, aliæ acutæ, aliæ inflexæ, quæ ita in Musica disponuntur, & temperantur, vt suauem cōcentum efficiant. Modi siue modulationes ex numeris, & vocibus fiunt, qui apud ueteres à gentibus nomina ducebant. Nam quatuor potissimum modorum genera celebrantur. Dorius, Phrygius, Æolius, Lydius. Dorius modus, vt Casiodorus ait, prudentiæ largitor est, & castitatis effector. Phrygius pugnas excitat, & quasi furore quodam animum inflamat. Æolius animi perturbationes sedat, somnumque iam pacatis

M. Ant. Maioragij.

attribuit. Lydius intelligentiam acuit, & à terrenis rebus ad cęlestes animum erigit. **IN GEOMETRIA.** Quatuor sunt Mathematicę disciplinę, quarum duę numeros considerant, duę magnitudines, siue continuas quantitates, numeros Arithmetica, & Musica, magnitudines Geometria, & Astrologia. Geometria proprie ratio est terrę demetiendę, quamuis ad omnes mensuras pertineat, ea primo lineamenta considerat, id est linearum descriptiones, deinde formas, siue figuras, quę vel planę sunt, uel solidę, tum interualla, distanciasque rerum, ac locorum postremo cuiusque generis magnitudines, de hac scientia copiose, subtiliterq; scripsit Euclides. **IN ASTROLOGIA.** Primo traditur quomodo cęlum conuertatur, nam suprema sphaera à dextra in sinistram perpetuo torquetur, hoc est ab oriente in occidentem. Planetarum autem Sphærę contrario motu mouentur atque cęlum deinde, qui sunt ortus, & obitus syderum, qui tres assignantur, Cosmicus, Chronicus, Heliacus, postremo quomodo singula sydera moueantur. **IN GRAMMATICIS.** Debet Grammaticus quatuor potissimum præstare. Primo ut Poetas intelligat, & pertractet, deinde ut Historias cognoscat, tum verba interpretetur, denique ut recte literas appellare, & pronunciare sciat. **IN HAC DENIQUE.** Rhetoricę partes quondam fuerunt ignotę, donec arte fuit deprehensum esse quinq; , excogitatio, quę inuētio dicitur, ornatio, quę uocatur elocutio, dispositio, memoria, pronuntiatio, hæc erant olim omnia late diffusa, & ignota, donec ars fuit adhibita, quę dispersa conglutinaret. **ARS QVÆDAM.** τῆν ἀρετὴν τῆν ἡγεμονίαν intelligit, id est artem resoluendi, & iudicandi, quam sibi Philosophi totam assumunt, nam Stoici, quod in Topicis ait Cic. iudicandi vias diligenter persecuti sunt, ea scientia, qua n Dialecticę appellant. Arist. de hac arte tam multa scripsit, ut eam ipse solus perfecisse iudicaretur.

Sit ergo in iure ciuili finis hic legitimę, atque vsitatę in rebus, causisq; ciuium, æqualitatis conseruatio. Tum sunt notandanda genera, & ad certum numerum, paucitatemq; reuocanda. Genus autem est id, quod sui simileis communione quadam, specie autem differenteis, duas, aut plureis complectitur parteis. Partes autem sunt, quę generibus ijs, ex quibus emanant, subiiciuntur,

tur, omniaque, quæ sunt vel generum, vel partium nomina, definitionibus, quam vi habent, est exprimendum. Est enim definitio, earum rerum, quæ sunt eius rei propriæ, quam de finire volumus, breuis, & circumscripta quædam explicatio,

SIT ERGO IN IVRE CIVILI. Docet quomodo ius ciuile posset ad artem redigi. Primo enim eius definitio ponenda est, deinde genera, partesque requirendæ. Definitio iuris hæc est. Ius ciuile est cõseruatio equalitatis legitime, atque v̄sitate in rebus, causisque ciuium: in Topicis ita Cic. ius ciuile definit. Ius ciuile est equitas constituta ijs, qui eiusdem ciuitatis sunt, ad res suas obtinendas, quæ parum differt à superiore. porro equitas bipartito cernitur ut ibidem ait Cicero, & natura, & institutio, Natura partes habet duas, tuitionem sui, & ulciscendi ius, institutio autem equitatis tripartita est, Vna pars legitima est, altera conueniens, tertia moris uetustate confirmata. Atque etiam rursus Æquitas tripartita dicitur esse, una ad superos deos, altera, ad manes, tertia ad homines pertinere, prima pietas, secunda sanctitas, tertia iusticia, aut æquitas nominatur: constat autem ius ciuile ex legibus & moribus, & hoc est, quod ait Crassus legit. me & v̄sitate. Papinianus ita inquit, ius ciuile est, quod ex legibus plebiscitis, Senatusconsultis, decretis principum, auctoritate prudentum uenit. Caius ita, quod quisque populus ipse sibi ius constituit, id ipsius proprium ciuitatis est, uocaturque ius ciuile, quasi ius proprium ipsius ciuitatis, nam si quis uelit Solonis, uel Draconis leges appellare ius ciuile Atheniensium non errauerit. Sic enim & ius quo populus Rom. utitur ius ciuile Romanorum appellamus, uel ius Quiritum quo Quirites utuntur. **TVM SVNT NOTANDA GENERA.** Omnis enim, quæ de aliqua re suscipitur institutio debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit id, de quo disputatur. post definitionem, genera prima quærenda sunt, & reducenda ad paucitatem. Non possunt autem esse pauciora, quam duo. nam, ut Dialectici uolunt, omnis bona diuisio, est bimembris. igitur ius ciuile, aut est publicum aut priuatum. publicum ius est, quod ad statũ reip. spectat, priuatum, quod ad singulorum utilitatem. **GENVS AVTEM EST.** Declarat quid sit genus, ut intelligatur quomodo ius ciuile possit ad genera reuocari. Genus est (inquit) quod duas, aut plures partes complectitur, quæ cõmunionem quadã sui similes sint, specie autem

diffe-

M. Ant. Maioragh.

differentes, ut animal est genus, quod duas partes complectitur, hoc est hominem, & bestiam, hæc uero duæ partes communionem quadam sui similes sunt, quoniam tam bestia, quam homo sensum habet, & vitam, & motum, & corpus, sed specie differunt, quoniam homo rationis particeps est, bestia uero expers. ita uirtus genus est, quod partes quatuor complectitur, prudentiam, iustitiam, fortitudinem, temperantiam, quæ omnes generis cõmunionem similes sunt, quia sunt habitus animi rationi conuenientes. uerum inter se specie differunt, quoniam prudentia bonorum & malorum discrimen habet, iustitia suæ cuique tribuit, fortitudo pericula mortem quæ contemnit. Temperantia efficit, ut appetitus rationi pareat. **PARTES AUTEM SVNT.** Vocat Crassus partes, quæ proprie dicuntur species. & hoc similitudine quadam, sicut enim partes à toto continentur, ita etiam species à genere. Cic. in Top. species appellat formas, & à partibus distinguit: sic enim ait; Formæ igitur sunt hæc, in quas genus sine ullius prætermissione diuiditur. Ut si quis ius in legem, morem, æquitatem diuidat, formas qui putat idem esse, quod partes, confundit artem, & similitudine quadam conturbatus, non satis acutè quæ sunt secerenda distinguit, & paulo post. Formarum enim certus est numerus, quæ cuique generi subijciantur. Partium distributio sepe est infinitior, tanquam riuorum à fonte deductio. **OMNIA QVÆ QVÆ SVNT VEL GENERVM.** Postquam genera & partes notatæ fuerint, tunc oportet singula definire, & quid sint, quam quæ vim habeant, aperire. nam definitio est explicatio quædam breuis, & circumscripta rerum eorum, quæ sunt eius rei propriæ, quam definire uolumus. Ut Hereditas est pecunia, quæ morte alicuius ad quæpiam peruenit iure, nec ea aut legata testamento aut possessione retenta. Dialectici docent ueram definitionem ex genere, & differentijs constare, ut homo est animal particeps rationis, & mortale, nam quæ differentijs non constat aut proprietatibus, non est uera definitio, sed descriptio, ut, si quis dicat, homo est animal prouidum, sagax, erecta ceruice, memor, implume, plenum consilij. Sed oratores non tam exactè ut Dialectici definire solent. itaque definitionem, & descriptionem pro eadem usurpant. Seuerinus Boethius multas esse definitionum species docet, quæ omnes magnam utilitatem in artibus habent.

Hiscæ ego rebus exempla adiungerem, nisi, apud quos hæc haberetur oratio, cernerem. nunc complectar quod proposui, breui. Si enim aut mihi facere licuerit, quod iam diu cogito, aut alius qui-

spiam

spiam, aut, me impedito, occuparit, aut mortuo effecerit, vt primum omne ius ciuile in genera digerat, quæ perpauca sunt: deinde eorum generum quasi quædam membra dispertiat: tum propriam cuiusque vim definitione declaret, perfectam artem iuris ciuilis habebitis, magis magnam, atque vberem, quàm difficilem, & obscuram. Atque interea tamen, dum hæc quæ dispersa sunt, coguntur, vel passim licet carpentem & colligentem vndique, repleti iusta iuris ciuilis scientia.

HISCE EGO REBUS. Exempla solent adhiberi, vt discen-
tes melius intelligant, vt ait Aristoteles, quod si res per se satis intelli-
gatur, superuacanea sunt exempla. non vult igitur Crassus exemplis
vti, quia sciebat verba sua recte ab audientibus intelligi. **SI ENIM
AVT.** Notandum est hoc loco Crassum cogitasse, de redigendo
ad artem iure ciuili, quamuis id postea non præstitit. Cicero sanè, si-
cut A. Gel. auctor est, libellum scripsit de iure ciuili in artem digere-
do. Tria vero sunt, quæ artem omnem perficiunt, notatio generum,
diuisio generum in formas, definitio cuiusque formæ, quæ si facta fue-
rint in iure ciuili, magnam atque vberem artem conficiunt, & facie-
lem, atque planam. **ATQVE INTEREA.** Occupatio, qua
docet etiam si ius iuile nondum ad artem reductum sit, tamen esse
facile, quoniam licet ex varijs scriptoribus quæ sunt dispersa collige-
re & apud more carpere ac delibare quæ ad eius scientiam spectant,

Nonne videtis, equitem Romanum, hominem acu-
tissimo omnium ingenio, sed minimè cæteris ar-
tibus eruditum, C. Aculeonem, qui mecum viuit,
semperque vixit, ita tenere ius ciuile, vt, cum ab
hoc discesseritis, nemo de ijs, qui peritissimi
sunt, anteponatur? Omnia enim sunt posita ante
oculos, collocata in vsu quotidiano: in congrega-
tione

M. Ant. Maioragij.

sione hominum, atque in foro: neque ita multis literis, aut voluminibus magnis continentur: eadem enim sunt elata primum à pluribus: deinde, paucis commutatis verbis, etiam ab iisdem scriptoribus scripta sunt sæpius.

NON NE VIDETIS. Aculeonis exemplo probat iuris civilis facultatem, qui cum esset cæterarum artium rudis, tamen erat iurisperitissimus. Fuit C. Aculeo eques Rom. L. Crassi amicissimus, qui Ciceronis materteram vxorem habebat, ideo filios Aculeonis Cicero consobrinos suos vocat in secundo de oratore. Vbi sunt etiam illa verba; & Aculeio, quo cum erat nostra matertera, quem Crassus dilexit ex omnibus plurimum. **OMNIA ENIM SVNT.** Ab adiunctis probat ius civile facile esse, quod quæ tractantur in iure, sint ante oculos posita. Vt non opus sit ex abdito eruere, aut è tenebris in lucem educere, quod fit in alijs scientijs, sed in vsu quotidiano versentur. Vt ea quiuis percipere possit, pauci sunt libri, eadem sunt dicta à pluribus, & vnus atque idem scriptor sæpe eadem repetit mutatis tantum verbis, ab his, quæ Crassus ait, diuersa videntur ea, quæ Suetonius ait in Cæsare: nam Crassus ait non multa fuisse iuris volumina. Suetonius autem ita, Destinabat ius civile, ad certum modum redigere, atque ex immensa, diffusaque legum copia, optima quæque & necessaria in paucissimos conferre libros, nisi forte dicamus breui illo tempore, quod inter Crassi supremum diem & Cæsaris dominationem interfuit, plurimos de iure civili fuisse libros conscriptos, nam vnus Seruius Sulpitius, centum & octoginta libros de iure civili reliquit, Vt Pomponius auctor est, multos etiam Q. Tubero Sulpitij gener. multos C. Trebatius Testa, Ciceronis familiaris scripsit.

Accedit verò, quo facilius percipi, cognoscique ius civile possit, (quod minimè plerique arbitrantur) mira quædam in cognoscendo suauitas, & delectatio. Nam, siue quem aliena studia delectant, plurima est & in omni iure civili, & in pontificum libris, & in x i i. tabulis, antiquitatis effigies, & quod & verborum prisca vetustas

stas cognoscitur, & actionum genera quædam, maiorum consuetudinem, vitamque declarant: siue quis ciuilem scientiam contempletur, quam Sceuola non putat oratoris esse propriam, sed cuiusdam ex alio genere prudentiæ, totam hanc descriptis omnibus ciuitatis vtilitatibus, ac partibus, x i i. tabulis contineri videbitis: siue quem ista præpotens, & gloriosa philosophia delectat, (dicam audaciùs,) hosce habet fonteis omnium disputationum suarum, qui iure ciuili & legibus continentur.

ACCEDIT VERO. à facilitate transit ad delectationem, quam in iure ciuili miram esse vult. Leuat enim laborem delectatio, neque sinit studium vllum, licet alioqui laboriosum, & arduum molestum videri, si tamen verum querimus, nulla scientia est, quæ minus iucunditatis habeat, quàm ius ciuile; quod controuersijs, & opinionibus varijs, totum refertum est, ideo Crassus alienis illud exornat laudibus, hoc est à vetustate, ab vtilitate Reip. à sententijs Philosophicis, & à præscriptione benè viuendi. **NAM SI QVEM ALIENA STVDIA.** Primo ius ciuile ab antiquitate laudat, quia multi sunt qui rebus antiquis delectentur, qui ideo vocantur antiquarij. Iuuenal. VI. Satyra,

Ignotosq; mihi tenet antiquaria versus.

In iure ciuili in libris Pontificum, in x i i. tabulis multa est effigies antiquitatis, libri Pontificum erant, in quibus sacrorum ceremoniæ tradebantur à Numa Pompilio rege institutæ. T. Liuius scribit à Numa Pompilio Martium. Marci filium, ex patribus pontificem fuisse creatum, eique omnia exscripta, exsignataque attributa, quibus hostijs, quibus diebus, ad quæ templa sacra fierent, atque vnde in eos sumptus pecunia eroga retur. Erant autem Pontifices initio quatuor, vt ait Fenestella, postea quatuor alij ex plebe fuerunt additi, itaque octo facti sunt, inter quos vnus cæteris præerat qui Pontifex Maximus dicebatur, dicti verò sunt Pontifices, vt Mutius Sceuola putauit, à posse & facere, quam Erymologiam Varro non probat, nam à ponte, & facio pontifices appellatos putat, quòd ab eis primum pons sublicius factus

G ac sæpe

M. Ant. Maioragij.

at sæpe restitutus esse perhibeatur, in 7. tabulis multa erant verba pri-
sca, & quendam antiquitatis maiestatem referentia, vt in libris de legi-
bus apud Ciceronem videre licet, qualia sunt illa, Incestum Pontifi-
ces supremo supplicio sanciu[n]to, Impius ne audeto placare donis
iram Deorum, Sanctè vota reddunto, Pœna violati iuris esto. Prete-
rea ex generibus, & formulis actionum vita consuetudoque maio-
rum declaratur, vt apud T. Liuium primo, primo. Lex horren-
di carminis erat, Duumviri perduellionem iudicent, si à dumviris
prouocarit, prouocatione certato, si vincent, caput obnubito, in-
felici arbori reste suspendito. SIVE QVIS CIVILEM.
Ciuilis sciētia differt à iure, quæ *πολιτικὴ* græcè dicitur. Est vis ac facul-
tas benè administrandæ Reip. de qua multa Philosophi disputant, nam
Plato & Arist. de Repub. multos libros conscripserunt. Scripsit etiam
Cicero sex libros de Repub. qui temporum iniuria perierunt. Sene-
ca dixerat scientiam ciuilem non esse propriam oratoris, sed ad aliam
quandam prudentiam pertinere. Crassus autem totam in 12. tabulis
contineri affirmat, sed hoc facit, vt causæ suæ seruiat, nam omnino fal-
sum est: nostro tamen etiã tempore videmus Remp. magna ex parte
à Iurisconsultis administrari. SIVE QVEM ISTA. Philo-
sophiam præpotentem, & gloriosam vocat, quod magnam homini-
bus gloriam, & dignitatem afferat: Plato in Timeo sic ait, vt Cicero
interpretatur, quibus ex rebus Philosophiam adepti sumus, quo bo-
no nullum præstantius, nullum optabilius, neque datum est mortali
generi deorum cōcessu atque munere, neque dabitur, leges autem, &
boni mores, & omnia quæ sunt apud homines laudabilia à Philoso-
phiæ fontibus emanarunt, quod lib. 5. Tuscul. Cicero testatur, Ouitæ
Philosophia dux, ò virtutis indagatrix, expultrique vitiorum, & qua
sequuntur: ideo Crassus hoc loco studio iuris ciuilis extollendi, falsas
illi laudes ascribit: non enim à iure ciuili Philosophia nata est, sed cō-
tra potius à Philosophia ius ciuile ortum habuit, ait enim Cicero de
Philosophia, tu inuentrix legum, tu magistra morum, & discipli-
næ fuisti.

Ex his enim & dignitatem maximè expetendam
videmus, cum verus, iustus, atque honestus labor
honoribus, præmijs, atque splendore decoratur:
vitia autem hominū, atque fraudes, damnis, igno-
minijs, vinculis, verberib. exsilijs, morte multā
tur, & docemur non infinitis, concertationum-
que

que plenis disputationibus, sed auctoritate, nutuque legum domitas habere libidines, coercere omnes cupiditates, nostra tueri, ab alienis mentis, oculos, manus abstinere,

EX HIS ENIM ET. Solonis dictum est sapientissimum omnem Reip. salutem præmio, & pœna contineri, cum boni viri præmia consequuntur, improbi pœnis afficiuntur, excitantur enim ad dignitatem, qui vero, iusto, atque honesto labori honores præmia, splendorem propositum vident. Notanda verò sunt hoc loco paria paribus relata, & contraria contrarijs, quo iucundior sit oratio, vbi de iucunditate tractatur. Ulpianus etiam ait Iurisconsultos veram philosophiam non simulatam affectare. Iusticiam namque colimus, (inquit) boni & æqui notitiam profitemur, æquum ab iniquo separantes, licitum ab illicito discernentes. **VITIA AUTEM HOMINVM.** Hæc superioribus contraria sunt, quæ deterrent homines à vitijs, numerat autem sex pœnarum genera, quæ certo ordine procedunt, ut alia sint alijs grauiora, primo loco damnum ponitur, cum quis pecunia mulctatur, quæ pœna omnium est leuissima, nisi ex permutatione maioris fiat, aut pecuniæ magnitudine crescat. Secundo loco ponitur ignominia, quæ grauior est quam amissio pecuniæ. Tertio uincula, cû enim quis in carcerem conijcitur, grauius est, quàm si aliqua tantum ignominia afficiatur. Quarto uerbera, quæ multo sunt etiam grauiora, quam carcer. Quinto exilium, cum quis cogitur solum uertere, & patriæ fines excedere, Sexto mors, quæ omnium pœna est grauisima, his igitur pœnis à legibus constitutis, uitia tolluntur. **ET DOCEMV R.** Philosophos leuiter perstringit, qui certant inter se uarijs disputationibus, & plerunque diuersas sequuntur opiniones, nam sæpe nimium altercando ueritas amittitur. Leges autem sine contentione, tantum, auctoritate, nutuque suo docent homines esse temperantes, & iustos, ac temperantes quidem in domandis libidinibus, & coercendis cupiditatibus, iustos autem in tuendis suis rebus, & ab alienis abstinendo. non autem satis est manus ab alienis abstinere, sed oportet etiam oculos & mentes coercere.

Fremant omnes licet: dicam quod sentio, bibliotheca mehercule omnium philosophorum, vnus mihi videtur x i i. tabularum libellus, si quis legum fonteis, & capita viderit, & auctorita-

M. Ant. Maioragij.

tis pondere, & vtilitatis vbertate superare. Ac, si nos, id quod maximè debet, nostra patria delectat, cuius rei tanta est vis, ac tanta natura, vt Ithacam illam, in asperrimis saxulis, tanquam nidulum, affixam, sapientissimus vir immortalitati anteponeret, quo amore tandem inflammari esse debemus in eiusmodi patriam, quæ vna in omnibus terris domus est virtutis imperii, dignitatis?

FREMANT OMNES LICET. Quia nimis iuris ciuilibus laudes amplificat, ideo præmuntione utitur, non curo, inquit, Philosophorum fremitum, maioris facio libellum unum i 2. tabularum, quam bibliothecas omnium Philosophorum, hoc dicit, quoniam eo tempore plena erant omnia Philosophorum libris, quorum plurimæ erant sectæ, & in unaquaque secta plurimi scriptores, & unusquisque scriptor plurimos edebat libros, quare Philosophorum bibliothecæ in immensum creuerant. Libellus autem i 2. tabularum semper idem erat, in quo fontes, & capita legum descripta fuerant: eius auctoritatem, & utilitatem, Philosophiæ auctoritati, & utilitati, longè anteponit. **AC SI NOS ID.** Argumentum à minori, si omnis patria suis grata, & cara est, quæ præstantior est patria, ea etiã carior esse debet. Sed Romana patria omnium est præstantissima; ergo etiam nobis omnium carissima esse debet. At vero si nobis patria nostra carissima est, eius mentem morem, & disciplinam percipere debemus. Hæc autem sunt in iure ciuili posita, ius igitur ciuile à nobis perdiscendum est. **CVIVS REI TANTA EST VIS.** Vlyssis exemplo docet, quanta vis patriæ sit. Nam apud Homerum, Odysseæ libro 5. Calypso promittit immortalitatem Vlyssi, modo secum perpetuo manere uelit. Vlysses autem conditionem eam recusat, & ait se magis patriam desiderare, quam immortalitatem, quamuis. Ithaca Vlyssis patria sterilis esset, ac montana, quod in 4. Odysseæ Thelemachus ait. Cicero 2. de legibus idem ait, Si quidem etiam ille sapientissimus vir Ithacam, ut uideret, immortalitatem scribitur respiciasse. Ouid. 1. de Ponto.

*Non dubia est Ithaci prudentia, sed tamen optat
Furuum de patrijs posse videre focis. Et alibi*

No

*Nescio qua natale solum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores, non sinit esse sui.*

TANQVAM NIDVLVM. Ab auibus sumpta metaphora, quæ sæpe nidos suos in asperis saxis affigunt, ut pulli tutiores sint. Vn de etiam domorum substruendarum ratio sumpta dicitur, nam Plinius scribit Doxium Cæli filium, lutæi ædificij inuentorem fuisse exemplo sumpto, ab hirundinum nidis.

Cuius primum nobis mens, mos, disciplina, nota esse debet, vel quia est patria, parens omnium nostrum, vel quia tanta sapientia fuisse in iure constituendo putanda est, quanta fuit in his tantis opib. imperij comparandis. Percipietis etiam illam ex cognitione iuris lætitiâ, & voluptatē, quòd, quantum præstiterint nostri maiores prudentia cæteris gentibus, tum facillimè intelligetis, si cum illorum Lycurgo, & Dracone, & Solone nostras leges conferre volueritis.

CVIVS PRIMVM NOBIS. Mens ad leges refertur. Sunt enim leges quasi anima ciuitatis; mos ad consuetudinem, quæ legis habet vim, & legibus confirmatur: disciplina ad ciuilem scientiam, & Reip. administrationem. Duplex redditur causa, cur hæc sint perdiscenda. Prima quia patria parens est omnium nostrum; altera quia fuerunt hæc à sapientissimis hominibus instituta, qui eadem sapientia leges, & ius ciuile perscripserunt, qua totius penè terrarum orbis imperium adepti sunt: nam hæc Romanorum artes fuerunt, vt Virgilius in 6.

*Tu regere imperio populos Romane memento
Hæ tibi erunt artes pacique imponere morem
Parcere subiectis, & debellare superbos.*

PERCIPIETIS ETIAM ILLAM. Magna voluptas & læticia est, intelligere se à maioribus prudentissimis originem habuisse. Prudentia verò cum per se cognoscitur, tum ex aliorum comparatione: Sed comparatio longè melius solet rerum differentiam ostendere, ideo prouerbio dicitur, purpura iuxta purpuram est dijudican.

M. A. Maioragj.

dicanda. Si quis igitur (inquit Crassus) Romanas leges cum legibus Lycurgi, & Draconis, & Solonis contulerit, facile intelliget quantum Romani prudentia cæteris gentibus præstiterint. Nam Lycurgus cum multas regiones peragrasset, domum tandem reuersus, Lacedæmonijs ciuibus suis, leges seueras instituit. de quibus multa Plutarchus in eius vita, & Aristoteles 2. Polit. constitutis legibus iureiurando obligat ciuitatem (vt libro tertio Iustinus scribit) nihil eos de legibus mutaturos, priusquam reuerteretur, & simulat se ad oraculum Delphicum proficisci, consulturum quid addendum, mutandumque legibus videretur; proficiscitur autem Cretam, ibique perpetuum exilium egit, abijcique in mare ossa sua moriens iussit, ne relatus Lacedæmonia solutos se Spartani religione iusurandi, in dissoluendis legibus arbitrarentur. Cicero Tuscul. 5. Lycurgum Homeri temporibus fuisse scribit. Draco Atheniensis fuit ætate septem sapientum, aut paulo senior, in senectute sua leges Atheniensibus scripsit adeo seueras, vt Demades orator dixerit, eas non atramento, sed sanguine scriptas fuisse: nam omnibus ferè delictis, pæna mortis erat constituta, sicut Aul. Gel. lib. 11. cap. 18. testatur. Scribit Suidas Draconem post cõditas à se leges Egina venisse, atque in Theatrum ingressum, vbi tanto plausu totius populi fuerit exceptus, vt coniectis in eum vestibus, petasis, & pallijs suffocatus interierit, quem postea Eginienses honoris gratia in eodem theatro, splendide tumularunt. Postea verò Athenienses tacito consensu Draconis leges obliterarunt, & alijs mitioribus à Solone compositis, vsi sunt. Fuit autem Solon vnus è septem sapientibus, cuius vitam, & instituta, copiose Plutarchus scribit.

Incredibile est enim, quàm sit omne ius ciuile, præter hoc nostrum, inconditum, ac penè ridiculum: de quo multa soleo in sermonibus quotidianis dicere, cum hominum nostrorum prudentiam cæteris hominibus, & maximè Græcis, antepono. His ergo de causis dixeram, Scæuola, iis, qui perfecti oratores esse vellent, iuris ciuilis cognitionem esse necessariam. Iam verò ipsa per se quantum afferat iis, qui ei præsumt, honoris, gratiæ, dignitatis, quis ignorat? vt apud Græcos infimi homines, mercedula adducti, ministros se præbent

bent in iudiciis oratoribus, ii, qui apud illos ^{πρωτοι}
ματιος vocantur: sic in nostra ciuitate contra ami-
 cissimus quisque, & clarissimus vir, vt ille, qui
 propter hanc iuris ciuiliſ scientiam sic appella-
 tus à summo poeta est, Egregiè cordatus homo,
 Catus Aelius Sextus.

INCREDIBILE EST ENIM. Cicero multis in locis
 Romanorum prudentiam Græcis anteponit, sicut hoc loco, & primo
 Tuscul. vbi ita inquit, Sed meum iudicium semper fuit omnia no-
 stros aut inuenisse per se sapientius, quàm Græcos, aut accepta ab illis
 fecisse meliora, quæ quidem digna statuissent, in quibus elaborarent:
 Nam mores, & instituta vitæ, resque domesticas, ac familiares nos
 perfectò & melius tuemur, & lautius, rem verò publicam nostri ma-
 iores certè melioribus temperarunt & institutis, & legibus. **PENE**
RIDICVLVM. Vt Licurgus eiecto auro, & argento, ferreos
 nummos instituit, vt nudæ virgines cum adolescentibus luctarentur,
 vt quiuis impunè furari posset, modo id occultè faceret, vt ne quis
 plus vna veste haberet, vt iuuenes nihil sibi somni causa substerne-
 rent, & multa eius generis. Solon instituit, vt mulieres vnum quem
 vellent, ex mariti propinquis ad rem veneream admitterent: qui lu-
 pum vincitum attulisset, quinque drachmas haberet ex publico. Prin-
 cipem si ebrius fuisset deprehensus, impunè occidi posse: nonnullaq;
 alia, quæ ridicula esse videntur: At in Romanis legibus, nihil erat nisi
 graue, sanctum, laudabile, summa prudentia statutum. **HIS EGO**
DE CAVSIS. Breuis epilogus, vt ad alias iuris ciuiliſ laudes ac-
 cedat, Docuit enim hætenus oratori iuris ciuiliſ cognitionem esse
 necessariam: deinceps ostendit quantum in se dignitatis, & honoris
 habeat. **IAM VERO IPSA PER SE SE.** Nunc ipsum
 ius ciuile per se ab oratoria arte separatum, considerat, & ostendit ma-
 ximam hominibus dignitatem afferre, nam apud Romanos, sicut etiã
 hodie apud nos, valentes Iurisconsulti, in magno honore ac precio ha-
 bebantur; quod apud Græcos contra fiebat, vbi iurisconsulti sole-
 bant in caulis forensibus se ministros oratoribus præbere, & merce-
 de cõducebantur, vt oratori dicenti leges suggererent: qui ideo Prag-
 matici fuerunt appellati. Budeus ita inquit, Pragmatici erant homi-
 nes quidam forensis professionis. qui causarum actores interdum iu-
 ris ignaros, monebant, iuris responsa, formulasque actionum submi-
 nistrantes. nam infra etiam hoc eodem libro sic legitur. Itaque illi di-
 ser-

M. Ant. Maioragh.

fertissimi homines, ministros habent in causis iurisperitos, cum ipsi sint peritissimi, qui, ut abs te paulo ante dictum est, pragmatici uocantur. Igitur Crassi tempore, atque etiam Ciceronis, Romanum forum pragmaticis non utebatur; postea uero uisum cepit. Hinc illud Iuuenalis Sat. 7.

Si contigit aureus vnus

Inde cadunt partes in fœdera pragmaticorum.

Martialis 12.

Fruentum, m. lium, pisanamque fabamque solebas

Vendere pragmaticus, nunc emis agricola.

Cicero ad Atticum libro 14. pragmaticum uocat, quicquid in Republica gestum est, ut Budeum interpretari uideo. Tu si quid pragmaticum habes, scribe mihi magis placet ut de iudicijs tantum intelligatur. Rogat autem Atticum ut ad se scribat, si quid in foro noui accidit. SIC IN NOSTRA. Apud Romanos (inquit) clarissimi uiri, atque amplissimi de iure respondent; qualis fuit Sextus Aelius. Qui propter iuris ciuiliis scientiam, ab Aennio poeta fuit eo uersu laudatus.

Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus.

Cordatus enim ab antiquis dicebatur, qui ualde prudens ac sapiens esset, quia cor ipsum existimabant animum esse, ut primo Tuscul. ait Cicero, ubi sunt hæc uerba; alij cor ipsum animus uidetur, ex quo excordes, uercordes, concordesque dicuntur. & Nasica ille prudens bis consul, corculum appellatus, & Egregie cordatus homo Catus Aelius Sextus, dicebatur etiam Catus, id est prudens, & cautus, ut Tuscul. 2. Sed homo Catus nunquam terminat nec magnitudinis nec diuturnitatis modum. Horatius.

Posthæc ille Catus, quantumuis rusticus ibit.

Sextus Aelius Petus insignis uir fuit, qui omnes in Republica magistratus gessit, cum summa laude: nam & ædilis, & prætor, & consul, & censor fuit. Tanta uero iuris ciuiliis scientia præstabat, ut transuerso foro ambularet, ut ciuibus omnibus consilij sui copiam faceret, & ad eum non solum de iure ciuili, sed etiam de filia collocanda, de fundo emendo de agro colendo, de omni denique aut officio, aut negotio referretur, ut in 3. de Oratore legitur. Pomponius de origine iuris ita inquit, Sex. Aelium etiam laudauit Emilius, & extat illius liber, qui inscribitur tripartita, qui liber ueluti iuris cunabula continet. Tripartita

ta autem dicitur, quod lege duodecim tabul. præposita, iungitur interpretatio, deinde subtextitur legis actio. Cicero multis in locis huius Sexti Aelii mentionem facit, in Bruto vero sic ait, Numeroque eodem fuit Sex. Aelius, iuris quidem civilis omnium peritissimus, sed etiam ad dicendum paratus. Aeliorum familia multos quidem illustres viros tulit, sed adeo fuerunt pauperes, vt sexdecim eodem tempore Aelii fuerint, quibus vna domuncula erat, & vobis in agro Venetano fundus, vt Val. Max. auctor est, lib. 4. cap. quarto, apud antiquos Aelii dicebantur, quibus duæ sorores nupsissent, vt ait Alciatus, lib. Dispositionum 2.

Multi que præterea, qui cum ingenio sibi auctore dignitatem reperissent, perfecerunt, vt in respondendo iure, auctoritate plus etiam, quam ipso ingenio valerent. Senectuti verò celebrandæ, & ornandæ, quod honestius potest esse per fugium, quam iuris interpretatio? Equidem mihi hoc subsidium iam ab adolescentia comparavi, non solum ad causarum vsum forensem, sed etiam ad decus atque ornamentum senectutis, vt cum me vires (quod fere iam tempus aduentat) deficere cepissent, ista ab solitudine domum meam vindicarem. Quid est enim præclarior, quam honoribus, & reip. muneribus perfectum senem, posse suo iure dicere idem, quod apud Ennium dicat ille Pythius Apollo, se esse eum, vnde sibi, si non populi, & reges, at omnes sui ciues consilium expectant,

Suarum rerum incerti? quos ego mea ope ex-

Incertis certos, compotesque consili

Dimitto, vt ne res temere tractent turbidas.

MULTI QUE PRÆTEREA. Fuerunt etiam alij multo clarissimi viri, scientia iuris civilis præstantes. Vt P. Sempronius Sophus.

M. Ant. Maioragij.

phus. T. Coruncanus, Attilius sapiens Scipio Nasica, Q. Fabius La-
beo, M. Cato, Mamilius Torquatus. M. Brutus. Mutius Scævola. P.
Crassus Mutianus, P. Rutilius Rufus. Q. Ælius Tubero, nonnullique
alii, qui cum ingenio valerent, magnam sibi auctoritatem ex iure ci-
uili acquisiuerunt. Nam ut ait Cicero in Top. ingenium & ars, au-
thoritatem facillè comparare solet, ingenium autem artis, quasi autor
est. **SENECTVPI VERO CELEBRANDÆ.** Pru-
dentia senectutis est propria, quæ maximè perspicitur in responden-
do iure. vnde etiam hæc scientia iuris prudentia vocatur, quo fit, vt
nullum honestius perfugium Crassus senectuti esse censeat, quàm iu-
ris interpretatio, & certè reliquarum scientiarum professores, etiam in
iuuentute maximè florent, Iurisconsulti autem in senectute longè ma-
iorem habent auctoritatem, & fidem. **EQVIDEM MIHI.** à
persona sua argumentatur, & duplici de causa ius ciuile se didicisse
ostendit. Primo ut melius causas forenses tractaret, deinde ut decus
& ornamentum senectutis haberet. Neque enim semper eosdem la-
bores homo tolerare potest. Itaque uir in Rep. Clarus, efficere de-
bet, ut cum non amplius Rempub. administrare potest propter sene-
ctutem, multi domum suam frequentent, quod iurisperitus facile con-
sequi poterit. Cicero primo de Off. Senibus (inquit) labores corpo-
ris minuendi, exercitationes animi etiam augendæ uidentur: Danda
uerò opera, vt & amicos, & iuuentutem, & maximè Remp. consilio,
& prudentia quam plurimum possint, adiuuent. **QVID ENIM
PRÆCLARIVS.** Pulcherrima, & plena dignitatis compara-
tio, nam Iurisconsultum senem, qui magnos honores, & munera in
Rep. gesserit, Apollini Pythio comparat: Sicut enim Apollo quon-
dam de rebus dubijs oracula fundebat, & reges, & populos quid agen-
dum esset admonebat, ita senex, & prudens iurisconsultus, iuris no-
dos, (ut ait Iunendis) & legum ænigmata soluit: & in dubijs rebus
de iure respondet, controuersiasque dissoluit. Citat autem quædam
Ennij carmina, in quibus Apollo gloriatur populos & reges à se con-
siliium expetere, Se uerò, quid sit agendum, explanare, & homines cõ-
siliij compotes reddere, ne dubijs in rebus in errorem incidant. Iuris-
consultus autem (inquit) si non potest dicere populos & reges à se
consilium petere, vt Apollo Pythinus dicit, at salutem suos ciues po-
test consilijs adiuuare. & de rebus dubijs certiores reddere, vt ne res
temerè tractent turbidas. **SVARVM RERVM.** Tres sunt
versiculi senarij Iambici ab Ennio sumpti, in quibus Apollo de se
loquens inducitur. Dicuntur autem incerti, qui sunt in aliqua mole-
stia, vel periculo, vel calamitate constituti. Vnde res etiam incerta
dicitur miseria, & calamitas ab eodem Ennio. hinc ille senarius, quem
in Lælio Cicero citat.

Ami-

Amicus certus in re incerta cernitur.

Id est veri amici fides in aduersis rebus perspicitur.

Est enim sine dubio domus iurisconsulti, totius oraculum ciuitatis: Testis est huiusce Q. Mucij ianua, & vestibulum, quod in eius infirmissima valetudine, affecta que iam ætate, maxima quotidie frequentia ciuium, ac summorum hominum splendore celebratur. Iam verò illa non longam orationem desiderant, quamobrem existimem publica quoque iura, quæ sunt propria ciuitatis, atque imperij, tum monumenta rerum gestarum, & vetustatis exempla, oratori nota esse debere.

EST ENIM SINE DVBIO. Præclarum encomium iurisconsulti, ut dicatur totius ciuitatis oraculum. Nam Apollinis oracula verissima habebantur, unde veteres cum aliquid vehementer verum esse significare vellent, dicere solebant, ex tripode, vel ex oraculo Apollinis profecta. Cicero ad Brutum, Hæc ex oraculo Apollinis Pythij, edita tibi puta. Terentius,

Non Apollinis magis verum, atque hoc responsum est.

Ita prudens etiam, & longo rerum vsu peritus iurisconsultus vera tamen rñdet, ut eius de iure responsa merito dici oracula possint. **TESTIS EST HVIVSCE.** Probat ab exemplo Q. Scæuolæ focii sui, quod supra dixerat. Nam licet (inquit) hic Q. Mutius iam ualde senex sit, & infirma valetudine, tamen ad eum quotidie consuevendi gratia multi ciues, & summi homines accedunt. **AFFECTA QVE IAM.** id est quasi ad finem deducta. A. Gel. lib. 3. cap. 16. sic ait. Affecta enim, sicut M. Cicero, & veterum elegantissimi locuti sunt, ea proprie dicebantur, quæ, non ad finem ipsum, sed proxime fini progressa, deductæ aut erant. Hoc verbum ad hanc sententiam in Ciceronis oratione fuit, quam dixit de provinciis consularibus. verba verò Ciceronis idem Aul. Gel. citat lib. 1 5. cap. 5. quæ sunt hæc, bellum affectum videmus, & verè ut dicam penè confectum. Item infra; Nam ipse Cæsar, quid est, quod in ea provincia commorari uelit, nisi

H h 2 vt

vt ea, quæ per eum affecta sunt, perfecta Reip. tradat. idem Cicero in Oeconomico, cum verò affecta iam prope æstate, uuas à sole mitescere tempus est. **IAM VERO ILLA.** Hactenus docuit ius ciuile, quod priuatum est, & ad singulorum vtilitatem pertinet, oratori necessarium esse. Deinceps autem ostendere conatur, etiam ius publicum, quod pertinet ad statum totius Reip. necessarium eidem esse oratori. neque longa opus esse oratione (inquit) quoniam hoc per se ferè manifestum est, & ex his, quæ dicta sunt, manifestius etiam euasit, sicut etiam monumenta rerum gestarum, & vetustatis exempla, quæ Andralibus & historijs trahuntur, sunt oratori necessaria.

Nam vt in rerum priuatarum causis, atque iudicij de promenda sæpe oratio est ex iure ciuili, & idcirco, vt antè diximus, oratori iuris ciuilis scientia necessaria est: sic in causis publicis iudiciorum, contionum, senatus, omnis hæc & antiquitatis memoria, & publici iuris auctoritas, & regendæ reipub. ratio ac scientia, tanquam aliqua materies, ijs oratoribus, qui versantur in rep. subiecta esse debent. Non enim causidicum nescio quem, neque proclamatorem, aut rabulam hoc sermone nostro conquirimus, sed eum virum, qui primum sit eius artis antistes, cuius cum ipsa natura magnam homini facultatem daret, tamen esse se deus putatur, vt & ipsum, quod erat hominis proprium, non partum per nos, sed diuinitus ad nos delatum videretur: deinde qui possit non tam caduceo, quam nomine oratoris ornatus, incolumis vel inter hostium tela uersari: tum qui scelus, fraudemque nocentis possit dicendo subiicere odio ciuium, supplicioque constringere: idemque ingenii præsidio, innocentiam, iudiciorum pæna liberare: idemque languentem, la-

ben-

bentemque populum aut ad decus excitare, aut ab errore deducere, aut inflāmare in improbos, aut incitatum in bonos, mitigare: qui denique, quemcumque in animis hominum motum res & causa postulet, eum dicendo vel excitare possit, vel sedare. Hanc vim si quis existimat aut ab iis, qui de dicendi ratione scripserunt, expositam esse, aut à me posse exponi tam breui, vehementer errat: neque solum inscitiam meam, sed ne rerū quidem magnitudinem perspicit.

NAM UT IN RERVM PRIVATARVM. à simili argumentatur. Sicut enim ius aliquod priuatum est, aliquod publicum: ita sunt etiam causæ aliquæ priuatæ, aliquæ publicæ: Sed in priuatis causis supra demonstratum est, iuris priuati cognitionem esse oratori necessariam, ergo etiam in causis publicis cognitio iuris publici necessaria est. Causæ publicæ, vel iudiciorum sunt, vt in quibus de maleficio agitur, vt de repetundis, de veneficio, de sicarijs, de ambitu, de cæde, de maiestate, vel concionum, quæ apud populum habentur, vt de Comitijs, de magistratibus, de legibus ferendis, aut abrogandis, de prouincijs, & reliquis eiusmodi, quæ in populi potestate constituta erant: vel denique Senatus, vt de pace, de bello, de fœderibus, de inducijs, de administratione Reip. His omnibus publicis causis, tanquam materia quam tractent, & in qua versentur, tria subiecta sunt: Primo ius publicum, deinde ciuilis scientia, quam politicam vocant, tum antiquitatis memoria, quæ historijs, & annalibus continetur. **NON ENIM CAUSDICVM.** Ostendit se non infimū oratorem, sed perfectum querere. Causidici proclamatores, & rabulæ dicuntur à Cicerone, viles homines qui lucrandi gratia causas agunt, & cum imperiti sint, tamen clamore sunt odiosi, ac molesti litigatores. In Oratore ad Brutum eadem penè verba dixit, cum ita inquit, non enim declamatorem aliquem de ludo, aut rabulam de foro, sed doctissimum, & perfectissimum quærimus. **EIVS ARTISTISTES.** Princeps, qui primum locum obtineat. Nam Antistes propriè sacrorum est, quod alijs antestet, sed etiam ad alias res transfertur, vt Seruius Sulpitius iuris Antistes appellatus est, sicut ait Quintil. libro 11. cap. 1. Plinius Platonem sapientiæ Antistitem vocat. lib. 7. ca. 30. & hoc loco Crassus dixit, artis antistes, hoc est Prin-

M. Ant. Maloragij.

Princeps, & Catullus dixit, ver anni omnibus è meis amicis Antistes.
CVIVS CVM IPSA NATVRA: Natura dat omnibus loquendi facultatem, sed orator sermonem, quem habet à natura sic excolit, vt non ab omnibus didicisse, sed à Deo habuisse videatur. Vnde perfectus orator, quasi mortalis quidam Deus existimatur, vt ait Quintilianus. **DEINDE QVI POS-SIT.** Caduceatores legati pacis dicuntur, nam Caduceus virga erat, quæ pacis insigne putabatur, qui eam gestabant, iure gentium vbique tuti, atque incolumes esse poterant. Orator igitur, inquit Crassus, non tam caduceo, quam oratoris nomine tutus esse debet, etiam inter hostium tela. Magna vis est eloquentiæ, quod Val. Max. libro 8. cap. 9. docet, quod M. Antonius docuit: ad quem cum milites ut eum interficerent à Mario atque Cinna missi fuissent, ex oratione eius obstupesci, districtos iam gladios uaginis reddiderunt. Pisistratus tantum dicendo ualuisse traditus est, ut ei Athenienses regium imperium oratione capti permittèrent. Pericles dicendo Athenienses arbitrio suo uersauit. Hegelias Cyrenaicus tanta eloquentia miserias huius uitæ cõmemorabat, ut multi eo audito sibi mortem consciscerent. **TVM QVI SCELVS.** Debet etiam orator sceleratos homines accusare, & efficere, ut condemnentur, & omnes uitium odio prosequantur, innocentes autem defendere, & à periculis liberare. Cuius rei extant exempla apud Ciceronem ut accusationis in Verrem, in Catilinam, in Antonium, defensionis pro Roscio Am. pro Milone, pro Cor. Balbo, item excitare languentes ad decus & honorem ut pro Lege Man. pro P. Sestio nonnullis in Philippicis. inflammare in improbos, ut in Catilinam, in Pisonem, in Antonium, mitigare, ut pro M. Cælio pro Q. Ligario. **QVEMCVNQVE MÔTVM.** Vt misericordiam, clementiam, uel contra, seuitiam, odium inuidiam De quibus Aristoteles secundo Rhetoricorum, quibus in motibus concitandis Cicero regnasse dicitur. **HANC VIM SIQVIS.** Reuertitur ad id, quod initio dixerat, facultatem oratoriam à scriptoribus artis, non esse traditam, ut concludat præcepta quidem artis utilia esse, ueruntamen ad eloquentiam acquirendam non sufficere. Vim autem intelligimus, quam Aristoteles *δύναμιν* uocat, & Cicero alibi facultatem, quæ ex uarijs artibus, & scientijs constat. Sunt autem multi in hoc errore, qui putent cognitis præceptis Rhetoricæ, se disertos, & eloquentes futuros, qui sanè rerum magnitudinem non aduertunt. Nam in eloquentia duo spectantur, rerum cognitio, & dicendi ratio. Cognitio rerum ex uarijs scientijs, & auctoribus percipitur: dicendi ratio, ac uia, ab artis Rhetoricæ scriptoribus.

Equi-

Equidem vobis, quoniam ita voluistis, fonteis, vnde hauriretis, atque itinera ipsa, ita putavi esse demonstranda: non vt ipse dux essem, (quod & infinitum est, & non necessarium,) sed vt monstrarem tantum viam, & vt fieri solet, digitum ad fonteis intenderem. Mihi verò inquit Mucius, satis, superque abs te uidetur istorum studiis, si modò sunt studiosi, esse factum. nam, vt Socratem illum solitum aiunt dicere, perfectum sibi opus esse, si quis satis esset concitatus cohortatione sua ad studium cognoscendæ, percipiendæque virtutis: (quibus enim id persuasum esset, vt nihil mallent se esse, quàm bonos viros, iis reliquam facilem esse doctrinam) sic ego intelligo, si in hæc, quæ patefecit oratione sua Crassus, intrare volueritis: facillimè vos ad ea, quæ cupitis, peruenturos ab hoc aditu, ianuaque; patefacta.

EQVIDEM VOBIS. Concludit sermonem suum Crassus, & ostendit nihil à se præmissum esse eorum, quæ ad perfectam eloquentiam spectant. Nam & fontes ostendit, hoc est artes, & scientias, vnde ius omnis, ac facultas oratoria manat, & itinera, hoc est artis præcepta. Sed quoniam hæc longè pluribus verbis indigebant, ideo dicit Crassus se voluisse ducem esse, quoniam hoc fuisset infinitum & non necessarium, sed tantum digito fontes ostendere voluisset, ad quos hauriendi gratia possent adolescentes accedere. Eleganter autem dicuntur digitum ad fontes intendere; qui discendi cupido, rationem aperiant, vnde quæ cupit intelligere, addiscere possit: Translatio ab ijs sumpta, qui sitientibus fontes præmonstrant, vnde sedare sitim valeant. Nam discendi cupiditas siti comparatur vt Cato apud Ciceronem de senectute; literas græcas sic auidè arripui, quasi diuturnam sitim explere cupiens, & pro Cn. Plancio, deinde me sitientem virtutis tuæ deseruisti. **MIHI VERO INQUIT**

MVTIVS. Laudat Scuola Crasli orationem, & ait eam suffice-

re

M. Ant. Maiorazj.

re ad excitandum duorum illorum adolescentium studium, ut nihil amplius ab illis sit requirendum. Nam si studiosi fuerint: reliqua per se facile posse adiungere. Atque hoc Socratis auctoritate probat, qui dicere solebat hanc viam ad virtutem esse compendiarium, si cui persuasum esset, nihil se malisse esse quam bonum virum. SATIS SUPERQUE. Copiose, & tantum, ut nihil amplius queri debeat. Locutio Ciceronis familiaris, ut de Amic. Satis superque esse sibi suorum cuique rerum curam, secundo de Nat. Deor. nam contra Epicurum satis superque dictum est. Virgilius I I. *Æneid.*

Satis una superque

Vidimus excidia.

Horatius Epod. I.

Satis superque; me benignitas tua ditavit.

NAM UT SOCRATEM. Argumentum ab auctoritate, & simili. Socrates nunquam cessabat adolescentes ad virtutem excitare. Cum autem videbat aliquem cohortatione sua satis esse concitatum, dicebat perfectum sibi opus esse: nam qui virtutem amare incipit, ut ait Aristoteles, is breui tempore magnos in ea progressus facit. Et hoc est, quod etiam Socrates dicebat: facilem esse doctrinam ijs, qui nihil malunt se esse, quam bonos viros. **SIC EGO INTEL- LIGO:** Accommodat argumentum suum ad Socratis dictum. Si Cotta, inquit, & Sulpitius intrare voluerint in ea studia, quæ Crassus oratione sua patefecit, facile fient eloquentes. **ADITV, IANVAQVE.** Allegoria est. Difficile est in aliquem locum intrare, cum aditus atque ianua clausa est. Verum simul atque patefit aditus, & ianua recluditur, facilis est ingressus. Seruius super eo Virgilij carmine,

Quo lati ducunt aditus centum, ostia centum:

Sic ait, non sine causa, & aditus dixit, & ostia, nam Vitruuius, qui de Architectura scripsit, ait, cum ab aliquo arcemur ingressu id ostium dici ab ostando, cum ingredimur aditum, ab adeundo. Apud Ciceronem frequentes sunt illæ dicendi formulæ, patefacere aditum, munire aditum, atque his contrariæ, Claudere aditum, obruere aditum.

Nobis verò, inquit Sulpicius, ista sunt pergrata, per que iucunda: sed pauca etiam requirimus, in primisque; ea quæ valde breuiter à te, Crasse, de ipsa arte percursa sunt, cum illa te & non contemnere, & didicisse confiterere. ea si paullo latius dix-

dixeris, expleris omnem expectationem diuturni desiderij nostri. Nam nunc, quibus studendum rebus esset, accepimus, quod ipsum est tamen magnum: sed vias earum rerum, rationemque cupimus cognoscere.

NOBIS VERO INQVIT SVLPITIVS. Sicut videbatur huic disputationi satisfactum, quia Crassum audiuerat, & de amplitudine, magnitudineque eloquentiæ disputantem, & quæ à natura petenda essent, & quæ à præceptis artis, & quæ ab exercitatione, potestremo quæ in oratore maxima esse debeant. Verum Sulpitius ostendit nondum sibi planè satisfactum, quia cupiebat sibi diffusius explicari, quæ de arte breuiter à Crasso decursa fuerat. Hoc est igitur, quod à Crasso petit. **ISTA SVNT PERGRATA.** Laurentius Valla libro 4. cap. 89. Iucundus, inquit, & gratus sic differunt, quod iucundus propriè in prosperis, gratus in aduersis. Et hanc differentiam nonnullis probat exemplis, quæ tamen non est perpetua, quia frequenter in eadem re coniunguntur, vt hoc in loco, & 4. in Catil. Est mihi iucunda in malis, & grata in dolore, vestra erga me voluntas: illud verius, quod iucundum ad amœnitatem, gratum ad fructum sæpius refertur. **CVM ILLA TE, ET NON.** Duas causas affert, quod Crassus explicare debeat, quæ ad artem pertinent: prima est, quod ea non contemnat, sed ingenuo, & libero homine digna esse existimet. Altera, quod ea se didicisse confessus fuerat, itaque facile etiam docere poterat. Hoc vnum ad explendam expectationem desiderij sui deesse ait. **NAM NVNC QVIBVS.** intelleximus, inquit, quæ sit materia, quam tractet, & in qua versetur orator. nunc viam, & rationem dicendi cupimus intelligere. Viam autem intelligit, quam Græci μέθοδος vocant, vt in Partitionibus. Quid definitionis, quæ ratio, & quæ via? & in Bruto, nam antea neminem solitum via nec arte, sed accurate tamen, & de scripto plerosque dicere. Quintilianus, duas grammaticæ partes facit Methodon & historiam. Methodon appellans inquit Budæus, quam Cicero viam, artem, & rationem uocat. Hinc methodici dicti sunt, qui rationem artis, & discendi compendia sequuntur, quo nomine se vocarunt quidam medici, quod ait Galenus, Thessali sectatores. Nam Thessalus medicus fuit Neronis tempore, qui se iatronicen, id est medicorum uictorem appellauit, vt Plinius ait libro 29. hunc qui sequebantur, Galenus ait, amethodos fuisse id est, sine via, ac ratione.

M. A. Maioragij.

Quid si, inquit Crassus quoniam ego, quo facilius vos apud me tenerem, vestrae potius obsecutus, sum voluntati, quam aut consuetudini, aut naturae meae, petimus ab Antonio, ut ea, quae continet, neque adhuc protulit, ex quibus unum libellum sibi excidisse iamdudum questus est, explicet nobis, & illa dicendi mysteria enuntiet? Ut videtur, inquit Sulpicius. nam Antonio dicente, etiam quid tu intelligas, sentiemus.

QVID SI INQUIT CRASSVS. Crassus iam à se dicendi onus in Antonio cupit rejicere, quod artificiose fit, ut Antonio dicendi detur occasio. Sunt enim hi libri in disputatione ac dialogo more Aristotelico conscripti, sicut in Epistolis ait Cicero. Causa rejiciendi oneris à Crasso hæc est, quod hactenus contra consuetudinem & naturam suam dixit, ut adolescentium voluntati obsequeretur, & ne uel inhumanus, uel superbus uideretur; nunc autem æquum est, ut etiam Antonius ea dicat, quae nondum protulit, de quibus se libellum quendam composuisse dixerat, qui sibi inuito excidisset. **ILLA DICENDI MYSTERIA.** Rhetorum arcana & secreta præcepta, quae tanquam mysteria occultantur. Nam mysteria, sicut ait Cælius, erant sacra quaedam, quae à latinis seclusa vocabantur, quae ita erant arcana, ut ea vulgare nefas esset. Mysteriorum duo fuisse genera dicuntur apud graecos, Magna, quae Cereri sacra erant, & parua, quae Proserpinæ, in quibus quaecunque agebantur summo silentio occultabantur, & qui ea vulgasset impius putabatur.

*Horatius, vetabo, qui Cereris sacrum
Vulgarit arcana, sub iisdem
Sit ratibus, fragilemque necum
Soluat phasellum.*

Cic. 2. de Nat. quod quale sit ex misteriis intelligi potest. & 4. Epist. ad Att. ait epistolas suas multum habere mysteriorum, & 4. Tuscul. ita inquit, de quibus dici non necesse est, ne Rhetorum aperiamus mysteria. Mystæ uerò dicebantur mysteriorum periti, & Mystagogi, mysteriorum principes, sicuti res mysticæ, quae in misteriis agebantur. Virgilius,

o m j-

Et mystica vannus Iacchi.

Tradunt autem à Dyonisio mysteria fuisse instituta, quæ seclusa sacra dicebantur, ut Festus ait, & opertanea; de quibus etiam Plinius meminuit. Cicero 2. de leg. initia fuisse vocata docet, cum sic ait; Tu nihil melius illis mysterijs, quibus ex agresti, immanique vita exculiti ad humanitatem, & mitigati sumus, initiaque ut appellantur, ita re vera principia vitæ cognouimus. Et initiari dicebantur, qui ius adeundi mysteria percipiebant. Tuscul. 1. reminiscere, quoniam es initiatus, quæ traduntur mysterijs. **UT VIDE TVR.** Sulpitius ne contemnere videatur Antonium, concedit ut Antonius de Arte loquatur, sed tamen ostendit, se cupidum esse intelligendi quid Crassus sentiat.

Peto igitur, inquit Crassus, à te quoniam id nobis, Antoni, hominibus id ætatis, oneris ab horum adolescentium studiis imponitur, ut exponas, quid ius de rebus, quas à te quæri vides, sentias. Deprehensum equidem me, inquit Antonius, planè video, atque sentio, non solùm quòd ea requiruntur à me, quorum sum ignarus, atque insolens, sed quia, quod in causis valde fugere soleo, ne tibi, Crasse, succedam, id me nunc isti vitæ re non sinunt.

PETO IGITVR INQVIT CRASSVS. Summam modestiam & humanitatem Crasso vbique Cicero attribuit, Comiter igitur etiam hoc loco petentem facit ab Antonio, quid de oratoria facultate sentiat, quoniam ipse iam multa verba fecerat, ut adolescentibus obsequeretur: æquum esse censet, ut etiam Antonius sententiam suam exponat, & causam addit, quoniam id onus ab adolescentium illorum studijs non sibi tantum, sed etiam Antonio fuerat impositum. **DEPREHENSVM EQVIDEM ME.** Antonius plurimum in refellendo ualebat, & artis suæ dissimulatio erat. Volebat enim imperitus existimari, quamuis esset eruditissimus: quoniam ita populo gratiorem futuram orationem suam existimabat, si non didicisse putaretur. Itaque facultatem vbique suam extenuat, ut in hoc exordio, Crassum autem extollit. Duas uero causas affert, cur se deprehensum sentiat, prima quod sit ignarus artis, & de ea loqui non

Ii 2 soleat.

M. Ant. Maioragij.

soleat. Altera quod in dicendo Crasso succedere cogatur, quod antea vitare consueuerat. Sumit tamen disputandi prouinciã, & Crassi sententiam quodammodo corrigit. Neque enim oratori tã multa esse necessaria censet, quam Crassus dixerat, sed certam illi materiam, & certas causas attribuit, in quibus uersetur & ualeat, quibus uersetur & ualeat, quamuis alias artes & scientias non perceperit. **DEPREHENSVM.** Metaphora ab illis sumpta, qui in aliquo facto reperiuntur, in quo ipsi minime uellent, ut in furto deprehendi, aut in adulterio Cicero 7. in Verr. Quasi esset in aliquo manifesto scelere deprehensus. Ouid. 3. Metam.

Quis enim deprehendere posset. Furta Iouis.

Pro Aulo Cluentio; cum manifesto venenum deprehendisset. Primo ad Att. P. Clodius deprehensus domi Cæsaris, cum muliebri veste. **NON SOLVM.** Prima causa ignarus quatenus ad artem, insolens quatenus ad disputationem de arte. **SED QVIA.** Altera causa, nam qui eloquentissimo succedit in dicendo, uix unquam satis auditoribus facere potest, ut qui bono principi succedit modicam laudem, aut nullam assequitur, sepe etiam in dedecus, & ignominia delabitur. Tradunt Octauium Augustum sibi Tiberium successorem destinasse, ut ex eius uitijs, maius de se Romanis desiderium concitaret, & ipse in morte maiorem laudem consequeretur.

Verùm hoc ingrediar ad ea, quæ vultis, audaciùs, quòd idem mihi spero vsu esse venturum in hac disputatione, quod in dicendo solet, vt nulla expectetur ornata oratio. neque enim sum de arte dicturus, quam numquam didici, sed de mea consuetudine: ipsaque illa, quæ in commentarium meum retuli, sunt eiusmodi, non aliqua mihi doctrina tradita, sed in rerum vsu, causisque tractata. quæ si vobis, hominibus eruditissimis, non probabuntur, vestram iniquitatem accusatote, qui ex me ea quæsieritis, quæ ego nescirem: meam facilitatem laudatote, cum vobis nõ meo iudicio, sed vestro studio inductus, non grauati respondero:

VE

VERVM HOC INGREDIAR AD EA. Nihil magis est contrarium ijs, qui placere volunt, quam expectatio. Cum autem nihil quod egregium sit ab aliquo expectatur, tunc si quid etiam mediocre ab illo profectum fuerit, magno opere laudatur. Hoc est, quod se consolatur. Antonius, quod ut in causis, ita etiam in hac disputatione, nemo à se ornatam orationem esset expectaturus. N EQVE ENIM SVM. Hæc est distinctio, qua consuetudinem suã seruat, ut artem dissimulet, & quia poterat aliquis obijcere illum de arte scripsisse, respondet, ea, quæ retulit in commentarium suum, se non ab arte, aut doctrina, sed ab usu, atque experientia didicisse. Vocat autem libellum suum, quem de Rhetorica scripserat, commentarium. Nam commentarius, vel commentarium, idem est, quod diarium, & ephemeris, & aduersaria, hoc est, libellus in quo summatim scribuntur ea, quæ meminisse volumus, in singulos dies; ut commentarij Cæsaris, quos ideo scripsit, ut historicis latius scribendi materiam præstaret. Cicero ad Att. 1. commentarium consulatus mei græcè scriptum ad te misi. Cælius Epist. Commentarium rerum vrbana- rum primum dedi L. Castrinio. Hinc eleganter dicitur in commentarium referre, ut hoc in loco, & Tusc. 3. In eo est disputatio scripta Carneadis, quam se ait in commentarium retulisse, & commentarios conficere, ut Cic. Epist. 5. si suscipis causam, conficiam commentarios rerum omnium. QVÆ SI VOBIS. Elegans & faceta distributio: si quæ dixero, inquit, vobis non placebunt, vestra erit iniquitas accusanda, mea vero facilitas laudanda. Nam vos iniqui estis, cum ea petatis à me, quæ nescio, ego verò facilis, qui vestro studio satisfacere cupio.

Tum Crassus, Perge modò, inquit, Antoni. nullum est enim periculum, ne quid tu eloquare, nisi ita prudenter, ut neminem nostrum peniteat ad huc te sermonem impulisse.

TVM CRASSVS. Antonij animum confirmat Crassus, & cum à prudentia laudat. Nam qui prudenter loquitur, semper aliquid eiusmodi profert, quod dignum memoria esse videatur. Est enim prudentia, sicut ait Socrates, virtutum omnium moderatrix, & quasi magistra.

Ego

M. Ant. Maioragij.

Ego verò, inquit, pergam: & id faciam, quod in principio fieri in omnibus disputationibus oportere censeo: ut, quid sit, de quo disputetur, explanetur, ne vagari, & errare cogatur oratio, si ii, qui inter se dissenserint, non idem esse illud, de quo agitur, intelligent. Nam, si fortè quæreretur, quæ esset ars imperatoris, constituendum putarem principio, quis esset imperator: qui cum esset constitutus administrator quidam belli gerendi, tum adiungeremus de exercitu, de castris, de agminibus, de signorum collationibus, de oppidorum oppugnationibus, de comætu: de infidiis faciendis, atque vitandis, de reliquis rebus, quæ essent propriæ belli administrandi: quarum qui essent animo, & scientia compotes, eos esse imperatores dicerem: veterumque exemplis Africanorum, & Maximorum: Epaminondam, atque Annibalem, atque eius generis homines nominarem.

EGO VERO INQUIT. Antonius id esse verum intelligit, quod in Phædro positum à Platone, multis in locis à Cicerone usurpatur, ut cum de aliqua re facere verba volumus, ab eius definitione incipiamus, ne vagari cogatur oratio, cum incertum sit, quid sit id, de quo disputetur. Ponit igitur oratoris definitionem, ad communem opinionem, & consuetudinem accomodatam: Nam Crassus perfectum oratorem eum esse definiuerat, qui quæcunque res inciderit, quæ sit dictione explicanda, prudenter, & cõpositè, & ornatè, & memoriter dicat, cum quadã etiã actionis dignitate. Antonius aut ait, oratorem esse, qui in causis forensibus, atque communibus & verbis ad audiendum iucundis, & sententijs ad probandum accomodatis uti possit. Species oratoris, quàm Crassus ponit perfecta est: ea verò quam ponit Antonius, etiam si perfecta non sit, tamen est in suo genere laudabilis. NAM SI FORTE QUÆRERETUR. A simili probat

bat oratorem esse primo definiendum, antequam statuamus quæ oratoris facultati subijciantur, vt si de arte imperatoris nobis dicendum sit, primò definiendum, quid sit imperator. Definit autem Imperatorem hoc modo, Imperator est belli gerendi administrator. Sciendum est igitur apud antiquos imperatorem quidem fuisse nomen dignitatis, sed tamen non significasse, quod nostro tempore significat, qui dominus omnium, & monarcha est. Nam imperatores imperio Senatus, & populi Rom. subiecti erant, atque illi parebant, erant enim tantum ductores exercituum, & præfecti copiarum, qui populi Rom. iussu, vel bellum administrabant, uel prouincijs præerant, & singuli duos legatos ordinarios habebant, atque interdum etiam plures, si res ipsa postulare videretur. Quin prætores qui prouincias regebant, honoris gratia imperatores dicebantur, & qui bellum gerentes egregiam aliquam victoriam consecuti fuissent, imperatores ab exercitu salutabantur. Cicero in Epist. iusta victoria Imperator apud Ißum appellatus. Pompeius cum in Africa Domitium superasset, ab vniuerso exercitu fuit imperator salutatus. C. Cæsar deinde, cum Rempub. occupasset, prænomen imperatoris, tanquam minus inuidiosum accepit, quem secuti quicumque postea Romæ regnum obtinuerunt, Imperatores appellati sunt. Ex mulieribus vnã solum Zenobiam, Palmyrenorum reginã, sua uirtute nomen hoc tulisse legimus, cum eius auspicijs multa præclarè gesta fuissent. Cicero pro L. Man. in summo Imperatore quatuor ait has res inesse oportere? scientiam rei militaris, virtutem, auctoritatem, felicitatem, quos in Pompeio fuisse docet. Itaque concludit Pompeium summum esse Imperatorem. Cũ autem quid sit Imperator declaratum fuerit, tum oportet videre quæ illi subijciantur, quæ septem potissimum ab Antonio nominantur. Primo exercitus, qui habendo delectu constituitur, ex legionarijs, & auxiliarijs, ex tyronibus, & veteranis: Secundo castra vel maiora quæ sunt opportuno loco statuenda, & portis distinguenda. Tertio agmina, quo sint ordine ducenda, atque in itineribus custodienda. Quarto signorum collationes, quomodo dimicandum sit, & qua ratione sint acies in prælijs instruendæ, qua laude Pyrrhus Epirotarum rex præstitit. Quinto comæatus, ne forte militibus desit victus, prouidenda est res frumentaria, cæteraquæ quæ ad viuendum pertinent. Sexto oppidorum oppugnationes, quomodo sint vrbes obsidendæ, quomodo oppugnandæ, & quibus arietibus, ac instrumentis, Septimo insidiæ, quomodo faciendæ sint, aut uitandæ; Neque enim semper aperto Marte dimicandum est, sed interdum dolis, & insidijs utendum, quibus hostes decipiantur, vt ait Virg.

Dolus an uirtus, quis in hoste requirat.

Ma

M. Ant. Matoragij.

Harum rerum quicumque sunt animo & scientia compotes, merito possunt imperatores appellari, quales multi fuerunt apud Romanos. Nominat autem M. Antonius ex Romanis Africanos, & Maximos, ex externis Epaminondam, & Annibalem. Duo Africani Scipiones sunt historijs notissimi, quorum maior Asdrubalem, Magonemque fratres Annibalis, Hispania expulit; deinde in Africam traiecit consul factus, & Annibalem ex Italia reuocatum superauit. Victis Carthaginensibus, leges imposuit, inferior autem, qui Scipio Aemilianus dictus fuit, consul Charthaginem rebellantem intra sex menses deleuit. Numantiam in Hispania fame uicit, & solo equauit. Q. Fabius Maximus Verrucosus, à verruca in labris dictus. itam ouicula à clementia morum. consul de Lyguribus triumphauit. Annibalem mora, & patientia fregit, vnde cunctator fuit appellatus. de quo sic Eanius.

Vnus qui nobis cunctando restituit rem.

Epaminondas Thebanorum imperator vir eximius, & Philosophiæ studijs deditus, qui Lacedæmonios bello superauit. De quo ita Cicero 5. Epist. Quem enim vestrum illi moriens apud Mantineam Epaminondas, non cum quadam miseratione delectat, qui tum denique sibi auelli iubet spiculum, posteaquam ei percunctanti dictum est, Clypeum esse saluum. Annibal Romanorum hostis perpetuus Saguntum euertit, alpiibus patefactis in Italiam traiecit, P. Scipionem apud Ticinum, P. Sempronium apud Trebiam superauit, Flaminium apud Trasimenam lacum. Varronem & Aemilium apud Cannas, tandem in Africam reuocatus à Scipione superiore, victus est. Hi quinque summi fuerunt imperatores, quos exempli gratia M. Antonius ponit, nam alij etiam plurimi fuerunt.

Sin autem quæremus, quis esset is, qui ad rempub. moderandam vsum, & scientiam, & studium suum contulisset, definirem hoc modo: Qui, quibus rebus utilitas reipub. pararetur, auereturque, teneret: ijsque vteretur: hunc reipub. rectorem, & consilii publici auctorem esse habendum: prædicaremque P. Lentulum, principem illum, & Tit. Gracchum patrem, & Q. Metellum, & P. Africanum,

Africanum, & C. Lælium, & innumerabileis alios
 cùm ex nostra ciuitate, tum ex ceteris.

SIN AVTEM QVÆREREMVS QVIS ESSET.

Secundum exemplum, quo Senatorem optimum describit, hoc est Reip. administratorem. Nam ex his duobus, vniuersa Reip. salus pendet, hoc est ex imperatore, & Senatore. Senator domi est publici consilij auctor, Imperator foris bella gerit. Parum autem foris arma profunt, nisi sit domi consilium. Hæc est igitur boni Senatoris definitio, Senator est, qui quibus rebus vtilitas Reip. paratur, augeturque tenet, iisque vtitur. Neque enim satis est alicuius rei scientiam habere sed opus est etiam ea uti. Sciendum est autem apud Ciceronem, eum, qui peritus sit administrandæ Reipub. multis nominibus appellari. Dicitur enim custos, gubernatorque Reip. vt pro Rabirio dicitur, Reip. rector, vt in Somnio Scipionis, ciuitatum rectores, & gubernatores, & hoc in loco, hunc Reip. rectorem, dicitur publici consilij auctor, vt hic, & consilij publici auctorem; dicitur bonus Senator, vt in præfatione huius operis, cum boni Senatoris prudentia comparandam putet. Tria verò sunt, quæ vult Antonius in bono Senatore esse, idest vsus, scientia, studium, quorum si vnum desit, equaquam bonus Senator esse poterit: vsus ad experientiam & exercitationem pertinet, scientia ad doctrinam & prudentiam. studium ad amorem, & diligentiam, præterea vult Antonius bonum Senatorem sibi tantum vtilitatem Reip. proponere, non suam propriam aut amicorum, sed eam vtilitatem, quæ semper sit cum honestate copulata, de qua secundo de Officijs Cicero disputat, nihil enim utile putari debet, quod non idem etiam sit honestum, ut Themistocles cum de incendèda Lacedæmoniorum classe cogitasset, illi Aristides obstitit, quoniam licet utile videretur, tamen erat alienum ab honestate; cuius sententiam Athenienses approbarunt. **PRÆDICAREM QVE.** Ponit quinque Senatorū optimorum exempla, quamuis plurimi etiam alij Romæ fuerint. Ac primo loco P. Lentulum nominat. fuerunt multi hoc nomine sed Antonius intelligit eum qui Senatus princeps longo tempore fuit, & qui in Auentino cum C. Graccho dimicauit. de quo ita Val. Max. lib. 5. cap. 3. P. Lentulus Clarissimus, & amantissimus Reip. ciuis, cum in Auentino C. Gracchi nefarios conatus, & aciem pia, ac forti pugna magnis vulneribus exceptis fugasset, prælij illius, quo leges, pacem, libertatemque in suo statu retinuerat, hanc mercedem tulit, vt ne in nostra quidem urbe moreretur, hic autem ut ab alijs distingueretur, cognomento princeps dicebatur, ut hoc in loco, & in Bruto ubi sic ait Cicero, Tum etiam P. Lentulus ille princeps

KK ad

M. Ant. Maioragij.

ad Remp. duntaxat, quod opus esset satis habuisse eloquentiæ dicitur. **TIBERIVM GRACCHVM PATREM.** Patrem ad-
didit, ut à filio, quem Scipio Nasica interfecit, distingueretur, fuit au-
tem hic uir insignis in administranda Rep. sicuti supra declaratum
est, hic Corneliam superioris Africani filiam uxorem duxit, ex qua
Tiberium, & Caium suscepit, qui legibus suis Reip. statum perturba-
runt, ipse uero cum censor esset, libertinos in urbanas tribus transtu-
lit, quæ res ciuitati maximè utilis fuit. **Q. METELLVM.** Licet
multi Metelli fuerint hoc prenomine, tamen intelligimus eum, qui
Macedonius, à Macedonia deuicta fuit appellatus, quem in primis
eloquentè habitum fuisse, scribit in Bruto Cicero, hic est ille **Q. Metel-
lus**, quem historiæ felicem ac beatum fuisse memorant, quem Val.
Max. libro 7. uehementer admiratur, ut nihil ei defuisse putet ad sum-
mam beatitudinem, cum nobilissimus fuerit, & sapientissimus, & for-
tissimus, & uxorem habuerit pudicitia, & sæcunditate conspicuam,
consulatus inquit, decus, imperatoriam potestatem, speciosissimi
triumphi prætextum ei fortuna largita est, ut eodem tempore tres fi-
lios consulares, unum etiam censorium, duos triumphales, & quar-
tum prætorium uideret, ut tres filias nuptui daret, earumque sobolem
finu suo exciperet & quæ sequuntur: de hoc Tuscul. 1. Cicero memi-
nit, Metellum, inquit, multi filij, filia, nepotes, neptes in rogam impo-
suerunt, & paulo post, Metelli sperat, sibi quisque fortunam. **P. AFRI-
CANVM.** Scipionem Æmilianum intelligit, qui non tantum im-
peratoria laude præstitit, sed etiam Senatus princeps, & publici con-
siliij auctor egregius fuit. Plinius libro 7. cap. 27. ait Scipionem Æmi-
lianum, tres summas res in homine præstitisse, sicuti etiam Catonem,
quod fuerit optimus orator, optimus imperator, optimus Senator. Ci-
cero suis in libris de Rep. fecerat hunc **P. Scipionem** disputantem ut
in fragmento sexti libri, quod Somnium Scipionis inscribitur, uidere
licet. **C. LELIVM.** Hic Scipionis Æmiliani socius fuit, at hu-
ius pater cum Africano superiore in Africa militauit, & Syphacem
Numidarum regem uinctum ad Scipionem duxit. Lelius autem filius
cognomento sapiens dictus **Q. Scæuolæ** focer, quem Cicero de Ami-
citiâ disputantem inducit, unde etiam liber Ciceronis de Amicitia
Lelius inscribitur, hunc in primis eloquentem fuisse constat, atque
etiam poetam, quippe qui Terentium in conscribendis comædijs ad-
iuuare solitus tradatur.

Sin autem quæreretur, quisnam iurisconsultus verè
nominaretur: eum dicerem, qui legum, & consue-
tudinis eius, qua priuati in ciuitate vterentur,
& ad

& ad respondendum, & ad augendum, & ad cauendum, peritus esset: & ex eo genere Sex. Aelium, M. Manilium, P. Mucium nominarem. Atq; , vt iam ad leuiora artium studia veniam, si musicus, si grammaticus, si poeta quærat, possum similiter explicare, quid eorum quisq; profiteatur, & quo non amplius ab quoque sit postulandum. Philosophi denique ipsius, qui de sua vi, ac sapientia vnus omnia pene profitetur, est tamen quædam descriptio, vt is, qui studeat omnium rerum diuinarum, atque humanarum vim, naturam, causasque nosse, & omnem benè viuendi rationem tenere, & persequi, nomine hoc appelletur.

SIN AVTEM QVÆRERETVR. Tertiū exemplū, quo iuriconsultum describit. Est autem Iuriconsultus, inquit, qui peritus est legum, & consuetudinis eius; qua priuati in ciuitate vtuntur, nā ius ciuile partim in legibus, partim in cōsuetudine versatur, præterea debet iuriconsultus de iure respondere, causas agere ciuiles, cauere re clientibus, ne decipiantur, dicuntur enim iuriconsulti in iure cauere, & Recanta dicuntur, quæ alias apochæ dici possunt, vt scribit Alciatus lib. Parerg. 8. cap. 17. nempe confessiones, quibus creditor sibi satisfactum affirmat, & cautiones dicuntur chirographa quibus aliquis testatur se pecuniam debere. **ET EX EO GENERE.** Tres iuriconsultos celebres. Sex. Aelium M. Manilium. P. Mutium. de Sex. Aelio supra diximus M. Manilius. vir nobilissimus tertio bello punico fuit Consul, cui Scipio Æmilianus successit: is tres libros de iure ciuili scriptos reliquit, præsertim de rebus venalibus, & de veterū verborū proprietatibus, hūc inter oratores Cicero ponit in Bruto, & ait copiose, & prudenter loqui solitum. P. Mutius Sceuola iuris ciuili gloriam adeptus est, post quem multi è Sceularum familia iuriconsulti fuerunt, hic P. Crassum Mutianum fratrem suum ius ciuile docuit, de iure ciuili scripsit libros decem: fertur etiam pila, & duodecim scrupis, & alea optimè ludere solitus, in Bruto Cicero dicit hunc valde prudenter, & acutè dicere solitum. **ATQVE VT**

KK 2 IAM

IAM AD LEVIORA. Tres artes grauisimas attingit; hoc est, imperatoriam, Senatoriam, & iuris ciuilis, nunc alias leuiores etiã nonnullas nominat, vt si definiendus sit Musicus, dicemus eum esse, qui in numeris, vocibus, & modis versatur, si grammaticus, eum dicemus esse, qui emendatè loquendi, & scribendi rationem teneat. Si poeta, dicemus eum qui fabulas tractet, & versus conficiat, atque ex vnaquaque arte, nonnullos præferemus celebres, vt ex Musicis Timotheum, Aristoxenum, Terpandrum, Ismeniam; ex grammaticis, Aristarchum, Didymum, Apollinum; ex poetis Homerum, Hesiodum, Euripidem, Pindarum. **PHILOSOPHI DENIQUE IPSI V S.** Quamuis Philosophus omnia profiteri videatur, tamen ita describi potest. Philosophus est, qui studet omnium rerum diuinarum atque humanarum, vim, naturam, causasque nosse, & omnem bene viuendi rationem tenere; qua descriptione duplex Philosophia cõprehenditur: naturalis, quæ uim, naturam, causasq; rerum inuestigat, & moralis, quæ benè viuendi rationem docet.

Oratorem autem, quoniam de eo quærimus, equidem non facio eundem, quem Crassus: qui mihi visus est omnem omnium reum, atque artium scientiam comprehendere, vno oratoris officio, ac nomine: atque eum puto esse, qui verbis ad audiendum iucundis, & sententijs ad probandum accommodatis, vti possit in causis forensibus. atque communibus. hunc ego appello oratorem, eumq; esse præterea instructum voce, & actione, & lepore quodam volo.

ORATOREM AVTEM. Tandem venit ad oratoris definitionem, in qua nonnihil à Crasso discrepare se fatetur; quoniam nimis amplios oratori terminos Crassus attribuerat, quem uolebat de omnibus artibus, & scientijs disserere posse. Sed Antonius reuocat eum ad causas forenses, hoc est iudiciales, & communes, quæ uel in Senatu, uel in concione tractantur, modo uerba iucunda habeat, & sententias ad probandum accommodatas: huc accedat oportet vox clara, & suavis, actio, ac pronuntiatio decora, & lepos quidam facetiarum. Quare septem in oratore potissimum considerata sunt, duo ex quibus oratio conficitur, res & uerba, res debent esse probabiles, uer-

ba iu-

ba iucunda, duo in quibus oratio uersatur, causa forensis, quae ad iudiciale genus spectant; causa communes in Senatu, & concione quae pertinent ad deliberatiuum, duo in pronuntiatione, uox, & motus corporis, quae actio dicitur, unum denique ad condiendam orationem, qui lepos dicitur, in quo facetiae spectantur, haec qui habeat, censet Antonius, oratorem appellari merito posse.

Crassus uero mihi noster uisus est oratoris facultatem non illius artis terminis, sed ingenij sui finibus immensis pene, describere. nam & ciuitatum regendarum oratori gubernacula sententia sua tradidit: in quo per mihi mirum uisum est Scaeuola, te hoc illi concedere, cum saepissimè tibi senatus breuiter, impoliteq; dicenti, maximis sit de rebus assensus. M. uero Scaurus, quem non longe ruri apud se esse audio, uir regendae reipub. scientissimus, si audierit, hanc auctoritatem grauitatis, & consilij sui uindicari à te, Crasse, quod eam oratoris propriam esse dicas: iam credo, huc ueniat, & hanc loquacitatem nostram uultu ipso, aspectuq; conterreat: qui quamquam est in dicendo minimè contemnendus, prudentia tamen rerum magnarum, magis, quam dicendi arte, nititur.

CRASSVS VERO MIHI. Cum Crassi definitionem, & sententiam uelit improbare, primo magnoperè ingenium illius laudat, quod esset immeritum, ut ostendat eum oratoris facultatem non arte ipsa, sed ingenio suo dimensum. Sumpsit autem ab agris metaphoram, qui certis terminis, & finibus reguntur, ut unusquisque se intra fines suos detineat, & in alienas possessiones non ingrediatur, qui uero sibi uicinos agros acquirunt, & locupletiores fiunt, dicuntur terminos ac fines ampliare, in primis autem Antonius illud refellit, quod Crassus sententia sua ciuitatum regendorum oratori gubernacula tradiderat, quod quidem etiam Scaeuola refutare conatus erat, sed tandem quasi

M. Ant. Maloragij.

quasi victus dixerat, non luctabor tecum Crasse amplius, quasi concedens verum esse, quod Crassus sentiebat oratorem regendæ Reip. rationem tenere, hoc est quod Antonius ait se mirari, sed captioso argumentandi genere vitur, vt Crassum refellat, à Scæuolæ auctoritate. Tu, inquit, ò Scæuola regendæ Reip. rationem tenes, neque tamen es orator, non igitur oratores Reipublicæ regendæ rationem tenent. hoc argumentum, vt dixi, captiosum est, nam quamuis alij quidam præter oratores sciant, quibus rationibus regenda sit Respub. vt Scæuola, Scæurus, nō tamen ideo sequitur, vt oratores nesciant. Potest enim aliquis esse peritus administrandæ Reip. etiam si non sit orator. Sed orator esse sine cognitione regendæ Reip. non potest. Quare duo hæc exēpla Scæuolæ & Scæuri, nihil Crassi sententiam infirmant. **BR E V I T E R I M P O L I T E Q V E.** Scæuola quamuis esset in iure ciuili doctissimus, & Senator optimus, tamen non admodum erat eloquens, itaque dicendi breuitate delectabatur quod etiam in libro de Amicitia docet Cicero, cum ita inquit, Ego autem à patre ita eram deductus ad Scæuolam sumpta virili toga, vt quoad possem, & mihi liceret, à senis latere nunquam discederem itaque multa ab eo prudenter disputata, multa breuiter & commodè dicta memorię mandabam, fierique studebam eius prudentia doctior. nam hic idem est Scæuola, qui Q. Mutius Augur dictus est, & qui C. Lælij gener fuit, quem cum Fannio facit in Lælio Cicero venientem ad focerum suum, & cum illo de Amicitia colloquētem. **M. V E R O S C A V R V S.** Hunc Cicero multis in locis magnoperè laudat: ut pro Fonteio, ecquem hominem vidimus? ecquem uerè cōmemorare possumus, parem cōsilio grauitate, constantia, cæteris virtutibus, honoris, ingenij, rerum gestarum ornamentis M. Æmylio Scauro fuisse? in Bruto sic ait, In Scæuri oratione sapientis hominis, & recti grauitas summa, & naturalis quædam inerat auctoritas, hic cum esset vir consularis, & Senatus princeps, missus est orator ad Iugurtham, vt Sallustius ait, & à Iugurtha pecunijs corruptus fuit. hunc Plinius ait ab initio pauperem fuisse, quamuis esset nobilis, ac patricius, sed eloquētia sibi gloriã peperisse, vsque eo vt postea princeps ciuitatis haberetur, huius filius in ædilitate sua theatrum temporarium fecit, vix triginta dies duraturum, opus maximum omnium, quæ fuerant humana manu, ait Plinius, hoc loco M. Antonius Scauro maximam regendæ Reipub. scientiam tribuit, & auctoritatem, & grauitatem. **V I N D I C A R I A T E.** Quasi lite vindiciarum à te peti, nam lis vindiciarum est, cum de ea relitigatur, cuius incertum est, quis debeat esse possessor, & ideo qui eam tenet, satisfacat pro prede litis vindiciarum aduersario suo, nam vindiciæ, sicuti Festus ait, appellantur res, de quibus controuersia est, vindicare uero dicitur ille, qui rem de qua controuersia est, suam esse di-

se dicit. **ET HANC LOQVACITATEM.** iocosè ac facètè, plus inquit, ipso vultu, & aspectu Scaurus poterit, quàm nos orationè nostra, hoc autem dicit, vt ostendat auctoritatem solam in Senatore plus posse, quam vniuersam dicendi rationem in oratore. Sæpe autem in ipso vultu, & aspectu Seueritas inest, quæ summa reuerentia digna esse videatur. **QVIQVANQVAM EST.** Valet quidem etiam eloquentia, sed tamen maior est in eo prudentia, quam ars dicendi. Cicero in Bruto dicendi genus, quo Scaurus utebatur, ait ad patrocina mediocriter aptum fuisse ad Senatoriam, verò sententiam cuius erat ille princeps, vel maximè, significabat enim non prudentiam solum, sed quod maxime rem continebat, fidem.

Neque verò, si quis vtrumque potest, aut ille consilij publici auctor, ac senator bonus, ob eam ipsam causam orator est : aut hic disertus, atque eloquens, si est idem in procuratione ciuitatis egregius, aliquam scientiam dicendi copia est consecutus. multum inter se distant istæ facultates, longæque sunt diuersæ, atque seiunctæ, neque eadem ratione, ac via M. Cato, P. Africanus, Q. Metellus, C. Lælius, qui omnes eloquentes fuerunt, orationem suam, & reipub. dignitatem exornabant. neque enim est interdictum aut à rerum natura, aut à lege aliqua, atque more, vt singulis hominibus ne amplius, quam singulas, artes, nosse liceat Quare non etsi eloquentissimus Athenis Pericles, idemque in ea ciuitate plurimos annos princeps consilij publici fuit, idcirco eiusdem hominis, atq; artis vtraque facultas existimanda est: nec, si P. Crassus idem fuit eloquens, & iuris peritus, ob eam causam inest in facultate dicendi, iuris ciuilis scientia.

NEQVE VERO SI QVIS. Argumentum à differentia, potest

M. Ant. Maioragj.

potest inquit accidere vt idem sit orator, & Senator bonus. Sed tamen hæ duæ facultates diuersæ sunt, non eadem, neque enim hæc duo vicissim retro commeant, neque recipiuntur, vt qui Senator bonus est, idem etiam sit bonus orator: aut qui bonus est orator, idem etiam sit bonus Senator. Sed ita distinguuntur, vt inueniri separata possint, nam est aliquis bonus Senator, qui parum dicendo valeat, neque villo modo in oratorum numero esse possit, est etiam aliquis bonus orator qui tamen administrandæ Reip. rationem ignoret. Sunt igitur hæ facultates distinctæ, ac separatæ, & multum inter se distant. Quod si quis obijciat esse aliquos, qui in vtraque facultate plurimum valeant, qualis fuit M. Cato, P. Africanus, Q. Metellus, C. Lælius, qui iidem Senatores, & oratores boni fuerunt, dicendum est, accidere facile posse, vt idem homo duas, aut etiam plures artes ediscat, non tamen idcirco illæ artes eadem erunt: vt si quis medicinam artem profiteatur, & idē bene cantet, non tamen ideo sequetur, vt medicina, & musica sit vna atque eadem scientia. **NEQVE ENIM EST INTERDICTVM.** Nullum ius interdixit hominibus, quo minus singuli plures artes percipere possint, quod ab inductione, hoc est à partium iuris enumeratione probatur. Nam ius omne vel à natura, vel à lege, vel à more proficiscitur, sed neque à natura, neque à lege, neque à more interdictum est hominibus, ne amplius quam singulas artes nosse liceat, possunt igitur singuli homines plures artes discere: hoc autem nonnullis exemplis probat Antonius eorum, qui pluribus in artibus excelluerunt. Ac primo de Pericle verba facit, quem vnum Athenienses propter eloquentiam maximè admirati sunt, vt eum Comici poetæ tonare, fulminare, permiscere Græciam dicerent idem, tamen optimus Reip. rector fuit, & optimus imperator, quin etiam in Philosophia multum præstitit, quam ab Anaxagora Clazomenio præceptore suo didicerat, vt in oratore ad Brutum Cicero testatur: alterum exemplum ducit à P. Crasso, qui Mutianus dictus est, eo quod esset P. Mutij filius, licet in Crassorum familia fuerit adoptatus, is erat egregius orator, vt supra diximus, & iuriconsultus prudentissimus, tamen non ob hanc causam dicere possumus in facultate dicendi iuris ciuilis scientiam esse.

Nam si quisque, vt in aliqua arte, & facultate excellens, aliam quoque artem sibi assumserit, is perficiet, vt quod præterea sciet, id eius, in quo excelleat, pars quædam esse videatur: licet ista ratione dicamus, pila bene, & duodecim scrupis ludere,
pro-

proprium esse iuris ciuilis, quoniam vtrumque eorum P. Mutius optime fecerit: eademque ratione dicantur, & quos ^{primos} Græci nominant, iisdem poetæ, quoniam Empedocles physicus egregium poema fecerit. At hoc ne philosophi quidem ipsi, qui omnia, sicut propria, sua esse, atque à se possideri volunt, dicere audent, geometriam, aut musicam, philosophi esse, quia Platonem omnes in illis artibus præstantissimum fuisse fateantur. **Ac**, si iam placet, omneis arteis oratori subiungere, tolerabilius est sic potius dicere, vt, quoniam dicendi facultas non debeat esse ieiuna, atque nuda, sed adspersa, atque distincta multarum rerum iucunda quadam varietate, sit boni oratoris multa auribus accepisse, multa vidisse, multa animo, & cogitatione, multa etiam legendo percurrisse: neque ea, vt sua, possedisse, sed, vt aliena, libasse. Fateor enim, callidum quendam hunc, & nulla in re tironem, ac rudem: nec peregrinum, atque hospitem in agendo esse debere. Neque verò istis tragedijs tuis, quibus vti philosophi maxime solent, Crasse, perturbor, quòd ita dixisti, neminem posse eorum menteis, qui audirent, aut inflammare dicendo, aut inflammatas restinguere, cum eo maxime vis oratoris magnitudoque cernatur: nisi qui rerum omnium naturam, mores hominum, atque rationes penitus perspexerit: in quo philosophia sit oratori necessario percipienda: quo in studio hominum quoque ingeniosissorum, otiosissimorumque totas ætates

M. A. Maioragj.

videmus esse contritas: quorum ego copiam, magnitudinemque cognitionis, atque artis non modo non contemno, sed etiam vehementer admiror: nobis tamen, qui in hoc populo, foroque versamur, satis est ea de moribus hominum & scire & dicere, quæ non abhorrent ab hominum moribus.

NAM SI QVISQVE. Argumentum à dissentaneo, nam quamuis ij, qui sunt in aliqua arte excellentes ita efficiant, ut quæ præterea sciunt, id eius in quo excellunt pars quædam esse videatur, non tamen ideo sequitur ut scientiæ sint confusæ, & vna omnes contineantur, alioquin absurdum quiddam sequeretur, ut si aliquis egregius iuriconsultus, qualis P. Mutius Scuola fuit, pila, & duodecim scrupis bene ludere sciat, dicere cogamur pila, & scrupis ludere proprium esse iuris ciuilibus, de P. Mutio supra diximus, is bene pila luisse dicitur, atque etiam duodecim scrupis, sicuti Quintilianus libro 11. capit. de Memoria. erant autem scrupi lapilli quidam, quibus in tabella distinctis ludebant, & in vtraque parte duodecim locabantur, sed diuersi coloris, ut vna pars ab altera distingueretur, quod ludæ genus vile nunc, & puerile existimatur. **EADEMQUE RATIONE DICANTVR.** Poetæ multum distant à Physicis, & tamen aliqui poetæ reperiuntur, qui physicarum rerum peritissimi sunt, qualis Empedocles fuit, neque tamen hac de causa, qui Physici sunt, ijdem etiã sunt poetæ. Empedocles Siculus ex oppido Agrigento fuit, Parmenidis discipulus, tâta existimatione, ut ferè ab omnibus coleretur, de quo Lucretius primo libro sic ait, cum de Sicilia loqueretur.

*Nil tamen hoc habuisse viro præclarus in se
Nec sanctum magis, & mirum, carumque videtur.
Carmina quin etiam diuini pectoris eius
Vociferantur, & exponunt præclara reperta.
Vt vix humana videatur stirpe creatus.*

Sed adeo fuit ambitiosus, ut deus haberi vellet, nam auream Coronam capite gestabat, & in manibus stemmata Delphica, tandem ut inter Deos relatus existimaretur in craterem Ætne montis se præcipitem dedit. Horatius in arte:

Deus immortalis haberi

Dum

*Dum cupit Empedocles ardentem frigidus Aetnam
Influit.*

Scriptit aut carmine tres libros de rerū natura, quo J. M. Anto. egregiū poema vocat. **AT HOC NE PHILOSOPHI.** Philosophorū exēplo docet distinctas esse sciētias, quamuis enim philosophi videantur omnia profiteri, non tamen Geometriam & Mulicam dicunt esse Philosophorum propriam, sed artes esse à Philosophia distinctas, cum tamen eas sibi vindicare possent, quoniam Plato philosophorū Deus in eis præstantissimus fuit. Val. Max. libro 8. cap. quo docet suū quemque artis optimum & auctorem esse, & disputatorem, tradit Platonem, cum ab eo quidam homines petissent geometricam quæstionem, iussisse, ut irent ad Euclidem geometram, Scientiæ, inquit, eius cedens, imo professioni. **AC SI IAM PLACET.** Docet quomodo debeat orator varias artes & scientias cognoscere, quoniam oratio debet esse varia, multisque rebus distincta, non autem ieiuna, atque nuda: opus est oratorem multa habere ex diuersis scientijs nō vt ea tanquam propria teneat, sed tanquam aliena cognoscat. **Quia** prior autem modis variarum rerum cognitionem habebit, primo si multa audiat, nam auditus doctrinæ sensus est, deinde, si multa videat quoniam oculi multarum rerum nobis differentias ostendunt, & sunt intelligendi duces. Tertio si multa cogitet, nam agitatio mentis, quæ nunquam acquiescit, potest nos in studijs cogitationis, etiam sine nostra opera continere. Quarto si multa legat; nullus enim est tam malus liber, unde non aliquid boni percipi possit, ideo voluendum est omne scriptorū genus. **FATEOR ENIM CALLIDVM.** Vult Antonius oratorem callidum, & multarum rerum peritum esse, non autem tyronem, & rudem, quales noui milites sunt, neque peregrinum; & hospitem, vt consuetudinem suæ ciuitatis ignoret, Sunt autem duæ translationes, altera à re militari sumpta tyrones, quos *πτολίμας* græci vocant, propter inexperientiam parum in bello valent, ita imperiti oratores in controuersijs iudicialibus, & sicuti peregrini non sunt apti ad res ciuiles, quia consuetudinē ignorant, ita qui nullum vsum ciuiliū scientiæ perceperunt, oratoriam munus tueri non possunt. **NEQVE VERO ISTIS TRAGÆDIIS.** Contendit Antonius non esse necessarium oratori, vt philosophorum scientiam acquirat, & faceret tragædias vocat, quæ ad mouendos animos pertinent, nam in tragædijs, quæ terribilia sunt, & misericordia digna tractantur, vt in Arte poetica tradit Aristoteles. Vnde tragicum malum de ingenti calamitate dicitur, & tragædias in nugis agere dicuntur, qui magnos tumultus in re leui concitant. dixerat autem Crassus neminem posse mouere mentem audientiam, nisi na-

M. Ant. Maioragij.

turam, & mores hominum penitus perspexerit, atque ideo philosophiam esse oratori necessariam, quia in mouendis animis potissimum regnat oratio, cui respondet Antonius hoc nullo modo fieri posse: uam homines ingeniosissimi totas ætates in percipienda philosophia consumpserunt, ut Pythagoras, Democritus, Anaxagoras, alijque innumerabiles propter infinitam ferè rerum varietatem, quæ in philosophia tractantur, non igitur orator potest in philosophia excellere. Itaque licet egregia sint, quæ à Philosophis traduntur, & minimè contemnenda, tamen oratori satis est, inquit Antonius, ea tenere, quæ ad mores hominum pertinent, & à communi consuetudine nõ abhorrent. Hoc igitur primum argumentum est ab euentis, orator multis negocijs occupatus philosophiam percipere non potest, in qua viri ingeniosissimi, & ociosissimi totas ætates consumpserunt.

Quis enim vnquam orator magnus, & grauis, cum iratum aduersario iudicem facere vellet, hæsitauit ob eam causam, quod nesciret, quid esset iracundia, feruore mentis, an cupiditas puniendi doloris? Quis, cum ceteros animorum motus aut iudicibus, aut populo dicendo miscere atque agitare vellet, ea dixit, quæ à philosophis dici solent? qui partim omnino motus negant in animis ullos esse debere, qui quæ eos in iudicium mentibus concitent, scelus eos nefarium facere partim, qui tolerabiliores volunt esse, & ad veritatem vitæ proprius accedere, per mediocres, ac potius leuis motus debere esse dicunt.

QVIS ENIM VNQVAM ORATOR. Alterum argumentum, quod Philosophorum definitiones nihil oratori profunt, ad animos commouendos, orator inquit, cum aduersario iudicem iratum facere cogitat, non ideo hæsitat, quamuis iracundiæ definitionem ignoret, definitiones rei naturam explicant, orator non perturbationum naturam, sed vim & effectum querit. itaque licet dubitet utrum iracundia sit feruor mentis, an cupiditas puniendi doloris, non tamen hæsitabit quibus rationibus aduersario iudex iratus fiat. Quod autem ait hoc loco M. Antonius de iracundia, declarat Themistius primo de Anima apud Arist. qui tres ponit definitionis species,

species, quarum prima ducitur à materia, altera à forma, tertia ab vtraque : iracundiæ definitio à materia hæc est, iracundia est feruor sanguinis circa cor, à forma vero, Iracundia est cupiditas vlciscendi doloris, ab vtraque, Iracundia est feruor sanguinis circa cor, propter vlciscendi doloris cupiditatem. **QVIS CVM CÆTEROS ANIMORVM.** Non modo prodesse philosophiam oratori, sed etiam obesse docet, nam cum in mentibus concitandis regnet oratio, Philosophi dicunt non decere, vt mentes concitentur, nam aliqui dicunt nullos in opinionis motus esse debere, quia sint contra naturam, & tantum in opinione constituti, sicuti Stoici sentiebant, vt auctor est Cicero : alij verò naturales quidem esse motus, sed eos permedicres atq; leues esse debere, qua in sententia Peripatetici atq; Academici fuerunt. Aristoteles primo Rhetoricorum eos oratores reprehendit, qui de concitandis mentibus multa verba faciunt, & orationes, atque probationes prætermittunt. Quod si id, inquit, in omnibus iudicijs fieret, quod in aliquibus ciuitatibus etiam hoc tempore fit, atque in illis præcipue, quæ bonis legibus fundatæ sunt, nihil sanè isti haberent, de quo verbum facere possent. omnes enim existimant legibus hoc cauere oportere, quidam etiam eo utuntur, vt prohibent oratorem quicquam extra causam dicere. quemadmodum Athenis fit in Ariopago. & rectè quidem hoc sentiunt. neque enim conuenit iudicem distorquere, atque inflectere ad indignationem, vel inuidiam, vel misericordiam. idem enim est, ac si quis eam, qua vsurus est regulam, obliquam ac tortuosam efficeret.

Orator autem omnia hæc, quæ putantur in communi vitæ consuetudine, mala, ac molesta, & fugienda, multo maiora, & acerbiora verbis facit: item quæ ea, quæ vulgò expetenda, atque optabilia videntur, dicendo amplificat; atque ornat: neque vult ita sapiens inter stultos videri, vti, qui audiant, aut illum ineptum, aut Græculum putent: aut etiam si valde probent ingenium oratoris, sapientiam admirentur, se esse stultos, molestè ferant.

ORATOR AVTEM OMNIA HÆC. Philosophi, & oratoris differentiam ostendit, quod ad effectus attinet: nam Philosophus veritatis est indagator, ideo quæ sunt in communi opinione posita

ta

M. Ant. Maioragē.

ta negligit, quoniam vulgaris opinio plerunque falsa est. orator autem vulgarem opinionem sequitur, & quæ mala vulgo putantur ea dicendo amplificat, & acerbiora facit, quæ utero putantur expetenda magis exornat. **NEQUE VULT ITA SAPIENS.** Nō contemnit famam popularem orator, sicuti Philosophus facit. nam Philosophus omnibus rebus veritatem anteponit. Ideo Cicero Socratem dixit virum fuisse bonum, & simplicis veritatis amatorem. & Aristoteles ait, amicus quidem Plato, sed magis amica veritas, orator autem neque vult ab auditoribus contemni, neque eos offendere: Cum id vnum studere videatur, vt dicendo sibi hominum voluntates deuinciat, contemnuntur autem sæpe tanquam inepti, & græculi, qui nimis arguè de rebus Philosophicis disputat, vt Stoici, qui cæteros omnes stultos, & infamos vocabant, se solos sapientes, reges, diuites, pulchros esse dicebant, quos facetissimè Cicero pro L. Murena ridet. & Persius in eo carmine.

Et centum gracos curto centusse licetur.

At verò sæpe fit, vt auditores offendantur, cum se stultos existimari putant, etiam si dicentis ingenium probent. & sapientiam admirentur.

Sed ita peragrat per animos hominum, ita sensus, menteisque pertractat, vt non desideret philosophorum descriptiones, neque exquirat oratione, summum illud bonum in animone sit, an in corpore: virtute, an voluptate definiatur: an hæc inter se iungi, copularique possint: an verò, ut quibusdam uisum, nihil certum sciri, nihil planè cognosci, & percipi possit: quarum rerum fateor magnam, multiplicemque esse disciplinā, & multas, copiosas, variasque rationes.

SED ITA PERAGRAT, orator animum mouet sine Philosophorum descriptionibus, non est igitur oratori necessaria Philosophia, de summo bono variæ sunt sententiæ, quas orator non exquirat oratione sua Cic. V. Tuscul. sic ait; Sunt autem hæc de finibus, vt opinor retentæ, defensæque sententiæ. Primum simplices quatuor, nihil bonum nisi honestum, vt Stoici; nihil bonum nisi voluptatem, ut Epi.

Epicurus; nihil bonum, nisi vacuitatem doloris, ut Hieronymus; nihil bonum, nisi naturæ primis bonis, aut omnibus, aut maximis frui, ut Carneades contra Stoicos differebat. Hæc igitur simplicia, illa mixta, tria genera bonorum maxima animi. Secunda corporis, externa tertia ut Peripatetici, nec multo veteres Academici secus, voluptatem cum honestate Clitomachus, & Callipho copulauit indolentiam autem honestati, peripateticus Diodorus adiunxit. **NIHIL CERTVM SCI RI.** De hac re Cicerò in Lucullo copiosè. Democritus dicebat veritatem in profundomersam. Heraclitus bis eundem fluuium nos ingredi non posse. Socrates hoc unum se scire dicebat, quod nihil sciret. Arcesilas ne hoc quidem se scire dicebat, harum rerum magna est, & copiosa scientia.

Sed aliud quiddam, longè aliud, Crasse, quærimus, acuto homine nobis opus est, & natura, vsuque callido, qui sagaciter peruestiget, quid sui ciues, ijque homines, quibus aliquid dicendo persuadere velit, cogitent, sentiant, opinentur, expectent. Teneat oportet venas cuiusque generis, ætatis, ordinis & eorum, apud quos aliquid aget aut erit acturus, menteis, sensusque degustet. Philosophorum autem libros reseruet sibi ad huiuscemodi Tusculani requiem, atque otium, ne, si quando ei dicendum erit de iustitia, & fide, mutuetur à Platone, qui, cum hæc exprimenda uerbis arbitraretur, nouam quandam finxit in libris ciuitatem: vsque eo illa, quæ dicenda de iustitia putabat, à vitæ consuetudine, & à ciuitatum moribus abhorrebat.

SED ALIVD QVIDDAM. Oratorem acutum, & callidum esse oportet, qui ciuium suorum mores cognitos habeat, quod usu, & experientia sine Philosophiæ cognitione facile consequetur. Venas autem naturam intelligit, quoniam sicut diuersæ sunt metallorum venæ, ut auri, argenti, æris, plumbi, ita etiam hominum naturæ diuersæ sunt,

M. Ant. Maioragj.

sunt, vt nobilium, & ignobilium, adolescentium, & seniorum, patriciorum, & plebeiorum. debet enim genera, ætates, & ordines orator spectare. quoniam in singulis diuersi mores sunt, ut 2. Rhetoricorum docet Arist. **PHILOSOPHORVM AVTEM.** Tantum oblectationis gratia, non necessitatis vult ab oratore Philosophiam percipi, ne à communi consuetudine discedat in dicendo, sicuti Plato cum de iusticia disputaturus esset, nouam sibi ciuitatem finxit. vt in 2. de Rep. legitur. **V S Q V E E O I L L A.** Epiphonema, amplificandi gratia, quod à Platonis auctoritate ducitur, qui nouam fingens ciuitatem, indicauit ea, quæ dicturus erat, à uitæ consuetudine esse aliena.

Quòd si ea probarentur in populis, atque in ciuitatibus: quis tibi, Crasse, concessisset, clarissimo viro, & amplissimo, principi ciuitatis, vt illa diceres in maxima contione tuorum ciuium quæ dixisti? Eripite nos ex miserijs, eripite nos ex faucibus eorum, quorum crudelitas nostro sanguine non potest expleri, nolite sinere nos cuiquam seruire, nisi uobis vniuersis, quibus & possumus, & debemus.

QVOD SI EA PROBARENTVR. ipsius Crassi testimonio probat ea, quæ disputantur à Philosophis vulgo nullo modo probari. nam Crassus apud Quirites orationem habuerat in qua de equitum superbia, & crudelitate, contra Senatorum ordinem conquestus fuerat, & ea verba dixerat, quæ hoc loco recitat Antonius. **ERIPITE NOS EX MISERIIS.** Apud equestrem ordinem erant iudicia. atque ideo aliquoties odio quodam ordinis Senatorij, non tantum acerbe sed etiam crudeliter & iniquè iudicabant. hæc fuerant miseria, à quibus petebat Crassus, ut Senatores eriperentur. **EX FAUCIBVS.** Ab immanibus feris sumpta metaphoræ, quæ homines deuorant. Cicero in Paradoxis hæc Crassi uerba sic reprehendit; Quid ualet igitur illa eloquentissimi viri L. Crassi copiosa magis, quam sapiens oratio, eripite nos ex seruitute, quæ est ista seruitus tam claro homini, tamque nobili? omnis enim animi debilitati & humilis, & fracti timiditas, seruitus est, nolite sinere nos cuiquam seruire, in libertatem vindicari vult? minime, quid enim adiun-

git

git nisi vobis vniuersis dominum mutare, non liber esse vult, quibus, & possumus, & debemus, nos verò siquidem animo excelso, & alto, & virtutibus exaggerato sumus, nec debemus, nec possumus .

Omitto miseras, in quibus, ut illi aiunt, uir fortis esse non potest: omitto fauceis, ex quibus te eripis, ne iudicio iniquo exorbeat sanguis tuus: quod sapienti negant accidere posse: seruire verò non modò te, sed vniuersum senatum, cuius tū causam agebas, ausus es dicere .

OMITTO MISERIAS. Occupatio qua docet virtutem nulli seruire, ex Philosophorum sententia, volunt autem sapientem semper esse beatum, neque illi mali quicquam accidere posse, neque viuo, neque mortuo, vt ait Socrates in Apologia.

Potestne virtus Crasse seruire, istis auctoribus, quorum tu præcepta oratoris facultate complecteris? quæ & semper, & sola libera est, quæque etiam, si corpora capta sint armis, aut constricta vinculis, tamen suum ius, atque omnium rerum impunitam libertatem tenere debeat. Quæ verò addidisti, non modò senatum seruire posse populo, sed etiam debere, quis hoc philosophus tam mollis, tam languidus, tam eneruatus, tam omnia ad voluptatem corporis, doloremque referens, probare posset? Senatum seruire populo, cui populus ipse moderandi, & regendi sui potestatem, quasi quasdam habenas, tradidisset? Itaque hæc cum à te diuinitus & ego dicta arbitrarer, P. Rutilius Rufus, homo doctus, & philosophiæ deditus, non modò parum commodè, sed etiam turpiter, & flagitiosè dicta esse dicebat.

M m po-

M. Ant. Maioragij.

POTEST NE VIRTUS. Contra verba Crassi pugnat acriter, vt ostendat ea penitus à Philosophorum sententia discrepare. Virtus etiam si corpora capta sint, tamen est libera. vt in Diogene Cyrico, & Epicteto Stoico. **QVÆ VERO ADDIDISTI.** Sunt aliqui Philosophi molles, & eneruati, vt Cyrenaici, & Epicurei, qui tamen Crassi verba non probarent. **ITAQVE HÆC CVM ABS TE.** P. Rutilij Rufi Stoici philosophi, & Romani ciuis, itemque Socratis testimonio probat, non esse mouendos affectus, in oratione, si quis Philosophorum rationem sequi velit, ex quo concludere vult, oratoriæ facultati Philosophiam repugnare. nam quæ putat orator diuinitus dicta, Philosophus turpia, & flagitiosa iudicat, sicuti P. Rutilius Rufus Crassi verba superius recitata, turpiter, & flagitiose dicta esse dicebat. Fuit enim Rutilius iurisconsultus egregius, & prope perfectus in Stoicis, vt ait in Bruto Cicero, nam Panetij Stoici discipulus fuit. itaque in quodam tristi, & seuerò genere dicendi versatus est. hic accusatus à M. Scauro repetundarum, ordinum disensione, non vlla sua culpa condemnatus est, vt Val. Max. lib. 6. cap. 4. scribit. itaque cum in Asiam exulatum iret, omnes prouinciæ illius ciuitates ei legatos obuiam miserunt. Exulare (inquit) Val. Max. lib. 2. cap. 5. aliquis hoc loco an triumphare dixerit, iustius? cum autem illi Sylla postea concederet, vt in patriam reuerteretur, respondit, Malo vt patria exilio meo erubescat, quam ur reditu mæreat. auctor Seneca libro de beneficijs 6. De hoc eodem Rutilio Val. Max. lib. 2. cap. 1. ita scribit; Armorum tractandorum meditatio à P. Rutilio consule Caij Manlij collega militibus est tradita. Is enim nullius ante se imperatoris exemplum seutus ex ludo C. Aurelij Scauri doctoribus gladiatorum accersitis, vitandi, atque inferendi ictus subtiliorem rationem legibus ingenerauit, virtutemque arti, & artem rursus virtuti miscuit.

Idemque Ser. Galbam, quem hominem probè nosse, & commeminisse se aiebat, pergrauiter reprehendere solebat, quòd is, L. Scribonio quaestionem in eum ferente, populi misericordiam concitasset, cum M. Cato Galbæ grauis, atque acer inimicus, asperè ad populum R. & vehementer esset locutus: quam orationem in Originibus suis exposuit ipse: Reprehendebat igitur Galbam

Ru.

Rutilius, quòd is C. Sulpitij Galli, propinquus sui Q. pupillum filium ipse pene in humeros suos extulisset, qui patris clarissimi recordatione, & memoria fletum populo moueret, & suos filios, suos paruos, tutelę populi commédasset, ac se tanquam in procinctu testamentum faceret, sine libra atque tabulis, populum R. tutorem instituere dixisset, illorum orbitati.

IDEM Q. SER. GALBAM. Q. Ser. Galbacum prætor Hispaniam obtineret, nouem Lusitanorum millia contra fidem datam trucidauit. itaque postea in iudicium vocatus à L. Scribone Trib. pleb. & longa oratione à M. Catone accusatus, duos filios suos, & Sulpitij Galli filium produxit, & supplex ac lachrymās populo Rom. cōmendauit, vt eorum tutor esset. qua miseratione Quiritium animos flexit, & absolutus est. autor Val. Max. lib. 3. cap. 1. & Cicero in Bruto eadem ferè dicit, quæ hic commemorat Aatonius. & alibi ita inquit, Ser. Galba eloquentia præstitit, & nimirum is princeps ex Latinis illa oratorum propria & quasi legitima opera tractauit, ut egredere-tur à proposito ornandi causa, vt delectaret animos, aut permoueret, ut augeter rem, vt miserationibus, vt communibus locis uteretur. **L. SCRIBONIO.** nam hoc tribunorum pleb. officium erat, vt in ciues Romanos, qui deliquisse dicerentur in magistratu, atque officio suo quæstionē ferrent, & eorum nomina deferrent. quod patricio non licebat. vnde P. Clodius cum esset patricius, vt Ciceroni diem diceret, & in iudicium uocaret, se in adoptionem dedit homini plebeio, atque ita Trib. pleb. factus in exilium Ciceronem expulit, vocatos autem in iudicium à tribunis ciues, licebat etiam patricijs accusare. Itaque M. Cato Senator optimus Ser. Galbam accusauit. **C. SVLPITII.** hic orator fuit, & Astrologus, qui cum esset in exercitu L. P. Æmilij, totusque exercitus Lunę defectione perculsus esset, de ecclipsium ratione & causa tam aperte disseruit, vt omnium animos confirmarit. vt Quintilianus etiam primo lib. testatur. **TANQVAM IN PROCINCTV.** milites cum essent in procinctu præliandi, timerentque mortem, sæpe duobus, aut tribus præsentibus, sine vlllo scripto testamentum faciebant, & illud testamentum in procinctu dicebatur. Aul. Gel. lib. 1 5. cap. 27. sic ait; Tria genera testamentorum fuisse accepimus, vnum quod calatis comitijs in con-

M. A. Maioragij.

cione populi fieret, alterum in prociuctu, cum viri ad prælium faciendum in aciem vocabantur, tertium per familiæ emancipationem, cui æs, & libra adhiberetur. nam is qui testamentum faciebat quinque testes ciues Romanos puberes adhibebat, & libripendem, at qui hæres instituebatur libram ære percutiebat, & suam esse familiam, atque à se emptam dicebat. erat igitur hæc vt ait Iustinianus, imaginaria quedam venditio, atque emptio.

Itaque cum & inuidia, & odio populi tum Galba premeretur, his quoque eum tragædijs liberatum ferebat, quod item apud Catonem scriptum esse video, nisi pueris & lacrimis vsus esset, penas eum daturum fuisse.

ITAQVE CVM. Declaratum est eo sane iudicio, quanta vis sit in commouendis animis; nam cum odio & inuidia Galba premeretur, tamen illis tragædijs est à populo liberatus.

Hæc Rutilius valde vituperabat, huic humilitati dicebat, vel exilium fuisse, vel mortem anteposendam. Neque vero hoc solum dixit, sed ipse & fecit & fecit. nam cum esset ille vir exemplum, vt scitis, innocentia: cumque illo nemo neque integrior esset in ciuitate, neque sanctior, non modo supplex iudicibus esse noluit, sed ne ornatius quidem, aut liberiùs causam dici suam, quam simplex ratio veritatis ferebat.

HÆC RUTILIUS. non poterat Rutilius probare consuetudinem mouendorum affectuum. itaque neque in suo periculo facere voluit, quod in alijs vituperabat. nam vt ait Ouidius,

Sic agitur censura, & sic exempla parantur.

Cum iudex alios, quæ mouet, ipse facit.

Cum igitur innocens esset, & iniique accusatus, noluit iudicibus supplicare.

Paul.

Paullum huic Cottæ tribuit partium, disertissimo
 adolescenti, sororis suæ filio. Dixit itē causam il-
 lam quadam ex parte Q. Mucius, more suo: nullo
 apparatu, pure, & dilucidè. Quid si tu tunc
 Crasse, dixisses, qui subsidium oratori ex illis
 disputationibus, quibus philosophi vtuntur, ad
 dicendi copiam, petendum esse paullo antè di-
 cebas, & si tibi pro P. Rutilio non philosopho-
 rum more, sed tuo licuisset dicere? quamuis
 scelerati illi fuissent, sicuti fuerunt, pestiferi
 ciues, supplicioque digni, tamen omnem eo-
 rum importunitatem ex intimis mentibus euel-
 lisset vis orationis tuæ: tunc talis vir amissus est,
 dum causa ita dicitur, vt si in illa commentitia
 Platonis ciuitate res ageretur.

PAVLVM HVIC COTTÆ. Nullos alios oratores uoluit
 admittere, præter Cottam, & Mutium, sed Cotta, sororis eius filius
 admodum adolescēs erat. Q. autem Mutius nullo apparatu, more suo
 dixit, quare deserta quodammodo causa uicerunt aduersarij: dicitur
 enim deserta causa, cum nemo repugnat, iurisperiti uocant eremo-
 dicium, ut Paulus, item & in eremodicijs ei subenitur. **QVQD**
SI TV TVNC CRASSE. Ab effectis ipsius Crasum refel-
 lit; nam si pro Rutilio Crasus dixisset more suo, non philosophorū,
 sine dubitatione liberasset, sceleratos autem, & pestiferos ciues uocat
 publicanos, qui damnandi Rutilij fuerunt auctores, quod ab eorum
 iniurijs asiam defendisset, cū esset C. Marij legatus. **N VNC TA-**
LIS VIR. Exilium Rutilij non à culpa aliqua natum est, sed quia
 eius causa non oratorum, sed Philosophorum more acta est, non ali-
 ter atq; si Roma fuisset ea ciuitas, quam in suis Dialogis Plato com-
 mentus est, quam omni perturbatione uult uacare.

Nemo ingemuit, nemo inclamauit patronorum, ni-
 hil cuiquam doluit, nemo est questus, nemo
 r emp.

M. Ant. Maioragij.

remp. implorauit, nemo supplicauit. Quid multa? pedem nemo in illo iudicio supplot, credo, ne Stoicis renuntiaretur. Imitatus est homo Romanus, & consularis veterem illum Socratem, qui, quum omnium sapientissimus esset: sanctissimeque vixisset, ita in iudicio capitis pro se ipse dixit, vt non supplex, aut reus, sed vt magister, aut dominus videretur esse iudicum. Quinetiam, quum ei scriptam orationem disertissimus orator Lysias attulisset, quam, si ei videretur, edisceret, vt ea pro se in iudicio vteretur, non inuitus legit, & commodè scriptam esse dixit: sed, inquit, vt, si mihi calceos Sycionios attulisses, non uterer, quamuis essent habiles, & apti ad pedem, quia non essent viriles: sic illam orationem disertam sibi, & oratoriam uideri: fortem, & uirilem non uideri.

NEMO INGEMVIT Anaphora seu repetitio cum similiter desinente tãgit autem sex genera commouendi animos quę in perorationibus tractari solent, quę sunt gemitus, exclamatio, dolor, conquestio, imploratio, supplicatio quę omnia ponit Cicero in peroratione pro Milone, ut gemitus est ibi; o me miserum, ò infelicem reuocare te me in patriam Milo potuisti per hos, ego te in patria per eosdem retinere non potero? exclamatio, ut ibi; ò terram illam beatam, quę hunc uirum exceperit, hanc ingrati si eiecerit, dolor, ut ibi; sed finis sit neq; enim præ lachrymis iam loqui possum, conquestio, ut ibi; O frustra suscepti mei labores, o spes fallaces, o cogitationes inanes meę. imploratio, ut ibi; uos appello fortissimi uiri, qui multum pro Rep. sanguinem effudistis uos in uiri, & in ciuis inuicti appello periculo centuriones, uosque milites. Supplicatio, ut ibi; uos obsecro iudices, ut uestra beneficia, quę in me contulistis, aut in huius salute augentis, aut in eiusdem exilio occasura esse iubeatis. sed huius generis exempla sunt apud Ciceronem plurima. **QVID MULTA** Sermone abruptio. Solebant autem pedem supplotere in contentionibus

aut

aut incipiendis, aut finiendis, ut in oratore Cicero docet. **IMITATIVUS EST HOMO ROMANVS.** Addit aliud exemplū à Socrate ductum, qui cum esset accusatus, noluit Oratoriā facultate sese defendere, quem Rutilius est imitatus. Veterem autem Socratem uocat, quia fuerunt etiam alij hoc nomine. nam Diogenes Laertius libro 2. quinque Socrates celebrat. Hunc primum qui moralis Philosophiæ fuit auctor, & omnium hominum sapientissimus ab Apolline iudicatus, alterum historicum qui Argos diligenter descripsit. Tertium Peripateticum ex Bythinia. Quartum poetam Epigrammatum, Quintum Comum, qui Decorum imprecationes, inuocationesque conscripsit. Cicero in Academicis ait Socratem primum Philosophiam à rebus occultis, in quibus ante eum Philosophi occupati fuerant, ad uitam communem adduxisse, ut de bonis rebus, & malis quæreret. Cælestia uerò atque abstrusa nihil ad bene uiuendum conferre censuit, idco frequenter dicebat, quæ supra nos, nihil ad nos, accusatus fuit à tribus iuuenibus Melyto, Anyto, & Lycone, quod deos esse nō putaret, & quod disputationibus suis iuuentutem corrumpere. tandem damnatus est, & in carcerem coniectus, ueneno sublatus est. Persius.

*Barbatum nec credo magistrum
Dicere sorbitio tollit, quem dira cicut a.*

Extat eius Apologia, quam Plato scripsit elegātissima, & grauissimis sententiis reſerta. Vnde Cicero sumpsit hæc, quæ facit Antonium commemorantem. Extat & liber de Animi immortalitate, qui Phædon inscribitur, in quo Plato facit ipsum Socratem, quo die moriturus erat disputantem, & probantem animum immortalem esse. Lyſiam appellat disertissimum oratorem. Fuit autem Lyſias Syracusanus genere Cephali filius, & Ctesia discipulus, sed Athenis natus, quo pater se receperat, æqualis Demostheni, aut certè paulo superior, puer adhuc cum patre Thurios migravit, postea redijt annos natus septem, & quadraginta, atque inter primos oratores habitus, eius orationes ferebantur supra nonaginta styli puritate, & elegantia cunctis, præter Socratem præstare creditus est, etiam de arte Rhetorica scripsit. Cicero in Bruto sic ait, Lyſias gracile dicendi genus sectatus est, quamquam in eo sunt sæpè lacerti, sic ut fieri nihil possit ualentius: Verum tamen est genere toto strigosior, habet tamen suos laudatores, qui hac ipsa subtilitate delectentur. Quintilianus ita; Lyſias subtilis atque elegans, & quo nihil, si oratori satis sit, dicere queas perfectius, nihil est inane, nihil accersitum, puro tamen fonti quàm flumini propior. de hac oratione quam pro Socrate Lyſias scripsit, meminit etiã Quintilianus. Erat autem hæc illo tempore consuetudo, ut oratores scri-

M. Ant. Maioragj.

scriberent reis orationes, quas ediscentes pro se recitarent. quod Iſocratem, Lyſiam, & Demoſthenem feciſſe ſæpe legimus. CALCEOS SICYONIOS. Fuit Sicyon vrbs in Achaia, non lon- ge à Corintho, quam Plinius ait fuiſſe patriam omnium officinarum metallicarum. in ea molles, & muliebres calcei confici ſolebāt Sicyonij dicit. Lucilius,

Et pedibus leua Sicyonia demit honeſta.

Ergo ille quoquo damnatus eſt neque ſolum primis ſententijs, quibus tantum ſtatuebant iudices; dā narent, an abſoluerent, ſed etiam illis, quas iterū legibus ferre debebant. Erat enim Athenis, reo damnato, ſi fraus capitalis non eſſet, quaſi pēnæ æſtimatio ex ſententia, cum iudicibus daretur, interrogabatur reus, quam quaſi æſtimationem commeruiſſe ſe maxime confiteretur: quod cū interrogatus Socrates eſſet, reſpondit, ſeſe meruiſſe, vt ampliffimis honoribus, & præmijs decoreretur, & vt ei victus quotidianus in Prytaneo publicè præberetur: qui honos apud Græcos maximus haberetur. Cuius reſponſo ſic iudices exarſerunt, vt capitis hominem innocentiffimum cōdemnarent. qui quidem ſi abſolutus eſſet, (quod mehercule etiam ſi nihil ad nos pertinet, tamen propter eius ingenij magnitudinem vellem) quonam modo iſtos philoſophos ferre poſſemus qui nunc, cū ille damnatus eſt nullam aliam ob culpam, niſi propter dicendi inſcitiam, tamen à ſe oportere dicunt peti præcepta dicendi?

ERGO ILLE QVOQVE. non aliter atque Rutilius etiam Socrates damnatus fuit, neque ſemel tantum, ſed etiam ſecundis ſen-

sententijs. Exponit enim Atheniensium consuetudinem, qui cum reum aliquem damnassent primis sententijs, si fraus capitalis non fuisset, ut deinde secundis sententijs pœnam æstimarent. Qua in re solebant reum interrogare, ut quali seipsum condemnaret, & pronunciaret vel quantam pecuniam esset daturus, vel quanto tempore exulaturus, vel denique quid passurus esset. Hoc dicebatur græcè *τιμῆμα*, latinè Cicero pœnæ æstimationem vocat: hoc autem, quod ait Socratem respondisse, legitur apud Platonem in Apologia. **IN PRYTANEO.** Erat Prytaneum locus Athenis in arce, ubi de rebus maximis habere consilia solebant iudices, & magistratus Atheniensium: ibi etiam publicè alebantur ij, qui de Repub. benè meriti fuissent, & qui res egregias gessissent, aut quorum parentes pro salute Reip. mortui fuissent, qui honos maximus habebatur, ut ex hoc loco apparet. Dionysius ait Prytanea esse curias, in quibus sacra fiunt ab ijs, qui summam in Rep. potestatem habent. Suidas auctor est Prytanea dicta fuisse omnia vectigalia, siue redditus publicos, & quicquid à subditis stipendij nomine præstaretur. Budæus ait Prytanea fuisse pecunias, quas uterque litigantium, tam actor, quam reus deponebat, latinè sacramenta dicta, & erant pœnæ temerè litigantium. Erant etiã Prytanes ij, qui Remp. administrabant, ut apud Romanos Consulès, sed erant numero quinquaginta, & singulis mensibus singuli imperabant. Plutarchus in Thesei vita tradit ab ipso Theseo vnum Prytaneum, omnibus Atheniensibus commune constitutum fuisse. Demosthenes de Mentita legatione docet hanc fuisse consuetudinem Athenis, ut qui ex legatione reuerterentur, si bene se gessissent, in Prytaneo honorificè exciperentur, & eis conuiuium publicè præberetur. **INGENII MAGNITVDINEM.** Nam fuit admodum ingeniosus Socrates, quamuis Zopyrus Physiognomon, qui se profitebatur hominum mores, naturasque ex corpore, oculis, vultu, fronte pernoscere, stupidum esse Socratem dixerit, & bardum quod iugula concava non haberet, obstructas eas partes, & obturatas esse: addidit etiam mulierosum, in quo Alcibiades dicitur cachinum sustulisse, auctor Cicero de de Fato, & libro 4. Tuscul. **PROPTER DICENDI INSCITIAM.** Hoc factum est ab Antonio; nam fuit eloquentissimus Socrates, & in quamcumque partem se daret omnium in dicendo facilè princeps, vsque eò, ut illius accusatores obiecerint ei, tantum dicendo posse, ut deteriorem causam oratione meliorem efficeret, ut ipsemet Socrates auctor est in Apologia apud Platonem, & L. Crassus libro 3. fatetur Socratem eloquentia, varietate, copia, omnibus præstitisse.

M. A. Maioragij.

Quibuscum ego non pugno, vtrum sit melius, aut verius tantum dico, & aliud illud esse, atque hoc, & hoc sine illo summum esse posse. Nam quòd ius civile, Crasse, tam vehementer amplexus es, video quid egeris. tum, quum dicebas, videbam. Primùm Scæuolæ te dedisti, quem omnes amare meritisimè pro eius eximia suauitate debemus, cuius artem cum indotatam esse, atque incomitatam, & incomtam videres, verborum eam dote locupletasti, & ornasti. Deinde quòd in ea tu plus operæ, laborisque consumseras, cum eius studij tibi & hortator, & magister esset domi, veritus es, nisi istam artem oratione exaggerasses, ne operam perdidisses. Sed ego ne cum ista quidem arte pugno sit sanè tanta, quantum tu illam esse vis. etenim sine controuersia & magna est, & latè patet, & ad multos pertinet, & summo in honore semper fuit, & clarissimi ciues ei studio etiam hodie præfunt: sed vide, Crasse, ne, dum nouo, & alieno ornatu velis ornare iuris ciuilibis scientiam, suo quoque eam, concesso, & tradito spolies, atque denudes.

QVIBVS CVM EGO. Cōcludit Antonius sine Philosophiæ formam eloquentiam acquiri posse, quod ita debemus intelligere, se ne exquisita Philosophiæ cognitione. Nam supra dixerat ex omni doctrinæ genere quadam oratori delibanda esse. **NAM QVOD IUS CIVILE.** Hastenus Philosophiam non esse oratori necessariam probauit, contra Crassi sententiam: nunc aggreditur ostendere, neque ius civile necessarium esse, vt omni ex parte sententiam Crassi labefactet. Et quoniam Crassus ius civile maximè laudauerat, ait Antonius non ideo factum à Crasso, quod ita reuera putaret, sed vt Scæuolæ gratificaretur, & studium suum extolleret. Hoc autem artificio:

tificioſum eſt in refutando, cauſas oſtendere, cur aduerſarius falſa dixerit. Duas autem Antonius affert cauſas, quare putet à Cratſſo ius ciuile laudatum, prima eſt, quod Sceuolæ gratificari voluerit eius artem oruando, altera, quod voluerit ſtudium ſuum commendare, quoniam iuri ciuili multum operæ dediffet. **VIDEO QUID EGERRIS.** Alio detorqueat Cratſſi ſententiam cum oſtendat Cratſſum oratione ſua, laudes non ad rem ipſam, & iuris prudentiam, ſed ad perſonas contuſiſſe, & re vera ſicuti res non vituperantur, ſed homines malè rebus vtentes ut ait Cor. Gallus :

Non res in vitium, ſed malefacta cadunt,

Ita etiam non deberent ipſæ res laudari, ſed homines benè rebus vtentes, ita verſus ille poteſt hoc modo conuerti,

Non res in laudem, ſed benefacta cadunt.

CVM IN DOTAM. Elegantiffima translatione vtitur, quo iucundior ſit, & minus aſpera refutatio, quàm à muliere ſumit: diues enim mulier tribus præcipue rebus cenſetur, primo ſi magnam dotem habeat, deinde ſi multas pedifequas & ancillas, denique ſi plura ornamenta, vt veſtes precioſas, lapillos, margaritas, torques, armillas cæteraque eius generis, quæ verò neque dotem, neque ancillas neque ornamenta poſſidet, illa ſine dubitatione paupercula eſt. Talis eſt, ait Antonius iuris ciuilis ſcientia, eſt enim indotata, incomitata, & incõpta, quo circa voluit eam Cratſſus quali dote verborum locupletare. Dicitur autem indotata, quia cæterarum artium opibus non abundat, incomitata, quia per ſe poteſt intelligi ſine reliquis ſcientijs vt de C. Aculeone ſupra dictum eſt, incompta, quia caret ornamentis, & floſculis oratorijs, licet enim veteres iuriſconſulti purè & latinè loquantur, non tamen ornate, & oratoriè, nam aliud eſt latinè, aliud oratoriè aliud grammaticè loqui. **DEINDE QVOD IN EA.** Altera cauſa; nam vnusquique ſuo ſtudio delectatur, & id admiratur, reliqua vero contemnit, id etiam in quo quis multum laboris & operæ poſuit, magnificere ſolet, ne uideatur, ut in prouerbio eſt, oleum & operam perdidiffet. **MAGISTER ESSET DOMI.** uel ipſum Sceuolam intelligit Cratſſi ſocerum, uel Cælium Antipatrum, de quo ita Cicero in Bruto. L. Cælius Antipater ſcriptor, quemadmodum uidetis, fuit, ut temporibus illis luculentus, iuris ualde peritus, multorum etiam, ut L. Cratſſi magiſter. **SED EGO NE CVM ISTA.** Concedit Antonius iuris ciuilis ſcientiam eſſe magnam, & egregiam, Sed tamen non uult eſſe oratori neceſſarium: nam impudètia eſt, quæ ſunt aperta negare, & bonas artes improbare quæ res etiã fidem abrogat orationi. multa ſunt igitur in diſputando aduerſario cõcedenda, quæ tamen rationes noſtras non euertant. Quinque uerò cõcedit Antonius eſſe in iuris ciuilis ſcientia, quæ præſtantem & eam

M. Ant. Maioragij.

laudabilem esse de monstrant, primum, quod sit magna, quoniam in ciuitate, atque in pace, primum sibi locum post eloquentiam uendicat, & causas grauisimas contineat. Alterum, quod late pateat, quia leges omnes, & mores ciuitatis amplectitur, sine quibus nec domus ulla nec ciuitas, nec regio, nec mundus ipse stare posset. Tertium quod ad multos pertinet, nempe ad omnes, qui controuersias habent, & iure experiri, & quod suum est, obtinere uolunt. Quartum quod summo in honore semper fuit, semper enim iuriscónsulti boni atque eruditi magnos dignitatis gradus obtinuerunt. quod etiam nostra tempestate fieri uidemus. Quintum & ultimum, quod clarissimi ciues huic studio præsumunt. Satis enim constat multos Senatus, & ciuitatis principes, olim apud Romanos de iure respondere solitos; & hodie nemo potest in iuriscónsultorum collegium apud nos cooptari, nisi fuerit ex antiqua & nobili familia oriundus, & legitimo matrimonio natus, & nullam uilem & abiectam artem, neque ipse, neque eius parètes unquam exercuerint. non est igitur dubitandum, quin hæc scientia sit maxime laudabilis, & expetenda. **SED UIDE CRASSE.** Callide scientiam iuris ciuiliis extulit, & ornauit, ut ostendat eam à Crasso non similiter laudatam, sed potius uituperatam, quoniam eam subiecit eloquentiæ tanquam eius ancillam; cum enim ornatum oratorium iuri ciuili tribuerit Crassus, nouo & alieno uidetur ornatu eam ornasse, sed cum deinde subiecerit eloquentiæ, uidetur iterum eam etiam denudasse; atque talem, qualis Æsopica cornix fuit, reliquisse.

Nam, si ita diceret, qui iuriscónsultus esset, esse eum oratorem, itemque qui esset orator, iuris eundem esse consultum, præclaras duas artes constitueres, atque inter se pareis, & eiusdem socias dignitatis. nunc uero iuriscónsultum hac eloquentia, de qua querimus, fateris esse posse, fuisseque plurimos: oratorem negas, nisi illam scientiam assumserit, esse posse: ita & tibi iuriscónsultus ipse per se nihil, nisi leguleius quidam cautus, & acutus, præco actionum, cantor formularum, auceps syllabarum. Sed quia sæpe utitur orator subsidio iuris in causis, idcirco istam iuris sciē

tiam

tiam eloquentiæ tanquam ancillulam, pedisequamq; adiunxisti.

NAM SI ITA DICERES. .Ostendit quomodo Crassus potius vituperarit, quàm laudarit iuris prudentiam, & argumentatur a fictione hoc est ab eo, quod non dixit Crassus. Sed dicere potuit, quia poterat duas artes constituere, hoc est eloquentiam, & iurisprudentiam inter se pares, & eiusdem socias dignitatis; quod non fecit; sed dixit iurisconsultum esse posse præstantem sine eloquentia, oratorem autem sine iurisprudentia esse non posse, atque ita iurisprudentiam eloquentiæ, tanquam eius ancillam subiecit. **ITA ET TIBI IURISCONSULTVS.** Hæc per irrisionem quandam ab Antonio dicuntur. Sunt autem Leguleij, qui formulas legum tantum ediscunt, & album ac rubricas sequuntur. Quintilianus libro 12. quorum alij se ad album, & rubricas transtulerunt, & formularij, vel (vt Cicero ait) leguleij quidam esse maluerunt. Tales autem cauti esse debent, ne clientes decipiatur, & acuti, vt etiam quæ minima sunt in litibus videant. **PRÆCO ACTIONVM.** Qui declaret, quando, & quomodo agi lege possit, aut non Est enim actio ius persequendi in iudicio, quod sibi debetur, vt ait Iustinianus libro 4. eius duo sunt genera, alterum in rem, alterum in personam. Actio in rem est, qua quis cum eo agit, qui nullo iure ei obligatus est, mouet tamen ei de aliqua re controuersiam, vt de possessione aut iure prædiorum. Actio in personam, qua quis agit cum eo, qui ei obligatus est, vel ex maleficio. Ex hac distinctione variæ nascuntur actionum species, quas omnes nosse, & prædicere clientibus iurisconsultus debet; vnde præco actionum ab Antonio dicitur. **CANTOR FORMVLARVM.** Formulæ dicebantur, quædam verba concepta in iure, quibus vti opus erat in contestanda lite, vt: Ego hoc mancipium iure Quiritum meum esse dico, qui autem litem amittebat dicebatur formula cadere, vocabant autem antiqui tales verborum conceptiones carmina vt Liuius in primo, Lex horrendi carminis erat. Duumiri perduellionem iudicent, si à Duumiris prouocarit, prouocatione certato. Hac de causa dicitur cantor formularum, quia carmina canuntur. **AUCEPS SYLLABARVM.** Iurisconsulti nonnumquam in syllabis & dictionibus, quæ pariunt ambiguitatem consistunt & de illis altercantur, quæ dicuntur aucupia verborum, vt pro A. Cecina Cicero vocat. Hoc autem calumniatoris proprium est, verba sequi, & sententiam relinquere, quod qui faciunt summo iure agere dicuntur.

Quod

M. Ant. Maioragij.

Quod verò impudentiam admiratus es eorum patronorum, qui aut, cum parua nescirent, magna profiterentur, aut ea, quæ maxima essent in iure ciuili, tractare auderent in causis, cum ea nescirent, numquamque didicissent: vtriusque rei facilis est, & prompta defensio. Nam neque illud est, mirandum, qui, quibus verbis coemptio fiat, nesciat, eundem eius mulieris, quæ coemptionem fecerit, causam posse defendere. Nec si parui nauigij, & magni eadem est in gubernaculo scientia, idcirco, qui, quibus verbis hercisceri oporteat, nesciat, idem herciscundæ familiæ causam agere non possit.

QVOD VERO IMPVDENTIAM. Crassus duobus criminibus oratores iuris imperitos accusauerat, impudentia, & inertia, vtrumque refellit Antonius; Ac primo nullam in eis impudentiâ esse docet, qui sine iuris cognitione maximas quasque causas tractare possunt. Argumētatur autem à differentia, & à similitudine, quoniam aliud est ius scire, aliud causas agere. Vt iurisconsultus tradit quibus verbis coemptio fiat inter virum & mulierem, & quæ sit eius matrimonij formula, orator autem defendit causam mulieris, quæ coemptionem fecerit: Aliud autem est facere coemptionem, aliud defendere coemptionem, aliud est scire, quibus verbis herciscunda familia sit, aliud herciscundæ familiæ causam agere. Coemptio genus erat matrimonij, quo mulier in manum viri conueniebat, & quæcunque habebat, viro dabat dotis nomine, quasi virum sibi emeret suis bonis vnde Virgilius;

Teq; sibi generum Thetis emat omnibus undis.

Quæ autem mulier ita virum emisset, & in manum illi conuenisset, mater familias dicebatur, reliquæ licet matrimonio copulatæ fuissent, tamen si coemptionem non fecissent, matronæ tantum, non autem matres familias dicebantur. Herciscere dicebant antiqui hereditatem diuide re, vnde apud Iurisconsultos actio herciscundæ familiæ: nam fami-

familiæ vox omnem hæreditatæ, ac res hæreditarias complectitur. Porro tribus modis grammatici putant hoc verbum proferri in infinito herciscere, hercisceri, & hercisci; sunt etiam qui sine aspiratione scribant.

Nam quòd maximas centumviraleis causas in iure positas protulisti: quæ tandem earum causa fuit, quæ ab homine eloquenti, iuris imperito non ornatissimè potuerit dici? quibus quidem in causis omnibus, sicut in ipsa M. Curij, quæ abs te nuper est dicta, & in C. Hostilij Mancini controuersia: atq; in eo puero, qui ex altera natus erat vxore, non remisso nuntio superiori, fuit inter pitissimos homines summa de iure discessio.

NAM QVOD MAXIMAS. Non negat maximas causas centumvirales ab oratore tractari, sed sine cognitione iuris, benè agi posse ostendit: argumentum est à causa efficiente. Nam in causis supradictis Curij, Mancini, pueri ex secunda vxore nati, fuit controuersia de iure, inter iurisconsultos; hoc quidem verum est, sed quæ causa efficiens fuit victoriæ? hoc est quis nam in causa superior fuisset? non sanè qui scientior esset in iure, sed qui maiore eloquentia præditus fuisset; non igitur in causis forensibus ius ciuile, sed eloquentia causa victoriæ est.

Quæro igitur, quid adiuuerit oratorem in his causis iuris scientia, cum hic iurisconsultus superior fuerit discessurus, qui esset non suo artificio, sed alieno hoc est, non iuris scientia, sed eloquentia, sustentatus. Equidem hoc sæpe audiui, cum ædilitatem P. Crassus peteret, eumque maior natu, etiam consularis, Ser. Gal affectaretur, quòd Crassi filiam C. filio suo despondisset, accessisse ad Crassum consulendi causa quendam rusticanum: qui cum Crassum seduxisset,

atque

M. Ant. Maioragij.

atque ad eum retulisset, responsumque ab eo verum magis ad suam rem accommodatum abstulisset: ut eum tristem Galga vidit, nomine appellavit, quæsiuitque, qua de re ad Crassum retulisset. ex quo ut audiui, commotumque ut vidit hominem, Suspenso inquit, animo, & occupato, Crassum tibi respondisse video, deinde ipsum Crassum manuprehendit.

QVAERO IGITUR. Interrogatio urgendi gratia, quia falsum fuisset, si ipse affirmasset ius civile nihil prodesse, nam eiusdem effectus possunt esse multæ conficientes causæ; ut imperatorem ad victoriam consequendam adiuuant milites, adiuuant arma, machine, tormenta, locorum opportunitates, comæatus, insidiæ, cæteraque eius generis. Ita oratori non tantum eloquentia prodest, sed etiam testes, tabulæ, iuris cognitio, vitæ probitas, & alia multa. **EQVIDEM HOC SÆPE AVDIVI.** Exemplum affert ex historia, ad probandam sententiam suam accommodatum, quod orator eloquentia sua possit faciliè ius civile subvertere, quod Ser. Galba disertus orator contra P. Crassum fecit, animi tantum gratia. **ASSECTARETUR.** Suffragij gratia propter affinitatem. **DESPONDISET.** Sic enim de patre sponsi dicitur, ut Terentius,

Nam aliam ei pater desponderat.

A. Gellius libro 4. cap. 4. qui uxorem ducturus erat, ab eo unde ducenda erat, stipulabatur, eam in matrimonium ductum iri, qui daturus erat itidem spondebat: is contractus stipulationum sponsonumque dicebatur sponsalia, tunc quæ promissa erat sponsa appellabatur: qui sponderat ducturum, sponsus. Sed si post eas stipulationes vxor non dabatur, aut non ducebatur, qui stipulabatur ex sponso agebat, iudices cognoscebant. **SUSPENSO INQVIT ANIMO.** hoc est alia cogitantem, & ad causam tuam animum non aduertentem. Dicitur enim suspensus animus, cum aliqua de re non cogitat, in alijs occupatus, ita suspendere animum dicitur, qui incertus est, & suspensus, dubius, & incertus. Virg. 6.

Dicam equidem, nec te suspensum nate tenebo. idem. 3.

Qua me suspensam insomnia terrent. idem. 2.

*Suspensi Eurypylum scitatum oracali Phæbi,
Mittimus.*

Signi-

Significat etiã sollicitum, & anxiũ, vt ad Tyronem Cicero, Ego valde suspensio animo expecto. ita suspensus somnus dicitur leuis, & inquietus. Cicero i. Tuscul. tu quæ curam somno suspensio leuas, & suspensa manu significat leuiter, parumque accuratè, sicuti notauit Erasmus in prouerbis. Plinius in Epist. lib.6. tu verò non debes suspensa manu commendare mihi, quos tuendos putas. Suspensio auribus bibere, est diligenter audire. Propert. 3.

Incipe, suspensio auribus ista bibam.

Suspensio gradu idest placide & quietè. Terentius in Phormione; Ad fores suspensio gradu placidè ire perrexi.

Et heus tu, inquit, quid tibi in mentem uenit ita respondere? Tum ille fidenter, homo pertitissimus, confirmare, ita se rem habere, vt responderet: nec dubium esse posse. Galba autem alludens uarie, & copiosè, multas similitudines afferre, multaque pro æquitate contra ius dicere: atque illum, cum differendo par esse non posset (quamquam fuerit Crassus in numero disertorum, sed par Galbæ nullo modo) ad auctores confugisse, & id, quod ipse diceret, & in P. Mucij, fratris sui, libris, & in Sex. Aelii commentariis scriptum protulisse, ac tamen concessisse Galbæ, disputationem sibi probabilem, & propè veram videri.

ET HEUS TU INQVIT. Dialogismus est, quo recta ratione, & obliqua factum refert. ALLVDENS VARIE. Dicitur is alludere, qui ex alia re aliqua ducit argumenta similia, ad causam suam probandam. Sunt autem variaz allusiones, nam translationes, allegoriz, collationes, imagines, exempla, similitudines dicuntur. allusiones, quæ partim valent ad probandum, partim ad exornandũ.

Óo Quo-

M. A. Maiorajj.

Quoties autem contra scriptum æquitas defenditur, plurimum allu-
siones ad probationem valent. Quod aperte Cicero pro A. Cecina de-
clarat, qui contra scriptum pro æquitate dicens, variè alludit, & mul-
tas similitudines affert. **AD AVTORES CONFVGIS-**
SE. Hæc est eorum fuga, qui parum in disputando valent, vt se
non rationibus, sed auctoritatibus defendant, quod P. Crassus fecit,
cum Galbæ resistere disputando non posset. De P. Mutio supra di-
ctum est, & quomodo esset P. Crassi frater, itemque de Sex. Ælio.
PROBABILEM ET PROPE VERAM. Plurimum
enim distat probabile à vero, nam verum est, quod aliter esse non po-
test, & quod est necessarium, probabile verò, quod & esse, & non es-
se potest, & quod est in opinione; vnde græcè *επιδοξον* dicitur, quod ita
definitur ab Aristotele primo Topic. probabilia sunt, quæ probantur
aut vel omnibus aut plurimis, aut certè sapientibus, atque ijs uel om-
nib. vel plurimis, uel ijs, quorum spectata est, & perspecta sapientia.
Probabile igitur opinionem gignit, & potest esse uel uerum, uel fal-
sum: uerum autem gignit scientiam, & aliter esse nunquam po-
test, ueritas enim res quædam est sempiterna, neque unquam
mutatur.

**Attamen quæ causæ sunt eiusmodi, vt de earum iu-
re dubium esse non possit, omnino in iudicium
vocari nõ solent. Num quis eo testamento, quod
pater familias antè fecit, quàm ei filius natus est,
hereditatem petit? nemo: quia constat, agna-
scendo rumpi testamentum. Ergo in hoc gene-
re iuris iudicia nulla sunt. Licet igitur impu-
nè oratori omnem hanc partem iuris in con-
trouersijs ignorare, quæ pars sine dubio multo
maxima est.**

ATTAMEN QUÆ CAUSÆ. Dilemma est, quo probare
contendit, non esse necessarium oratori, ius ciuile. Nam aut inquit, aut
est certum, aut incertum. Si certum non uenit in iudicium, itaque nõ
opus est, ut orator, qui iudiciales causas agit, id edificat, quod in iudi-
ciũ omnino non uenit. Si incertum, cum inter iuriconsultos de eo
controuersia sit, orator apprehendet, eam partem quam uoluerit, &
eam uiribus eloquentiæ defendet. **NAM QVIS EO TE-**
STA-

STAMENTO. Exemplum, quo probat ius certum in iudicium non venire, quod eiusmodi est, si Fabius paterfamilias non habens filios, testamento Cornelium hæredem facit, deinde Fabio filius nascitur, certè Cornelius nõ petet hæreditatem, quia certi iuris est, post ortum filium, testamentum nullius esse ponderis. **AGASCEN-DO.** Dicuntur agnasci, qui posterius nascuntur, ut filij, nepotes, ab nepotes, qui etiam agnati uocantur, qui per uirilium sexus personas sanguine coniuncti, prodeunt in lucem. Filius autem agnatorum primus est, Antiqui, sicut ait Paulus, libero uentri ita prospexerunt, ut in tempus nascendi omnia ei iura integra reseruent. **LICET IGLTVR IMPVNE,** Primam partem dilemmatis concludit, potest orator ius certum ignorare, quod satis simè patet.

In eo autem iure, quod ambigitur inter peritissimos, non esse difficile oratori, eius partis, quamcumque defendat, auctorem aliquem inuenire: à quo cum amentatas hastas acceperit, ipse eas oratoris lacertis viribusque, torquebit. Nisi vero (bona uenia huius optimi viri dixerim Scæuolæ) tu libellis, aut præceptis foceri tui causam M. Curij defendisti. nonne arripuisti patrocinium æquitatis, & defensionem testamentorum, ac voluntatis mortuorum?

IN EO AVTEM. Altera pars dilemmatis, cum dubiam est ius, aliud alij uideretur, itaque uariant iurisperitorum sententiæ. Quocirca orator auctorem aliquem iurisperitum inueniet, qui sit in ea sententia, quam ipse defendere conatur, & ab eo rationes accipiet, quibus utatur in causa sua. **AMENTATAS HASTAS.** Amilitibus sumpta metaphora, qui sæpe ministros habent in prælio qui sibi tela suggerant, quæ in hostes torqueant, ut Achates ille Virgilianus, quem Æneas in 10. sic alloquitur.

*Suggere tela mihi, non ullum dextra frustra,
Torserit in Rutulos.*

Est autem amentum lorum quoddam, quo hastilia in medio religabatur, ita ut manus misceri posset, ut longius torquerentur, unde hastæ amentatæ huiusmodi loro ligatæ. Virg. 9.

M. Ant. Maioragj.

Intendunt acres arcus, amentaq; torquent.

Vbi Seruius amenta, inquit, torquent, pro tela amentis torquent. Et al-
mis in prouerbijis ita inquit: Arma parata ad pugnam. M. Tullius ap-
pellat hastas amentatas. Transferri potest ad dictum, aut orationem
ab alio suppeditatam, in Bruto etiam sic ait Cicero; ut hastæ uelutibus
amentatæ, sic apta quedam & parata, singulis causarum generibus ar-
gumenta traduntur; & in Topicis loquens Iuriscōsultis, patronis in-
quit, diligentibus ad eorum prudentiam confugientibus hastas mini-
strat. Quintil. lib. 12. qui uolunt ad arcus sedent, & tela agētibus sub-
ministrant. NISI VERO. Nunç ad exempta transit, & docet
ipsu Crassum in causis dubij iuris non iurisprudētia, sed eloquentia
uti solitum, ac præcipuē in causa M. Curij de qua iam supra dictū est,
in qua Crassus equitatis patrocinium contra scriptum suscepit, & su-
perior fuit, non cognitione iuris, sed eloquentiæ uiribus.

Ac mea quidem sententia (frequens enim te audi-
ui, atque affui) multo maiore partē sententiarū
fale tuo, & lepore, & politissimis facetijs pelle-
xisti, cum, & illud nimium acumen illuderet, &
admirarere ingenium Scæuolæ, qui excogitasset,
nasci prius oportere, quàm emori, cumque
multa colligeret ex legibus, & ex senatus consul-
tis, & ex vita, ac sermone communi, non modò
acute, sed etiam ridicule ac facete: vbi si verba,
non rem sequeremur, confici nil posset. Itaq; hila-
ritatis plenum iudicium, ac lætitiæ fuit: in quo
quid tibi iuris ciuilis exercitatio profuerit, nō in-
telligo: dicendi vis egregia, summa festiuitate, &
uenustate coniuncta profuit.

AC MEA QUIDEM SENTENTIA. Explicat quo-
modo Crassus in causa Curiana superior fuerit, quia præfens ipse An-
tonius fuerat. Non enim inquit, iure ciuili, sed fale, & facetijs orato-
rijis, quæ quantum ualeant, infra dicitur, superior fuisti, quia mentes
iudicum pellexisti. ACUMEN ILLUDERES. Res absur-

de

de plerunque risum mouent. Absurdum autem est aliquem acutum in ea re uocare, quæ apertissima est : nemo enim est, qui nesciat prius oportere nasci, quam emori. Huic ferè simile est, quod Cicero cuidam de ætate sua multum mentioni, dixit, ergo cum vna declamabamus, tu nondum natus eras. **ET EX LEGIBVS:** Hæc omnia pro A. Cecina Cicero ipse persecutus est, ubi docet, si uerba nõ res, si qui uoluerimus, nihil recte in uita confici posse. Ideo Socrates admonet, ut de uerbis controuersiam non moueamus, sed res ipsas spectemus. Cic. dum res ipse maneant, uerba fingant arbitrato suo. **ITAQUE HILARITATIS.** Hoc dicit, ut ostendat, urbanitatem & facetias, plus in iudiciis sepe ualere, quam iuris ciuils cognitionem. Nam in causa illa Curiana, neque Crasso, neque Scæuolæ iurisprudentia profuit, festiuitas autem multum Crasso profuit.

Ipse ille Mucius paterni iuris defensor, & quasi patrimonij propugnator sui, quid in illa causa, cum contra te diceret, attulit, quod de iure ciuili depromptum uideretur? quã legem recitauit? quid patefecit dicendo quod fuisset imperitis occultius? nepe eius omnis oratio uersata est in eo, ut scriptum plurimum ualere oportere defenderet. At in hoc genere pueri apud magistros exercentur omnes, cum in eiusmodi causis, alias scriptum, alias æquitatem defendere docentur. Et credo in illa militis causa, si tu aut heredem, aut militem defendisses, ad Hostilianas te actiones, non ad tuam uim, & oratoriam facultatem contulisses. tu uero vel si testamentum defenderes, sic ageres, ut omne omnium testamentorum ius in eo iudicio positum uideretur, vel si causam ageres militis, patrem eius, ut soles, dicendo à mortuis excitasses: statuisses ante oculos: complexus esset filium, flensque eum centumuiris commendasset. lapides mehercule omneis flere ac lamentari cogisset,

M. Ant. Maioragij.

gisset, ut totum illud, vti lingua nuncupasset, non in 12. tabulis, quas tu omnibus bibliothecis anreponis, sed in magistri carmine scriptum videretur. Nam quòd inertiam accusas adolescentium, qui istam artem primum facillimam non ediscant: quæ quàm sit facilis, illi viderint, qui eius artis arrogantia, quasi difficillima sit, ita subnixi ambulant: deinde etiam tu ipse videris, qui eam artem facilem esse dicis, quam concedis adhuc artem omnino non esse, sed aliquando, si quis aliam artem didicerit, vt hanc artem efficere possit: tum esse illam artem futuram: deinde, quòd sit plena delectationis, in qua tibi remittunt omnes istam voluptatem, & ea se carere patiuntur, nec quisquã est eorum, qui, si iam sit ediscendum sibi aliquid, non Teucrum Pacuij malit, quàm Manlianas venalium vendendorum leges ediscere.

IPSE ILLE MUTIVS. Argumentum ab adiunctis per consecutionem, quod ita formatur: Si ius civile prodesset in causis, Mutius Iuriscòsultissimus, in causa Curij legem aliquã recitasset, aliquid ex iure civili protulisset, quòd esset imperitis occultius, sed nullam legem recitavit, nihil ex iure civili protulit, nihil igitur ius civile prodest in causis **PATRIMONII.** Quia in familia Scauolarum plurimi fuerunt egregij Iuriscòsulti, & à parentibus filijs discebant, & quasi patrimonium quoddam iuris Scientiam à maioribus accipiebant: nam patrimonia propriè sunt facultates, & bona, quæ filijs à patribus relinquuntur. Iuuenalis Sat. 12.

*Non propter vitam faciunt patrimonia quidam.
Sed vitio cæci propter patrimonia viuunt.*

Vnde patrimonium confiscare, dissipare, deuorare dicuntur, qui bona paterna profundunt, dicuntur etiam helluones patrimonii: a Cicero-
ne sæpè dicitur amplum, copiosum, lautum patrimonium, vt pro Ro-
sc. Am.

sc. Am. & pro L. Flacco dicitur etiam translata, vt hoc in loco, & pro A. Cæcina, Non minus diligenter publica patrimonia iuris, quam priuata rei vestrae retinere debetis NEMPE EIUS OMNIS. Auxilium sumpsit ab arte Rhetorica, vt scriptum contra sententiam defenderet. quo in genere pueri solent apud Rhetores exerceri; ut aliquando æquitatem defendant: quæ controuersia, quomodo tractanda sit, in 2. de Inuent. Cicero copiose docet, & in primo ponit illud exemplum; Epaminondas Thebanorum Imperator, ei, qui sibi ex lege prætor successerat, exercitum nõ tradidit, & cum paucos ipse dies cõtra legem exercitum tenuisset, Lacedæmonios funditus vicit: quod in vtramque partem disputat, modò scriptam legem defendens contra sententiam, modò sententiam contra scriptam legem. Sententia, vt æquitas est correctio quædam, & emendatio scripti iuris, vt primo Rhet. docet Arist. ET CREDO IN ILLA MILITIS Historia est supra posita: cum enim falsus nuncius de morte militis ab exercitu domum venisset, pater moriens hæredem alium testamento reliquit: miles reuersus paternam hæreditatem petit, contra testamentum: ait Antonius tu Crasse siue testamentum defendisses, siue militem, non ad ius ciuile, sed ad vires eloquentiæ tuæ confugisses. HOSTILIANAS ACTIONES. quas Hostilius Iurisconsultus edidit. Primus autem Appius Claudius centumalio, actiones scripsisse dicitur, quas Cn. Flavius eius scriba publicauit, vt supra dictum est. TESTAMENTORVM IUS. Quod maximum esse à Iurisconsultis traditur. nam extremas voluntates patrum familias: ratas esse oportere censent, Sed mulieres non habebant olim testamenti factionem, neque pueri ante annos plenæ pubertatis, neque filij, qui essent in potestate patris, nisi milites facti essent. sic enim ait huemalis.

Solis præterea testandi militibus ius.

Vno patre datur.

Hoc autem militare testamentum dicebatur; aut in procinctu, quod milites prælium initari faciebant. A MORTVIS EXCITASSES. Hoc enim sæpè faciunt oratores, ut magis animos moueant, sicuti pro Cælio Cicero Appium Claudium excitat à mortuis, vt Clodium reprehendat. Est autem exornatio, quæ profopopæa dicitur, & latine conformatio, vt Cornificius ad Herennium, qua rebus etiam inanimatis sensus, & oratio datur, vt in Catilinam Cicero patriam loquentem facit. LAPIDES FLERE Erasmus in prouerbij. ita scribit. De re vehementer miseranda prouerbiali hyperbola dici solet, eam esse tam lamentabilem, ut uel lapides cogantur ad fletum: deinde locum hunc citat mihi magis superlatio, quàm prouerbum vide-

M. Ant. Maioragj.

videtur, nam homines duri, & inexorabiles, sæpè lapides appellantur, VTI LINGVA NVNCVPASSIT. Lex erat in duodecim tabulis ita scripta, vti lingua nuncupasset, ita ius esto, qua significabatur, verba ita ut essent prolata, seruari debere, & quod dictum, aut scriptum esset, diligenter esse seruandum. Hac lege multum adiuuabantur filii, qui scriptum contra æquitatem defendebant. Erat etiam alia lex huiusmodi, vti quisque legasset suæ rei, ita ius esto, qua vt Pomponius ait de verb. sign. latissima potestas tributa videtur, & hæredes instituendi, & legata, & libertates dandi, tutelas constituendi. Sed orator sæpè pro æquitate, contra scriptum tam acutè disputat, vt quasi magus quidam iudicum mentes excantare videatur, & cogere ut à scripro discedant, & potius æquitatem sequantur: hoc est, quod ait Antonius. Ponit enim duo genera carminum hoc loco, nempe legitimum, & magicum, nam leges olim carmina dicebantur, ut supra dictum est. Si tu, inquit, o Crasse pro æquitate contra testamentum scriptum dixisses, effecisses, vt illud carmen, uti lingua, non legitimum, sed magicum videretur, qui mentes iudicum quocunque vellet, impelleret. Putabant enim veteres, magicis carminibus maximam vim inesse, ut non tantum homines, sed etiam beluas, & res inanimatas mouerent, & segetes ex agris alio traducerent Virgilius in Bucolicis.

*Atque satas alio vidi traducere messes. & alibi,
Carmina, vel cælo possunt deducere Lunam.*

Aliqui legunt non in magico, sed in magistri carmine, quod non ita placet. NAM QVOD INERTIAM. Ad secundum carmen refellendum transit, quia Crassus dixerat iuris ciuilibis facilem esse artè, ideo inertes esse, qui non eam percipiunt. Duas Antonius opponit rationes: primam quod non sit facilis, & hoc probat ab ipsis Iurisconsultis, alteram, quod non sit ars, & hoc testimonio Crassi comprobatur. SVBNIXI AMBVLANT. Hoc fastum quendam & arrogantiam indicat, nam iurisconsulti quasi difficillimam artem didicerint, iurisprudentiæ cognitione cristas tollunt, sese efferunt, & excellentes videri volunt, nam subniti, est in altum tolli, quod illi faciunt, qui sibi plus nimio placent. Plautus in Persa, Subnixis alis me inferam, & amicibor gloriosè. Liuius libro quinto de bello Pun. Annibalem Cannensi victoria subnixum ait, idest elatum. Virg. 1. Æneid. de Didone.

Solioq; alte subnixa resedit.

ARTEM OMNINO NON ESSE. Repugnantiam in Crassi verbis ostendit, quæ res maximam habet vim in refellendo, cû aduersarios ostendere possumus repugnãtia dicere. Dixerat Crassus,
iur is

iuris civilis artem esse facilem, deinde subiunxerat, ius civile nondum ad artem esse deductum, hæc autem omnino repugnare videntur, esse artem facilem, & non esse artem: nam si non est ars, quæ ratione potest ars esse facilis, idem est enim, ac si quis diceret Grammatica est scientia maxime necessaria, sed grammatica non est scientia, quod quàm absurdum sit, quis non videt? Vtitur autem traductione sæpius vsurpans illam vocem artem. **PLENA DELECTATIO NIS.** Inter cætera Crassi argumenta, quibus suaserat iuri civili dandam esse operam, illud etiam positum fuit, scientiam iuris esse delectationis plenam. Antonius eam ostendit se delectationem negligere, quia longè maior delectatio percipitur ex poetarum cognitione, qui non minus, atque etiam magis eloquentiæ profunt, quam iuris scientia, quod ex operibus Pacuuij poetæ, & Manilij iurifconsulti probat. Fuit enim Pacuuius poeta Tragicus & pictor egregius, sororis Ennij filius Brundusinus genere: is inter cæteras tragædias scripsit etiam Teucrum, quam à Teucro Aiacis fratre, & Telamonis filio denominavit Teucer enim post excidium Troianum noluit ad Telamonem patrem redire, veritus eius minas, & scruipiam, sed exilij locum sibi delegit in Cypro insula, vbi Salaminem alteram condidit, ex Apollinis oraculo vnde Horatius,

Certus enim promissit Apollo

Ambiguam tellure noua Salamina futuram.

Ea Tragædia erat grauib. sententijs referta, & vtilibus ad humanas calamitates, & fortunæ vulnera toleranda, qua de causa censet Antonius ab adolescentibus ediscendam esse. Cicero Tuscul. 5. ex hac tragædia citat elegantem, & vtilem sententiam his verbis, Itaque ad omnem rationem Teucris vox accommodari potest, Patria est, vbicumque est bene. **MANILIANAS LEGES.** Quas Manilius iurifconsultus scripsit, de quo supradictum est. Nam in rebus venalibus erant cautiones, ne aut venditor, aut emptor damnum acciperet, eas cautiones verbosius composuit Manilius vt Varro libro 2. de re Rust. docet.

Tu autem quod amore patriæ censēs nos nostrorum maiorum inuenta nosse debere, non vides, veteres leges aut ipsas sua vetustate confenuisse, aut nouis legibus esse sublatas? Quod verò viros bonos iure civili fieri putas, quia legibus, & præmia proposita sint virtutibus, & supplicia

P p vitijs:

vitijis: equidem putabam, virtutem hominibus
(si modò tradi ratione possit instituendo & per-
suadendo, non minis, & vi, ac metu tradi:
Nam ipsum quidem illud, etiam sine cognitione
iuris, quam sit bellum cauere malum, scire
possumus.

TV AVTEM QVOD AMORE. Amanda quidem pa-
tria est, non tamen ideo. leges antiquæ discendæ sunt, quoniam par-
tim suæ vetustate consenuerunt, partim nouis legibus abrogatæ sunt:
frustra igitur discuntur, quæ nullum nobis vsûm præbere possunt.
QVOD VERO VIROS BONOS. Negat Antonius
propter leges homines bonos fieri, quoniam legis minis, vi ac me-
tu coercent homines à peccatis, hoc autem improborum homi-
num est proprium, vt pœnæ formidine peccare caueant, quod
ait Horatius,

Oderunt peccare mali formidine pœnæ.

Viri autem boni etiam sine legibus vitant peccata. Ideo dicunt leges
non esse bonis traditas, sed improbis, denique prouebio dicitur, Bo-
næ leges ex malis moribus procreantur, sicut enim si omnes sani es-
sent, & nulli morbi nascerentur, non esset opus medicina, ita si virtu-
tem omnes amplecterentur, leges essent superuacaneæ. Vnde apud Ar-
giuos, olim grauior ille multabatur, qui nouæ leges condendæ occa-
sionem dedisset. SI MODO TRADI. Fuit enim olim ma-
gna inter Philosophos quæstio, vtrum virtus doceri posset nec ne,
quia nonnulli dicebant virtutes à natura hominibus ingenerari, ynde
Galenus ait mores hominum corporis constitutionem sequi. Verum
Peripatetici verè putant nos à natura semina quidem virtutum habe-
re, sed efficere, vt ea semina coalescant, in nostra situm esse potestate,
quæ ratio Christiana est. Itaque puniuntur illi, qui naturam optimam
ducem tanquam deum non sequuntur, cum omnes habeant honestè
viuendi liberam potestatem, ij verò præmijs afficiuntur, qui pro virili
parte virtutem amplectuntur, non propter legum timorem, sed quia
id honestum, & homine dignum intelligunt.

Deme autem ipso, cui vni tu concedis, vt sine vlla
iuris scientia tamen causis satisfacere possim,
tibi

tibi hoc, Crasse, respondeo, neque me umquam ius ciuile didicisse, neque tamen in ijs causis, quas in iure possum defendere, umquam istam scientiam desiderasse. Aliud est enim esse artificem cuiusdam generis, atque artis, aliud in communi vita, & vulgari hominum consuetudine nec hebetem, nec rudem. Cui nostrum non licet fundos nostros obire, aut res rusticas vel fructus causa, vel delectationis, inuisere? tamen nemo tam sine oculis, tam sine mente viuit, vt, quid sit sementis, ac meslis, quid arborum putatio, ac vitium, quo tempore anni, aut quo modo ea fiant, omnino nesciat.

DE ME AVTEM IPSO. Quia Crassus vnum Antonium exceperat, reliquos omnes oratores iuris imperitos impudentiæ, & inertię condemnarat, respondet Antonius, se neque ius vquam didicisse, neque eam scientiam desiderasse. Cum enim sint tres constitutiones, quos orator tractat, coniecturalis, definitiua iuridicialis, duæ primæ iuris cognitione non indigent, tertia licet à iure pendeat, tamen ab oratore sine iuris scientia defendi potest. Quod Antonius quadam similitudine probat. Vt enim vnusquisque de Agricultura præcipere potest, & intelligere, quid sementis, quid meslis, quid arborum putatio sit, etiam si scriptores de re rustica non perlegerit, ita potest causas iuris ciuilibus tractare, etiam si iuris scientiam non habeat. **ALIVD EST ENIM.** Argumentum ab attributis de finitioni, nam in definitione quaeritur, quid idem sit, ac diuersum, vt Topicorum 7. docet Arist. aliud est esse artificem alicuius rei, aliud est, non esse rudem in eadem re. Nam artifex omnia præcepta tenere debet, quæ ad finem artis pertinent, & tanquam vngues, digitosque suos omnia nosse, qui autem non vult omnino esse rudis, aut hebes, satis habet ea nosse, quæ in communi vita, & vulgari consuetudine versantur, vt de illis commode loqui, & differere possit. **CVI NOSTRVM NON LICET.** Argumentum à similitudine, differentia est inter fundos, & res rusticas, nam fundi sunt agri ipsi qui coluntur, res rusticæ sunt villicæ, pecora, fructus, qui ex fundis percipiuntur. Duabus de causis obire fundos, & res rusticas solemus, vel fructus causa, vel delectationis,

M. Ant. Maioragj.

quas causas ambas tangit Antonius. TAM SINE OCVLIS. Dicitur sine oculis esse proprie, qui nihil videt, translate verò, qui non aduertit ea, neque intelligit, quæ cæteri ferè omnes aduertunt, vt etiã sine mente dicitur, qui communi sensu caret, nam mens etiã ipsa sensus est, vt ait Cicero, sed interior: proprie tamen mens est pars ani mi nostri præstantior, ac diuinior, sed etiã pro communi intelligen tia ponitur, vt Ethic. 7. docet Arist. & 2. posteriorum: qua in significa tione mens omnis scientiæ principium est. Vnde prouerbiũ, mens videt, mens audit. Sementis à semine differt, est enim sementis ipsa seminandi actio, vnde sementem facere dicimus, id est seminare. Ouid. 1. Fast.

Villice da requiem terra semente peracta.

Cicero 3. de Nat. Hanc igitur tantam à Dijs immortalibus arbitra mur malorum sementem esse factam. Hinc prouerbiũ, vt semen tem feceris, ita & metes. Vide Erasimum. Mestis est ipsa frugum col lectio, sed etiã pro frugibus ponitur, vnde prouerbiũ in alienam messem falcem immittere, & miseram messem metere, id est, pro ma lefactis pœnas luere. Aristoteles 3. Rhet. citat ex Gorgia: talem senten tiam, tu quidem hæc turpiter seminasti, & miserè meliisti. Virgilius pro matura segete, messem ponit quarto Georg.

Fer stabulis inimicum ignem, atque interfice messe s.

& pro ætate ponit in Bucolicis,

Ante focum si frigus erit, si mensis in umbra.

& pro frumentis iam collectis primo Georg.

Illius immensa ruperunt horrea messes.

hinc illud elegans Persij præceptum, Messe tenus propria viue, id est proredu tuo sumptum facito. Arborum putatio fit, ne mimium syl uesçant, & denliores rami, atque frondes fructus interimant, præcipuè verò vires quotannis putandæ sunt, verno tẽpore priusquam gemmas emittant, sed hæc omnes sciunt.

Num igitur, si cui fundus inspiciendus, aut si man dandum aliquid procuratori de agricultura, aut imperandum villico fit, Magonis Karthagi nienſis sunt libri perdiscendi? an hac commu ni intelligentia contenti esse possumus? Cur ergo non ijdem in iure ciuili, præfertim cum

in

in causis, & in negotijs, & in foro contera-
mur, satis instructi esse possumus, ad hoc dunta-
xat, ne in nostra patria peregrini, atque adue-
næ esse videamur? Ac si iam sit causa aliqua
ad nos delata obscurior: difficile, credo, sit
cum hoc Scæuola communicare: quamquam
ipsi omnia, quorum negotium est, consulta ad
nos, & exquisita deferunt. An verò si de re ip-
sa, si de finibus, cum in rem præsentem non
venimus, si de tabulis & præscriptionibus
controuersia est, contortas res, & sæpe dif-
ficileis necessariò perdiscimus: si leges nobis,
aut si hominum peritorum responsa cognoscen-
da sunt, veremur, ne ea, si ab adolescètia iuri ciui-
li minus studuerimus, nõ queamus cognoscere.

NVM. IGITUR. SI. CUI. Nunc affert similitudinem, sicuti
cum de agricultura mandamus aliquid procuratori, aut imperamus
villico, nõ opus est, vt perdiscamus libros de re Rust. ita cum causas
iudiciales agimus, nõ opus est, vt ius ciuile perdiscamus. Procurator
& villicus ita differunt, quod procurator negocia domini procurat, &
administtrat, & absente domino etiam villico imperat, villicus autem
est, qui agri colendi, & pecoris pascendi gratia est à domino constitu-
tus, quamuis apud Varro. 1. de Re Rust. Stolo villicum à magistro
pecoris distinguat. **MAGONIS. CARTHAGINIEN-
SIS.** Hic duodetriginta libros de Agricultura scripsit, púnica lin-
gua, in quibus res dispersas comprehendit, eos libros Cassius Diony-
sius Vticensis in Græcam linguam vertit, & Sextilio prætori misit: de
hoc Magone ita Collumella scribit, veruntamen Carthaginiensem.
Magone, vt rusticationis parentem maximè veneremur, nam huius
oçto & viginti memorabilia illa volumina, ex Senatus cons. in lati-
num sermonem conuersa sunt. **CVR. ERGO. NON.** Alte-
ra pars similitudinis: satis est inquit, nobis tantum ex iure ciuili
intelligere, vt ne in nostra patria peregrini videamur. Sed hæc cognitio
nè ex causis, & negocijs, & foro picipere facìle possumus. **AC. SI. IAM
SI. T.** rarò causæ accidunt obscuriores, quia qui accedunt ad or-
tores,

M. A. Maioragj.

tores, iam consulta & exquisita afferunt, quod si quando causa est aliqua obscurior, poterit ipse orator iurisconsultum aliquem statim consulere. AN VERO SI. Argumentum à comparatione maiorum. Orator res contortas, & difficiles tractat, ut de finibus, de tabulis, de prescriptionibus, ergo multo melius res apertas & faciles de quibus leges sunt, & ius civile tractabit, etiam si iuris imperitus fuerit.

Nihilne igitur prodest oratori iuris civilis scientia,
Non possum negare prodesse ullam scientiam,
ei præsertim, cuius eloquentia copia rerum debeat esse ornata: sed multa, & magna, & difficilia sunt ea, quæ sunt oratori necessaria, ut eius industriam in plura studia distrahere nolim.

Quis neget opus esse oratori in hoc oratorio motu, statuque, Roscij gestum, & venustatem? tamen nemo suaserit studiosis dicendi adolescentibus in gestu discendo histrionum more elaborare. Quid est oratori tam necessarium, quam uox? tamen me auctore nemo dicendi studiosus Græcorum more, & tragædorum uoci seruiet, qui & annos complureis sedentes declamitant, & quotidie, antequam pronuncient, vocem cubantes sensim excitant, eandemque, cum egerunt, sedentes ab acutissimo sono usque ad grauisimum sonum recipiunt, & quasi quodammodo colligunt. hoc nos si facere velimus, antequam deminetur iis, quorum causas receperimus, quam toties, quoties perscribitur, Pæanem, aut Munionem citarimus.

NIHIL IGITUR PRODEST. Antypophora qua tacite oppositioni respondet, ne videatur ius civile penitus rejicere, prodest

dest enim omnino ius ciuile oratori, sicut & alia ferè omnes Scien-
 tia, quoniam oratio copia rerum ornata esse debet, sed tamen rebus
 magis necessariis est incumbendum. non enim omnia potest ample-
 cti. Argumentum autem est à distributione. Quæ orator percipere de-
 bet partim vtilia sunt, quoniam illi profunt, partim sunt necessaria.
 sine quibus orator esse non potest. Sed necessaria multa, & magna, &
 difficilia sunt, itaque debet in eis esse occupatus, & non distrahere
 suam industriam in plura studia, quamuis vtilia esse videantur. nam
 rebus necessariis primo semper opera danda est. QVIS NEGET
 OPVS. à duobus similibus argumentatur, gestus & uox oratori ma-
 xime profunt, tamen in discendo gestu, non debet histrionum more
 laborare, neque debet ita voci seruire vt Tragædi solent, eodem mo-
 do licet ius ciuile sit utile, non tamen debet orator ita illi studere, vt
 Iurisperiti solent. PÆANEM AVT MVNIONEM: de Pæa-
 ne certum est, fuisse hymnum Apollinis. Iulius Pollux ait carmina in
 honorem Deorum communiter Pæanes & hymnos vocari. Suidas
 ait duos Pæanas olim cani solitos in bello, vnum ante prælium Mar-
 ti, alterum post prælium si victores fuissent, Apollini. Sed de Munio-
 nione nihil apud auctores reperitur, & hoc in loco interpretes nihil
 extricant, ego credo legendum esse Munychionem, & hymnum Dia-
 næ fuisse, vt enim Pæan proprius erat Apollinis, ita credibile est Mu-
 nychionem fuisse proprium Dianæ, quæ soror Apollinis habetur.
 Quod ideo facilius adducor, vt credam, quia Athenienses ipsam Dia-
 nam olim Munychiam appellarunt, vt Pausanias in Atticis auctor est
 & Callimachus in hymnis, & sacra quæ Dianæ fiebant, Munychia
 dicebantur. Vnde mensis Munychion fuit appellatus, qui apud nos
 Martio mensi respondet, vt ex Theodori Gaze de mensibus libro
 colligitur. Fuit autem Munychia pars Piræi portus, vbi Dianæ Muni-
 chie templum ædificatum erat.

Quòd si in gestu, qui multum oratorem addiuuat,
 & in uoce, quæ una maximè eloquentiam, uel
 sustinet, elaborare nobis non licet: ac tantum
 in utroque assequi possumus, quantum, in hac
 acie quotidiani muneris, spatij nobis datur: quã-
 to minus est ad iuris ciuilis perdiscendi occupa-
 tionem descendendum? quod & summam per-
 cipi sine doctrina potest, & hanc habet ab illis
 rebus dissimilitudinem, quòd vox, & gestus su-
 bitò

bitò sumi, & aliunde arripi non potest: iuris vtilitas, ad quamque causam, quamuis repente vel à peritis, vel de libris depromi potest. Itaque illi disertissimi homines ministros habent in causis iuris, peritos, cum ipsi sint peritissimi, & qui, ut abs te paullo ante dictum est, pragmatici vocantur. In quo nostri omnino melius multo, quòd clarissimorum hominum auctoritate leges & iura tecta esse voluerunt. Sed tamen non fugisset hoc Græcos homines, si ita necesse esse arbitrati essent, oratorem ipsum erudire in iure civili, non eì pragmaticum adiutorem dare. Nam quòd dicis senectutem à solitudine vindicari, iuris civilis scientia, fortasse etiam pecuniæ magnitudine. sed nos non quid nobis utile, verum quid oratori necessarium sit, quærimus. quamquam, quoniam multa ad oratoris similitudinem ab vno artifice sumimus, solet idem Roscius dicere, se quò plus sibi ætatis accederet, eò tardioris tibi cinis modos, & cantus remissiores esse facturum quòd si ille, adstrictus certa quadam numerorum moderatione, & pedum, tamen aliquid ad requiem senectutis excogitat, quanto facilius nos non laxare modos, sed totos mutare possumus?

QVOD SI IN GESTV. Argumentum à maiori. si non est elaborandum in gestu & voce, quæ maximè prosunt oratori, multo minus in iure civili laborandum, quòd non ita necessarium est. Huc accedit aliud argumentum à differentia, vox & gestus subito fingi non potest, itaque opus est longa exercitatione, ius civile, quòd ad quamque causam est utile, statim vel ab aliquo iuriconsulto, vel à libris depromi potest; non igitur opus est in eo discendo tempus terere. **ITAQVE ILLI DISERTISSIMI.** Argumentum

tam ab auctoritate, Græci oratores habent pragmaticos, idest iuriscōsultos in causis sibi ministros, non igitur debet orator ius ciuile discere: nam si ius didicisset, non opus esset ei pragmaticum adiutorem dare. **NAM QVOD DICIS SENECTVTEM.** inter cæteras iuris ciuilis laudes, eam etiã Crassus posuerat, quod in senectute hominem à solitudine vindicat. Hoc Antonius quatuor potissimum rationibus refellit. Prima quòd hæc laus nõ sit iuris ciuilis propria, sed cù pecunia communis, nam senum diuitum ædes à multis frequētantur, & vt est in prouerbio feliciũ multi sunt propinqui, & cognati. Altera, quòd vsus eloquentiæ non tollitur à senectute, quamuis aliquantum remittatur, quod exemplo Roscij probat. Tertia quod non est laborãdum, vt litigiosi homines domum nostrã frequētēt, cù alij multi sint, qui claros homines colere soleãt. Quarta quod etiam si Sectutus deseratur, potest ocio commode frui. **PECVNIAE.** Nõ est id egregium, quod cum aliqua re vili, quã etiã improbi postidere possint, cõmune est, vt Sallust. corpus cum beluis ait nos habere commune, animum verò cum dijs, vnde corporis vilitas animi præstantia cognoscitur; Ita pecuniæ sunt improbis etiam communes, non igitur egregiæ, sed non minus senectutem à solitudine vindicant, quam iurisprudencia, quo fit vt non hac de causa sit iurisprudencia laudanda, quod senectutem à solitudine uindictet. **SED VOS NON.** Distinctio, aliud est quærere quid nobis vtile sit aliud quid sit oratori necessarium. **TIBICINIS MODOS.** Nã histrionibus, à tergo tibicen erat, qui mos dos faceret vel celeres, vel tardos, prout res postulabat, aut histrio imperabat, vt vox histrionis dulcior, & modulatio ad aut res populũ perueniret. Cicero Tuscul. non intelligo quid metuat, cum tam bonos septenarios fundat ad tibiã. C. Gracchus cum ad populum concionaretur seruum habebat à tergo, qui fistula vocem eius moderaretur. **QVOD SI ILLE ASTRICTVS.** A comparatione maiorum argumentum.

Neq; enim hoc te, Crasse, fallit, quàm multa sint, & quàm varia genera dicendi, & quod haud sciam, an tu primus ostēderis, qui iamdiu multo dici remissiuus, & leni⁹, quã solebas: neq; minus hæc tamen tua grauisimi sermonis lenitas, quã illa summa vis, & contentio probatur: multiq; oratores fuerunt, vt illum Scipionẽ audiuius, & Lælium, qui omnia sermone conficerēt paullo intētiore,

Q q num-

M. Ant. Maioragij.

numquam, vt Ser. Galba, lateribus, aut clamore contenderent. Quòd si iam hoc facere non poteris, aut noles: vereris, ne tua domus, talis & viri, & ciuis, si a litigiosis hominibus non colatur, a ceteris deseratur? Equidem tantum absum ab ista sententia, vt nò modò nò arbitrer subsidum senectutis in eorum, qui còsultum veniant, multitudi-
ne esse ponēdū, sed tanquā portum aliquē expectem istam quam tu times, solitudinem, subsidiū enim bellissimum existimo esse senectuti, otium.

NEQVE ENIM HOC TE CRASSE. Tria quidem sunt præcipua dicendi genera, tenue, tēperatū, & sublime, sed ita singula variatur, vt quot sint oratores, tot penè dicendi genera esse videatur. Hinc à Quintiliano celebratur vis Cæsaris, indoles Cælij, subtilitas Calidij, grauitas Bruti, acumen Sulpitij, acerbitas Cæsij, diligentia Pollionis, dignitas Messalæ, Sanctitas Calui. **MVLTIQVE ORATORES.** Differentia est inter sermonem & contentiuem, quia forma familiaris est locutio, contentio vero lateribus & clamore indiget. Cicero 1. de Off. ita inquit, Et quoniam magna vis orationis est, eademq; duplex, altera contentionis, altera sermonis, contentio disceptationibus tribuatur iudiciorum, cōcionum, Senatus; sermo in circulis disputationibus, congressionibus familiarium uersetur, persequatur etiam conuiuia, contentionis præcepta Rhetorum sunt, nulla sermonis. Ergo Scipio & Lælius licet essent oratores, tamen sermone, non contentione utebatur, qua Galba uti cōsueuerat. **QVOD SI IAM HOC.** Egregio uiro non est timenda solitudo licet enim non respondeat de iure consulentibus, & litigiosis hominibus, tamen à ceteris nò deseratur. **EQVIDEM TANTVM ABSVM.** A definitione subsidij senectutis docet sententiam suam esse contrariam sententiæ Crassi. Dixerat enim Crassus, subsidium senectutis esse delectationē & gloriam, quæ percipitur ex frequentia hominum, qui accedunt consulendi gratia, quoniam senex iuriconsultus est tanquam totius ciuitatis oraculum, imo uero inquit Antonius, subsidium senectutis, non in multitudine consulentium ponendum, sed in solitudine, & ocio nam ocium est bellissimum subsidium senectuti, ut portus nauis.

Reliqua verò etiam si adiuuant, historiam dico, & prudentiam iuris publici, & antiquitatis, iter, &

exem-

exemplorum copiam, si quando opus erit, à viro optimo, & istis reb. instructissimo, familiari meo, Lógo, mutuabor. Neque repugnabo, quo minus (id quod modò horatus es) omnia legát, omnia audiant, in omni recto studio, atque humanitate versentur. sed mehercule non ita multum spatij mihi videtur, si modò ea facere, & persequi vólent, quæ à te, Crasse, præcepta sunt: qui mihi propè etiã nimis duras leges imponere visus es huic ætati: sed tamen ad id, quod cupiunt, adipiscédú propè necessarias. Nam & subitæ ad propositas causas exercitatiões, & accuratę, & meditatę cõmentationes, ac stilus ille tuus, quem tu verè dixisti præfectorem dicédi esse, ac magistrum, multij sudoris est, & illa orationis suæ cum scriptis alienis cõparatio, & de alieno scripto subita vel laudãdi, vel uituperãdi, vel cõprobandi, vel refellédi causa, disputatio, nō mediocris contentionis est, vel ad memoriam, vel ad imitandum. Illud verò fuit horribile, quod me hercule vereor ne maiorem vim ad deterrendú habuerit, quam ad cohortandum. Voluisti enim in suo genere vnumquemque nostrum quasi quendam esse Roscium: dixisti que, non tam ea, quæ recta essent, probari, quã quæ praua sunt, fastidijs adhærescere: quod ego nō tam fastidiosè in nobis, quam in histrionibus, spectari puto. Itaque nos raucos sæpe attentissimè audiri uideo, tenet. n. res ipsa, atq; causa.

RELIQVA VERO. Præter ius ciuile, sunt alia multa, quæ profunt quidem oratori, sed tamen etiam si nesciat, facile percipere potest, qualis est historia, cognitio antiquitatis, exemplorum copia.

Qq 2 Hæc

M. Ant. Maioragj.

Hæc inquit Antonius, mutuabor à longo familiari meo, qui huiusmodi rebus est instructissimus. Longi dicti sunt à corporis habitu, vt T. Sempronius longus, hoc enim cognomentum familiæ Semproniorum hæsit, ex qua fuit hic longus M. Antonij familiaris. **N E Q V E R E P V G N A B O.** Contendit Antonius hæcenus cum Crasso, neque philosophiam neque ius ciuile necessarium esse oratori; nunc tandem faterur omne rectum studium esse utile, sed non satis esse spacij ad discendum illis, qui leges exercitationis, à Crasso politas, seruare uelint. Leges quidem prope nimis duræ sunt, sed tamen necessariæ, quoniam aliter in eloquentia nemo potest excellere. repetit autem breuiter Antonius illa quinque exercitationis genera, quæ supra posuit Crassus, primum ut prolata materia subito atque ex tempore sine ulla præmeditatione declament. Alterum ut spacium sumant ad meditando & cogitando, deinde sine scripto pronuncient. Tertium ut diligenter & accurate scribant, & componant, quæ omnium utilissima est exercitatio. Quartum ut nostra scripta cum optimorum auctorum scriptis comparemus. Quintum ut bonos auctores uel laudemus, uel uituperemus, comprobemus aut refellamus, hæc plurimum ualent, & ad memoriam & ad imitationem. **I L L V D V E R O F V I T.** Crassus perfectum oratorem effinxerat, itaque uolebat eum in suo genere esse tanquam Roscium, Antonius mediocrem probat oratorem, quare non quærit eam præstantiam. Dicit autem horribilem fuisse Crassi sententiam, quia plerique rei difficultate commoti studia relinquunt. Nam vt ait Iustinianus, diffidentia plerunque iuuenum animos auertit. **Q V O D E G O N O N T A M.** Utitur comparatione, qua probat magnam inter oratorem & histrionem esse differentiam, Quoniam mediocris orator probatur, histrionem nisi sit summus, probari non solet: & si qua uita sunt, non tam in oratoribus fastidiose, quam in histrionibus spectari. Ratio est, quoniã in orationibus ipsa causa tenet animos, in histrionibus tantũ uoluptas quærit. Vnde fit ut oratores etiã si rauci fuerint, diligenter audiatur, histriones autẽ si paulũ irraucuerint explodantur.

At Aesopum, si paulum irraucuerit, explodi. A quibus enim nihil præter uoluptatem aurium quæritur, in ijs offenditur, simulatque imminuitur aliquid de uoluptate. In eloquentia autem multa sunt, quæ teneant, quæ si omnia summa non sunt, (& pleraque tamen magna sunt,) necesse est, ea ipsa, quæ sunt, mirabilia uideri. Ergo, vt ad primum

mum illud reuertar, sit orator nobis is, qui, vt
 Crassus descripsit, accommodatè ad persuaden-
 dum possit dicere. is autem concludatur in ea,
 quæ sunt in vsu ciuitatum vulgari, ac forensi: re-
 motisq̃ue cæteris studijs, quamuis ea sunt am-
 pla, atque præclara, in hoc vno opere, vt ita di-
 cam, nocteis & dies vrgeatur: imiteturq̃ue illū,
 cui sine dubio summa vis dicendi conceditur,
 Atheniensem Demosthenem, in quo tantum stu-
 dium fuisse, tantusq̃ue labor dicitur, vt primūm
 impedimenta naturæ diligentia, industriaq̃ue
 superaret: cumq̃ue ita balbus esset, vt eius ip-
 sius artis, cui studeret, primam literam non pos-
 set dicere, perfecit meditando, vt nemo planius
 eo locutus putaretur. Deinde cū spiritus eius
 esset angustior, tantum continenda anima in di-
 cendo est affecutus, vt una continuatione verbo-
 rum (id quod eius scripta declarant) binæ ei con-
 tentiones uocis, & remissiones continerentur.
 Qui etiam (ut memoriæ præditum est) coniectis
 in os calculis, summa uoce uersus multos uno
 spiritu pronuntiare consuescebat: neque is con-
 sultens in loco, sed inambulans, atque adscensu
 ingrediens arduo. Hisce ego cohortationibus,
 Crasse, ad studium, & ad laborem incitandos iu-
 uenes vehementer assentior: cætera, quæ collegi
 sti ex variis, & diuersis studiis, & artibus, tamen si
 ipse es omnia cōsecutus, tamen ab oratoris pro-
 prio officio, atq; munere seiuncta esse arbitror.

AT ÆSOPVM. Tres Æsopi celebrantur, primus è phrygia, qui
 fabulas scripsit, primq; seruus, deinde libertate donatus, & Cræsi re-
 gis.

M. A. Maioragj.

gis Lydorū familiaritate clarus, cuius adhuc fabulæ circumferuntur. Altera Mithridatis regis Anagnostes eruditissimus, qui ut Suidas ait de Helena scripsit, & Mithridatis laudes celebrauit. Tertius Tragedus, hic quem Antonius hoc loco nominat, qui ex arte histrionica maximas opes acquisiuit, filium autem reliquit adeo prodigum, ut quemadmodum scribit Vale. Max. libro 9. cantu commendabiles aues immanibus emptas precijs, in cæna pro ficedulis poneret, acetosque liquatos magnæ summæ uniones, potionibus aspergeret. Plinius li. 9. c. 35. Clodius Æsopi Tragoedi filius, ne solus sciret, quid saperet margaritæ, singulos uniones conuiujs absorbendos dedit. Hor. II. Serm.

Filius Æsopi detractam ex aure Metellæ

Scilicet vt decies solidum absorberet, aceto

Diluit insignem Baccham.

NIHIL PRÆTER VOLUPTATEM. Ab histrionibus sola uoluptas petitur, ea cū cessat, nihil in illis placere potest. Hæc sententiam Horatius ad poeticam transtulit.

Sic animis natum, inuentumque poema iuuandis

Si paulum summo defleuit vergit ad imum.

IN ELOQUENTIA. ab oratore non sola uoluptas petitur, sed alia multa, quæ sunt honesta, & utilia, & auditores facile tenere possunt, & mirabilia uideri. **ERGO VT AD PRIMVM.** Concludit oratoris definitionem eam esse, Orator est, qui accomodate ad persuadendum potest dicere ex opinione, & usu ciuitatum uulgari, ac forèsi. Deinde adhortatur iuuenes, ad Demosthenis imitationem, qui cum natura pugnauit, & uictor euasit, ut ait Val. Max. **HI SCE EGO.** In extrèma parte orationis suæ docet Antonius plus exercitationem, & industriam in eloquentia posse, quam uariarum rerum scientiam, simul etiam docet exempla plurimū ualere ad concitandos adolescentium animos.

Hæc cū Antonius dixisset: sanè dubitare uisus est Sulpitius, & Cotta, utrius oratio propius ad ueritatem uideretur accedere. Tum Crassus, operarium nobis quendam, Antoni, oratorem facis, atque haud scio an aliter sentias, & utare tua illa mirifica ad refellendum consuetudine, qua tibi nemo umquam præstitit: cuius quidem ipsius facultatis exercitatio, oratorum propria est, sed
iam

iam in philosophorum consuetudine versatur, maximeque eorum, qui de omni re proposita in vtramque partem solent copiosissimè dicere. Verùm ego non solùm arbitrabar, his præsertim audientibus, à me informari oportere, qualis esse posset is, qui habitaret in subsellijs, neq; quidquam amplius afferret, quàm quod causarum necessitas postularet: sed maius quiddam videbam, cùm censebam, oratorem, præsertim in nostra repub. nullius ornamenti expertè esse oportere. Tu autem, quoniam exiguis quibusdam finibus totū oratoris munus circumdedisti, hoc facilius nobis expones ea, quæ abs te de officijs, præceptisque oratoris quæsitæ sunt: sed, opinor, secundum hunc diem, satis enim multa à nobis hodie dicta sunt. Nunc & Scæuola, quoniam in Tusculanum ire constituit, paullum requiescet, dum se calor frangat, & nos ipsi; quoniam id temporis est, valetudini demus operam. Placuit sic omnibus. Tum Scæuola, Sanè, inquit, vellem non constituisse in Tusculanum me hodie venturum esse, Lælio. libenter audirem Antonium. & cùm exurgeret, simul arridens, Neque enim, inquit, tam mihi molestus fuit, quòd ius nostrum ciuile peruellit: quàm iucundus, quòd se id nescire confessus est.

HÆC CVM ANTONIVS. Cum Sulpitius & Cotta diligenter argumenta Crassi & Antonij secum perpenderent, dubitare cæperunt, vtrius oratio verior esset; nam in vtramque partem ita disputatum fuit, vt non esset facile iudicare. **TVM CRASSVS.** Ne adolescentes in Antonij sententiam delabantur, colligit Crassus
Anto-

M. Ant. Maioragij.

Antonium, vel aliud sentire, quam locutus sit, vel operarium quendam, non verum oratorem sua oratione descripsisse. Nam operarij viles dicuntur homines & abiecti, qui mercede conducti, locant operam suam: nam etiam supra dixit Mnesarchum dicere solitum hos quos nos oratores vocamus, nihil esse nisi quosdam operarios lingua celeri, & exercitata, ut in Bruto sic ait Cicero; Nam illud minus curo quod congesisti operarios omnes. Vocat enim oratores malos & imperitos, operarios, & eosdem etiam vocales appellat, quasi uoce tantum ualentes. **AD REFELLENDVM.** Aiunt enim in hac re plurimum ualuisse Antonium, ut aliorum sententias refelleret, quod Socratis fuisse proprium olim traditur, qui ipse nihil affirmabat, & alios facile refellebat, Cicero 1. Tuscul. Hæc est enim, ut scis uetus & Socratica ratio, contra alterius opinionem differendi. Nam ita facillimè quod uerissimillimū esset, inueniri posse Socrates arbitrabatur. Hæc autem ratio disputandi in utranque partem oratorum & Philosophorum communis est, nam oratores à tabulis, & cōtra tabulas, à testibus, & contra testes disputare solent, & denique de omni ciuili quæstione in contrarias partes. **VERVM EGO.** sententiã suã Crassus interpretatur, & ait se non mediocre oratorẽ, qui tantum in subselijs habitaret, sed perfectum informare uoluisse, qui in Repub. Rom. princeps esset. **NOBIS EXPONES.** Præparatio ad ea, quæ secundo libro de præceptis artis dicuntur. **NUNC ET SCEVOLA.** Quoniam meridianum tempus erat, admonet Crassus, ut quiescãt, & meridientur, donec calor se frangat, & ostendit Sceuolã discessurum, quoniam non uidebatur decorum esse, ut senex tam grauis interesset eis, quæ secundo libro disputantur, tamen quasi coactum facit discedentem, quia Lælio, socero suo pollicitus fuerat, se ad eum eo die uenturum, & simul urbanè iocantem cum Antonio facit, à quo ius ciuile leniter perstrictum fuerat.

F I N I S.

M. ANTONII
MAIORAGII
DE ELOQVENTIA
DIALOGVS.

Rr. DIA-

DIALOGI
INTERLOQUVTORES.

Angelus Appianus, præfes Cœnobij Ambrosiani.
Primus Comes.
Antonius Comes Primi Frater.
M. Ant. Maioragius.

M. ANTONII MAIORAGII DEELOQVENTIA DIALOGVS.

ATVRÆ varietas, quam in rebus plurimis contemplari licet, vt in cælesti globo, stellis, longè diuersis, velut emblematis vermiculato, in toto terrarum orbe, varijs animalium ac plantarum generibus refertissimo, in uirentium pratorum amænitate, in variegatis florum coloribus in magna prædiorum vbertate, sæpenumero torpescentem animum solet excitare. Cum enim

homines, qui non omnino fuerint illiberaliter educati, rerum vicissitudines, ac temporum mutationes, assidua mentis agitatione considerant, in admiratione maximam facile perducuntur: atque ideo fit, vt rerum causas, eis in mentem plerunque veniat inuestigare, aut saltem ex his rebus quæ ante oculos positæ sunt de cælestibus, & quæ nullo modo, dum vitam agimus, videri possunt, disputare. Concesseramus in Ambrosianum viridarium, in quo ferunt olium Afrum illud Augustiolum, christianæ Reipublicæ lumen ac ornamentum, ad Christi persuasionem animum inclinasse, ac ibidem lauacro conspersum Sanctissimo, pristinas vitiorum, & prauæ mentis sordes abluisse, ibi tum vna mecum eius canobij præses, Angelus Appianus, suavissimo vir ingenio, cui propter egregiam morum integritatem, vitæ sanctimoniam, omnium liberalium artium eruditionem, non facile parem inuenias: aderat & doctissimus Præceptor meus Primus Comes, cuius viri laudes, non hic est animus explicare, dabitur alias (vt spero) locus, eas oportunius memorandi. Etenim quis breui posset oratione comprehendere, cum in trium linguarum Classicis authoribus, nihil ferè possit inueniri, quod ille non diligenter, excusserit, nihil in liberalibus disciplinis, quod non optimè perceperit, nihil memoria dignum, quod perfectè non edidicerit: taceo de sanctissimis eius moribus, vitæ seueritate, de continua rerum diuinarum cogitatione, ac locutione. Cum igitur sub frondosa quadam arbore consedissemus, & de communibus studijs aliquid dicere meditaremur, antequam quisquã inciperet, ecce Primi frater Antonius comes, iuuenis literarum omnium sitientissimus, & omnis politionis literaturæ peri-

R r tiffimus,

tissimus, mihi plusquam Pyladza necessitudine coniunctus, quippe
 qui studiorum similitudine detinemur, & ab ineunte ætate ferè sem-
 per vna viximus, sub eodem præceptore, Primo meruimus, quod si
 nos eadem vno parui mater edidisset, non maiori possemus. esse be-
 neuolentia copulati. Hunc cum vidissem, mirandum in modum sum
 exhilaratus, nam diebus viginti ferè non videram, qui mihi totidem
 annis longiores fuisse vili fuerant: oportune inquam, aduenisti frater,
 nam alio nomine nunquam illum appellare soleo, hoc erat illud,
 quod ignota mihi causa, lætabatur animus meus, præfagiebat enim
 te venturum. Quam (inquit ille) mihi venisse iucundum est, post-
 quam hic simul eos reperi, quos omnium plurimi facio, ac maxime di-
 ligo, feruet vos omnes pariter Christus optimus maximus. Tunc An-
 gelus, ut est semper alacri vultus, ac fronte modestissima, te ipsum (in-
 quit) optabamus, age nobiscum abside, ut aliquid ex studijs tuis no-
 bis impertias. Quid (inquit Antonius) uobis impertiam qui tantum
 iâ labore & industria effecistis, ut in doctrinis, omnes quos hactenus
 mihi uidere contingit, equis (ut aiunt) albis longe præcedatis? me
 potius à uobis. aliquid æquum est, tanquam à perpetuis fontibus hau-
 rere. Vt enim arbores istæ, quas in hac paradiso tam pulchre coma-
 tas, ac quasi ridentes aspicimus, primò quidem flores emittunt, postea
 uerò fructus qui paulatim mæurescant, nihil tamen horum per se so-
 læ faciunt, sed ab omnium genitrice terra, succum accipiunt, ac uigo-
 rem procreandi: sic ego nunc in studijs quasi florescere mihi uideor,
 ex quibus aliquando confido futurum, ut fructus aliquid percipiam.
 Sed iterum uestro, qui doctrina præcellitis, mihi opus est auxilio,
 quod nisi fieret, tanquam terræ succo, non adiuta planta, nihil (ut ui-
 deo) possem in literis proficere. Tum Angelus iocabundus, nouerat
 enim iuuenis industriam, & ardentissimum literarum studium, an-
 (inquit) sicut implumis auicula nidulo nondum euolare didicisti?
 aut adhuc in natatione tibi cortice opus est? Atqui ego te Delium illu-
 iam superasse natatorem existimabam, & aliorum iam posse fieri mo-
 deratorem. Non iniuria (inquam ego) Angele, istam de Antonio
 opinionem concepisti, nam sæpenumero mecum, non mediocritet
 admirari soleo, profectum eius, in omni doctrinæ genere. Nihil est
 enim quod ingenij acumine non penetret, studiorum assiduitate non
 uincat, memoriæ tenacitate non comprehendat. Quare si quid corâ
 uobis recusat dicere, non illius inscitiz, sed incredibili modestiæ po-
 tius, qua maxime præditus est, ascribendum esse arbitror. Hic subri-
 dens Antonius, ac in me reiectis oculis. Tu quidem (inquit) pro tua
 singulari, & iam pridem mihi perspecta beneuolentia, de me semper
 magnificentissime loqueris, uerum ipse cognosco, quam sint exigua
 uires ingenij mei, sed postquam mecum tanquam ex syngrapha per-
 gius

gitis agere, & contendere, ut aliquid proferam, mihi autem quod dicam in præsentia, uestra dignum expectatione, uenire in mentem penitus nihil potest, fratrem meum Primum, qui & potest facere, & faciet libentissime (nisi mea me fallit opinio, precabor, ut me leuiter hoc onere, & hanc dicendi prouinciam suscipiat: quod obsecro, mi frater ac idem præceptor honorande, ne recuset. Tum Primum cogitabundus, spectare cepit, ordine politas uites, quæ tum primum odore fragrantissimo redolentes, deflorescebant, in quincunces speciosissimos redactas arbores, quæ diuersa quidem poma, & ea nobilissima, sed tamen adhuc acerba sustinebant, quamplurimis ac uersicoloribus uariiegatum floribus solum, senticeta purpureis ac candidissimis rosas, optime circumquaque redolentia: nos taciti cum expectatione meditationem intuebamur, cum ille sic locutus est. Equidem, Antoni frater iucundissime, si quid esset inter nos de pietatis studijs disputandum, dicerem aliquid libentissime, cum presertim locus hic amenissimus, & hæc omnia tam bene uernantia, caelestis illius à Christo promissæ regionis, memoriam nobis sufficere uideantur. Videte quam rideant omnia, quid hoc spectaculo speciosius, quid aptius ad æternæ uitæ meditationem, hanc sic opinor, omni tempore, sed longe præstantioribus uirere floribus campos Elysijs, non eos quos Asphodelo conspersos, inferos beatorum sedes esse, Poetæ fabulati sunt, sed ad quos, nos qui Christum sequimur, quotidie laborantes, speramus aliquando peruenire. Itaque nobis in hac uita Deus, quasi specimen quoddam dedit, olim futuræ beatitudinis. Videtis quam bene oleant hi caduci flores, quales fore censetis, eos, qui nunquam poterunt emarcescere. Quid? an non harum tam suauis odor uitium, nostram ob oculos præcipem Christum uidetur obijcere? qui se uitem, ut est in sacris literis, legatos autem suos palmites appellauit. Nam ut palmes si uiti semper adhæreat, dulcissimos potest racemos producere, sin autem casu defractus fuerit, arescit ilico, & ad combustionem tantum utilis est: sic homo, donec per res bene gestans capiti Christo coniunctus fuerit, uitam in melius quotidie transigere potest, donec tandem unâ cum eo, immortalis felicitate perfruatur. Quod si forte per flagitia Christum reliquerit, breui tempore præda fit iniquissimo Demoni, iam uero nonne arbores istæ, quæ magna fructuum sarcina sunt inclinatæ, nonstri nos officij uidentur admonere? quæ primo flores emittentes, deinde fructus acerbos, quales nunc pendere uidetis, sic paulatim auxiliante solo nutriunt, ut tandem ad maturitatem perducantur, ita nos, eo tempore flores emittimus, cum bonam animo concipimus uoluntatem, fructus autem, cum quæ nobis à Deo commissa sunt, ea bene gerimus, hi fructus tunc maturefcere dicuntur, cum tales fiunt actiones nostræ, ut per eas Christi beneficio uitam mereamur immortalem.

Iam . Quare si vobis ita videtur, vtar oratione qua saepe soleo, vosque (me appellabat & Antonium) ad studium, summæ virtutis adhortor, nisi forte quid aliud Angelo videatur. Mihi vero (inquit Angelus) nihil posset accidere iucundius, nam quamvis factas quotidie litteras euoluamus, & Diuorum exempla ac monumenta, nos satis possent ad virtutem extimulare, tamen viva uoce nihil efficacius inueniri potest, præsertim cum ab optimo viro proferatur. Atqui non ego te (inquit Primus) qui nos in hac facultate, longè lateque præcedis, verum hos adolescentes qui nunc in ætatis feruore constituti sunt, ad virtutem exhortari statutum habeo, tu si libet, eorum quæ dicentur, iudex esistero. Hic cum silentio maximo, nos ad audiendum ostendissimus esse præparatos, hoc modo Primus exorsus est.

Equidè cogitâti mihi de cõmunibus mortaliũ studijs, sepe numero venit in mentè, non mediocriter admirari, atq; etiã indignari, tantam esse hominum insaniam ac vecordiam, Vt cum æternam consequi gloriam, ac beatitudinem, quàm minimo labore possint, per inertiam ac libidinem turpissimis in rebus malint, tempus, hoc est, rem multo pretiosissimã frustra, conterere. Cum enim mens illa sempiterna, ac perfecta sapientia, quem nos Deum appellamus, qui cœlestia maxime præcurat, deinde in terris hominès, & quæ ad hominum utilitatem pertinent, omni mortalium generi, ab ipsis statim incunabulis igniculos quosdam addiderit, virtutis ac beatitudinis acquirendæ, quam plurimi varijs animi perturbationibus ac morbis impediti, ac distracti, quod à natura iusti & æqui desiderium habent, id penitus obruant, & à cæca ac temeraria animi dominatrice cupiditate prærepti, reginam omnium honorum rationem, conculcare non erubescunt. Neque enim quisquam vitijs inquinatus, naturam, aut fatum, aut sidera, quod nonnulli faciunt, merito potest incusare, quæ vt hunc, ad viam propensorem, quam illum, proferant, cogere tamen possunt omnino neminem: verum vt virtutum aut vitiorum viam complectatur, hoc in cuiusque situm est potestate. Non enim merito vel punirentur improbi, vel iusti præmia mererentur, si vel illi male, vel hi bene facere necessario cogerentur. Sed tamen (vt diximus) omnibus adipiscendæ virtutis, ac fugiendæ vitiositatis desiderium, à teneris (vt aiunt) ynquiculis, statim innascitur. Quis enim omnium inueniri potest, tam angusti animi, tamque parui, quem si roges, an beatus esse velit, non hiico respondeat, id se vel maxime cupere? præterea virtutis nomen ac probitatis etiam apud improbissimos sanctissimum est, ac maxime venerabile. Nam quis est adeo perditus, qui se probum, ac virtute præditum appellari, non vehementissime gaudeat? adde quod etiam sepe numero digladiari solent improbi, si quis eos audeat, bonos viros esse denegare. Planum igitur ac manifestum est, hoc virtutis ac felicitatis

tatis desiderium, nobis à natura Dei beneficio creditum esse. Cui et-
 go (dicit aliquis) tam pauci sunt, qui uirtutem amplectentur. Cur uis
 quæ potest ad beatitudinem perducere, plurimi non sequuntur. quia
 cupiditatis illaqueati, non ita corpus afficiunt, ut obediens consilio
 rationique possit, & cum meliora, tanquam ea quæ oculis cernuntur,
 aspiciant, ac laudent, tamen quoniam appetitum rationi non subij-
 ciunt, deteriora consecretantur. Nonnulli etiam adeo rudes, & in bonis
 lusciosi inueniuntur, ut cum optima sequi cupiant, bonum ac malum
 internoscere non valeant, atque ita fit, ut pro bonis pessima comple-
 ctantur. Sunt qui maxime diuitijs inhiantes sperent futurum, ut cum
 amplissimas possessiones, & incommemorandam pecuniam adepti
 fuerint, bene beateque uitam agant, sed numquam eos explere uide-
 mus cupiditatis sitim, at potius continenter plura conquirentes, maio-
 ra semper appetentes, plurima congerere studentes, aspiciamus. Nam
 ut optime dixit Aquinas Poeta :

Crescit amor nummi, quantum ipsa pecunia crescit.

Hoc accedit etiam auaris incommodi, quo minus possint ad uirtu-
 tem aspirare, quod diuitiarum cupiditate captus animus, cõfestim eui-
 leseit. Cum enim auræ diuinæ particula quædam sit animus noster,
 sublimis & erectus, caelestia tantum ac immortalia meditari concu-
 piscit, ad eam gestiens beatitudinem, ad quam destinatus est, aliquan-
 do peruenire: cum uero pecuniarum illecebris illectus, eis inhicare cæ-
 perit, nihil magnificum potest, nihil præclarum cogitare, nihil quod
 ad honestatem spectare uideatur nec alia de causa, toties in sacris lite-
 ris diuites improbantur, ab æterna felicitàte repelluntur. Quare nihil
 esse credatis honestius, nihil magnificentius, quam diuitas contemne-
 re. Sed existunt etiam, qui facile contemptis pecunijs, honore sperent
 ac gloria futurum, ut immortalitatem consequantur, quo fit, ut quic-
 quid agant, ac meditentur, id ipsum totum popularis tantum auræ ca-
 ptandæ gratia, facere uideantur: quod quam sit inane, ac indignum ho-
 mine Christiano, non dubito quin intelligatis. Neque enim fieri po-
 test (ait chrisostomus) ut qui gloriæ dulcedine capitur, magnum
 aliquid aut egregium sapiat. Hoc illud est quod tantopere Christus
 insectatur, ut popularis gloriæ cupido, neget se pro benefactis merce-
 dem ullam donaturum. Quapropter hoc etiam uitium, eum oportet
 eradere, qui uelit ad summam illam felicitàtem ascendere. Maxime
 uero omnium impedimento est, uirtutum (ut ita dicam) candidatis
 uoluptatis illecebra, quæ ita, quos semel cepit illaqueat, ut tanquam
 improbissima Syren, eos cõfestim deturbet in turpitudinis barathrum.
 Hæc à uobis præter omnia cætera, studiosi discipuli, summo
 pere cauenda est, ista præsertim ætate, quæ maxime uicina lapsibus
 est:

M. Ant. Maioragj.

est: Sanguinis enim feruore compulsa adolescentia, ad uarias facillime cupiditates inflammatur. Sed iam pridem uos (ut spero) pestem hanc animorum repudistis, cogitatis enim quantum uirtuti sit inimica, nam quid uirtuti potest inimicius inueniri, quam quod omnē tollit honestatē, quid inter appetentem uoluptatis hominem ac terribissimam interesse belluam existimatis? tu quum tibi Deus (inquit Cicero) siue mater (ut ita dicam) rerum omnium natura, dederit animum, quo nihil est præstantius, neque diuinius, sic te ipse abijcēs, atque prosterneš, ut nihil inter te, atque inter quadrupedem aliquam putes interesse? Hęc audiant uitij excęcati, qui summum bonū uoluntate metiuntur. Vos uero, qui iam ex animis uestris hęc impedimētā summouistis, de his rebus nihil opus est amplius admonere: uerum, agite quod cępistis, iter fausto pede perficite, iacta sunt præclara beatitudinis fundamenta, iam quod difficillimum esse solet estis assecuti, si quidem principium, totius esse dimidium, etiam prouerbio dicitur, iam relictis uitij, uirtutum studia cępistis amplexari, magnam de uobis amicis omnibus expectationem concitatis, illud cogitate, uobis alterutū omnino esse necesse, aut cum summa laude & utilitate progrediendum, aut cum summo dedecore & infamia retrocedendum. Quorum alterum, uestrum est, animi magnitudine præstantium, alterum ignauorum, animi mollicie desperantium, quos pro fragilissimo mundanæ uoluptatis uitio, multo preciosissimos æternitatis margaritas non piget amittere. Difficilis est & ardua uirtutis uia, sed honesta solent esse difficilia, quod enim expositum est omibus ut vel ab ignauissimo quoque possit apprehendi, quis id audeat honestū appellare, at uero quod laudabile, & cum utilitate coniunctum, quamuis maxime sit arduum ac difficilimū, id generosis animis etiam facillimum uideri solet, qui nullum laborem pertimescunt, sed amplissima sibi proponunt præmia, quę consequentur: Laudem, decus, immortalitatem, Virtus enim (ait philosophus) radices habere uidetur amaras, sed fructus affert suauissimus. Istam quam elegistis uitam optimam, mihi credite, iucundissimam paulatim reddet consuetudo, nec uero labore aut difficultate, tanquam tempestate repelli uos sinatis, quin potius illud considerate, si tanta patiuntur mercatores pericula, si non horrescunt fluctibus turgidum mare si per saxa per ignes, non trepidantes immunt, ignotas adeunt regiones, fortunæ uitam exponunt, ut breui perituras diuitias affatim congerant, si uigilant artifices totas plerumque noctes, Quanto uos studio conuenit, eas acquirere diuitias, quę nunquam poterunt interire? facite, uobis ob oculos continue uersentur, tot heroes præclarissimi, qui laboribus sibi iter in cælum aperuerunt, & hic etiam insignem gloriam pepereunt. Quanquam nolo uobis (ut paulo ante monui) tanquam scopum mundanam gloriam pro-

proponatis, quid enim inanius? Sed tamen si virtutem summo studio ac diligentia complexi fueritis, ingens etiam gloria sponte sua subsequetur. Non enim credendum est, sibi gloriam hanc proposuisse Sanctos illos Hieronymum, Augustinum, Ambrosium, innumerabiles alios, sed ipsam tantum honestatem, ac Christi vitam imitandam: tamen, de eorum fama, nulla unquam ætas conticescet. Hoc enim ita sapientissimo cuique solet accidere, ut quanto magis gloriam speraueris, tanto magis illa cumulatior redeat. Quare summum illum vobis scopum proponite Christum, ab hoc omne principium, ad hunc omnem actionum vestrarum exitum referatis: de hoc noctes atque dies cogitetis: huius vitam mortem, gloriam, animo continenter euoluatis, sacrosanctam euangelij legem, ac diuinos omnes libros Nocturna versate manu, versate diurna. Non enim fieri potest (inquit ille vere aureus Chrysostomus) ut qui frequenter diuinis vacat, is miseram agat vitam. Omnia vobis cætera sordeant, præ his, quæ ad Christum pertinent, ita fiet, ut aliquando, quam optatis, felicitatem acquiratis immortalem, & ab optimo quoque viro, maximam reportetis & laudationem, & gloriam. Hæc cum dixisset Primus, paulisper habitum est silentium. Tū Angelus, planè mihi Prime videris (inquit) optimos imitatus medicos, qui morborum causas perscrutati, phirmax prius eas conantur euellere, quam facientes sanitate medicinas adhibeant. Quis enim unquam valetudinem ut recuperet sperare potest, nisi prius morbi causam de venis fugauerit? ita virtutis viam ingredi, penitus nemo potest, qui non ante prauas ab animo cupiditates eraserit. Quid porro virtuti potest inimicius inueniri, quam tria illa quæ modo vitia numerasti? diuitiarum sitis, voluptatis illecebra, gloriæ cupiditas. Neque enim vlllo modo fieri potest, ut qui trium horum aliquo vitiorum irretitus sit, minimam virtutis partem possit acquirere. Quod si quis ab his omnino se potuerit expedire, maximum is ad virtutem gradum, iam se fecisse certum habeat. Sed illud sanè etiam à te expectabam, ut aliquid de literarum studijs, ac maxime de eloquentia diceres. Hos enim adolescentes, in hac parte totis viribus, ut aliquando fiant eloquentes insudare video. Qui planè mihi videtur labor esse superuacaneus: cur autem ita videatur, dicam postea si prius hac de re sententiam tuam audiuerò: quare cum alia multa dixeris, hoc etiam explicandum est à te, ut hisciant adolescentes, quid hac in re sibi faciendum esse videatur. Hic arridens Primus, scio (inquit) quam rem agas Angele, cupis me ad hoc, ut aliquid de eloquentia disseram, impellere, quo illa ipsa, quam te non probare dicis, eloquentia, rationes meas omnes, & argumenta, quibus eam probauerò, conuincas. Nullum enim adhuc te vehemenaiorem in dicendo cognoui, neque ad refellendum acutiorum. Sed tamen, quoniam ita velle videris, dicam sententiam meam, tu si quid contra dixeris, ipsa ta-

M. Ant. Maioragj.

men per se suum fulgorem explicabit: non enim ullo modo eloquentiam sine eloquentia potes improbare. Vos autem (me appellabat, & Antonium) pergite porro sicuti cepistis, totis viribus ad eloquentiam incumbere, quæ rerum omnium (diuina semper excipio) sine controuersia præstantissima est, nec uos quasi tumultuantes de gradu deiciat, siquid Angelus contra dixerit, quin potius ita colligite. Ex omnibus rebus, id excellentissimum ac præstantissimum, existimandum est, quod meliorem nostri partem, hoc est animum, ornare & expolire potest, quodque in admirationem homines adducere solet, & maximam plurimis utilitatem reportare. Doctrinas enim ac artes liberales, & denique virtutes omnes, hac de cã complectimur, quod illis humanus animus maxime poliiatur. Quid gemmas uniones chrysolithos, adamantes, & cæteras omnes? num alio nomine precio sæ sunt, nisi quod eas homines soleant admirari? Iam uero argentum & aurum, ob id tantum plurimi penditur, propterea quod humanis uilibus, & conuentionibus, emptionibus ac uenditionibus aptissimum esse uideatur. Nullum autem animi maius ornamentum, culto, ac prudenti sermone potest inueniri, nihil quod maiorem possit admirationem concitare, nihil denique quod utilius sit humano generi reperitur. Quod enim pulchrius, quam aliquem existere hominem, qui cæteros ea re præcedat, qua sola reliquis animantibus homines antecelant? quid honestius aut decentius, quam ita sermonem posse temperare, ut nihil non concinnè, prudenter, ac ornate dicere uidearis, nihil humile ac sordidum, sed omnia nobilia ac splendida? Quid admirabilius, quam mentes audientium, quocumque uoueris, oratione posse conuertere? cum omnes ferè loqui sciant, ipse solus ita loquaris, ut cæteri nihil omnino scire uideantur? ut suspensos ita teneas auditorum animos, attonitos, ut uel inuitos pedibus in sententiam tuam cogas discedere. Age porro, quid utilius eloquentia? quid liberalius? qua feruntur patrocinia supplicibus, exercitantur afflicti, datur, miseris salus, rei periculis liberantur, ciuitates optime gubernantur sedantur plebis seditiones ac discordiæ ad sacrarum cultum religionum, populi pertrahuntur. Quare si, quod animi nostri magnum est ornamentum, quodque in admirationem ducit uniuersos homines, & quod utilitatem solet asferre plurimam, id omnium est præstantissimum, eloquentiam autem, & ornamentum animi non mediocre, & magnopere mirabilem, & utilissimam esse probauimus, nemini dubium esse potest, quin eloquentia sit omnium præstantissima. Quæ cû dixisset fidem ille, Angelus autem. Ne tu (inquit) astute mecû agis, qui prius, ne uerbis meis, fidem habeant, hos alienare uelis, quam ex me quicquam audierint. Deinde cum tuam tantum de eloquentia sententiã postulasset ipse nobis argumentis uel potius p̄stigijs quibusdã oculorum aciem ita præstrinxisti, ut uile plumbum, in aurum purum

putum

putum (quod uocāt) immutare uideris. Sed iam mutua talione tecū agam, non quidem quod ut uerum occultare uelim, quod tu fecisse mihi uideris, sed magis, ut detectis insidijs, ipsa per se ueritas elucescat. Verum iam aperto Marte congrediendum, possem equidem te plumbeo statim (quod aiunt) gladio iugulare, sed aperienda prius est sententia mea. Si quid esset quod ad bene beateque uiuendum homini Christiano maxima dicendi facultas studio comparata, prodesse posset nunquam profecto committerem, ut eam non maxime comprobarem: quid enim impudentius dici aut fingi potest, quam id condemnare, quod nostrā persuasioni ac religioni sit, non solum accommodatum, sed etiam utilissimum. Sed cum uideam ex eloquentiæ studio, non solum nullam Christianis utilitatem, sed etiam damnum maximum proficisci, quid est quod huic studio, multam operam impendendam esse existimem, aut potius cur summopere non improbem? Quid enim damnosius accidere potest, quam relictis grauioribus studijs, inani tantum uerborum farragini perdiscendæ, bonas horas consumere? cū præsertim Christus ipse, nostræ religionis author, suis legibus Sanctiū esse uoluerit, ne multū loquamur: propterea quod in multa locutione, crimen aliquod sæper, incidere posse uideatur. Nos autē superuacanei sermōnis uitium, quod omnes ferè mortales occupauit, nō solū pro virili conamur aliqua ex parte refecare, sed etiā (si dijs placet) loquacitatē nostrā studijs adiuuamus. Nā quod ais esse mirabilē eloquentiā, quod attonitos reddat audiētes, idē de Schenobate, aut præstigiatore, aut etiā circulate quouis dici potest, neque tamen iccirco tale genus hominum præstantissimū esse dicitur. Quod uero disputas eloquentia reos, liberari cui gubernari, populos ad religionē trahi, speciosius mihi dixisse, uideris, quā quod ita sit. Nā quis id primū tibi cōcedat, eo nomine uitilē esse eloquentiam, quod reos à periculis liberet? qui summi sint, num uitile tibi uidetur eos liberare? Sin autē boni, nonne potius innocētia recti liberabūtur quā cuiusquā eloquentia. Quis Susannā illā hebræā, falsa criminatione liberauit? an non (si quid Ambrosio credimus) sua taciturnitas, quæ si uoluisset oratorē cōducere, qui se defenderet, nequaquam uisa fuisset (ut erat) innocēs. Quid Socratē illū Apollinis iudicio sapientissimū cōmemorē: cui cū esset in carcere, facundissimus orator Lyfias orationē attulisse dicitur, qua uidebatur illū inique accusatū eripere posse. Maluit homo sapientissimus, iniuste cōdēnari, quā eloquentiæ præsidio liberari. Quod si nō innocētes sed maleficos eloquentia defēdit, cū illi nihil sibi cōscij nō timeāt, hi uero scierū cōscientia stimulatī, patrociniū querāt, nō solū nō uitilis est eloquentia, sed etiā damnosissima quippe quæ defēdat, quos oppressos oportuit. Quod autē dicis eloquē iacuitates gubernari, id mihi magis gratia, quā quod ita scētias dixisse uideris. Neque, n. te ignorare arbitror, optimis legibus, & uirorū prudē iacuitates, nō eloquentia, quæ multo frequētius nocere, quā prodesse

M. Ant. Maioragj.

ciuitatibus inuenitur. Quis.n.ignorat quātū tumultus in republica Ro-
mana, duorū Gracchorū eloquētia cōcitarit? quātū itē Saturnini, quā-
rū apud Athenienses Pisistrati. Illud nullo modo tolerādū, q̄ ais, popu-
los ad religionē eloquētia trahi, quæ nā est ista, quā prædicās, eloquē-
tia; nū ea quā in sacris literis inuenimus? quis ignorat ex sacris libris
expulsā esse eloquētiā, tāquā inutilē? aut eā dicis qua se gloriatur Co-
rinthios lucrifecisse Paulus? cū ait: cū venirē ad vos fratres, nō venie-
bā cū eminētia sermonis, aut sapiētix, annunciās vobis testimonium
Dei, & paulo post, sermo meus, & prædicatio mea, nō erat in persua-
sorijs humanæ sapiētix verbis, sed in ostēsiōne spiritus ac potētix, vt
fides vestra nō sit, in sapiētia hominū, sed in potētia Dei. Quid hic, ui-
detur ne tibi Paulus eloquētiā laudare: ac nō potius repellere? nō igi-
tur eloquētia est, quæ trahit ad religionē homines, sed ostēsiō spiritus
& euāgelij nūciatio. Nā q̄ ais, animi nostri maximū esse ornāmētum,
plausibilē orationē, id ego sēper cōstātissimē pernegabo: neq; vnquā
præter virtutē, ac honestā vitā, humanæ mētis vlla esse ornāmēta exi-
stimabo, neq; quicquā expetēdū, præter religionē, & vniuersi Dei p̄ sa-
cras literas, vbi nulla est eloquētia, cognitionē. Quid.n. expetēdū, q̄
nō sit vtile; porro quid vtile, q̄ nō idē sit honestū homini Christiano.
Atqui nullus id honestū existimabit, q̄ etiā improbisimo cuiq; possit
esse cōmune, eloquētia autē eiusmodi est, vt etiā homo pessimus eam
habere possit, Nō igitur erit honesta eloquētia, q̄ si nō honesta neq;
utilis, si uero nō utilis, nō solū nō expetēda sed etiā fugiēda esse uide-
bitur. Qd̄ autē fugiēdū est, perniciosū sit necesse est. Quare nō solum
eloquētia, nō præstātissima, q̄ tu cōclusisti, nō optima, sed etiam per-
niciosissima, Christiano viro iudicanda est. Hæc cum dixisset, nos tacitū
quid ad hæc esset obiecturus Primus, expectabamus. Cū ille; Si te sci-
rem (inquit) Angele, similem verbis animi sententiam etiam habere;
sum mopere te hortarer, vt de opinione tam sinistra decederes, vel si
nolles audire, tibi notā ingratitudinis inurerē, Qui cū tm̄ debeas elo-
quentiæ, quantū hoc tpe vel nulli, vel fortasse paucissimi, tm̄ eā suis ip-
sius telis auderes insectari. Sed cū hæc disserēdi gratia, primoribus tm̄
labris, nō ex aīo te dixisse, nō ignorē, nihil de te, aut ingratitudine tua
dicā, ipsam tm̄ eloquentiā obiecto clypeo protegere conabor, ac de-
fendere. Tu vero tuis argumentis aerē verberasse videberis. Primū
igitur tu dicta tētabo refellere, deinde q̄ causæ meæ cōfirmandæ pro-
derunt, ea nitar, vt in mediū cōferā. Atq; vt hinc potissimū incipiā, qd̄
illo Sorite vitiosius, quē tanquā validissimū in peroratione tibi cōser-
uaras? Equidē prima auditione nō mediocriter confusus sum, mihiq;
audire videbar, inexplicabiles Chryssippi ceratinas, aut crocodilitinas.
Sed postquā diligentius introspexi, nihil vnquā mihi visū est inanius.
Nā sic opinor collegisti, nihil vtile, qd̄ idē nō ēt honestū, nihil hone-
stū, qd̄ improbo possit esse cōne. Hæc effata tibi facile cōcesserim, quā
quam

quã prius illud, nõ multis est probabile. Sed videamus, quid his subiungatur: Eloquẽtia eiusmodi est, vt ẽt hõ pessimus eam hẽre possit, quid ais Angele? Vide ne parũ dialectici sit hoĩs, rerũ definitiones aut ignotare, aut cognitã nõ cõsiderare. Homo pessimus eloquentiã habere põt? An ignoras idẽ esse, ac si diceres, stultissimus põt esse sapientissimus? nã quid aliud est eloquẽtia, quã copiose loquẽs sapientia? quid aliud orator, quã vir bonus dicendi peritus? nõ prauus homo sapiens aut bonus esse põt? quis hoc sanã mẽtis audeat dicere: atqui tu vel ne scius, vel forte ẽt prudẽs, hoc cõclusisti. Nã quisquis eloquens est, is ẽt sapiens, ac vir bonus sit necesse est, siquidẽ eloquẽtia est sapientia, & orator vir bonus. Porro si prauus est eloquens, idẽ ẽt erit sapiens & bonus, quod nullo modo fieri posse, quis ignorat? Neq; igitur homini malo cõtingere põt eloquẽtia. Quo sublato, vides ne, q̃ cito causa cecideris? Sed hęc agenda videntur explanatius. Multũ interest Angele, quid esse putes eloquẽtiã. Nã si verborũ tantũ inanẽ (vt inquisiti) farraginẽ illã existimas, recte quidẽ improbas, sed plurimũ videlicet erras in finitione. Sin autẽ (vt opinor) persuasum habes, eloquentiã maius quiddã esse, q̃ verborũ farraginẽ, neq; oĩno sine rerũ plurimarũ & diuinarũ & humanarũ cognitione, hominẽ aliquẽ eloquẽtẽ esse posse, quid te facere dicã, cũ rẽ tã laudabilẽ vituperas, nisi pessime? Nam qđ ais nõ oportere dimitti studia grauiora, quæ sunt tandẽ ista grauiora studia? aut quid est, quod iacumbamus studijs, nisi ut eloquentiã augeamus, & vt multis collectis rationibus, nobis ipsis, ad bene beateq; viuẽdũ, & alijs quã plurimis auxilio esse possimus? Quid. n. quis discit, quod non, cum perceperit, quã maxime cupiat, propalare? Hoc. n. omnibus natura cõparatũ est, vt scire desiderent, & quæ sciunt, alios docere velint, quod cũ faciunt, quis est qui non cupiat, se quam optime dicere? Huc igitur studiã diriguntur, & hac tantũ de causa studemus, vt esse possimus eloquẽtes: nihil. n. aut parũ prodest occulta doctrina, nullũ igitur eloquẽtię studio grauius inueniri potest. Sed Christus (inquis) nobis iussit, vt pauca loqueremur. Vnde nã (quæso te) sumis, hoc in eloquentiam esse dictũ. Caue ne cũ eloquẽtes inimicos habere velis, ẽt Theologos irritassis, si malẽ torseris euãgelia. Nõ. n. tibi par erit præliũ, q̃ plurimũ ẽt in ea facultate valeas: sed si te semel oppresserint Scotizantes, ex illis tenebricosis laqueis, nõ ita facillẽ te poteris extricare. Iam vero cõtra Thomistarũ, & Occanistarũ vociferationes, nihil tibi pderit, ista tua tã admirabilis scientia. Sed redeat, vnde aberrauit oratio, Christus ibi longas Ethnicorũ preces vituperat, quibus, quod optabant, à Deo se impetrare posse cõsuebãt, tu vero. s. nouus interpres, Christi verba torques in eloquentiã. Nã si malũ est loqui, cur non perpetuo tacemus? si vero bonũ, cur, cũ id facimus, nõ conamur, vt q̃ optime faciamus? Sic. n. fieret, vt loquacitatis vitiũ (vt vere dicis) oēs ferẽ mortales occupauit excideremus, & politissimo sermone simul & vtilissimò,

M. Ant. Maioragij.

mo, ea tantū quę probāda sunt, diceremus. Quā vero bellē de Schenobate aut pręstigiatore lusisti: perinde quasi quicquam Schenobates ad orōnē pertineat, aut hęc similitudo, nō toto (quod aiunt) diametro dissideat. Mihi vero visus es, cū, quid cōtra diceres, nō haberes, studio tñ cōtradīcēdi, tā absurdā finxisse similitudinē. Quid. n. hēt, simile funābulus cū eloquētia? cū ille, quāuis ridicula quędā & quę mirabilia videantur, efficiat, tñ nec sibi, nec alijs vtilis, ab omnibus vilipenditur, & lusus tantū gratia spectatur. Hęc autē ita rapit, & immutat hominum mētes, vel inuitas cogit, ad vtilissima quęq; ut planē diuina esse videatur. Nec fieri pōt, vt cū quis eloquētē semel audierit, eū nō maximopere suspiciat, & maius quiddā in eo quā in homine ueneretur. Quānā seditio tāta inter ferocissimas gentes pōt exoriri, quā si superuenerit eloquens, nō ilico sedare possit? & pacē inter inimicos conciliare? & quid seditione vulgi truculētius? Menenius Agrippa fabula tātum eloquenter recitata, & sapienter interpretata, iratā plebē patribus conciliauit, quātō id facilius effecisset, si fontes eloquētię penetrasset? Quid cū ad Demosthenis, & Æschinis cōtētionē, ex tota Gręcia cōcurfus fieret, nū eos qui cōcurrerūt Gręcos, tāquā ad pręstigiatores spectādos cōuenisse cēses? Aut cū ex vltimis orbis terrarū regionibus, ad Pataui nū Liuiū audiēdū, quidā veniebant, nōne tibi uidētur eius eloquentiā, nō tanquam rem inanē (vt tu appellas) sed tanquam valde mirabilē, ac prope diuinā, fuisse admirati? Sed hęc quę ex tuo dixisti, ut sunt leuia, ita facilē reselluntur. Illud potius aliquam rationi meę difficultatē, quod ex Paulo recitasti, videtur asferre. Nam de Susanna, ac Socrate, postea videbimus. Sed tñ hoc etiam, quod ait Paulus, facillimum est amoliri, cū non eloquentiā vituperet, sed ei tantū ostensionē spiritus, ac Dei potētiā preponere uideatur. Illis. n. ecclesię nascētis primordijs, magis erant (fateor) necessaria miracula, cum, vt Deorū cultum, ac maiorū suorum religionē penitus imbibitam, immutarēt, non sola potuissent hoīes eloquētię persuasionē compelli, nili miracula etiam accessissent, quę diuinum illud opus esse, nō humanum declararent. sed posteaquā ad Christū versi fuerāt, tūc necessaria fuit et eloquentia, quę debiliū, & infirmorū aīos, quotidie confirmaret, desides excitaret, errātes corrigeret, seruētes magis ac cēderet. Vnde videmus et, quanta scripserit arte Paulus, quē tu fingis eloquētiā damnare, cum ipse sit eloquentissimus, cuius rei, pręterquam quod eius epistolę declarant, testis est etiam Augustius, qui rerum ac uerborum exornationes, ac eloquētię neruos, in eius scriptis, conatur ostēdere. Quare nō eo modo, quo tu cēses, ea verba Pauli q̄ modo recitasti, sunt interpretāda, vt credamus eū, qua summo pere p̄ditus erat, eloquētiā condēnare. Sed cū ad Corinthios scribat, q̄ à prophetis falsis plurimi seducebātur, eis tñ artificiose, in memoriā spūs ostensionē, ac miracula reducit, vt meminerint, se non tñ Pauli verbis, quātum euāgelij

virtute, ac miraculis, Christi fidē accepisse. Neq; vērō ex sacris literis (vt ait) expulsa est eloquētia: imō vērō magis credibile est ab eis principiu habuisse, deinde paulatim hoīum sapiētissimorū studijs accreuisse. Nō. n. fieri pōt, vt res tam diuina aliū de, quā à diuinis literis principiu sumpserit, cū pręsertim plurimas in sacris Biblijs, orationes videamus, quas certo scimus, esse in hebreo sermone disertissimas, & q̄ etiam apud nos speciē quādam prę se ferūt elegātiz. Illos vērō quos prophetas appellamus, quorū ego eloquētiā, cū eorū scripta hebraice lego, maiore in modū suspicio, nil aliud fuisse credendū est, q̄ oratores faciūdisimos, quos Deus ē multis eligebat, vt essent, qui populū, ad religionē pertraherēt. Horū unus Daniel, cū innocētē Sufannā ad supplicium duci, videret, eā eloquentia sua liberauit, & q̄ q̄ (vt ais Ambro. placere) taciturnitate innocentia suā testaret, tñ nili Dei monitu uox Danielis affuisset, nihil oīno fuisse impedimēto, quo minus de illa suppliciu indignissimū sumeretur. Socrates autē (inquis) perire maluit, q̄ orōne Lytiæ liberari. Sit ita sane, nū ideo dānauit eloquētiā Socrates? illā sibi orationē, qd̄ forte parū eloquēs videretur, nō viro dignā videri dixit, nō de eloquētia tota iudiciū fecit, nisi forte credis, eū, q̄ suberatū aurū spernit, obrizū ēt, & purū aurū reprobare. Quid vērō de eloquētia Socrates senserit, eius discipulus Plato patā innuit, qui eū vbiq; introducit eloquētissi me disserētē. Quare te frustra vides hęc exēpla collegisse. De Gracchis autē & Saturnino, & Pilsistrato, nihil attinet dicere, cū illi, ciues seditiosissimi fuerint: nos autē nullū eloquētē, nisi eundē bonū virū esse dicimus. Vt autē partē aliquā habuerint eloquētiæ, nō tñ ideo tanta virtus, damnanda esse videbitur: Neq; omnino vitia prauorum hominum ad res transferenda. nam:

Non res in vitium sed malefacta cadunt.

Quod autē legibus ac prudētiz ciuitates gubernari, nō eloquētia, tibi videri dicis, nō satis ipse prudenter, ac legitime (qd̄ pace tua dixerim) ab his rebus eloquētiā separas, quas neq; tu ignoras, sine illa nullo modo posse cōsistere. Quē. n. primū, vt alte repetamus, leges inuenisse, quibus ciuitates regerētur, existimas? aut quē credis, induxisse populos, vt legib. obedire nō recusarēt? nū infantissimus aliq; tibi fuisse vī? & qui nulla foret eloquētia p̄ditus? Quo ergō tā facile paruerūt, ei, q̄ nullā legū rōnem, quare bonę viderētur, posset p̄ infantia reddere? An spōte sua rudis populus, & libere viuēdi cupidissimus, legibus tanq̄ iugo colla supposuit. Quin magis mihi verisimile fit, eloquētissimū fuisse hoīem, q̄ rōne reddita, cur vna in ciuitate simul habitare, legibus vti quam optimis, optimū esset: oratione facundissima populorū aīos ita demulserit, & immutarit, vt suæ cogeret eos parere volūtati. At vērō post q̄ in vna mētia cōuenere, regi cēpere, certe nō minus eloquētia, q̄ receptis legib. Cū. n. viros prudētissimos, de equitate & iure disserētēs audirēt, facundia deliniti, ijs q̄ optima videban-

tur

M. Ant. Maioragij.

tur, parēdū esse cēsuerūt. Itaque nisi prius eloquentia fuisset, nullas penitus (ut opinor) leges haberemus, nec vero à prudētia tanquam mēbrum à corpore segreganda est eloquētia. Pars enim eius esse dicitur cui literarum omnia studia tribuuntur. Quod si prudentis est amplecti studia literarum, cur tibi prudentiæ esse non videatur et eloquentiæ perdiscere, quæ studiorum omnium, quasi lumen est, & ornamentū; quātō uero facilius, & melius ciuitatū gubernatores, populos ad iustitiā amplexādā & iniquitatē uitādā impellere possēt, si cū prudētia magnā quoq; faciendā copularēt? Quid de Xpi p̄cone dicendū est? cui tā necessariā esse arbitror eloquētiā, q̄ et sacrarū sciam literarū. Quid.n. an non videmus in Theologica facultate, doctissimos plerunq; homines, q̄ facundia destituti sunt, ita frigide cōcionari, ut nihil oīno, quā uis plurima uerba profuderint, auditorē cōmoueāt. sed totū ferē tempus inanibus quæstiunculis, q̄ inuoluisse silētio multo præstitisset: altissima uociferatione cōterere. Quid.n. ea populo profunt, quæ Scotus, & eius farinæ comites somniant? quib. ad religionē. ne tantillū quidē accēdātur, sed ea cū audierint, in diuinis reb. multo tardiores efficiantur. Quātō præstātius esset, eloquētiæ, post diuinas literas totis neruis incubere? & reiectis dialecticorū sophismatibus, in quibus, tāquā ad syrenaios scopulos, cōsenescunt, tātā studio faciendā cōparare, ut audientū mētes immutare, impellere, trahere, rapere, possent, ad honestatē capellendā? ut quæq; pessima uitia sunt, ita maxime cōsectari: improbare, profligare, exterminare, futuras improbis pēnas oculis subijcere, minis perterrefacere inferorū sedes aperire, tortiones, cruciatus, supplicia sederū patefacere, uirtutē aut, ut dignissimū ē, ad celū extollere, eius præmia, decus, immortalitatē, gloriā, beatitudinē, ita dicendo prosequi, ut eorū desiderio, maiorē in modū auditorū mētes inflāmētur: doleāt, metuāt, sperēt, tēpus sibi frustra præteritū cōquerātur, in posterū relegata cupiditatū siti, totā vni uirtuti, statuāt operā impēdere. Quæ si quis diligentissime persequatur, quātū honestatis excitabit incēdiū? q̄ mirabilis ad capellendā uirtutē ignes, in mortaliū animis cōmouebit? quā facile uitia tāquā fumi uanescere uidebūtur, purior uirtutis flāma subsequetur. Sed me tēpus deficeret, si uim uniuersam eloquētiæ uelim explicare: uides (ut opinor) nisi uel uidere nolis, uel Hipsæa cacioreffectus sis, quātō opere sit, utilis eloquētia. Sed me tēporis angustia, uideo.n. ad uesperascere, cogit esse breuiorē: posthac alias, nisi de ista sentētia discesseris, multo longiorē, & elegantiorē sermonem expectato. Hic subrilis Angelus, & præter spem (inquit) hodie Primum, orantem ex tempore uidimus. quid si paratus accessisset? quid si iterū cōtingat, ei de eloquētia dicere? sed nihil opus est. n. in tuā sn̄am pedib. discessi: quib. dictis, post paulo discessimus.

F I N I S.

